

20.03.2017

La Nr.

Nr. 07-2/5

din

Stimate Domnule Candu,

În corespundere cu Articolul 29 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) Nr. 52 din 03.04.2014, vă transmit Raportul anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2016.

Mihail COTOROBAL,
Avocat al Poporului

Domnului Andrian CANDU,
Președinte al Parlamentului Republicii Moldova

SECRETARIATUL PARLAMENTULUI REPUBLICII MOLDOVA		
D.D.P. Nr. 478		
20	03	2017
Ora _____		

**AVOCATUL
POPORULUI
OMBUDSMAN**

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN
REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2016**

CHIȘINĂU, 2017

CUPRINS

Cuvânt introductiv.....	3
Evaluarea Periodică Universală.....	7

CAPITOLUL I

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Egalitatea în fața legii și a autorităților publice.....	9
Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor.....	15
Dreptul la un proces echitabil.....	18
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.....	23
Libertatea individuală și siguranța persoanei.....	30
Viața intimă, familială și privată.....	32
Libertatea de exprimare.....	35
Dreptul la informație.....	42
Dreptul la ocrotirea sănătății.....	45
Dreptul la un mediu ecologic curat.....	53
Dreptul la vot și dreptul de a fi ales.....	62
Libertatea întrunirilor.....	65
Libertatea partidelor și organizațiilor social-politice.....	68
Dreptul de a întemeia și a se afilia la sindicate.....	70
Dreptul la muncă și la protecția muncii.....	72
Dreptul la grevă.....	78
Dreptul la proprietatea privată și la protecția acesteia.....	80
Dreptul la protecție socială.....	83
Respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.....	90
Dreptul de petiționare.....	99
Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în UTA Găgăuzia.....	100
Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.....	107

CAPITOLUL II

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2016

.....	112
-------	-----

CAPITOLUL III

ACTIVITATEA DE PREVENIRE A TORTURII.....158

CAPITOLUL IV

ACTIVITATEA AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2016

Contribuirea la procesul de perfecționare a legislației.....	164
Recepționarea și examinarea cererilor.....	168
Promovarea drepturilor omului.....	179
Analiza structurii și a potențialului uman al echipei Avocatului Poporului.....	197
Resurse materiale și bugetare ale Oficiului Avocatului Poporului în anul 2016.....	204

CUVÂNT INTRODUCATIV

Prezentul Raport include o evaluare de ansamblu a situației cu privire la respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2016, evidențiază problemele majore din domeniu și subliniază îngrijorările Avocaților Poporului legate de acestea. Se fac constatări și recomandări, a căror implementare ar putea conduce la îmbunătățirea situației în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

Raportul se concentrează pe câteva segmente-cheie, cum ar fi accesul la justiție, libertatea de opinie și de exprimare, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, dreptul la ocrotirea sănătății și la protecția socială, respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, dreptul la un mediu înconjurător sănătos. Un capitol aparte se referă la evoluțiile privind respectarea drepturilor copilului. În Raport este un compartiment cu privire la respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană și, în premieră, - unul privind respectarea drepturilor omului în Autonomia Teritorial Administrativă Găgăuzia. Raportul mai include și alte compartimente, în care sunt menționate subiectele aflate în atenția Avocaților Poporului.

Activitatea Avocatului Poporului este descrisă într-un capitol distinct, care include date privind recepționarea și examinarea cererilor, contribuția la îmbunătățirea legislației, promovarea drepturilor omului, comunicarea externă și relațiile internaționale, managementul resurselor financiare și al resurselor umane.

Anul 2016 a fost un an de cotitură pentru fortificarea Instituției Naționale de Protecție a Drepturilor Omului și unul marcat de evenimente importante în domeniul drepturilor omului.

Urmare a adoptării unui set de acte normative, în anul 2016 Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a fost reorganizat în Oficiul Avocatului Poporului, a fost schimbată structura instituției și angajați noi funcționari, proces care mai continuă în prezent. De asemenea, am obținut transmiterea în gestiunea Oficiului Avocatului Poporului a întreg edificiului de pe strada Sfatul Țării 16. În funcție de resursele de care vom dispune, urmează ca această clădire să fie renovată capital sau demolată și construit un sediu nou. De asemenea, în anul trecut și-a început activitatea Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, numit de Parlament pe 8 aprilie, în corespundere cu Legea nr.52.

Printre realizările Avocatului Poporului în anul 2016 pot fi menționate lansarea activității Mecanismului independent de monitorizare a implementării Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități și a Consiliului de prevenire a torturii,

constituite din reprezentanți ai societății civile. Primul este un consiliu de experți creat în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, iar cel de-al doilea este Mecanismul Național de Prevenire a Torturii, instituit în condițiile Legii nr. 52.

În anul 2016 au fost realizate două studii importante: „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” și studiul privind ”Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova”. Aceste lucrări conțin informații valoroase care sperăm că vor fi luate în calcul de către autorități la elaborarea de documente de politici în domeniul drepturilor omului.

Evident, evenimentul cel mai important al anului 2016 pe segmentul drepturilor omului a fost Evaluarea Periodică Universală a Republicii Moldova.

Pe 04 noiembrie anul trecut autoritățile moldovenești au prezentat la Consiliul ONU pentru drepturile omului, în cadrul celui de-al doilea al Evaluării Periodice Universale (EPU), Raportul național cu privire la respectarea drepturilor omului în țara noastră. Avocatul Poporului a fost și este implicat activ în acest proces: nu doar a elaborat un raport alternativ, a asigurat participarea la sesiunea EPU de la Geneva, pe 7 octombrie, dar a organizat și mai multe evenimente la nivel național legate de acest mecanism al ONU. De altfel, 98 la sută dintre problemele menționate în Raportul alternativ al Avocatului Poporului s-au regăsit în recomandările statelor membre ONU pentru țara noastră.

EPU a arătat în ce măsură autoritățile moldovenești respectă obligațiile sale conform Cartei ONU, Declarației Universale a Drepturilor Omului, convențiilor ONU la care statul este parte, politicile naționale în domeniu, dreptul umanitar aplicabil statului.

Numărul de recomandări a crescut simțitor - de la 123 în primul ciclu la peste 200 - în cel de-al doilea ciclu EPU, ceea ce înseamnă că aprecierea comunității internaționale nu este una favorabilă și că documentele de politici implementate în perioada dintre cele două cicluri nu au avut efectul scontat.

Ombudsmanul va monitoriza și evalua implementarea de către stat a recomandărilor din ciclul II, pentru obținerea unor rezultate concrete în termeni practici.

Avocatul Poporului este antrenat activ în procesul de elaborare a unui nou plan de acțiuni în domeniul drepturilor omului, care urmează să fie un mecanism național de implementare sustenabilă a recomandărilor din ciclul II.

Aprecierile Avocatului Poporului din prezentul Raport privind evoluțiile din domeniul drepturilor omului în anul 2016 sunt similare celor din Raportul alternativ pentru ciclul II al EPU – lipsa de progrese și chiar agravarea situației pe unele segmente. În Raport sunt reiterate îngrijorările legate de respectarea dreptului de acces la justiție, la libertatea de opinie și de exprimare, a dreptului la protecție socială și la un trai decent, la ocrotirea

sănătății și la apă și sanitație, condițiile precare de detenție, respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

Corupția rămâne a fi un obstacol enorm în realizarea tuturor drepturilor omului - civile, politice, economice, sociale și culturale, precum și a dreptului la dezvoltare.

Am pledat și pledez ca autoritățile în acțiunile de combatere a corupției să adopte o abordare bazată pe drepturile omului. Iar asta înseamnă că mai presus de toate, în centrul acțiunilor de combatere a corupției, trebuie să fie puși oamenii. Am declarat la Conferința națională anticorupție din 2016 că eforturile de protejare a drepturilor omului și de combatere a corupției trebuie să meargă mână în mână.

În cadrul aceluiași eveniment am lansat ideea dezvoltării în legislația națională a conceptului de bună guvernare și poate chiar a elaborării și punerii în aplicare în Republica Moldova a unui cod al bune conduite administrative, pe modelul celui existent în Uniunea Europeană, care a fost aprobat de Parlamentul European în anul 2001.

Am venit cu această propunere pornind de la ideea că doctrina drepturilor omului și buna guvernare subscriu la principii generale asemănătoare. Amândouă consideră corupția drept o amenințare și pledează pentru crearea de instituții de audit care să urmărească responsabilitatea și responsabilizarea guvernului.

Voi insista asupra acestei inițiative, care se pare că nu este străină de preocupările autorităților în această privință. Cel puțin în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 este prevăzută adoptarea și implementarea până în trimestrul III al anului 2018 a Strategiei de Bună Guvernare.

În Raport se reiterează că direcții prioritare din activitatea Avocatului Poporului vor fi și în continuare promovarea și protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități, combaterea torturii și relelor tratamente, promovarea drepturilor copilului și a dreptului la ocrotirea sănătății. În anul care vine voi monitoriza starea de lucruri dintr-un alt segment al sistemului de sănătate pentru a scoate în evidență problemele de sistem și a propune soluții pentru acestea.

O direcție nouă în activitatea Ombudsmanului va fi cea de prevenire a corupției prin pârghiile de care dispune Avocatul Poporului: acțiuni de promovare: organizarea de activități cu mesaj anticorupție și care să explice legătura dintre acest fenomen negativ și violarea drepturilor omului, editarea și distribuirea de materiale informative la această temă.

Un obiectiv pentru anul 2017 va fi pregătirea și prezentarea dosarului la Comitetul Internațional de Coordonare a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ICC) pentru acreditare cu statutul A. Obținerea statutului A va avea efecte benefice și va oferi multiple avantaje pentru valorificarea tuturor oportunităților pe care le prezintă calitatea de membru

al organizațiilor internaționale de profil, dar și pentru a face publică opinia Avocatului Poporului în diverse probleme legate de respectarea drepturilor omului de la tribunele organizațiilor internaționale.

În realizarea acestor obiective mizăm în continuare pe susținerea Parlamentului țării și a societății civile, fără de care este foarte dificilă îndeplinirea misiunii de apărare și promovare a drepturilor și libertăților fundamentale în țara noastră.

**Mihail Cotorobai,
Avocatul Poporului**

EVALUAREA PERIODICĂ UNIVERSALĂ

În anul 2016 Republica Moldova a fost evaluată în cadrul Evaluării Periodice Universale.

Evaluarea Periodică Universală este un instrument al Consiliului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite, care constă în revizuirea evoluției în domeniul drepturilor omului a tuturor statelor membre. Acest mecanism este un element-cheie al Consiliului care reamintește statelor despre responsabilitatea pe care și-au asumat-o în a respecta și implementa pe deplin drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului, în calitate de Instituție Națională de Protecție a Drepturilor Omului, acreditată din anul 2009 cu statutul "B", a depus un raport alternativ.

În raport au fost expuse evoluțiile în domeniul drepturilor omului care au fost înregistrate în raport cu recomandările Consiliului pentru Drepturile Omului din primul ciclu al Evaluării Periodice Universale al Republicii Moldova, care a avut loc în anul 2011. Totodată, în raportul alternativ depus în anul 2016, Ombudsmanul, pentru prima dată, a atras atenția asupra altor 3 probleme care nu s-au regăsit în rapoartele anterioare, și anume asigurarea unui trai decent, calitatea și accesibilitatea apei potabile, și asigurarea serviciilor medicale de calitate.

În procesul elaborării raportului alternativ, Avocatul Poporului a organizat două întruniri cu reprezentanții societății civile. În cadrul acestor întruniri au fost consultate opiniile referitor la evoluțiile înregistrate în contextul recomandărilor din ciclul I al Evaluării Periodice Universale pentru Republica Moldova.

Problemele stringente ce țin de domeniul drepturilor omului din Republica Moldova și recomandările înaintate către Consiliul pentru Drepturile Omului, prin intermediul rapoartelor alternative elaborate de către instituțiile naționale pentru protecția și promovarea drepturilor omului și societatea civilă au fost discutate la **Conferința națională la tema „Drepturile omului în Republica Moldova în contextul Evaluării Periodice Universale (EPU): recomandări și perspective”**. La reuniunea care a avut loc pe 14 aprilie au participat 82 de persoane, reprezentanți ai instituțiilor naționale ale drepturilor omului, ai societății civile și autorităților publice centrale, ai ambasadelor și instituțiilor internaționale acreditate în Republica Moldova.

„Drepturile Omului în Republica Moldova în contextul Evaluării Periodice Universale (EPU): viziunea și recomandările Instituției Ombudsmanului” a fost tema Clubului de presă organizat de Oficiul Avocatului Poporului pe 10 iunie, la care au participat 21 de jurnaliști. Discuția a fost inițiată pentru informarea ziaristilor despre

mecanismul EPU; specificul ciclului II al EPU pentru Republica Moldova; rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului și al mass-media în cadrul acestui proces; caracterul recomandărilor avansate de Avocatul Poporului și necesitatea acestora.

În cadrul sesiunii prealabile Evaluării Periodice Universale a Republicii Moldova, desfășurate la Geneva, Palais des Nations, pe 7 octombrie 2016, funcționarul Oficiului Avocatului Poporului a prezentat o declarație oficială pentru reprezentanții misiunilor diplomatice ale statelor la ONU, în care a evidențiat punctele-cheie ale Raportului alternativ pentru ciclul II al EPU. Recomandările Avocatului Poporului privind îmbunătățirea stării de lucruri pe segmente concrete din domeniul drepturilor omului au fost promovate și în cadrul întâlnirilor bilaterale cu diplomații acreditați la Geneva, pentru a-i convinge să le preia și să le readreseze autorităților moldovenești.

O bună parte din recomandările formulate în Raportul alternativ al Oficiului Avocatului Poporului pentru ciclul II al UPR s-au regăsit în recomandările statelor membre ale ONU pentru Guvernul Republicii Moldova. **Acest lucru s-a constatat în cadrul evenimentului public de transmisiune în direct de la Geneva a Evaluării Periodice Universale (EPU) a Republicii Moldova de către Consiliul ONU pentru Drepturile Omului pe 4 noiembrie, organizat de Avocatul Poporului în comun cu Oficiul ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR), PNUD Moldova și Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.**

Un amplu schimb de opinii privind procesul post-EPU și acțiunile care urmează a fi întreprinse după Evaluarea Periodică Universală a Republicii Moldova a avut loc în cadrul Conferinței Internaționale „Consolidarea eforturilor naționale de implementare a recomandărilor Evaluării Periodice Universale (EPU), prin valorificarea bunelor practici internaționale”. Timp de două zile, (23-24 noiembrie) aproximativ 100 de experți naționali și internaționali au analizat cele mai bune practici și modele din Serbia, Georgia, Mexic și Norvegia pentru realizarea în practică a recomandărilor EPU.

În acest context, Avocatul Poporului și-a asumat angajamentul de a crea un Consiliu Consultativ, în temeiul prevederilor art. 34, alin. (4) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), nr. 52 din 03.04.2017, care să fie compus din reprezentanți ai societății civile, și care să asigure monitorizarea independentă a implementării recomandărilor Evaluării Periodice Universale de către Guvern. Consiliul Consultativ urmează a fi creat pe parcursul anului 2017.

CAPITOLUL I RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

EGALITATEA ÎN FAȚA LEGII ȘI A AUTORITĂȚILOR PUBLICE

"Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi", astfel prevede articolul 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948).

Constituția Republicii Moldova prevede la art. 16 alin. (2) că *"toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială"*.

Deși statul oferă garanții legale suficiente pentru respectarea dreptului la egalitatea tuturor persoanelor în fața legii, adesea se constată că prevederile legale nu sunt implementate și respectate în deplină măsură.

Protecția drepturilor minorităților este un element foarte important în contextul asigurării egalității. Acest subiect se regăsește atât în politicile și mecanismele de drept naționale, cât și în cele internaționale. Garantarea egalității tuturor ființelor umane în fața legii și asigurarea prin lege a unei protecții egale împotriva oricărei discriminări este unul din angajamentele statului.

Un șir de probleme în domeniul dat au fost identificate de către Comitetul consultativ al Convenției cadru a Consiliului Europei pentru protecția minorităților naționale privind Republica Moldova¹, expusă în cea de-a IV-a opiniei.

Una dintre problemele identificate se referă la marginalizarea persoanelor care aparțin minorităților naționale, cărora nu li se oferă posibilități reale de a-și dezvolta propriile viziuni și poziții, deoarece limbile minorităților naționale în majoritatea cazurilor sunt studiate doar în școlile ruse. În același timp minoritățile naționale sunt lipsite de oportunitatea de a studia limba de stat, neavând acces la studii calitative și predare profesionistă din partea specialiștilor calificați;

Totodată, se menționează că nu a fost efectuat nici un amendament la cadrul legal în partea ce ține de scopul aplicării Convenției cadru privind protecția minorităților naționale. Astfel, prevederile Legii nr. 382 din 19.07.2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor se extind doar asupra cetățenilor Republicii Moldova și nu au efect juridic asupra apatrizilor sau cetățenilor

¹ Fourth Opinion on the Republic of Moldova adopted on 25 May 2016.

străini. Această limitare continuă să existe, chiar în pofida faptului că în prezent nu este necesară nici o dovadă a cetățeniei, atunci când se discută despre protecția drepturilor minorităților. Pentru exercitarea drepturilor minorităților această interdicție ar putea avea un caracter discriminatoriu.

O altă problemă ar fi lipsa participării efective a minorităților naționale la viața publică, care constituie o componentă esențială a unei societăți pașnice și democratice. Experiența din Europa și din alte părți ale lumii arată că adeseori, pentru promovarea unei astfel de participări, guvernele trebuie să instituie reglementări specifice pentru minoritățile naționale.

Deși au fost întreprinse anumite eforturi pentru combaterea tuturor formelor de intoleranță, inclusiv prin amendarea Codului penal, numărul infracțiunilor motivate de ură investigate este încă foarte mic și doar câteva cazuri au fost examinate în fața instanțelor de judecată. Nu există un mecanism independent pentru a monitoriza formele de comportament neadecvat sau de abuz de putere din partea poliției.

Referitor la restituirea proprietății și monumentelor istorice comunităților evreiești și armene, se menționează că încă nu este reglementată exhaustiv de cadrul legal. Potrivit reprezentanților comunităților, eforturile acestora de restabilire și de protejare a patrimoniului nu au primit sprijinul public, ci dimpotrivă, au fost blocate de diferite autorități publice, problema rămânând astfel nerezolvată. Cererile de restituire a proprietății către comunitățile religioase, altele decât cele înaintate de Biserica Ortodoxă din Moldova nu au fost soluționate, cu excepția unui singur caz, acesta fiind înaintat Curții Europene a Drepturilor Omului de către Biserica Catolică în anul 2012, cu privire la retrocedarea unei catedrale și a altor proprietăți bisericesti. În prezent cazul rămâne în examinare.

În pofida condițiilor favorabile de trai a unor reprezentanți ai minorității romi din Moldova, majoritatea romilor continuă să simtă dificultăți serioase în viața cotidiană și situația lor nu s-a îmbunătățit considerabil în ultimii ani. Condițiile de trai ale unor romi din multe sate rămân a fi nesatisfăcătoare. Ei sunt izolați de societate. Nivelul de șomaj și sărăcia printre romi este mult mai mare decât printre alte categorii de populație. Nivelul de educație al romilor rămâne în general scăzut, cu toate măsurile întreprinse pentru atragerea romilor în învățământul școlar. Participarea eficientă a romilor în viața publică prin intermediul organelor electivă, precum și participarea în administrația publică rămâne foarte limitată.

Autoritățile au elaborat Planul de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020², care include acțiuni în sfera învățământului, angajării în câmpul muncii, protecției sociale, ocrotirii sănătății și culturii.

La fel, la data de 14 decembrie 2016 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 prin Hotărârea Guvernului nr. 1464 din 30 decembrie 2016. În același timp în vederea implementării Strategiei *sus-menționate* Biroul de Relații Interetnice a elaborat și proiectul Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020.

În vederea asigurării unui *sistem de pensii echitabil*, care să garanteze un trai decent pentru beneficiarii de pensii, la data de 14.10.1998 a intrat în vigoare Legea nr. 156 privind sistemul public de pensii, prin care perioada de îngrijire a copilului cu dizabilități severe nu a fost asimilată la stagiul de cotizare. Drept urmare, acest fapt a afectat toate persoanele care îngrijeau de copiii lor și care nu au avut șansa de a se angaja în câmpul muncii, respectiv și posibilitatea de a contribui la fondul de asigurări medicale și sociale.

Prin decizia Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 13 februarie 2014, s-a constatat că mamele sunt discriminate prin asociere cu copiii lor cu dizabilități severe, în realizarea dreptului la pensie pentru limită de vârstă, în comparație cu mamele copiilor cu dizabilități severe care și-au plasat copiii în instituții de stat, lăsându-i în grija statului, și astfel având șansa în realizare a acestui drept. Astfel, aceștia din urmă au posibilitatea să se angajeze și să acumuleze cei 15 ani pentru obținerea stagiului minim de cotizare.

Acest tratament era diferențiat și nefavorabil doar față de părinții care au ales să-și îngrijească copilul în familie, asigurând copilului dreptul său la familie, după cum prevede art. 23 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități³.

În acest sens, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în anul 2016 a venit cu o inițiativă legislativă, în vederea soluționării problemei sus-menționate.

Astfel, prin Legea nr. 290 din 16 decembrie 2016 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative a fost modificat art. 5, alin. (2), lit. d) din Legea nr. 156 după cum urmează *„Perioadele necontributive ale asiguratului asimilate stagiului de cotizare sunt: ...d) perioada de îngrijire a unui copil cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani de către unul dintre părinți, tutore, curator, până la angajarea în funcția de asistent personal”*.

² Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 734 din 9 iunie 2016

³ „Statele Părți vor lua măsuri eficiente și adecvate pentru a elimina discriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități în toate chestiunile referitoare la căsătorie, familie, statutul de părinte și relațiile interpersonale, în condiții de egalitate cu ceilalți...”.

Avocatul Poporului constată că perioada sus-indicată nu este condiționată de nici-un termen comparativ cu prevederea specificată la art. 50, alin. (1), lit. d) care prevede că „*În afară de perioadele specificate la art. 5, în stagiul de cotizare se includ perioadele în care s-au desfășurat următoarele activități până la 1 ianuarie 1999: ...d) îngrijirea unui invalid de gradul I, a unui copil invalid sub vârsta de 16 ani sau a unei persoane care a depășit vârsta de 75 de ani*”.

Avocatul Poporului mai stabilește că perioada de îngrijire a unui copil cu dizabilități severe până la vârsta de 18 ani se include în stagiul de cotizare în întregime, însă îngrijirea persoanelor adulte cu dizabilități în sensul art. 50, alin. (1), lit. d), se includ doar perioadele până la data de 1 ianuarie 1999.

Ombudsmanul e de părere că problema în partea ce ține de tratamentul discriminatoriu a fost soluționată parțial, doar pentru persoanele care îngrijesc copii cu dizabilități, nu însă și pentru persoanele care îngrijesc persoane adulte cu dizabilități, care la fel au nevoie de îngrijire permanentă. Astfel, luând în considerare faptul că perioada de îngrijire a persoanelor adulte cu dizabilități severe nu se include în stagiul de cotizare a părinților după data de 1 ianuarie 1999, aceștia fiind în imposibilitatea de a-și exercita dreptul la muncă pentru a beneficia de pensia de vârstă, respectiv acestor persoane le este lezat dreptul la protecție socială și dreptul la un trai decent.

În prezent, deși cadrul legal oferă dreptul la asistent personal⁴, oferind și mamei posibilitatea să se angajeze în această calitate, statul nu face față solicitărilor deoarece nu dispune de suficiente locuri de muncă în calitate de asistent personal.

În acest context, Avocatul Poporului menționează că Regulile Standard privind Egalizarea Șanselor pentru Persoanele cu dizabilități adoptate de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite din 20 decembrie 1993 la regula nr. 4 prevăd că *statul trebuie să asigure asistența personală adecvată pentru persoanele cu dizabilități*.

Totodată, Comentariul General nr. 5, emis de către Comitetul pentru drepturile economice sociale și culturale la 9 decembrie 1994 la pct. 28 reglementează faptul că „*Asigurarea dreptului la protecția socială și a mecanismelor de menținere a venitului din*

⁴ Serviciul social de asistență personală este un serviciu social specializat, instituit prin decizia autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea și ale municipiului Bălți. Scopul Serviciului este de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate (în domeniile: protecție socială, muncă, asistență medicală, instructiv-educativ, informațional, acces la infrastructură etc.). Asistentul personal se angajează în baza unui contract individual de muncă pentru maximum 40 de ore pe săptămână pentru un beneficiar. Serviciul social de asistență personală a fost implementat în scopul implementării prevederilor art. 6 alin.(1), art. 9, art. 10 și art. 12 alin.(2) din Legea asistenței sociale nr. 547-XV din 25 decembrie 2003 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 42-44, art. 249), cu modificările și completările ulterioare, art. 8 alin.(1) din Legea nr.123-XVIII din 18 iunie 2010 cu privire la serviciile sociale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 155-158, art. 541), precum și art. 19 lit. b) din Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități.

partea statului constituie o deosebită importanță pentru persoanele cu dizabilități. Garantarea unui astfel de suport trebuie să prevadă necesitățile speciale pentru asistența acestor persoane și alte cheltuieli care deseori sunt asociate cu dizabilitatea. Suplimentar, suportul acordat trebuie la fel să acopere și interesele persoanelor care au grijă de persoanele cu dizabilități. Aceste persoane, care în cele mai dese cazuri sunt membrii familiei persoanelor cu dizabilități, deseori sunt în nevoie urgentă de sprijin financiar din cauza asistenței pe care o prestează”.

Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități la art. 28 alin. (1) prevede că „Statele Părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități la un standard adecvat de viață pentru ele și familiile lor, inclusiv la alimentație, îmbrăcăminte și locuință adecvate și la îmbunătățirea continuă a condițiilor de trai și vor lua măsurile adecvate pentru a proteja și promova exercitarea acestui drept fără discriminare pe criterii de dizabilitate”.

Astfel, statul trebuie să întreprindă toate măsurile necesare în vederea asigurării protecției sociale adecvate persoanelor cu dizabilități severe și persoanelor care au grijă de acestea.

RECOMANDĂRI:

- Asigurarea accesului efectiv pentru reprezentanții minorităților naționale la studierii limbii de stat prin elaborarea diverselor programe educaționale, precum și punerea accentului pe studii și predare calitativă, care ar permite facilitarea dialogului interetnic în societate;
- Asigurarea amendării art. 1 al Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor nr. 382 din 19.07.2001;
- Asigurarea participării minorităților naționale la procesele de luare a deciziilor atât la nivel local, cât și la nivel central;
- Asigurarea instruirii organelor competente, în vederea pregătirii specialiștilor pentru investigarea, sancționarea și monitorizarea efectivă a plângerilor depuse de către victimele infracțiunilor motivate de ură și prejudecată;
- Amendarea Legii nr. 382 din 2001 în partea ce ține de ajustarea efectivă a acesteia la prevederile Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale și instituirea unor mecanisme adecvate de implementare în practică a prevederilor legale;
- Asigurarea implementării Planului de acțiuni privind susținerea romilor pe anii 2016-2020;

- Amendarea cadrului legal, în special Legea privind pensiile de asigurări sociale nr.156, astfel încât perioada începând cu 01.01.1999 și până în prezent să fie inclusă în stagiul de cotizare a mamelor care au grijă de persoanele adulte cu dizabilități severe.

STATUTUL JURIDIC AL CETĂȚENILOR STRĂINI ȘI AL APATRIZILOR

Toate persoanele, în virtutea umanității lor trebuie să se bucure de plenitudinea drepturilor omului. Cetățenii sunt persoanele care au fost recunoscute de către un stat ca având o legătură efectivă cu acesta. Un non-cetățean este o persoană care nu a fost recunoscută ca având aceste legături cu țara în care este localizată el sau ea. Există diferite grupuri de non-cetățeni, inclusiv rezidenți permanenți sau temporari, refugiații, solicitanții de azil, beneficiarii de o protecție, victime ale traficului de persoane, studenții străini, lucrătorii migranți, turiști, alte tipuri de non-imigranți și apatrizii. Deși fiecare dintre aceste grupuri pot avea drepturi bazate pe regimuri juridice distincte, problemele cu care se confruntă non-cetățenii în cele mai dese cazuri sunt asemănătoare. În timp ce toate ființele umane au dreptul la egalitate în demnitate și în drepturi, statele pot trasa în sens restrâns distincții între cetățeni și non-cetățeni în ceea ce privește drepturile politice garantate în mod explicit cetățenilor și libertatea de mișcare. Pentru non-cetățeni, există, cu toate acestea, un decalaj mare între drepturile garantate de cadrul legal internațional și realitățile cu care se confruntă.

Drepturile omului constituie o componentă esențială a dreptului național stabilite în cadrul unei serii de acte normative, începând cu Constituția Republicii Moldova, în articolul 19⁵, care stipulează că cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

Republica Moldova a depășit etapa stabilirii unui cadru juridic în materie de azil prin aderarea la Convenția din 1951 privind Statutul Refugiaților și la Protocolul său adițional din 1967, în vigoare pentru țara noastră din anul 2002. În prezent Republica Moldova dispune de instrumente juridice și instituționale de funcționare a sistemului de azil, în mare parte racordate la cerințele dreptului internațional.

În anul 2016 cadrul normativ național existent privind cetățenii străini, beneficiarii unei forme de protecție a fost îmbunătățit semnificativ. Astfel, la 03.11.2016 în Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova a fost introdus capitolul IX¹, care conține reglementări exprese privind drepturile și libertățile garantate străinilor, precum și obligațiile acestora în Republica Moldova, pentru asigurarea unificării cadrului normativ în domeniu. De asemenea, a fost adoptată Legea nr. 151 din 01.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁶. Aceste modificări au avut drept scop

⁵ Articolul 19. Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor. Constituția Republicii Moldova

⁶ Legea nr. 273 din 9.11.1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte; Legea nr. 1024 din 2.07.2000 cetățeniei Republicii Moldova; Legea nr. 270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova.

definitivarea mecanismelor ce asigură transpunerea standardelor stabilite prin directivele UE în domeniul azilului și consolidarea rolului Republicii Moldova în soluționarea problemelor umanitare prin determinarea mecanismelor de preluare a refugiaților din țările terțe aflați în necesitate de relocare etc.

Pentru asigurarea implementării eficiente a legislației în domeniul integrării străinilor și promovării unei politici unice și coerente în Republica Moldova, printr-un ordin⁷ comun al autorităților responsabile de domeniu⁸, a fost aprobat mecanismul de includere a străinilor în activități de integrare. Prin acest mecanism a fost stabilit procesul de coordonare eficientă a integrării străinilor în Republica Moldova pentru soluționarea cazurilor problematice, identificarea domeniilor de intervenție și găsirea soluțiilor optime, inclusiv înaintarea propunerilor privind politicile care urmează a fi promovate. Mecanismul prezintă modul de desfășurare a activităților de integrare la capitolul sesiuni de acomodare socioculturală, educația și studierea limbii de stat, accesul la sistemul de asistență socială, accesul la piața forței de muncă, accesul la sistemul de asigurări sociale, ocrotirea sănătății și accesul la serviciile medicale, activități prevăzute în Legea nr.274 din 27.12.2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova.

Cele mai frecvente aspecte problematice sesizate de Avocatul Poporului, cât și de Biroul Migrație și Azil din cadrul Ministerului Afacerilor Interne în procesul de integrare a străinilor țin de studierea limbii de stat și angajarea în câmpul muncii. Cu toate că beneficiarii de protecție internațională, prin prisma Legii nr. 274 din 27.11.2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova, pot beneficia gratuit de cursuri de studiere a limbii de stat, aceste persoane nu totdeauna manifestă interes pentru studierea acesteia, fiind invocate mai multe motive, precum angajarea în câmpul muncii și imposibilitatea frecventării, lipsa unui vădit interes față de studierea limbii sau cunoașterea limbii ruse. Celelalte categorii de străini pot frecventa cursurile de studiere a limbii de stat contra plată. Pe de altă parte, necunoașterea limbii de stat este invocată de către unii străini drept barieră în angajarea în câmpul muncii.

Potrivit informației furnizate de Biroul Migrație și Azil, cu toate că în ultimii ani s-au depus eforturi considerabile pentru crearea condițiilor de angajare și oferirea suportului și consilierii necesare, nu se atestă un număr mare de străini care se adresează la agențiile pentru ocuparea forței de muncă. Pe lângă barierele lingvistice străinii refuză angajarea în

⁷ Ordinul nr. 42/26/46/128/61/28-A/107-A din 16 februarie 2016

⁸ Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Culturii, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Casa Națională de Asigurări Sociale, Casa Națională de Asigurări în Medicină.

câmpul muncii din cauza salariului propus. În unele cazuri ei preferă să se angajeze oficial/neoficial la conaționalii lor care au lansat afaceri în Republica Moldova.

Cu referire la aspectele de apatridie, în anul 2016 pentru recunoașterea statutului de apatrid la Biroul Migrație și Azil s-au adresat 111 persoane, iar la finele anului în procedură de recunoaștere a statutului de apatrid se aflau 118 solicitanți.

Un aspect problematic sesizat ține de perfectarea actelor de stare civilă de către străinii care solicită recunoașterea statutului de apatrid. Respectiv, Biroul Migrație și Azil eliberează solicitanților statutului de apatrid certificatele de confirmare în vederea identificării acestora și confirmării domiciliului pe teritoriul Republicii Moldova. Cu toate acestea, unii solicitanți au declarat că oficiile stării civile la care s-au adresat pentru perfectarea actelor de stare civilă au refuzat eliberarea acestora, invocând lipsa unui act de identitate valabil. Reprezentanții oficiului stării civile nu recunosc certificatele de confirmare eliberate de Biroul Migrație și Azil drept acte de identitate. Astfel, străinii care nu dețin alte acte de identitate în afară de certificatele de confirmare a solicitantului statutului de apatrid nu-și pot perfectă acte de stare civilă care, în majoritatea cazurilor, sunt obligatorii pentru documentarea lor ulterioară cu buletinul de identitate (pentru apatrizi sau pentru cetățeni ai Republicii Moldova după caz).

Avocatul Poporului recomandă autorităților vizate conjugarea eforturilor în identificarea soluției optime pentru eliminarea impedimentelor în documentarea acestei categorii de persoane, inclusiv prin ajustarea Legii nr.100 din 26.04.2001 cu privire la actele de stare civilă. De menționat că în Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova certificatul *de confirmare a solicitantului statutului de apatrid* este definit ca un act al autorității competente pentru străini din Republica Moldova, eliberat solicitantului statutului de apatrid, care identifică acest solicitant și confirmă domiciliul acestuia pe teritoriul Republicii Moldova.

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului prevede că *”orice persoană are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, atunci când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.*

2. *Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.*

3. *Orice acuzat are, în special, dreptul: a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”*

Astfel, în sensul prevederilor art. 6 din Convenție distingem câteva elemente esențiale ale dreptului la un proces echitabil, cum ar fi examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, cu respectarea dreptului la viață private, a principiului de prezumție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea asistenței juridice gratuite, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea acestui drept.

Constituția Republicii Moldova garantează **accesul liber la justiție** prin articolul 20, care prevede că *orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngredi accesul la justiție.*

Accesul liber la justiție este un principiu constituțional și drept fundamental al persoanei. Acest drept are un caracter de garanție a efectivității tuturor drepturilor și

libertăților consacrate în Constituție. Accesul liber la justiție constituie un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic. Totodată, accesul liber la justiție este unul dintre elementele esențiale care definesc conceptul de stat de drept⁹.

Pe parcursul anului 2016 Avocatul Poporului a constatat că una dintre probleme privind accesul liber la justiție¹⁰ este **neexecutarea titlului executoriu**.

Totodată, există o practică judicioasă instituită de unii executori judecătorești de a pune sechestru pe toate conturile debitorilor, chiar dacă acestea sunt conturile de pensii sau salarii, fără a verifica în prealabil acest fapt.

În partea ce ține de **tergiversarea examinării cauzei**¹¹ aceasta se manifestă prin amânarea proceselor de judecată. Respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor este una dintre atribuțiile de bază în activitatea instanțelor de judecată și influențează direct posibilitatea persoanelor de a-și realiza dreptul privind satisfacția efectivă.

Articolul 26 din Constituție prevede că *”dreptul la apărare este garantat, iar fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu, iar amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.”*

În contextul celor enunțate, Avocatul Poporului a constatat că există un șir de probleme ce țin de oferirea asistenței juridice garantate de stat privind lipsa răspunsului la solicitările cu privire la acordarea asistenței juridice, calitatea nesatisfăcătoare a asistenței juridice prestate de către avocați, nerestituirea actelor în original prezentate la solicitarea avocaților, neinformarea clientului despre acțiunile întreprinse, refuzul oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat de a acorda asistență juridică de stat.

Multe din problemele invocate rezultă din conlucrarea inefficientă dintre oficiile teritoriale și Consiliul Național. Aceasta se întâmplă chiar dacă în Regulamentul funcționării oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat¹² sunt reglementate relațiile oficiului teritorial cu Consiliul Național.

Totodată, monitorizarea calității serviciilor prestate este organizată de către sistemul de asistență juridică garantată de stat, cu implicarea resurselor din cadrul sistemului de

⁹ Comisia de la Veneția, în Raportul adoptat în cea de-a 86-a sesiune plenară, anul 2011.

¹⁰ În perioada de referință, la Oficiul Avocatului Poporului au parvenit 296 cereri în care a fost invocată încălcarea acestui drept, acest număr fiind mai mare comparativ cu anii precedenți, dintre care în 2014 – 265 cereri, iar 2015 – 259.

¹¹ Au fost înregistrate 61 de cereri.

¹² Hotărâre cu privire la aprobarea Regulamentului funcționării Oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat nr. 15 din 30.07.2008.

asistență juridică garantată de stat (monitorizare internă) și cu implicarea unor resurse din afara sistemului de asistență juridică garantată de stat (monitorizare externă). Pe parcursul anului 2016, a fost efectuată doar monitorizarea internă, ceea ce considerăm că nu este obiectiv și influențează negativ calitatea serviciilor prestate, iar impactul asupra persoanelor este unul foarte mare, în contextul în care de asistență juridică calificată garantată de stat doar în anul 2016 au beneficiat 49743 persoane.

Principiul prezumției nevinovăției este garantat prin articolul 21 din Constituție și prevede că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Există o bogată jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului în materia prezumției nevinovăției. În cauza *Allenet de Ribemont c. Franței* (hotărârea din 10 februarie 1995) Curtea constată că prezumția de nevinovăție, consacrată în §2 art. 6, se numără printre elementele unui proces echitabil, astfel cum este acesta prevăzut în §1 art. 6. Prezumția este încălcată dacă o decizie judiciară privind o persoană acuzată, reflectă opinia că aceasta este vinovată, înainte ca vinovăția să fi fost dovedită în prealabil. Este suficient, chiar și în absența unei constatări formale, ca o argumentație să sugereze că instanța îl consideră pe acuzat ca fiind vinovat. Curtea apreciază că încălcarea prezumției nevinovăției se poate face nu numai de către o instanță, ci și de către alte autorități publice.

În acest context, este foarte important să se țină cont de aceste aspecte atunci când sunt publicate informații referitor la mersul unui proces și este sugerată vinovăția unei persoane fără ca în acest sens să existe o decizie prealabilă a unei instanței competente.

Pentru **perfectionarea legislației** în scopul de a asigura respectarea accesului liber la justiție, Avocatul Poporului a înaintat mai multe recomandări. Una dintre recomandările respective se referă la modificarea alin.(1) din art. 248¹ din Codul de executare, potrivit căruia *„împotriva deciziei șefului penitenciarului prin care a fost aplicată o sancțiune disciplinară, persoana condamnată, prin intermediul administrației instituției penitenciare, poate face plângere la judecătorul de instrucție în termen de 3 zile lucrătoare de la comunicarea deciziei”*. Prin urmare, Avocatul Poporului susține că sintagma *„prin intermediul”* instituției penitenciare din acest articol este una abuzivă și arbitrară, deoarece vine în contradicție cu drepturile fundamentale ale persoanei condamnate la acces liber la justiție și secretul corespondenței. Această sintagmă permite instituției penitenciare să dețină un control discreționar asupra corespondenței persoanei condamnate, îngrădind-ui dreptul la acces liber la justiție. Ministerul Justiției a comunicat că la modificarea Codului de executare al Republicii Moldova, va exclude sintagma *„prin intermediul administrației*

instituției penitenciare” din articolul 248¹ din Codul de executare conform solicitării Avocatului Poporului.

O altă recomandare a Avocatului Poporului, în contextul asigurării accesului liber la justiție, se referă la alin.(2) din art. 457 din Codul de procedură penală. Astfel, prevederile menționate contravin dreptului la un proces echitabil și dreptului la apărare în situația în care recursul în anulare este judecat fără participarea părților, ci doar cu participarea Procurorului General sau procurorilor investiți de el și apărătorului părții care a declarat recurs în anulare sau în privința căreia acesta a fost declarat. Comisia drepturile omului și relații interetnice¹³ a comunicat că este dispusă să contribuie și să promoveze inițiativa legislativă corespunzătoare. Totodată, Ministerul Justiției¹⁴ ne-a informat că s-a inițiat crearea grupului de lucru inter-instituțional în vederea înlăturării deficiențelor și lacunelor din cadrul Codului de procedură penală, care, inter alia, va identifica normele de procedură penală care limitează nejustificat drepturile procesuale ale participanților la procesul penal.

În anul 2016, Avocatul Poporului a solicitat controlul constituționalității, prin prisma articolului 20 combinat cu articolele 16 alin. (2) și 54 alin. (1) și (3) din Constituție, a prevederilor din Codul de procedură civilă care limitează dreptul persoanelor cu dizabilități mintale la accesul liber la justiție. Ombudsmanul a invocat faptul că orice persoană interesată, inclusiv cu deficiențe mintale, este în drept să se adreseze în instanța judecătorească în modul stabilit de lege pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele legitime. Or, justiția în pricinile civile se înfăptuiește în conformitate cu principiul egalității tuturor persoanelor, independent de cetățenie, rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, naționalitate, origine socială, serviciu, domiciliu, loc de naștere și de alte circumstanțe.

Astfel, este de menționat că principiul accesului liber la justiție trebuie să se aplice indiferent de starea sănătății persoanei și se materializează prin posibilitatea depunerii unei cereri în instanțele judecătorești, iar caracterul legitim al pretențiilor formulate urmează să fie apreciat doar de instanța de judecată. Potrivit acestora, prin ratificarea pactelor și tratatelor privind drepturile omului, statul Republica Moldova s-a angajat să respecte, să promoveze și să realizeze dreptul la egalitate și să ofere protecție legală efectivă tuturor persoanelor prezente pe teritoriul său, inclusiv persoanelor cu dizabilități mintale.

Prin urmare, la data de 17 noiembrie 2016, prin Hotărârea nr. 33, Curtea Constituțională a constatat că prevederile legale contestate transgresează principiul

¹³ Scrisoarea din 14 iulie 2016 CDO 9/73-22

¹⁴ Scrisoarea din 26.08.2016 nr.03/10021

proporționalității și aduc atingere esenței dreptului de acces liber la justiție, contrar articolului 20 combinat cu articolele 16 și 54 din Constituție.

În anul 2016, Curtea europeană a constatat violarea art.6 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele: *Nichifor c. Moldovei*, *Morari c. Moldovei*, *Lazu c. Moldovei*, *Pascari c. Moldovei*, *Rusu Lintax SRL c. Moldovei*, *Iurii c. Moldovei*.

În aceste cauze Curtea a constatat probleme legate de respingerea nemotivată a unui argument esențial pentru cauză, respingerea nemotivată a solicitării de a verifica autenticitatea unui document pretins fals, condamnarea în baza probelor obținute prin provocare, condamnarea fără a audia direct martori cruciali pentru cauză, constatarea vinovăției unei persoane care nu a fost implicată în proces, casarea neregulamentară a unei hotărâri judecătorești irevocabile, acordarea compensațiilor insuficiente pentru casarea neregulamentară a unei hotărâri judecătorești irevocabile.

În perioada 2011-2016 în Republica Moldova a fost implementată Strategia de reformă a sectorului justiției¹⁵, al cărei obiectiv a fost edificarea unui sistem de justiție accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului.

Reieșind din considerentele că nu s-a reușit realizarea tuturor acțiunilor prevăzute în Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei, prin Hotărârea Parlamentului nr. 259 din 08.12.2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției a fost extins termenul-limită de realizare a acțiunilor din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 până la 31 decembrie 2017.

Avocatul Poporului consideră necesară conjugarea eforturilor pentru elaborarea viitoarelor politici care urmează a fi realizate după expirarea termenului-limită de implementare a Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, stabilit prin Hotărârea Parlamentului nr. 259, și asigurarea continuității în reformarea justiției după anul 2017.

¹⁵ Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, nr. 231 din 25.11.2011; Hotărârea Parlamentului R.Moldova privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011- 2016, nr. 6 din 16.02.2012.

DREPTUL LA VIAȚĂ ȘI LA INTEGRITATE FIZICĂ ȘI PSIHICĂ

Articolul 24 din Constituția Republicii Moldova garantează dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

În același articol, Constituția interzice tortura și pedepsele sau tratamentele crude, inumane ori degradante. Interdicția este categorică și se extinde asupra tuturor persoanelor. Protecția persoanei împotriva torturii și pedepselor sau tratamentelor crude, inumane ori degradante este garantată de art.3 din Convenția europeană pentru drepturile omului (CEDO).

Pornind de la importanța reglementărilor constituționale enunțate, Avocatul Poporului e de părere că în penitenciarele din Moldova nu s-au îmbunătățit considerabil condițiile de detenție, care ating nivelul minim de severitate necesară pentru a constitui tratament inuman și degradant. Ombudsmanul accentuează natura sistemică a problemei suprapopulării în închisorile din țară, condițiilor de igienă, lipsei de îngrijiri medicale adecvate. Cele menționate sunt confirmate și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârile sale.

În anul 2016, Curtea Europeană a constatat violarea de către Republica Moldova a art.3 din Convenție în mai multe cauze: *Morgoci c. Moldovei*, *Cazanbaev c. Moldovei*, *Mescereacov c. Moldovei*, *Caracet c. Moldovei*, *Ciorap c. Moldovei*, *Okolisan c. Moldovei*, *Cristioglo c. Moldovei*, *Baștovoii c. Moldovei*, *Galaida și Copoșciu c. Moldovei*.

Principalele probleme constatate de Curte se referă la lipsa unei anchete efective și condițiile inumane din detenție.

Totodată, deși legislația enunță standardele de detenție și incriminează tratamentul inuman sau degradant aplicat cu intenție, nu există mecanism efectiv care să permită autorităților examinarea în fond a temeiniciei plângerilor legate de condițiile de detenție și acordarea despăgubirilor adecvate și suficiente. Curtea Europeană consideră că ”*statul pârât trebuie să pună la dispoziția justițiabililor un mecanism adecvat și efectiv, care să permită autorității competente să examineze în fond plângerile legate de condițiile precare de detenție și să acorde despăgubiri adecvate și suficiente*”¹⁶.

Întru realizarea obligațiilor pozitive ale statului de ordin general ce rezultă din hotărârea CtEDO Șişanov c. Republicii Moldova, a fost elaborat proiectul de lege privind modificarea unor acte legislative (a Codului penal și a Codului de procedură penală)¹⁷ referitor la gradul de umanizare a politicii penale, care are drept scop racordarea legislației penale la standardele Consiliului Europei și, prin acestea, reducerea populației penitenciare.

¹⁶ Hotărârea Șişanov c. Republicii Moldova din 15 septembrie 2015

¹⁷ Proiectul de lege a fost înregistrat în Parlamentul Republicii Moldova pe data de 23.09.2016

Prin acest proiect de lege se propune stabilirea unui mecanism preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele Convenției europene pentru drepturile omului.

Potrivit datelor oficiale, în custodia sistemului penitenciar se află aproximativ 8000 de persoane. Doar 3 din cele 17 instituții penitenciare au fost renovate și corespund standardelor minime de detenție (Penitenciarul nr.7-Rusca, Penitenciarul nr.10-Goian și Penitenciarul nr.1 - Taraclia).

În condițiile unei tendințe constante de creștere a numărului populației penitenciare în raport cu capacitatea actuală de cazare a sistemului penitenciar de aproximativ 5500 locuri, se înregistrează o suprapopulare de peste 40% a spațiilor de detenție.

În special, se atestă că infrastructura învechită care nu este adaptată la sistemul de celule și nu permite separarea condamnaților în sectoare mici, în combinație cu insuficiența personalului custodial, duce la perpetuarea violenței și subculturii în mediul penitenciar.

Intimidarea și maltratarea unor anumite categorii de deținuți este un fenomen aspru criticat ani la rând de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT). Mai mult, ierarhia neformală, guvernată de propriile reguli și interacțiunea ei cu grupările criminale din afara sistemului penitenciar amenință siguranța întregii societăți.

Un alt set de probleme majore cu care se confruntă sistemul penitenciar sunt capacitățile reduse de prestare a serviciilor medicale, de asigurare cu inventarul necesar pentru prepararea și servirea hranei, dar și lipsa posibilității de a desfășura în deplină măsură activități prosociale cu scop de motivare către schimbare a persoanelor private de libertate.

Avocatul Poporului salută aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020¹⁸, care are drept scop definirea unui cadru strategic simplu și funcțional pentru dezvoltarea sistemului penitenciar din Republica Moldova, inclusiv de a interveni în soluționarea cauzelor problemelor actuale ale sistemului penitenciar și diminuarea efectelor acestora asupra deținuților, precum și de reafirmare a rolului acestuia în cadrul sistemului general de înfăptuire a justiției.

Problema centrală pe care o abordează prezenta Strategie este: eficiența scăzută a sistemului penitenciar în realizarea scopului pedepsei - reintegrarea socială a persoanei condamnate și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Conform indicatorului internațional¹⁹, Moldova are un scor de 0.28 din maxim 1 pentru sub indicatorul *Serviciile corecționale sunt eficiente în reducerea comportamentului criminal*.

¹⁸ Hotărârea Guvernului nr.1462 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia

¹⁹ Rule of Law Index 2015, de World Justice Project

Avocatul Poporului consideră că multe probleme sunt generate de subfinanțarea sistemului penitenciar. În acest context, Ombudsmanul și-a propus să efectueze o analiză amplă a modului de finanțare a sistemului penitenciar pentru a veni cu unele recomandări în acest sens.

Din cele 230 de cereri înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului pe parcursul anului 2016 la această tematică cel mai frecvent (în 203 cereri) sunt semnalate condițiile precare de detenție din penitenciare. În 20 cereri a fost invocată aplicarea relelor tratamente, iar în altele 7 au fost expuse diverse probleme ce țin de respectarea procedurii la reținere sau arestare.

Comparativ cu anii precedenți urmărim o dinamică de creștere a cererilor parvenite din locurile de detenție (190 de cereri în anul 2014 și 195 de cereri în 2015)²⁰.

Pentru verificarea alegațiilor expuse în cererile persoanelor private de libertate în majoritatea cazurilor a fost necesară deplasarea la fața locului.

Cele mai frecvente probleme invocate de deținuți la capitolul *condiții de detenție*, ca și în anii precedenți, se referă la: supraaglomerare, în special, în Penitenciarul nr.13 din Chișinău; celulele din demisol - foarte reci; lumină insuficientă, umiditate, condițiile sanitaro-igienice; sistemul de canalizare și sistemul de ventilare nefuncționabile; asigurarea insuficientă cu lenjerie de pat, plapumă și cu obiecte de primă necesitate; măsuri insuficiente de deratizare și dezinfectare.

O altă problemă abordată frecvent de persoanele private de libertate ține de *acordarea asistenței medicale neadecvate sau cu întârziere*.

În unele cazuri nu se întreprind măsuri eficiente pentru asigurarea exercitării efective a dreptului la asistență medicală independentă, inclusiv pentru diagnosticarea deținuților în instituțiile medico-sanitare publice și prescrierea tratamentului necesar. Administrația penitenciarului invocă imposibilitatea transportării deținuților pentru asigurarea asistenței medicale independente din cauza insuficienței personalului, deoarece escortarea necesită implicarea unor servicii suplimentare și mijloc de transport specializat pentru asigurarea pazei în timpul deplasării. Totodată s-a constatat că nu există instrucțiuni de standardizare a acțiunilor colaboratorilor penitenciarului în cazul solicitărilor de acordare a asistenței medicale private/independente deținuților.

Pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului la asistență medicală independentă, Departamentului Instituțiilor Penitenciare i s-a recomandat de a întreprinde măsuri eficiente, prin elaborarea de reglementări interne, pentru standardizarea acțiunilor administrației penitenciarelor cu privire la asigurarea asistenței medicale private. Avocatul Poporului a fost informat că Departamentul Instituțiilor Penitenciare va include propunerile respective într-

²⁰ http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2015_final.pdf

un proiect de modificare a legislației execuțional-penale preconizat a fi elaborat în anul 2017.

Este defectuoasă și respectarea în instituțiile penitenciare din țară a *drepturilor pacientului*. Persoanele aflate în detenție deplâng încălcarea dreptului pacientului de a fi informat, la asistență medicală calitativă, la accesibilitate, de a-și manifesta nemulțumirea.

O altă problemă sesizată din cererile deținuților ține de *condițiile neadecvate din transportul* care asigură escortarea deținuților. Avocatul Poporului a abordat această problemă anterior.

Relațiile ostile dintre deținuți și administrația penitenciarului au fost invocate preponderent de către deținuții din Penitenciarul nr.17 Rezina și Penitenciarul nr.15 Cricova.

Un alt aspect invocat în adresările către Avocatul Poporului se referă la problema fumatului în celule și deținerea persoanelor nefumătoare cu persoane care fumează în celule.

În acest context, Avocatul Poporului a recomandat Departamentului Instituțiilor Penitenciare să stabilească un mecanism de punere în aplicare a prevederilor Statutului executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006, în partea ce ține de fumatul în penitenciar, prin elaborarea unor reglementări interne și crearea locurilor special amenajate.

Departamentul Instituțiilor Penitenciare a înregistrat pe parcursul anului 2016 o creștere cu 434 de plângeri de la deținuți (3225 de petiții) comparativ cu în anul precedent. Cele mai multe petiții au parvenit de la deținuți din Penitenciarul nr. 13 din Chișinău, care a constituit un sfert din numărul total de cereri, acesta fiind urmat de Penitenciarul nr. 15 din Cricova, Penitenciarul nr. 9 din Pruncul. De la Penitenciarul nr. 10 din Goian au fost înregistrate doar 5 petiții.²¹

Potrivit Normelor Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, procedurile eficiente de plângeri și inspecțiile în închisori reprezintă garanții fundamentale împotriva relelor tratamente. Deținuții trebuie să dispună de mijloace de recurs atât în interiorul, cât și în exteriorul închisorii, incluzându-se posibilitatea de a avea acces confidențial la o autoritate adecvată²².

Mai multe cereri la acest capitol au parvenit în anul de referință de la persoane private de libertate, care invocă nerespectarea procedurii de examinare a cererilor adresate administrației penitenciarului. Aceștia se plâng că deseori nu primesc răspunsuri la plângerile sale, se invocă procedura defectuoasă de expediere a corespondenței prin

²¹ <http://unimedia.info/stiri/permalink-126079.html>

²² <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-standards.pdf>

intermediul Poștei Moldovei, precum și probleme cu care se confruntă la momentul solicitării achitării serviciilor poștale din conturile de peculiu.

De exemplu, în Penitenciarele nr.4 și nr.15 din Cricova nu se respecta procedura stabilită conform legislației²³ de înaintare a cererilor deținuților către administrația penitenciarului și ulterior obținerea deciziei pe marginea cererii depuse de către deținut. În adresările către Avocatul Poporului deținuții menționează că administrația nu înregistrează toate cererile înaintate. Totodată se invocă că și scrisorile acestora adresate diferitor instituții de stat nu ajung la destinație.

În procesul investigării s-a constatat că în Penitenciarul nr.4 nu era instituit un mecanism prin care să fie respectat accesul deținutului la cutia Poștei Moldova pentru expedierea corespondenței. La momentul vizitei cutia poștală nu era sigilată. Din spusele deținutului, angajații penitenciarului dețin cheia de la această cutie poștală și verifică corespondența expedită de către condamnați.

Statutul executării pedepsei de către condamnați prevede că pentru expedierea scrisorilor, pe teritoriul penitenciarului (în fiecare sector izolat) se instalează cutii poștale, la care au acces deținuții. Scrisorile se pun în cutiile poștale, în plicuri închise, personal de către deținuți. Extragerea corespondenței deținuților din cutiile poștale se efectuează de către lucrătorii oficiului poștal din raza de circumscripție a penitenciarului.

Avocatul Poporului a intervenit către Departamentul Instituțiilor Penitenciare cu recomandări de rigoare, inclusiv de a crea o comisie în cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare pentru efectuarea unui control strict în toate penitenciarele din Republica Moldova asupra respectării dreptului de petiționare a deținuților, precum și efectuarea unor controale periodice.

Situația în izoloarele de detenție provizorie rămâne în continuare alarmantă. Anterior s-a menționat că majoritatea încăperilor din izoloarele de detenție provizorie sunt situate în subsolurile edificiilor inspectoratelor de poliție. De aceea, acestea nu sunt în măsură să ofere condiții de detenție adecvate sau adaptate detenției persoanelor plasate în detenție provizorie.

Avocatul Poporului constată că în unele instituții condițiile rămân a fi în continuare inumane și degradante. De exemplu, în cadrul vizitei efectuate la Izolatorul de detenție preventivă din Orhei s-a stabilit că cele 3 celule funcționale (celelalte sînt sigilate) nu

²³ Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.Moldova nr.583 din 26.05.2006, în Secțiunea 30 prevede că petițiile adresate administrației penitenciarului trebuie să fie înregistrate în secretariatul unității, cu aplicarea numărului și parafei de primire pe exemplarul doi al actului respectiv, care se restituie deținutului.

corespund normelor naționale și internaționale de detenție a persoanelor. Saltele vechi, într-o stare deplorabilă, perne și lenjeria pentru paturi lipsește. Apa în izolator se asigură la necesitate prin pomparea din apeduct. Chiuvețele din celule sunt vechi, ruginite, robinetele - deteriorate, nefuncționale. Prin urmare, lipsește accesul direct al persoanelor plasate la apa potabilă. În celule iluminarea este insuficientă, e miros de mucegai, condiții igienico-sanitare - precare. Totodată, la intrarea în inspectoratul de poliție nu toți cetățenii sunt înregistrați în registrul de evidență a vizitatorilor, Registrul de evidență a persoanelor deținute este incomplet (nu se indica ora de plasare și ora de ieșire din izolator a deținutului).

Constatările Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova²⁴ din anul 2016 privind situația persoanelor aflate în instituțiile psihoneurologice atestă existența în continuare a multor probleme abordate anterior de Avocatul Poporului și organizațiile internaționale din domeniul drepturilor omului²⁵.

Persistă problema documentării beneficiarilor internatelor psiho-neurologice, problema obligării lor la diverse lucrări agricole și auxiliare. De asemenea, în Internatul psiho-neurologic din satul Brînzeni, raionul Edineț s-a constatat că situația în blocurile 1 și 2 rămâne neschimbată celei descrise în raportul Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatelor Inumane sau Degradante (CPT) privind Republica Moldova din anul 2015. Încăperile sanitare se află într-o stare nesatisfăcătoare, fiind necesară reparație capitală și dotare corespunzătoare, inclusiv pentru a asigura persoanelor cu mobilitate redusă posibilitatea de a utiliza încăperea de sine stătător. Nu au fost atestate îmbunătățiri nici la capitolul individualizării lucrurilor personale ale beneficiarilor, nu există spații individuale pentru păstrarea lucrurilor personale.

RECOMANDĂRI:

- Adoptarea proiectului Legii cu privire la modificarea unor acte legislative, elaborat de Ministerul Justiției, care are drept scop racordarea legislației penale la standardele Consiliului Europei și, prin acestea, reducerea populației penitenciare și stabilirea unui mecanism preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele CEDO.
- Asigurarea finanțării adecvate a sistemului penitenciar pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție din penitenciarele țării.

²⁴ Raport a vizitei de monitorizare la Internatul Psihoneurologic din s. Brînzeni, r-l Edineț din 17.10.2016; Raport asupra vizitei de monitorizare la Internatul Psihoneurologic din s. Bădiceni, r-l Soroca din 24-25.08.2016

²⁵ Raportul Comitetului european pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT) privind Republica Moldova, elaborat urmare a vizitei de monitorizare din 14-25 septembrie 2015.

- Asigurarea respectării drepturilor pacientului pentru persoanele aflate în detenție de a fi informat cu privire la tratamentul aplicat, la asistență medicală calitativă și la timp, la acces la asistență medicală.
- Elaborarea de reglementări interne pentru standardizarea acțiunilor administrației penitenciarelor cu privire la asigurarea exercitării efective a dreptului la asistență medicală independentă.

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Articolul 25 din Constituție garantează principiul inviolabilității libertății individuale și a siguranței persoanei, potrivit căruia nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și modul prevăzute de lege. Potrivit alin.(4), arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult pînă la 12 luni.

Respectarea dreptului la libertatea și siguranța persoanei, garantat de Constituția și legislația țării, precum și de convenții internaționale la care Republica Moldova este parte, rămas o problemă majoră și pe parcursul anului 2016.

La 23 februarie 2016, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv)²⁶. Autorul sesizării a pretins, în special, că aplicarea cumulativă a prevederilor alineatelor (3), (8), (9) și (11) ale articolului 186 din Codul de procedură penală permite prelungirea arestului preventiv pe perioade ce excedează termenelor expres prevăzute de articolul 25 alin. (4) din Constituție. În acest sens, concluziile Curții se referă la faptul că în sensul art. 25 alin. (4) din Constituție:

a) Arestul preventiv poate fi aplicat pentru o perioadă totală de cel mult 12 luni, care include atât etapa urmăririi penale, cât și etapa judiciară, pînă la emiterea încheierii judecătorești prin care persoana este eliberată din arest sau momentul pronunțării sentinței de către instanța de fond. Termenul arestului preventiv include timpul în care persoana: – a fost reținută și s-a aflat în arest preventiv; – a fost sub arest la domiciliu; – s-a aflat într-o instituție medicală, la decizia instanței de judecată, pentru expertiză în condiții de staționar, precum și la tratament, în urma aplicării în privința ei a măsurilor de constrângere cu caracter medical.

b) Termenul arestului preventiv curge din momentul reținerii, iar în cazul în care persoana nu a fost reținută, din momentul punerii efective în aplicare a mandatului de arest preventiv.

c) Termenul de 12 luni se referă la aceeași faptă(e) penală(e) pentru care persoana a fost plasată în arest preventiv, indiferent de eventuala recalificare ulterioară a infracțiunii. Orice detenție care depășește termenul total de 12 luni aplicat pentru comiterea aceleiași fapte, indiferent de eventualele recalificări ulterioare ale infracțiunii, este contrară

²⁶ HCC nr. 3 din 23 februarie 2016

Constituției și, prin urmare, este ilegală. În același timp, Curtea a reținut că termenul maximal de 12 luni pentru arestul preventiv acoperă și situația în care în privința persoanei au fost înaintate mai multe capete de acuzare. Astfel, Constituția obligă înfăptuirea justiției fără întârziere.

d) Mandatul de arest se eliberează pentru un termen de până la 30 de zile. Fiecare prelungire a duratei arestării preventive nu poate depăși 30 de zile, atât la etapa urmăririi penale, cât și la etapa judecării cauzei.

Ulterior, la 29 aprilie 2016, Curtea Constituțională²⁷ a emis hotărârea privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv). Curtea Constituțională a menționat că prima teză a punctului 2 litera c) din dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală, nu este aplicabilă cauzelor penale care vizează altă faptă(e).

În contextul dat, Ombudsmanul a recomandat Ministerului Justiției inițierea în regim de urgență a procesului de modificare și completare a prevederilor Codului de procedură penală care să urmărească aducerea în concordanță a acestuia cu soluțiile expuse în Hotărârea Curții Constituționale din 23 februarie 2016, în vederea eliminării cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului, în special art. 25, alin.(4) din Constituția Republicii Moldova.

Ulterior, prin Legea nr. 100 din 26.05.2016 prevederile art.186 și 191 din Codul de procedură penală, au fost modificate ținând cont de constatările Curții Constituționale în hotărârile sale.

În același context, menționăm că dreptul la libertate și siguranță este garantat și de art. 5 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului. Totodată, art. 5 din Convenție reprezintă unul dintre cele mai frecvent încălcate drepturi de către Republica Moldova în perioada anului 1997-2016, ocupând locul trei.

În anul 2016 împotriva Republicii Moldova s-a constatat încălcarea dreptului la libertate și siguranță garantat de art. 5 din Convenție în următoarele cauze: *Balakin c. Moldovei*, *Caracet c. Moldovei*, *Mozer c. Moldovei și Rusiei*, *Savca c. Moldovei*, *Buzadji c. Moldovei*. În majoritatea cauzelor Curtea a constatat durata excesivă și lipsa motivării detenției.

²⁷ HCC nr.9 din 29 aprilie 2016

VIATA INTIMĂ, FAMILIALĂ ȘI PRIVATĂ

Constituția Republicii Moldova prevede în articolul 28: „*Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată*”.

Dreptul la viața intimă, familială și privată este un drept fundamental din categoria drepturilor civile și politice. Acest drept a fost reglementat în Declarația Universală a Drepturilor Omului; Pactul internațional privind drepturile civile și politice; Convenția Europeană a Drepturilor Omului; Constituția Republicii Moldova; Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

Viața privată este abilitatea unei persoane sau a unui grup de persoane să se izoleze, cu scopul de a-și proteja interesele. Limitele vieții private și a ceea ce este considerat privat diferă între grupuri, culturi și indivizi, conform obiceiurilor și tradițiilor, deși există întotdeauna un anumit punct comun. Confidențialitatea poate fi uneori asemănată cu anonimatul și dorința de a rămâne în afara vieții publice. Când spunem “privat” în privința unei persoane, aceasta înseamnă, în general, că vorbim despre lucruri personale. Gradul de “personalizare” a informației depinde de modul în care publicul ar putea să-l perceapă, ceea ce diferă după împrejurări și timp. Viața privată poate fi văzută sub aspectul de securitate.

Avocatul Poporului atestă încălcarea dreptului la viața privată în cazul montării camerelor de supraveghere pe domeniul privat, în al cărei perimetru de supraveghere intră spațiul privat al vecinilor. Deși petiționarii au alertat organele de drept cu privire la acest aspect, problema a rămas nesoluționată. Avocatul Poporului a recomandat autorităților competente intervenirea eficientă în cazul concret și examinarea circumstanțelor cauzei prin prisma respectării dreptului la viața privată. În asemenea cazuri este necesar de a lua în considerare jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului²⁸, care a adus următoarea interpretare a noțiunii de „viață privată”: *dreptul la respectarea vieții private este dreptul la intimitate, dreptul de a trăi așa cum dorești, protejat de publicitate. Noțiunea de viață privată cuprinde elemente care se raportează la identitatea unei persoane, precum numele, fotografia, integritatea fizică și morală ale acesteia. Garanția oferită la art. 8 din Convenție este destinată, în esență, pentru a asigura dezvoltarea, fără ingerințe externe, a personalității fiecărui individ în raport cu semenii săi.*

În principiu, spațiile private nu sunt deschise publicului și nu pot fi accesate de oricine, oricând și în orice circumstanțe. În același timp, **Comisia de la Veneția** (Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei)²⁹ a specificat că sfera privată acoperă aspectul intim al personalității unei ființe umane. Aceasta atrage după sine dreptul fiecărei

²⁸ Van Oosterwijk c. Belgia; Schüssel c. Austriei; Von Hannover c. Germaniei; Petrina c. României

²⁹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova a devenit membru la 22 iunie 1996

persoane de a fi protejat împotriva intruziunilor nejustificate ale autorităților publice, mass-media, oricăror instituții sau persoane fizice.

Ținând cont de cele relatate, Avocatul Poporului recomandă examinarea de către Ministerul Justiției a problemei în cauză în contextul reglementării modalității de utilizare a mijloacelor de supraveghere video în spațiul privat, astfel încât să nu aducă atingere dreptului la viață privată a persoanelor fizice.

Divulgarea informației cu privire la **starea sănătății persoanei**, fără acordul acesteia constituie încălcarea dreptului la respectarea vieții private. Divulgarea stării de sănătate a persoanei în mass-media a constituit temei de sesizare din oficiu a Avocatului Poporului, care a intervenit cu recomandările de rigoare. Cel mai grav este faptul că asemenea ilegalități se comit de persoane cu funcții publice, cum ar fi președintele raionului în cazul concret, care a declarat public că protestatarul X este “la evidența medicului psihiatru din spitalul raional”, arătând în fața camerelor de luat vederi certificatul care confirmă acest fapt.

La 29 iulie 2016 Consiliul Superior al Magistraturii a adoptat Regulamentul cu privire la publicarea Hotărârilor judecătorești, care conține prevederi privind **depersonalizarea hotărârilor**.

După o analiză a hotărârilor judecătorești, s-a constatat că în judecătoriile din mai multe raioane nu sunt publicate datele cu referire la numele și prenumele judecătorului și a procurorului, în pofida faptului că aceștia exercită funcții publice.

După adoptarea acestuia, portalul instanțelor de judecată afișează o nouă interfață în care hotărârile nu mai pot fi căutate după numele și prenumele persoanelor. Astfel, dacă anterior, informația privind părțile dosarului putea fi accesată pe portalul www.instante.justice.md, în prezent această opțiune de căutare a fost exclusă, informația fiind valabilă doar după numărul și tipul dosarului.³⁰

La data de 3 februarie 2016, pe pagina Ministerului Justiției a fost publicat un comunicat de presă, prin care s-a specificat că în ultima perioadă tot mai mulți cetățeni ar fi adresat obiecții privind încălcarea drepturilor legale prin publicarea numelor acestora pe portalul instanțelor de judecată, fără a face trimitere însă la un număr concret de plângeri sau tendințe.³¹

³⁰ <http://jurnal.md/ro/justitie/2017/2/6/csm-ingradeste-accesul-la-informatie-prin-depersonalizarea-hotararilor-judecatoresti-jurnalist-un-pas-inapoi-dosarele-cu-plahotniuc-filat-guma-nu-ar-fi-ajuns-niciodata-in-atentia-publicului/>

³¹ <http://independent.md/csm-ingradeste-accesul-la-informatie-prin-depersonalizarea-hotararilor-judecatoresti/#.WMeRsW-LSUk>

În acest context, este de menționat că principiul publicității procedurilor este prevăzut în Codul de Procedură Penală³², Codul de Procedură Civilă³³, Legea privind organizarea judecătorească, punctul 9 al Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul unic al instanțelor judecătorești, precum și în art. 117 din Constituția Republicii Moldova. Norma constituțională stabilește că în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice, iar judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului publică în baza de date HUDOC a Curții Europene a drepturilor omului toate deciziile și hotărârile cu includerea numelui integral al reclamantilor sau altor persoane la care se face referire în hotărâri, inclusiv numele judecătorilor, procurorilor sau altor subiecți care se fac responsabili de condamnarea statului la CtEDO în legătură cu comiterea unor violări specifice. Acest lucru este realizat în toate tipurile de cauze examinate de CEDO, inclusiv în cauzele penale. În calitate de excepție, în cazuri specifice, Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate să nu publice numele reclamantilor. Astfel, în conformitate cu prevederile articolului 47/1 din Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului, reclamantul care nu dorește dezvăluirea identității sale trebuie să precizeze aceasta și să prezinte o expunere a motivelor care justifică derogarea.

Publicarea hotărârilor judecătorești a fost gândită, inițial, ca un mijloc de asigurare a transparenței activității instanțelor judecătorești. În opinia Avocatului Poporului, depersonalizarea excesivă a numelor și datelor reduce eficiența acestui mecanism.

RECOMANDĂRI:

- Elaborarea cadrului normativ privind reglementarea modalității de utilizare a mijloacelor de supraveghere video în spațiul privat;
- Asigurarea transparenței activității instanțelor judecătorești în mod proporțional cu respectarea dreptului la viață intimă, familială și privată.

³² Prevederile articolului 18

³³ Prevederile articolului 23

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Starea de lucruri în ceea ce privește libertatea de exprimare în Republica Moldova în anul 2016 nu s-a îmbunătățit. Gradul de asigurare a libertății de exprimare este unul destul de redus, conform Studiului de percepție asupra drepturilor omului în Republica Moldova, realizat de Oficiul Avocatului Poporului în anul trecut. Doar aproximativ 40% dintre respondenți consideră ca fiind asigurat dreptul la libertatea opiniei și a exprimării în raport cu dreptul cetățeanului de rând. Peste jumătate din participanții la sondaj atestă persistența percepțiilor de risc în urma liberei exprimări. În același timp mass-media în țara noastră continuă să fie apreciată drept parțial liberă, conform clasamentelor internaționale, experții semnalând o degradare a stării de lucruri în domeniu, în principal cauzată de cadrul legal care nu favorizează independența reală a instituțiilor media, concentrarea fără precedent a mass-media, în particular din audiovizual, implicarea factorului politic în activitatea presei.

În anul 2016, Oficiul Avocatului Poporului a comandat realizarea unui studiu privind percepțiile ale populației asupra drepturilor omului în Republica Moldova³⁴, care conține un compartiment cu referire la respectarea dreptului la libertatea de exprimare.

Răspunsurile acordate de respondenți atestă persistența percepțiilor de risc în urma liberei exprimări. Per general, peste jumătate din respondenți resimt asemenea riscuri. În particular, 63,3% dintre respondenți consideră riscant de a exprima opinii cu referire la conducerea statului, iar 18,6% consideră că riscul persistă în deplină măsură. Aproximativ în aceeași măsură este perceput riscul de exprimare a opiniei în raport cu politicienii, 61,1% dintre respondenți sunt de părerea că exprimarea de opinii despre politicieni comportă anumite riscuri, iar 18% - riscuri în deplină măsură. Mai puțin riscant este considerat de a exprima opinia cu referire la religie, 41,1% dintre respondenți consideră că riscul persistă într-o oarecare măsură, iar 9,7% - în deplină măsură.

Dreptul la libertatea opiniei și exprimării de doar circa 40% respondenți este considerat ca fiind asigurat în raport cu dreptul cetățeanului de rând și mai puțin în raport cu dreptul de exprimare a jurnalistului.

Între 5-6% dintre respondenți au declarat că le-au fost personal cât și rudelor, cunoscuților încălcat dreptul la libera exprimare. În opinia participanților la sondaj, dreptul la libera exprimare nu este în topul drepturilor mai frecvent nerespectate, dar nici printre cele care ar fi mai respectate.

După frecvența încălcării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului de rând în Republica Moldova, dreptul la informație, libertatea opiniei și a exprimării se

³⁴ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf

plasează pe locul 7, cu 8,6%. Mai rar, în opinia respondenților, sunt încălcate drepturile la proprietate, la libertatea gândirii și a religiei, la libera circulație, de a alege și a fi ales, dreptul la întruniri etc.

Din câte se știe, dreptul la libertatea de exprimare, astfel cum este consacrat în articolul 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, articolul 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 19 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice și alte instrumente internaționale și regionale, este un drept complex, care cuprinde dreptul de a avea opinii și drepturile de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, fără amestecul autorităților și indiferent de frontiere. Jurnaliștii și alți actori media au o contribuție esențială la dezbateră publică și la procesele de luare de opinie într-o societate democratică, acționând în calitate de câini de pază publică sau socială, prin crearea unor spații comune pentru discuții și schimbul de informații și de idei. Iată de ce este crucial important ca mass-media să-și exercite acest rol în condiții favorabile de activitate.

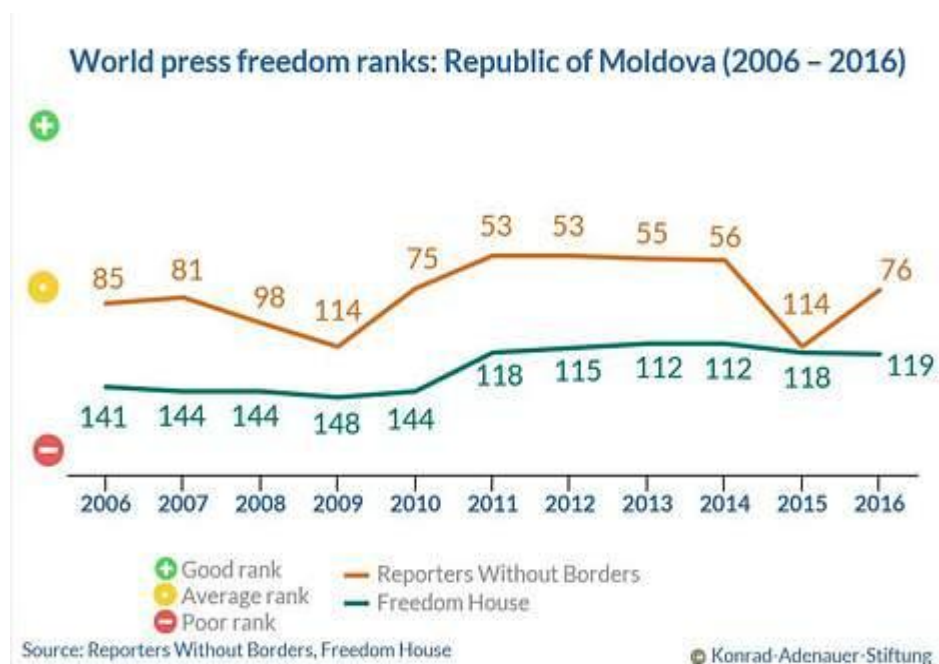
Comunitatea mass-media semnalează însă despre multiple probleme cu care se confruntă în ultimii ani. Acestea au fost reiterate la ediția a II a Forumului mass-media, care a avut loc pe 2-3 decembrie 2016, recomandările participanților fiind sintetizate în foaia de parcurs care ulterior a fost transmisă autorităților³⁵.

Aprecieri similare ale evoluțiilor în 2016 au avut și organizațiile internaționale de monitorizare a situației libertății presei. Evaluarea Freedom House pentru Moldova este de țară cu presă doar parțial liberă.

Reporterii Fără Frontiere (RFF) plasează în anul 2016 Republica Moldova pe locul 76 din 180 de țări (vezi *diagrama alăturată*³⁶). Potrivit clasamentului RFF, având în vedere că în anul 2014 Republica Moldova a fost pe locul 56, pierderea țării noastre a 20 de poziții este cea mai puternică deteriorare a libertății presei în toate țările analizate în 2016.

³⁵ Foaia de parcurs Forum media - <http://mediaforum.md/upload/foaie-de-parcurs-pentru-dezvoltarea-mass-mesiei-din-rm-2016pdf-5891e98736791.pdf>
Foaie de parcurs pentru dezvoltarea mass-media în Republica Moldova

³⁶ <http://www.kas.de/wf/en/71.13614/>

Despre înrăutățirea situației mass-media din Republica Moldova au semnalat și reprezentanții societății civile din Moldova în rapoartele prezentate statelor membre ONU în cadrul celui de-al doilea ciclu al Evaluării Periodice Universale (EPU) al Consiliului ONU, care a avut loc pe 4 noiembrie 2016, la Geneva. Argumentele prezentate au fost suficient de pertinente pentru a convinge unele state membre ale Națiunilor Unite de pericolele existente în țara noastră pentru libertatea de exprimare.

Drept urmare, în cel de-al doilea ciclu al EPU, autorităților moldovenești le-au fost făcute mai multe recomandări pentru domeniul mass-media – 10, față de 3 în primul exercițiu al EPU din 2012. Recomandările s-au referit, în principal, la problemele concentrării excesive a proprietății media și la necesitatea combaterii monopolurilor în media, la contracararea autocenzurii în rândul jurnaliștilor moldoveni, asigurarea pluralismului mass-media, adoptarea cadrului legal necesar pentru protejarea mass-mediei independente, a unui nou Cod al audiovizualului, la crearea unui mediu propice pentru dezvoltarea presei independente, eliminarea corupției în domeniul accesului la informațiile de interes public.

Și aprecierile experților naționali în domeniu atestă o stare de lucruri gravă a mass-media în țara noastră, Indicele Situației Mass-Media în Republica Moldova (ISMM) pentru anul 2016 având valoarea de doar 26.66 de puncte din 60. Cele mai afectate zone, constatate de ISMM, sunt „contextul politic, urmat, ca gravitate, de mediul economic și de securitatea spațiului mediatic, ca parte a securității spațiului informațional național”³⁷.

³⁷ http://media-azi.md/sites/default/files/Indicele%20situatiei%20mass-media%20%28ISMM%29%20din%20Republica%20Moldova%20in%202016_0.pdf

Monitorizarea comportamentului editorial al instituțiilor mass-media în perioada electorală și în campania electorală pentru alegerile prezidențiale din Republica Moldova, realizate de Asociația Presei Independente și Centrul pentru Jurnalism Independent, a constatat în scrutinul pentru alegerea șefului statului, la fel ca și în alegerile locale și parlamentare, serioase abateri în ceea ce privește reflectarea campaniei electorale de către mai multe instituții media. Potrivit realizatorilor raportului de monitorizare, mass-media din Republica Moldova a picat examenul la maturitate profesională și informarea obiectivă a cetățenilor³⁸.

În anul 2016 au fost operate modificări la articolul 66 din Codul Audiovizualului, prin care numărul de licențe pe care le poate deține un proprietar de instituții media a fost redus de la cinci la două. Însă aceste prevederi vor avea efect juridic doar în anul 2021 pentru proprietarii media care au obținut licențele în 2014 și, corespunzător în - 2022, pentru acei care și-au luat licențele în 2015. Deși modificările menționate au fost foarte necesare, efectul scontat – de reducere a concentrării proprietății și de asigurare a pluralismului politic – nu a fost obținut. Problema monopolizării mass-media, în particular, a instituțiilor din audiovizual, rămâne a fi una extrem de acută.

Este de notat, totodată, că după amendarea Codului Audiovizualului, în noiembrie 2015, posturile de televiziune sunt obligate să facă publice numele proprietarilor lor. Astfel, în prezent la rubrica „Transparență decizională/”Transparența” de pe pagina oficială a Consiliului Coordonator al Audiovizualului pot fi găsite declarațiile pe proprie răspundere cu privire la asigurarea transparenței proprietății, cu specificările de rigoare privind numele persoanelor fizice, beneficiari finali ai fiecărei instituții media din audiovizual, astfel încât fiecare consumator de programe poate să cunoască cine stă în spatele unui anumit post de televiziune sau de radio.

În anul 2016 nu s-a reușit adoptarea unui nou Cod al Audiovizualului, în conformitate cu rezoluțiile CoE, bunele practici comunitare și recomandările partenerilor de dezvoltare, chiar dacă Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 prevede acest lucru. În schimb în UTA Găgăuzia a fost adoptată o nouă lege a audiovizualului care a fost criticată de comunitatea jurnalistică și societatea civilă regională, pentru că ar putea conduce la instituirea unui control politic asupra audiovizualului din autonomia găgăuză.

În atenția opiniei publice s-a aflat și proiectul de lege, numit „Big Brother”, care a trezit critici vehemente din partea societății civile pentru faptul că prevedea posibilitatea ca organele de anchetă să poată bloca site-uri, să verifice email-urile personale și sms-uri, să

³⁸ <http://www.api.md/page/ro-monitorizarea-mass-media-n-perioada-electoral-pentru-alegerile-prezideniale-2016-304>

citească mesajele Viber, Telegram sau WhatsApp. Proiectul de lege a fost elaborat de MAI și a avut drept scop combaterea pornografiei infantile, a terorismului, exploatării sexuale a copiilor, dar și pentru a opri propaganda războiului, discriminarea rasială, ostilitatea sau violența.

Avocatul Poporului a împărtășit îngrijorările societății civile privind riscurile pe care le comporta adoptarea proiectului de lege nominalizat pentru respectarea drepturilor la viața privată și libertatea de exprimare.

Într-o luare de atitudine la acest subiect Ombudsmanul a amintit că, potrivit standardelor europene și ale ONU, măsurile restrictive ale statului trebuie să întrunească câteva criterii esențiale: să urmărească un scop legitim, să respecte principiile de necesitate și proporționalitate, prevederile legale să fie clare, pentru a exclude interpretări și utilizarea normelor legale în alte scopuri decât cele legate de securitatea națională. De asemenea, aceste măsuri urmează a fi aplicate în baza deciziei unei autorități judiciare independente.

În Recomandarea CM/Rec(2016)5 cu privire la libertatea pe Internet, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a atenționat statele membre ale CoE că „înainte de aplicarea de măsuri restrictive pentru accesul la Internet, o instanță sau autoritate administrativă independentă trebuie să stabilească că deconectarea de la Internet este măsură mai puțin restrictivă pentru atingerea scopului legitim”.

Totodată, Raportorul special ONU pentru libertatea de exprimare, David Kaye, notează în Raportul promovarea și protecția libertății de exprimare și de opinie că în 2016 Consiliul pentru Drepturile Omului a condamnat fără echivoc măsurile adoptate de unele state pentru a preveni sau a perturba accesul sau difuzarea de informații on-line, cu încălcarea dreptului internațional în domeniul drepturilor omului. Raportorul special ONU a făcut apel la toate statele să se abțină de la asemenea acțiuni (a se vedea Rezoluția Consiliului 32/13, alin. 10). „*Blocarea platformelor de Internet și a infrastructurii de telecomunicații constituie amenințări la libertatea de exprimare on line, chiar dacă măsurile restrictive sunt motivate prin necesitatea asigurării securității naționale și a ordinii publice*”, se menționează în punctul 22 din Raportul menționat.

Avocatul Poporului a susținut ideea promovată de ONG-uri de expediere a proiectului de lege Comisiei de la Veneția pentru verificarea corespunderii cu standardele europene și a recomandat Parlamentului să lanseze dezbateri publice pe marginea proiectului de lege menționat.

Avocatul Poporului apreciază faptul că în Republica Moldova există un cadrul legal care cuprinde reglementări în domeniile-cheie legate de mass-media, cum sunt cele privind libertatea de exprimare, accesul la informație, activitatea instituțiilor media din presa scrisă

și audiovizual etc. În același timp, Ombudsmanul pledează pentru fortificarea cadrului legal privind mass-media, prioritățile în acest sens fiind implementarea angajamentelor asumate de Guvern, în capitolul XV „Mass-media” al Planului de acțiuni pentru 2016-2018, de adoptare a unui nou Cod al Audiovizualului, de elaborare a Concepției naționale de dezvoltare a mass-media.

În opinia Avocatului Poporului, se impun modificări la Legea cu privire la accesul la informații, dar și la Legea privind datele cu caracter personal, care este frecvent interpretată abuziv pentru a nu oferi jurnaliștilor informații de interes public, invocându-se protecția datelor cu caracter personal.

Pentru contracararea concentrării proprietății în mass-media și protecția concurenței loiale pe piața de publicitate se impune adoptarea unei legi privind completarea Legii concurenței. O altă lege care urmează a fi adoptată conform normelor europene și bunelor practici în domeniu este cea cu privire la publicitate. Legea în vigoare cu privire la publicitate a fost adoptată în anul 1997 și este depășită de timp.

Deși jurnaliștii, în mare, și-au exercitat misiunea în condiții de securitate, n-au fost lipsă cazurile de obstrucționare a acestora. Au existat mai multe situații în care jurnaliștii au fost amenințați, fie agresați verbal sau fizic, fie li s-au deteriorat echipamentele, fie li s-au intentat dosare în instanță. Asemenea acțiuni, consideră experții, au un singur scop - să intimideze mass-media, să îi facă „mai cumiți”, mai ales, în raport cu autoritățile³⁹.

Unor diverse forme de intimidări au fost supuși în particular jurnaliștii de investigație, mai ales în cazurile în care aceștia au avut în vizor cazuri de corupție. În anul 2016, organizațiile mass-media au făcut publice aproximativ 10 cazuri de presiuni asupra jurnaliștilor, de intimidări, agresivități fizice sau verbale.

O formă de intimidare a jurnaliștilor a fost și neadmiterea accesului acestora în sala de ședințe plenare a Parlamentului, problema care în anul 2015 s-a aflat și în atenția Ombudsmanului⁴⁰. În aprilie 2016 situația a revenit la normalitate și, după doi ani, jurnaliștii și-au putut relua activitatea în sala de ședințe a Legislativului.

³⁹ http://media-azi.md/sites/default/files/Indicele%20situatiei%20mass-media%20%28ISMM%29%20din%20Republica%20Moldova%20in%202016_0.pdf

⁴⁰ <http://www.ombudsman.md/ro/content/comunicat-de-presa-26> (Avocatul parlamentar a emis un comunicat de presă în care a recomandat Parlamentului identificarea de soluții pentru soluționarea problemei de acces liber a jurnaliștilor în sala de ședințe a Legislativului).

RECOMANDĂRI:

- Întreprinderea măsurilor pentru realizarea recomandărilor de ultimă oră ale Comitetului de miniștri al CoE, ale Comitetului ONU pentru drepturile omului, Raportorului special ONU pentru libertatea de opinie, dar și pentru respectarea normelor europene și internaționale în domeniu în ansamblu⁴¹.
- Elaborarea și aprobarea Concepției naționale de dezvoltare a mass-media, bazată pe fortificarea pluralismului și libertății de exprimare, în termenii stabiliți (Trimestrul II al anului 2017) în Planul de acțiuni al Guvernului pentru 2016-2018.
- Adoptarea unui nou Cod al audiovizualului în conformitate cu rezoluțiile Consiliului Europei, directivele Uniunii Europene, bunelor practici comunitare și recomandările partenerilor de dezvoltare.
- Adoptarea unei noi legi cu privire la publicitate în corespundere cu normele europene, realitățile curente de pe piața de publicitate și de pe piața media din Republica Moldova;
- Perfecționarea Legii cu privire la accesul la informație.
- Completarea Legii concurenței, pentru a asigura contracararea concentrării proprietății în mass-media și protecția concurenței loiale pe piața de publicitate.
- Aplicarea de către autoritățile publice, în spiritul standardelor europene a Legii privind protecția datelor cu caracter personal, la procesarea solicitărilor de informații.

⁴¹

- 1.Recomandarea CM/Rec(2016)5 cu privire la libertatea pe Internet;
2. Raportul Secretarului General al Consiliului Europei privind starea democrației, a drepturilor omului și a statului de drept, 18 mai 2016;
3. Declarația din 30 aprilie 2014 privind protecția jurnalismului, siguranța jurnaliștilor și altor actori din mass-media;
4. Recomandării CM/Rec (2016) 4 privind protecția jurnalismului și a siguranței jurnaliștilor și altor actori din mass-media.

DREPTUL LA INFORMAȚIE

Accesul la informațiile de interes public și transparența decizională reprezintă două dintre cele mai importante elemente ale unei democrații funcționale. Dreptul cetățenilor de a solicita și a primi informația de interes public este consacrat în art. 34 alin. (1) al Constituției Republicii Moldova.

Pe 11 mai 2000 a fost adoptată Legea nr. 982 privind accesul la informație, care oferă instrumentele juridice necesare exercitării dreptului la informație. În procesul de implementare a legii menționate au fost constatate însă unele lacune.

Frecvent autoritățile nu respectă termenul de prezentare a informației solicitate, deși, conform Legii nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație, instituția publică trebuie să răspundă la solicitările de informație în termen de 15 zile. În cele mai dese cazuri autoritățile publice nu informează autorul cererii despre prelungirea termenului de furnizare a informației și despre motivele acesteia, așa cum prevede legislația în vigoare.

În cazul răspunsului privind refuzul autorităților de a prezenta informația solicitată, nu sunt indicate modalitățile de contestare a refuzului și termenul de prescripție așa cum este specificat în art. 19 din Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație.

Nu este respectat principiul transparenței informației cu caracter public, deoarece pe paginile web oficiale ale autorităților nu sunt publicate materialele relevante care se referă la un proiect de act legislativ sau normativ (de ex: Sinteza obiecțiilor și propunerilor).⁴²

În pofida ratificării țării noastre, prin Legea nr. 217 din 26 septembrie 2013, a Convenției Consiliului Europei din 18 iunie 2009 privind accesul la documentele oficiale și a asumării de către autoritățile naționale a angajamentelor de ajustare a legislației naționale la Convenția sus-menționată, până în prezent nu a fost amendat în totalitate cadrul legal pentru a corespunde prevederilor acesteia.⁴³

Pe 27 iunie 2014, un grup de deputați au înregistrat în Parlament un proiect de lege care prevedea modificarea și completarea articolelor 15 și 16 din Legea privind accesul la informație și a articolului 71 din Codul contravențional, care avea drept scop înlăturarea deficiențelor prezente în Legea nr. 982, precum și ajustarea cadrului legal la prevederile Convenției Consiliului Europei din 18 iunie 2009 privind accesul la documentele oficiale.⁴⁴ Proiectul propunea modificarea procedurii de înregistrare a cererilor cu privire la accesul la

⁴² Accesul mass-media la informație în Republica Moldova: probleme și perspective, 2014, <http://www.media-azi.md/ro/publicatii/accesul-mass-media-la-informa%C5%A3ie-%C3%AEn-republica-moldova-probleme-%C5%9Fi-perspective> ;

⁴³ <http://infoeuropa.md/legislatie/parlamentul-republicii-moldova-a-ratificat-conventia-consiliului-europei-privind-accesul-la-documentele-oficiale/> ;

⁴⁴ <http://media-azi.md/ro/comentariu/accesul-mass-media-la-informa%C5%A3ie-%C8%99i-perspective-de-optimizare-cadrului-legal> ;

informație, reducerea termenului de prezentare a informației și înăsprirea sancțiunilor pentru încălcarea legislației privind accesul la informație pentru persoanele responsabile de prezentarea informației. Proiectul însă a fost retras fără a fi examinat.

Întru armonizarea legislației naționale la Convenția Consiliului Europei a fost modificat în luna noiembrie 2016 doar Codul contravențional. Potrivit noii redacții a articolului 71 din Codul contravențional, încălcarea legislației privind accesul la informație sau a celei cu privire la petiționare se va sancționa cu amendă de la 100 la 150 de unități convenționale (de la 5.000 până la 7.500 de lei) în cazul persoanelor fizice și cu amendă de la 300 la 400 u.c. (de la 15.000 până la 20.000 de lei) în cazul persoanelor cu funcție de răspundere. În același timp, prezentarea unui răspuns cu date eronate se va sancționa cu o amendă de la 400 la 500 u.c. (de la 20.000 la 25.000 de lei) aplicată persoanei cu funcție de răspundere. Cauza contravențională va fi examinată de poliție, la cererea persoanei căreia prin contravenție i-au fost cauzate prejudicii.⁴⁵

Până în perioada scrierii prezentului raport, nu au fost întreprinse alte acțiuni în scopul perfecționării Legii nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație. Avocatul Poporului recomandă ajustarea legii vizate la standardele europene, mai ales că în luna septembrie 2017 când Guvernul urmează să prezinte Consiliul Europei un raport privind implementarea Convenției privind accesul la documentele oficiale.

Avocatul Poporului de asemenea mai constată că nu sunt aplicate prevederile art. 11 din Legea nr. 982, care prevăd că „în scopul garantării liberului acces la informațiile oficiale, furnizorul de informații: ... b) va numi și va instrui funcționarii responsabili pentru efectuarea procedurilor de furnizare a informațiilor oficiale; c) va elabora regulamente cu Monitorizarea accesului la informație în Republica Moldova cu privire la drepturile și obligațiile funcționarilor, în procesul de furnizare a documentelor, informațiilor oficiale”.

S-a stabilit că multe autorități încă nu au asemenea regulamente în corespundere cu Regulamentul cu privire la drepturile și obligațiile funcționarilor în procesul de furnizare a documentelor, informațiilor oficiale.

RECOMANDĂRI:

- Urgentarea procesului de ajustare a articolelor 15 și 16 din Legea privind accesul la informație la standardele europene;
- Asigurarea instruirii funcționarilor în domeniul accesului la informație și în scopul aplicării eficiente a Legii privind accesul la informație;

⁴⁵ <http://mediaforum.md/ro/legislatie/cum-responsabilizam-autoritatile-care-ingradesc-accesul-la-informatie>

- Elaborarea instrumentelor și metodologiilor necesare pentru asigurarea dreptului la informație;
- Asigurarea elaborării regulamentului cu privire la drepturile și obligațiile funcționarilor în procesul de furnizare a documentelor, informațiilor oficiale de către autoritățile publice care încă nu au elaborat un astfel de document;
- Asigurarea publicării de către autoritățile publice pe paginile lor web oficiale a tuturor informațiilor de interes public care vizează interesele cetățenilor.

DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Dreptul la sănătate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fiind un drept natural și inalienabil.

Articolul 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului proclamă dreptul la un nivel de trai care să asigure sănătatea și explicit accesul la îngrijire medicală. Articolul 36 al Constituției Republicii Moldova, fiind dedicat dreptului la ocrotirea sănătății, prevede garantarea acestui drept și obligativitatea statului de a asigura minimumul asistenței medicale.

Legislația în vigoare a Republicii Moldova stabilește responsabilitatea statului pentru protejarea și ocrotirea sănătății cetățenilor. Asigurarea dreptului la sănătate se desfășoară obligatoriu prin garantarea accesului la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită.

În cadrul serviciilor de asistență medicală, pacientul nu este doar persoana care suferă de o afecțiune, însă și cea sănătoasă, care utilizează serviciile medicale puse la dispoziția cetățenilor de către instituțiile competente.

Dreptul la sănătate este abordat prin prisma prevederilor internaționale, punându-se accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, care include 14 drepturi ale pacientului⁴⁶. În Republica Moldova drepturile și responsabilitățile pacientului sunt prevăzute în Legea nr.263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

61% din populația țării este de părere că statul nu asigură un acces egal tuturor cetățenilor la asistență medicală de calitate - sunt date ale Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat de Oficiul Avocatului Poporului în anul 2016. De asemenea, în studiu se constată că unor categorii de persoane, cum ar fi cele cu venituri modeste și în etate, li se încalcă dreptul la ocrotirea sănătății. Persistența plăților informale în instituțiile medicale limitează semnificativ accesul categoriilor vizate de persoane la serviciile medicale, indiferent dacă acestea dispun sau nu de poliță de asigurare medicală. Monitorizarea respectării dreptului la sănătate și a accesului la serviciile de

⁴⁶ Dreptul la măsuri preventive; accesibilitate; informare corectă; consimțământul informat; alegere liberă; respectul intimității și confidențialitatea; respect pentru timpul pacientului; respectarea standardelor de calitate; siguranță; inovație; evitarea suferinței și durerii care nu sunt justificate; tratamentul personalizat; dreptul de a manifesta nemulțumirea; dreptul de a fi compensat.

sănătate a fost declarată de către Avocatul Poporului drept una din prioritățile sale pentru următorii ani.

Deși la nivel național există cadru normativ pentru protecția drepturilor pacientului, Avocatul Poporului a constatat necesitatea perfecționării acestuia. Asta deoarece carențele legislative identificate prezintă pericol pentru asigurarea dreptului la sănătate a cetățenilor în partea ce ține de calitatea standardelor în accesarea serviciilor medicale.

Având în vedere că în ultima perioadă devin tot mai populare consultațiile medicale online (consultațiile, diagnosticarea și prescrierea tratamentului, care se realizează prin intermediul tehnologiilor informaționale), Avocatul Poporului a analizat cadrul normativ cu referire la acest aspect. S-a constatat că, spre deosebire de alte țări, în Republica Moldova nu există un cadru normativ care să reglementeze consultațiile medicale online. Dimpotrivă, potrivit articolului 17 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005, medicul este obligat să înceapă tratamentul numai după o examinare medicală efectuată personal, iar în cazuri excepționale, de urgență, să dea indicații de tratament prin mijloacele de telecomunicații.

Potrivit practicilor internaționale, cadrul legal care reglementează prestarea serviciilor medicale online, fiecare medic și pacient semnează un contract. Pacientul este informat despre beneficiile, riscurile și limitele metodei date de consultație, despre drepturile și obligațiile sale, iar medicul își asumă angajamentul să facă tot ce este posibil, în condițiile date, pentru beneficiul pacientului. Contractele presupun că atât pacienții, cât și medicii sunt obligați să furnizeze informații corecte și în timp util, să păstreze confidențialitatea informațiilor. În ceea ce privește comunicarea și prezentarea informațiilor în format digital, acestea trebuie să fie înregistrate, logate și arhivate. Specialiștii în etica medicală afirmă că practicarea telemedicinii nu înseamnă și independența profesională, medicii fiind răspunzători de diagnostic, de recomandări și de tratamentul propus.

Prin urmare, având în vedere că acordarea asistenței medicale online ia amploare, fiind deja înregistrate unele cazuri care au avut consecințe nefaste pentru pacienții minori⁴⁷, Avocatul Poporului a propus Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice inițierea procesului de elaborare a unei legi speciale, care să reglementeze procedura de acordare a consultațiilor medicale online. Avocatul Poporului a fost informat că propunerea a fost remisă după competență Comisiei protecție socială, sănătate și familie.

⁴⁷ <http://www.e-sanatate.md/News/5808/un-bebelus-din-chisinau-a-ajuns-la-reanimare-dupa-ce-ar-fi-urmat-un-tratament-indicat-la-telefon>

Probleme din domeniul ocrotirii sănătății au fost abordate în 40 de cereri înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului și frecvent invocate în cadrul audiențelor. Persoanele s-au plâns de atitudinea nerespectuoasă a personalului medical față de pacienți, ceea ce aduce atingere demnității umane, dreptului de a fi tratat cu respect, cu evitarea suferinței și oricărui tratament inuman. Majoritatea cererilor s-au referit la problemele ce țin de neacordarea asistenței medicale la timp; insuficiența personalului medical competent sau lipsa acută a acestuia în mediul rural; accesul redus la serviciile de asistență medicală de urgență; neacordarea tratamentului adecvat/personalizat pacientului; deficiențe în prestarea de servicii medicale prevăzute de Programul unic; examinarea inefficientă a plângerilor de către autoritățile responsabile din domeniul sănătății. Unii petiționari s-au plâns de calitatea serviciilor medicale sau lipsa acestora, starea sanitaro-igienică și dotarea necorespunzătoare a instituțiilor medicale.

O problemă stringentă care a rămas actuală și în 2016 ține de asigurarea siguranței în contextul actului medical. Avocatul Poporului s-a sesizat din presă în cazul utilizării de către o instituție medicală a dispozitivelor medicale învechite, ceea ce prezenta pericol pentru sănătatea pacienților. Problema a fost examinată sub aspectul respectării condițiilor necesare pentru acreditarea instituției și a conformității echipamentelor medicale existente în instituțiile sanitare din Moldova.

Potrivit Dispoziției Ministerului Sănătății nr. 38-d din 29.01.2016 adoptate în scopul asigurării implementării Ordinului Ministerului Sănătății nr.1019 din 29.12.2015⁴⁸, în perioada februarie-aprilie 2016 dispozitivele medicale urmau să fie supuse procesului de verificare periodică, puse în funcțiune și aflate în utilizare la acel moment în 5 instituții medicale⁴⁹. Avocatul Poporului a constatat unele deficiențe în asigurarea verificărilor periodice a dispozitivelor medicale de către instituțiile medicale. Cheltuielile pentru efectuarea acestei proceduri sunt puse pe seama instituțiilor medicale, care sunt obligate să planifice resursele financiare necesare în bugetul anual al instituției. Resursele financiare disponibile sunt însă limitate, motiv din care în mod prioritar sunt planificate cheltuieli pentru procurarea consumabilelor. Pe de altă parte, managerii ai instituțiilor medico-sanitare publice au invocat și unele deficiențe în implementarea actelor normative menționate, cum ar fi insuficiența timpului necesar pentru verificare de către reprezentanții Organismului de Evaluare a Conformității ÎCS „TRANS-STANDART” SRL. Și asta deoarece în cadrul instituției IMMP Spitalului Clinic Republican verificarea periodică poate fi efectuată doar

⁴⁸ Ordinul nr.1019 din 29.02.2015 cu privire la asigurarea verificărilor periodice a dispozitivelor medicale aflate în dotarea instituțiilor medicale

⁴⁹ IMSP Institutul Oncologic; IMSP Spitalul Clinic Republican; IMSP Spitalul Clinic Municipal „Sfinta Treime”; IMSP Institutul de Medicină Urgentă; IMSP Institutul Mamei și a Copilului.

în ziua în care nu au loc intervenții chirurgicale. Este de menționat că ÎCS „TRANS-STANDART” SRL este unica instituție de profil acreditată în prezent⁵⁰. Mai mult, această instituție este acreditată pentru verificarea periodică doar a 10 tipuri de dispozitive medicale, acoperind doar 15% din tipurile de dispozitive medicale utilizate în instituțiile medicale din țară.

Avocatul Poporului a recomandat Ministerului Sănătății să examineze minuțios factorii care împiedică realizarea efectivă a procesului de verificare metrologică a dispozitivelor medicale aflate în dotarea instituțiilor medicale și elaborarea reglementărilor legale care ar facilita acest proces. Având în vedere angajamentele Republicii Moldova stabilite prin Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, se impune respectarea cadrului normativ din domeniul dispozitivelor medicale, principiilor și recomandărilor internaționale și europene aplicabile acestui domeniu, pentru a asigura funcționarea eficientă a sistemului de sănătate, prin punerea la dispoziția cetățenilor a unor dispozitive medicale sigure și inofensive.

Nu în ultimul rând, un rol aparte în îmbunătățirea calității serviciilor acordate populației de către unitățile medico-sanitare și farmaceutice îi revine procesului de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare publice și farmaceutice. Organizarea și desfășurarea acestui proces, precum și elaborarea criteriilor de evaluare și standardelor de acreditare este pusă în sarcina Consiliului Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate⁵¹.

Avocatul Poporului consideră imperios necesară revizuirea criteriilor actuale de evaluare a instituțiilor medico-sanitare din perspectiva drepturilor omului. Totodată, recomandă Ministerului Sănătății includerea în lista experților pentru evaluare a specialiștilor din cadrul instituției naționale de promovare și protejare a drepturilor omului, care ar facilita acest proces.

Un caz mediatizat pe larg și care a intrat în atenția Avocatului Poporului a scos în evidență mecanismul defectuos de conlucrare/colaborare a serviciului de urgență cu serviciul de poliție, serviciul de pompieri⁵², când o persoană a decedat deoarece medicii serviciului de urgență nu au putut intra în domiciliul acesteia. Avocatul Poporului a recomandat Ministerului Sănătății să întreprindă acțiuni pentru eficientizarea serviciilor de urgență acordate populației. La 20 mai 2016, Ministerul Sănătății și Ministerul Afacerilor Interne au aprobat Ordinul nr. 369/145 cu privire la măsurile de îmbunătățire a conlucrării dintre aceste

⁵⁰ Ordinul Ministerului Sănătății nr. 1399 din 09.12.2014

⁵¹ Hotărârea Guvernului R.Moldova „Cu privire la Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate”, nr.526 din 29.04.2002

⁵² <http://www.jurnal.md/ro/social/2016/2/2/avocatul-poporului-cazul-bastovoi-a-scos-in-evidenta-grave-lacune-ale-sistemului-de-asistenta-medicala-de-urgenta/>

două autorități, pentru a preveni pe viitor situații de lezare a drepturilor pacienților la servicii medicale urgente.⁵³

Dat fiind multitudinea de semnale/probleme sesizate de Avocatul Poporului⁵⁴ cu privire la accesul redus la serviciile de îngrijire medicală de urgență, în special, în localitățile rurale, în anul 2016 Oficiul Avocatului Poporului în colaborare cu PNUD și OHCHR a elaborat Studiul: „Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova”.⁵⁵

Elaborarea studiului a avut ca scop evaluarea situației privind gradul de respectare a drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească și oferirea de date fiabile și de recomandări pentru îmbunătățirea activității acestui serviciu.

Rezultatele studiului au scos în evidență un șir de probleme care periclitează activitatea serviciului, implicând realizarea efectivă a accesului la servicii calitative și la timp a pacientului. Problemele sesizate din discuțiile cu focus-grupurile se referă la: corelarea insuficientă dintre serviciul asistență medicală de urgență prespitalicească cu asistența medicală primară; insuficiența acută de cadre medicale, în special în mediul rural; medicul nu este prezent în toate echipele (asigurarea cu medici este de doar 44%); condițiile de muncă inadecvate (grele), insecuritatea la locul de muncă - fapt ce demotivează personalul; insuficiența ambulanțelor dotate cu cele necesare; lipsa medicamentelor necesare, în special în primele 3 luni ale fiecărui an; distanțele mari parcurse între localități pe drumuri în stare deplorabilă, în special în perioada rece a anului și timp de ploaie; lipsa numerotației caselor, denumirii străzilor în localitățile rurale și iluminării străzilor pe timp de noapte.

Potrivit datelor oferite de Centrul Național de Asistență Medicală Urgentă Prespitalicească (CNAMUP), din cele 355 de autoturisme existente în serviciul Asistență medicală urgentă prespitalicească (AMUP) la nivel național, 305 unități au gradul de uzură de peste 80%. Și asta în condițiile în care transportul sanitar specializat nu poate fi exploatat în cadrul serviciului AMUP în cazul în care coeficientul de uzură depășește 50%⁵⁶. Pentru a asigura operativitatea intervențiilor medicale de urgență sunt necesare 455 de autoambulante pentru întreg teritoriul țării. Totodată, majoritatea ambulanțelor existente nu sunt dotate cu tot echipamentul necesar intervențiilor de urgență. Lipsa ambulanțelor, gradul înalt de uzură a autosanitarelor existente și a echipamentului, lipsa boxelor și a condițiilor de întreținere a autosanitarelor, afectează grav calitatea serviciului AMUP. De asemenea, lipsa dotării

⁵³ <http://ms.gov.md/?q=legislatie/ordin-nr-369145-20052016-privire-masurile-imbunatatire-conlucrarii-dintre-ministerul>

⁵⁴ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/report_2015_engl.pdf

⁵⁵ http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf

⁵⁶ Hotărârea Guvernului nr. 564 din 22.05.2006 pentru aprobarea Programului de stat privind dezvoltarea Serviciului de Asistență Medicală Urgentă pe anii 2006-2010.

adequate a autosanitarelor scade șansa de supraviețuire a pacientului în stare gravă, în special lipsa echipamentelor specifice (cardiologice, neurologice etc.).

Totodată, s-a constatat că pe parcursul ultimilor ani se urmărește tendința de reducere a finanțării serviciului⁵⁷, în pofida faptului că necesitățile sunt în creștere (uzura echipamentelor și a ambulanțelor procurate de mult timp, reparația clădirilor învechite etc.

În concluzie, s-a stabilit că starea actuală a serviciului AMUP indică un risc înalt de încălcare a drepturilor fundamentale ale omului, în special a dreptului la acces la servicii medicale calitative și dreptului la respectarea timpului necesar stării de urgență.

Potrivit datelor sondajului⁵⁸ realizat în cadrul studiului menționat, dreptul la acces este limitat de lipsa posibilităților de a achita cheltuielile aferente tratamentului, în caz de necesitate. Aproape 40% dintre respondenți au declarat că în ultimele 12 luni predecesoare studiului au fost cazuri când au refuzat să se adreseze pentru tratament în caz de boală din cauza costurilor aferente. Mai frecvent au refuzat tratamentul respondenții cu un nivel scăzut socio-economic (cei mai săraci) cu circa 44% față de circa 33% a celor mai înstăriți care au declarat același lucru. În funcție de statutul respondentului, refuzul adresărilor este mai frecvent printre persoanele cu dizabilități cu 43,8% ponderi a celor care au declarat refuz cel puțin parțial, dar și printre pensionari – cu 41,3% astfel de răspunsuri.

Republica Moldova trece printr-o perioadă marcată de un nivel sporit de nemulțumire a cetățenilor față de stat și de instituțiile guvernamentale. Barometrul de Opinie Publică⁵⁹ din aprilie 2016 înregistrează cel mai scăzut nivel de încredere în principalele instituții ale statului. La fel, 84% dintre respondenți se declară nemulțumiți de ceea ce face conducerea țării în domeniul asistenței medicale.

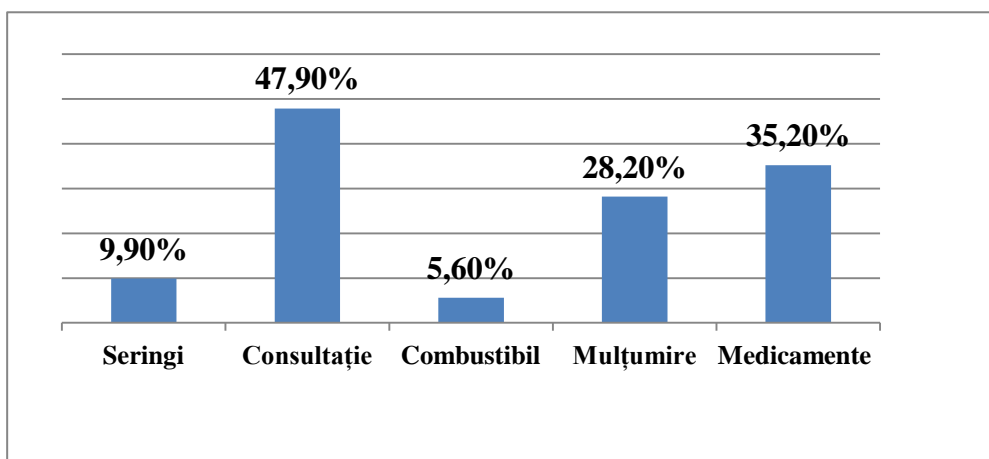
Datele sondajului realizat arată că 6% constituie incidența cazurilor de corupție în medicină, în mare parte plățile neoficiale fiind efectuate la inițiativa pacientului (4,5%). Cel mai des aceste plăți sunt efectuate în semn de mulțumire, pentru consultația medicului (47,9%) la care efectiv trebuie să adăugăm cele 28,2% de cazuri de plăți drept mulțumire după care urmează ca și pondere plățile pentru medicamente (35,2%).

⁵⁷ Anul 2008-9,26%; anul 2016-8,14%; necesitatea conform estimărilor CNAUMP - 12,7%

⁵⁸ Sondaj sociologic realizat de CBS-AXA cu privire la satisfacția populației, la nivel național, pe un eșantion de 1225 respondenți cu vârstă de 18+ ani.

⁵⁹ http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

Scopul plăților informale

Totodată, Studiul Băncii Mondiale "Evaluarea sărăciei în Republica Moldova 2016. Sărăcia și prosperitatea partajată în Moldova: progrese și perspective" relevă că *"cele mai sărace segmente ale populației folosesc cel mai puțin serviciile de sănătate și renunță frecvent la tratament atunci când au nevoie, parțial din cauza lipsei de asigurare adecvată și alte bariere financiare, care au, astfel, un efect negativ asupra rezultatelor de sănătate"*. De asemenea, se mai notează că *"deoarece gospodăriile casnice sunt aproape de pragul sărăciei și au un nivel de trai mai precar, plățile chiar și relativ mici, suportate direct pentru servicii de sănătate, pot să le împingă în sărăcie"*.

RECOMANDĂRI :

- Crearea de către Ministerul Sănătății a un organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze cererile sau reclamațiile pacienților, în mod obiectiv.
- Revizuirea cadrului normativ cu privire la verificarea periodică a dispozitivelor medicale puse în funcțiune și aflate în dotarea instituțiilor medicale și ajustarea la standardele internaționale.
- Revizuirea de către Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate a criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare sub aspectul respectării drepturilor omului.
- Revizuirea mecanismului de atribuire a fondurilor pentru AMUP din bugetul AOAM, cu prevederea necesităților reale ale serviciului.

- Elaborarea curriculumului și inițierea cursurilor de instruire inițială și continuă în domeniul legislației medicale și drepturilor omului pentru personalul medical în vederea respectării drepturilor pacienților în cadrul realizării actului medical.

DREPTUL LA UN MEDIU ECOLOGIC CURAT

Realizarea drepturilor fundamentale ale omului la viață, la sănătatea fizică și morală este de neconcepută fără de existența unui mediu înconjurător curat. Totodată menținerea unor condiții ecologice favorabile constituie un factor important pentru dezvoltarea durabilă, care are la bază atât obiective economice, cât și sociale și de mediu.

Asigurarea dreptului la un mediu natural curat, sănătos și durabil continuă să fie un obiectiv important pentru autoritățile Republicii Moldova, deoarece și în anul 2016 țara noastră s-a confruntat cu probleme serioase în domeniul vizat.

Cele mai grave, în opinia Avocatului Poporului, care necesită o soluționare cât mai grabnică, sunt problemele care se referă la *asigurarea și gestionarea eficientă a resurselor de apă, stocarea și colectarea deșeurilor menajere și cele din domeniul gestionării sectorului forestier, protecției și conservării pădurilor*. Problemele în cauză sunt punctate și în Strategia de mediu a Republicii Moldova pentru anii 2014-2023: ”Managementul insuficient al deșeurilor solide cauzează poluarea solului, aerului și a apei; managementul inadecvat al pădurilor și practicile agricole neraționale cauzează degradarea solului și pierderea biodiversității; râurile mici, fântânile sunt puternic poluate din cauza activităților agricole, a infrastructurii de epurare a apelor învechite, a depozitării ilegale a deșeurilor și a dejecțiilor animaliere”...⁶⁰

Comitetul ONU pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale declară că dreptul omului la apă înseamnă că fiecare persoană are dreptul la apă suficientă, sigură, acceptabilă, accesibilă din punct de vedere fizic și financiar, pentru consum personal și în gospodăria casnică. Aceste cinci atribute de bază prezintă fundamentul securității apei.

După cum a menționat anterior Avocatul Poporului, disponibilitatea resurselor de apă în Republica Moldova reprezintă un aspect critic ce afectează capacitatea de dezvoltare economică a țării.

Avocatul Poporului a abordat problema calității și aprovizionării cu apă potabilă în Raportul alternativ⁶¹ prezentat Consiliului pentru Drepturile Omului, care a revizuit situația privind drepturile omului în Republica Moldova pe parcursul celui de-al doilea ciclu al Evaluării Periodice Universale la data de 4 noiembrie 2016. Trebuie de menționat că printre recomandările înaintate Republicii Moldova, urmare acestui proces, se regăsec și recomandări cu referire la calitatea apei și aprovizionarea cu apă.

⁶⁰ Strategia de mediu pentru anii 2014-2023

⁶¹ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/rom_raport_upr_0.pdf

Resursele de apă din Republica Moldova sunt sensibile la schimbările climatice din punct de vedere atât al cantității, cât și al calității. Conform unor estimări, resursele de apă de suprafață disponibile se vor diminua cu 16-20% până în anul 2020. Aceasta înseamnă că siguranța alimentării cu apă a tuturor utilizatorilor va fi periclitată în anul 2020, când intensitatea utilizării apei va atinge o cotă maximă⁶².

Situația privind calitatea apei potabile furnizate consumatorilor din Republica Moldova continue să fie una critică. Deși cu suportul donatorilor externi s-au întreprins pași pentru soluționarea problemelor alimentării cu apă și canalizare, acestea nu au fost suficiente și eficiente. În particular se impune de menționat că rețeaua de apeeducte nu a fost construită în paralel cu sistemele de canalizare, ceea ce conduce la probleme de mediu. Astfel, rata de conectare a populației la sistemele centralizate de alimentare cu apă este de aproximativ 43%, excluzând municipiul Chișinău, și numai 21,4% din populație beneficiază de sisteme centralizate de colectare a apelor uzate, dintre care numai 1,0% sunt din localitățile rurale. În lipsa unor sisteme de evacuare a deșeurilor și din cauza nerespectării măsurilor elementare de protecție a surselor de apă s-a înrăutățit calitatea apei din circa 84,2% fântâni, folosite ca sursă de alimentare cu apă pentru circa 75% din populația rurală.

Avocatul Poporului a fost sesizat de locuitorii satului Măgura, raionul Fălești, care au invocat că de mai mulți ani nu dispun în localitate nici de apă potabilă, nici menajeră. Toate fântânile au secăt, iar alte surse de apă nu există. În aceste condiții sunt nevoiți să meargă după apă la distanțe mari în satele vecine. Locuitorii au menționat că au solicitat în repetate rânduri intervenția administrației publice locale, însă problema a rămas nesoluționată.

În acest caz Avocatul Poporului a recomandat autorității publice locale inițierea procedurii de elaborare a documentației de proiect pentru înaintare către Fondul Ecologic Național în vederea obținerii finanțării în domeniul alimentării cu apă și canalizare pentru localitate. Or, Fondul Ecologic Național finanțează proiectele pentru implementarea strategiilor, programelor și planurilor naționale de protecție a mediului, standardelor și normativelor, pentru construcția și participarea prin cote-părți la construcția obiectivelor de protecție a mediului, inclusiv finanțarea lucrărilor de proiectare și implementarea proiectelor în domeniul alimentării cu apă și canalizare. Proiectele propuse spre finanțare din fondurile ecologice sunt prezentate de autoritățile administrației publice locale Ministerului Mediului sau structurilor lui teritoriale⁶³.

⁶² Strategia de alimentare cu apă și sanitație pentru anii 2014-2028

⁶³ Hotărârea Guvernului nr.988 din 21.09.1998 despre aprobarea Regulamentului privind fondurile ecologice

Avocatul Poporului recomandă autorităților publice locale să elaboreze documentația necesară de proiect pentru înaintare către Fondul Ecologic Național în scopul de a obține finanțării în domeniul alimentării cu apă și canalizare a localităților rurale.

Un alt aspect problematic ține de lipsa sau degradarea rețelelor de canalizare și de epurare a apelor. Potrivit concluziilor specialiștilor Centrului Național de Sănătate Publică, calitatea apei potabile din apeducte se înrăutățește în fiecare an. Aceasta conține un nivel tot mai înalt de microorganisme, fluor și nitrați, care nu corespunde parametrilor chimici.

În localitățile din raionul Anenii Noi apa din apeducte nu corespunde normelor sanitare în proporție de 98 la sută. În această zonă există doar două stații de tratare a apei, iar 17 școli și grădinițe sunt asigurate cu apă îmbuteliată.

Nici apa din apeductele din raioanele Glodeni, Căușeni, Fălești, Rîșcani, Ialoveni, Ștefan-Vodă, Taraclia și Orhei nu corespunde normelor sanitare. Cauzele principale sunt lipsa instalațiilor pentru tratarea apei, lipsa zonelor de protecție sanitară a apeductelor. Potrivit specialiștilor din domeniu, cea mai poluată apă este în apeductele din sate, care nu corespunde parametrilor chimici și microbiologici în proporție de 53 la sută și, respectiv, 17 la sută.

În acest context, Avocatul Poporului amintește că Republica Moldova a fost condamnată în anul 2016⁶⁴ de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru încălcarea articolului 8 din Convenția europeană a drepturilor omului pentru neacordarea despăgubirilor suficiente de instanțele de judecată pentru repararea prejudiciului cauzat sănătății. Persoana vizată în această cauză a ajuns la spital după ce a băut de la robinet apă infestată, iar instanțele naționale nu i-au acordat despăgubirile solicitate pentru dauna adusă sănătății.

Avocatul Poporului consideră necesară intensificarea eforturilor de extindere a rețelei de canalizare și a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte; eficientizarea politicilor sectoriale pentru supravegherea, gestionarea și protecția resurselor de apă; monitorizarea calității apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat.

O altă problemă actuală este protecția resurselor de apă de suprafață și în special a râurilor Nistru, Prut, Bâc, altor râuri mai mici, lacurilor. Transmiterea în folosință a resurselor de apă, fără a stabili regulile de exploatare, fără a controla în modul cuvenit îndeplinirea lor, fără a garanta compensarea pagubelor duce, în final, la degradarea continuă

⁶⁴, Cauza Otgon împotriva Republicii Moldova, hotărârea din 25 octombrie 2016 (cererea nr. 22743/07)

atît a infrastructurii (a digurilor, barajelor, evacuatoarelor de apă, conductelor, instalațiilor etc.), cît și a resurselor de apă în întregime⁶⁵.

În atenția Avocatului Poporului au intrat de repetate ori cazuri de poluare a râului Bîc sau a unor pâraie de către agenți economici.

În ianuarie 2016, Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu privind informațiile publicate în mass-media cu referire la catastrofa ecologică pe râul Bîc. Potrivit semnalelor apărute în presă, deșeurile de la abatoarele de păsări din satul Floreni, Anenii Noi au ajuns în râul Bc din cauza unei stații de pompare defecte. Avocatul Poporului a sesizat Inspectoratul Ecologic de Stat pentru a verifica legalitatea acțiunilor agenților economici și pentru a constata gradul de respectare a dreptului fundamental la un mediu înconjurător sănătos, garantat de art. 37 din Constituția Republicii Moldova.

Avocatul Poporului a fost ulterior informat că Inspectoratul Ecologic de Stat a sesizat Procuratura Generală în vederea pornirii unei cauze penale pentru poluarea apei și solului, ca urmare a neregulilor admise de ÎM GLC „Floreni service”, s. Floreni. Totodată, persoanei cu funcție de răspundere de la SRL „Avifor GV” i-a fost aplicată o amendă în sumă de 7000 de lei și i-a fost întocmită prescripția de înlăturare a neajunsurilor depistate⁶⁶.

Cât privește situația ecologică din bazinul râului Nistru, trezește îngrijorări decizia Guvernului Ucrainei de a construi șase noi hidrocentrale pe Nistru, amplasate mai sus de hidrocentrala de la Novodnestrovsk. Și asta deși, potrivit opiniei comunității științifice și a ONG-urilor din domeniu, Complexul Hidroenergetic Novodnestrovsk prezintă un pericol real pentru biodiversitatea și resursele acvatice ale râului Nistru. Urmare a activității complexului menționat, au fost diminuate capacitățile de auto-purificare a apei din cauza deteriorării regimului termal, a scăzut volumul rezervorului de acumulare de la Dubăsari și s-a micșorat potențialul de recreere a zonelor aferente. Construcția altor șase centrale hidroelectrice similare vor putea avea un impact catastrofal pentru situația ecologică a râului Nistrul și ne va putea lipsi de rezerve importante de apă potabilă, dat fiind faptul că acesta este sursa de aprovizionare cu apă a municipiul Chișinău și altor localități din țară (*asigură în proporție de 70% necesitățile de apă ale moldovenilor*).

În acest context, Avocatul Poporului salută decizia adoptată de către prim-ministru de creare a unui grup interministerial de lucru, care va elabora un Plan de acțiuni pentru a remedia situația din sistemul hidrologic al Republicii Moldova, dar și privind inventarierea tuturor actelor bilaterale și internaționale referitor la subiectul dat, la care Republica

⁶⁵ Strategia de mediu pentru anii 2014-2023

⁶⁶ <http://ombudsman.md/ro/content/cazul-poluarii-riului-bic-urmare-scurgerii-deseurilor-de-la-abatoarele-fabricii-avicole>

Moldova și Ucraina sunt parte, inclusiv pe marginea acordurilor de asociere a ambelor state cu Uniunea Europeană, dar și angajamente asumate sub aspect ecologic și investițional.

Ombudsmanul consideră important ca autoritățile să mențină pe agenda priorităților sale această problemă și să intensifice eforturile de negociere cu partea ucraineană a unui acord de colaborare privind funcționarea complexului actual de la Novodnestrovsk, care este gestionat de partea Ucraineana.

Avocatul Poporului încurajează de asemenea autoritățile responsabile să insiste în continuare în a-i solicita Ucrainei să organizeze consultări transfrontaliere înainte de a începe construcția, precum și să se conformeze prevederilor Convenției privind impactul asupra mediului în context transfrontalier, semnată și ratificată de Moldova și Ucraina, prevederilor Protocolului privind evaluarea strategică de mediu (Protocolul ESM).

O problemă gravă de mediu în Republica Moldova ține de gestionarea deșeurilor. Deșeurile rămân a fi o sursă de poluare a tuturor componentelor de mediu. Cu toate acestea, în țara noastră practic lipsește infrastructura de management a deșeurilor, iar metoda de gestionare a deșeurilor se reduce la colectarea acestora în amestec și depozitarea lor pe teren gol la gunoiști. Cu mici excepții, deșeurile practic nu sunt reciclate și reutilizate.

Cea mai răspândită metodă de tratare a deșeurilor menajere – depozitarea pe sol – reprezintă o sursă importantă de poluare a solului și a apelor subterane. În acest context, salubritatea localităților, managementul deșeurilor urbane și rurale reprezintă un obiectiv important al autorităților publice centrale și locale. Evacuarea deșeurilor la gunoiști rămâne a fi o modalitate de bază în eliminarea deșeurilor.⁶⁷ O situație deosebit de gravă la acest capitol se atestă în municipiul Chișinău.

Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu pe marginea subiectului mediatizat cu privire la depozitarea deșeurilor în preajma comunei Bubuieci. Odată cu sistarea depozitării deșeurilor la poligonul din Țințăreni, raionul Anenii Noi (anul 2010) acestea sunt stocate la periferia capitalei în baza unei decizii a Consiliului municipal Chișinău⁶⁸, care a permis Î.M. Regia “Autosalubritate” folosirea provizorie, ca alternativă, a lotului de pământ cu suprafața de 8.93 ha din str. Uzinelor (stația de transbordare).

Timp de mai bine de 6 ani de zile problema depozitării deșeurilor din mun. Chișinău nu a fost soluționată, iar impactul a fost și este resimțit în continuare, cu precădere, de locuitorii din apropierea gunoiștii neautorizate. Locuitorii din apropiere se plâng de situația

⁶⁷ Strategia de mediu pentru anii 2014- 2023

⁶⁸ Decizia Consiliului municipal Chișinău nr.11/22 din 28 septembrie 2010 cu privire la atribuirea în folosință a unor loturi de pământ Direcției generale locativ-comunale și amenajare; Decizia Consiliului municipal Chișinău nr.14/23-1 din 02.12.2010

jalnică în care au ajuns. Apa și aerul poluat, mirosul insuportabil le fac imposibil traiul acestora.

Ministerul Mediului i-a comunicat Avocatului Poporului la solicitare că în rezultatul controalelor ecologice efectuate în repetate rânduri au fost constatate încălcări atât în ceea ce privește amplasarea și amenajarea depozitelor, cât și gestionarea corectă a deșeurilor interzise înhumării. Totodată, ministerul de resort a mai informat Ombudsmanul că situația este nefavorabilă în special în sectorul amplasării postului de observații nr. 9, Uzinelor, 171. Astfel, nivelul poluării aerului, conform evaluării indicilor calității aerului atmosferic, se apreciază ca sporit și înalt în acest sector industrial. În 2016 nivelul aerului atmosferic a fost înalt în lunile aprilie, mai, iulie, august, septembrie și sporit în restul lunilor anului. În anul 2016 cel mai înalt nivel de poluare s-a înregistrat în luna august, cauzat fiind de concentrațiile sporite de dioxid de azot.

Centrul Național de Sănătate Publică (CNSP) l-a informat pe Avocatul Poporului că pe parcursul anilor 2010-2016 specialiștii Centrului de Sănătate Publică din mun. Chișinău au investigat calitatea apei din circa 10-15% din cele 66 fântâni publice amplasate pe teritoriul comunei Bubuieci. Rezultatele supravegherii calității apei din fântânile de mină amplasate pe teritoriul comunei Bubuieci, mun. Chișinău denotă nivele ridicate de neconformitate a calității apei la parametrii sanitaro-chimici, inclusiv după conținutul de nitrați și reziduu sec, valorile depistate încadrându-se în limitele de 80 - 100% (a.2014 - 100%. 2015 - 100%, 2016 - 80,09%).

De asemenea, CNSP a comunicat că mortalitatea generală a populației din comuna Bubuieci în perioada anilor 2013-2015 are o tendință de creștere de la 6,8 (50 abs) în anul 2013 până la 8,3 (58 abs) în anul 2015. Se atestă o sporire a numărului de cazuri înregistrate a persoanelor cu afecțiuni ale sistemului cardiovascular de la 1207 (976 abs) cazuri la 10 mii în anul 2013 până la 1403,3 (1159 abs) la 10 mii în anul 2015. O situație similară se constată și în cazul morbidității populației prin tumori maligne: numărul de persoane afectate de cancer a sporit de la 57 cazuri (771,2 la 100 mii) în anul 2013 până la 84 cazuri (1019,0 la 100 mii) în anul 2015. CNSP a menționat că deși nu se atestă o influență directă a poligonului pentru depozitarea și compostarea deșeurilor menajere solide asupra sănătății populației comunei Bubuieci, Serviciul de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice recomandă sistarea activității de acumulare și depozitare a deșeurilor menajere solide pe poligonul din comuna Bubuieci.

Avocatul Poporului consideră că problema depozitării deșeurilor din mun. Chișinău nu suportă amânare și că autoritățile responsabile de mediu și autoritatea publică locală a

mun. Chișinău trebuie să întreprindă măsuri urgente pentru găsirea soluțiilor optime în acest caz. Această problemă rămâne în continuare în vizorul Avocatului Poporului.

Potrivit datelor furnizate de Agenția Moldsilva, în prezent fondul forestier național constituie 12,7% din teritoriul țării, în Uniunea Europeană rata minimă fiind de 40 la sută. Majoritatea terenurilor acoperite cu păduri (87,2%) se află în proprietatea statului, restul fiind deținute de primării (12,2%) și 0,6% - de proprietari privați⁶⁹.

Statisticile oferite de Agenția Moldsilva sunt dovada faptului că fondul forestier al țării este unul redus, Republica Moldova fiind printre statele din Europa cu cea mai mică rată de împădurire. Cu atât mai multe semne de întrebare apar în legătură cu fenomenul defrișărilor masive ale pădurilor din ultimii ani.

Aproximativ patru mii de hectare de pădure sunt tăiate anual din suprafața împădurită a Republicii Moldova, parțial prin defrișări ilegale. Motivul acestor din urmă este obținerea câștigurilor necontabilizate, care se ridică la zece milioane de euro. Declarația a fost făcută de ministrul Mediului în cadrul unor dezbateri publice⁷⁰. Ministrul Mediului a mai menționat că în Republica Moldova domeniul forestier valorează aproximativ zece milioane de euro contabilizat, iar alte zece milioane sunt obținute din furturile forestiere.

Mai mult, Republica Moldova cu o rată minimă de împădurire în Europa a ajuns să exporte cantități mari de lemn brut.

Mass-media a semnalat în anul trecut mai multe cazuri de defrișări ilicite și a atenționat autoritățile asupra problemelor legate de protecția spațiilor de păduri.⁷¹ În context, Avocatul Poporului salută adoptarea de către Guvern a Hotărârii cu privire la sistarea exportului de lemn, susținând ideea instituirii unui moratoriu de lungă durată la exportul lemnului, până la restabilirea suprafețelor forestiere și aducerea acestora la rata minimă europeană.

Defrișări ilegale au avut loc și în alte scopuri decât cele de export al masei lemnoase. În anul 2016 au fost înregistrate cazuri în care agenții economici au luat în arendă fișii forestiere în scopul dezvoltării spațiului verde, însă au defrișat suprafețele luate în arendă și au construit un bazin acvatic și două drumuri de acces⁷².

O altă problemă aflată în vizorul Avocatului Poporului este construcția de imobile capitale în spațiile împădurite. Asta chiar dacă Regulamentul privind atribuirea în folosință a

⁶⁹ <http://www.moldsilva.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=180&t=/Fondul-forestier-national/Resursele-forestiere>

⁷⁰ http://www.realitatea.md/in-moldova-anual-sunt-taiate-patru-mii-de-hectare-de-padure-zeci-de-milioane-de-lei-sunt-puse-ilegal-in-buzunar-video_35518.html

⁷¹ <http://www.ziarulnational.md/mafia-padurilor-din-r-moldova-jaful-din-codru/>

⁷² http://www.publika.md/perchezitii-la-intreprinderea-silvica-de-la-balti-intr-un-dosar-de-taiere-ilicita-a-padurilor_2814121.html#ixzz4a9f1NSsk

terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere⁷³ interzice edificarea obiectelor capitale pe terenurile fondului forestier.

Avocatul Poporului salută operarea în anul 2016 a modificărilor în Regulamentul privind atribuirea în folosință a terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere⁷⁴. Prin modificările operate este interzisă transmiterea dreptului de arendă în scop de recreere către alte persoane fizice sau juridice, indiferent de forma organizatorico-juridică, pentru a se evita „vânzarea” pădurilor prin concesiunea drepturilor de folosință. La fel de importantă a fost majorarea de circa 5 ori a prețului arendei forestiere, astfel încât plata pe termen de un an pentru un hectar de terenuri forestiere va constitui 19092,37 lei.

Potrivit informației furnizate de Ministerul Mediului, pădurilor le-au fost aduse daune considerabile. Într-un comunicat distribuit de Ministerul Mediului se spune că ”Republica Moldova a pierdut din gestiunea sa mii de hectare de pădure valoroasă, majoritatea acestora fiind distruse de intervenții antropice barbare - construirea caselor multietajate, beciurilor, piscinelor, gardurilor din beton, drumurilor asfaltate și chiar a stadioanelor”⁷⁵. Aceeași sursă precizează că între Agenția „Moldsilva” și beneficiari rămân în vigoare peste 650 de contracte de arendă pe o suprafață totală de aproape 7000 de hectare, însă procesul de reziliere prin acțiuni în justiție și de comun acord al părților continuă - din cele 842 de contracte încheiate în perioada 2008-2015, aproape 200 au fost deja reziliate.

Avocatul Poporului consideră necesară monitorizarea respectării stricte a interdicțiilor instituite la arenda spațiilor de pădure și de concesionare a dreptului de arendă a spațiilor forestiere către alte persoane, dar și întreprinderea de acțiuni legale pentru readucerea pădurilor în gestiunea exclusivă a statului și în beneficiul tuturor cetățenilor, întreprinderea de acțiuni necesare pentru extinderea spațiilor forestiere.

⁷³ Hotărârea Guvernului R.Moldova „Pentru aprobarea Regulamentului privind atribuirea în folosință a terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere” nr.187 din 20.02.2008, pct.30

⁷⁴ Hotărârea Guvernului R.Moldova ”Pentru modificarea și completarea Regulamentului privind arenda fondului forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere” nr.770 din 17.06.2016

⁷⁵ <http://mediu.gov.md/index.php/serviciul-de-presa/noutati/2482-arenda-padurilor-a-fost-interzisa>

RECOMANDĂRI:

- Eficientizarea politicilor sectoriale pentru supravegherea, gestionarea și protecția resurselor de apă; monitorizarea calității apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat.
- Intensificarea eforturilor de extindere a rețelei de canalizare și a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte.
- Consolidarea capacităților autorităților publice locale în vederea elaborării documentației de proiect pentru înaintare către Fondul Ecologic național pentru obținerea finanțării în domeniul alimentării cu apă și canalizare a localităților rurale.
- Intensificarea eforturilor pentru realizarea controlului și evaluării situației ecologice din Republica Moldova din punct de vedere al gestionării deșeurilor și informarea populației despre aceasta.
- Întreprinderea măsurilor urgente pentru găsirea soluțiilor optime pentru problema depozitării deșeurilor din mun. Chișinău.
- Monitorizarea respectării stricte a interdicțiilor instituite la arenda spațiilor de pădure și de concesionare a dreptului de arendă a spațiilor forestiere către alte persoane, dar și întreprinderea de acțiuni legale pentru readucerea pădurilor în gestiunea exclusivă a statului și în beneficiul tuturor cetățenilor, întreprinderea de acțiuni necesare pentru extinderea spațiilor forestiere.
- Promovarea educației ecologice a tinerei generații la toate nivelele, ca parte componentă a unui sistem educațional modern.

DREPTUL LA VOT ȘI DREPTUL DE A FI ALES

În anul 2016 au avut loc alegerile președintelui Republicii Moldova. Deși observatorii naționali au constatat că în procesul votării și de numărare a voturilor la alegerile pentru funcția de președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016 nu au fost comise încălcări ale legislației care să influențeze rezultatele votării în măsura în care acestea să fie declarate nule, totuși, au fost raportate incidente/deficiențe în acest proces. Cele mai multe incidente s-au referit la prezența materialelor de publicitate, afișelor, panourilor electorale din raza secției de votare (100 metri de la localul secției) și prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare, precum și transportarea organizată a alegătorilor⁷⁶.

Conform constatărilor Misiunii de Observare a Alegerilor,⁷⁷ 36% dintre secțiile monitorizate în ziua alegerilor nu erau accesibile pentru persoanele cu necesități locomotorii speciale (lipsa rampei/pantei de acces, amplasarea la etajul 2 al secției de votare etc). Alte 33% dintre secțiile de votare nu au fost asigurate cu echipament corespunzător pentru persoane cu dizabilități de vedere (lipsea cel puțin unul din următoarele elemente: iluminare suficientă, lupă, un buletin de vot cu corp de literă mare etc.).

Referindu-se la abaterile atestate de către observatorii naționali și internaționali în turul doi de scrutin prezidențial, Avocatul Poporului a accentuat că nu este suficient ca procesul electoral stricto sensu să conțină reguli adecvate patrimoniului electoral european: trebuie să fie garantată credibilitatea procesului electoral. Mai mult decât atât, alegătorul are dreptul la o evaluare corectă a rezultatelor scrutinului, iar statul este obligat să penalizeze orice fraudă electorală.⁷⁸

Totodată, pe unii cetățeni i-a nemulțumit modul în care a fost organizat procesul de vot la unele secții de votare din străinătate. Peste hotare reprezentanți ai diasporei moldovenești nu și-au putut exercita dreptul la vot din lipsa buletinelor de vot.

Avocatul Poporului a menționat în luarea de atitudine în problema dată⁷⁹ că cele cinci principii fundamentale, care stau la baza patrimoniului electoral european sunt sufragiul universal, egal, liber exprimat, secret și direct. Sufragiul universal înseamnă că fiecare persoană are dreptul de a alege și de a fi ales. Obligația statului este de a eficientiza permanent procedura de vot astfel încât să asigure exercitarea fără impedimente a acestui

⁷⁶ <https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/11/Raport-5-ro-enectorala-2016.pdf>

⁷⁷ <https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/11/Raport-5-ro-enectorala-2016.pdf>

⁷⁸ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-se-arata-profund-deceptionat-de-modul-care-fost>

⁷⁹ www.ombudsman.md

drept fundamental. Alegătorii trebuie să beneficieze în permanență de posibilitatea de a vota la o secție de votare⁸⁰.

Având în vedere informația difuzată în mass-media și concluziile observatorilor naționali și internaționali cu privire la imposibilitatea realizării efective a dreptului la vot de către mai mulți cetățeni aflați peste hotarele țării, Avocatul Poporului a opinat că autoritățile au eșuat în realizarea obligațiilor pozitive de a asigura exercitarea în mod efectiv de către moldovenii din diasporă a dreptului la vot. Statul trebuie să prevadă mecanisme eficiente pentru realizarea pleneră a acestui drept. Avocatul Poporului a încurajat autoritățile să examineze posibilitatea modificării și completării legislației electorale pentru introducerea procedurii de vot prin corespondență sau a votului electronic.

În atenția Avocatului Poporului în 2016 s-a aflat și problema realizării dreptului la vot a persoanelor lipsite de capacitatea juridică. În acest sens, Avocatul Poporului a recomandat modificarea Codului electoral în scopul de a acorda dreptul la vot persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu⁸¹. Deși Republica Moldova a ratificat acum șase ani Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități și și-a asumat angajamentul de a implementa prevederile acestui tratat important pentru toate persoanele cu dizabilități, nu putem vorbi despre o evoluție semnificativă în asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu deficiențe psihosociale/mintale.

În cazul în care au fost declarate incapabile, persoanele cu dizabilități mintale sunt lipsite de dreptul la vot. Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități accentuează că în vederea realizării depline a recunoașterii egale a capacității juridice în toate aspectele vieții este important să se recunoască capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități în viața publică și politică. Capacitatea persoanei care ia decizia nu poate fi utilizată pentru a justifica orice excludere a persoanelor cu dizabilități de la exercitarea drepturilor politice, inclusiv dreptul la vot.

RECOMANDĂRI:

- Asigurarea implementării recomandărilor privind accesibilizarea secțiilor de votare pentru persoanele cu necesități locomotorii și dotarea cu echipament corespunzător pentru persoane cu dizabilități de vedere.
- Întreprinderea măsurilor de rigoare în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor, ajustarea cadrului normativ, pentru asigurarea realizării efective a

⁸⁰ Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ, elaborat de Comisia de la Veneția

⁸¹ Adresarea Parlamentului nr.07-2/22 din 06.10.2016 înaintată de Avocatul Poporului în comun cu membrii Consiliului de experți pentru monitorizarea implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități pe lângă Oficiul Avocatului Poporului

dreptului la vot de către toți cetățenii Republicii Moldova, inclusiv cei aflați peste hotarele Republicii Moldova.

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Libertatea întrunirilor este un drept fundamental, care garantează fiecărui om posibilitatea de a se întruni pașnic cu alți oameni, inclusiv într-un spațiu public cum ar fi piața centrală din localitate, străzile localității, parcuri, scuaruri, etc.

Libertatea întrunirilor este garantată de Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția europeană a drepturilor omului (art.11), Constituția Republicii Moldova (art.40) și Legea privind întrunirile nr.26 din 22.02.2008.

Conform prevederii constituționale, mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Potrivit Studiului ”Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat în anul trecut la comanda Oficiului Avocatului Poporului, circa 34% dintre respondenți consideră că se simt liberi în a semna petiții, reclamații și a participa la demonstrații/greve legale. Cea mai mică este ponderea persoanelor care cred că au libertatea de a participa la acțiuni de blocare a străzilor în semn de protest sau de a declara greva foamei (27,7%). Pe de altă parte, aproximativ 37% dintre respondenți au declarat că nu se simt deloc liberi în participarea la aceste acțiuni.

Comunitatea LGBT a remarcat că pentru ei este important să organizeze „Marșul LGBT”, menționându-se că astfel s-ar schimba percepția oamenilor privind ponderea comunității LGBT în societate. Totuși, unii reprezentanți ai comunității consideră că aceste marșuri dimpotrivă îi fac pe oameni să aibă o atitudine mai negativă față de LGBT.

În ceea ce privește frecvența încălcării dreptului la întrunire, s-a stabilit că rata încălcării acestui drept este una din cele mai scăzute, constituind circa 2,5%.

În anul 2016 au avut loc mai multe acțiuni de protest în țară. Potrivit statisticilor Inspectoratului General al Poliției, în primele nouă luni ale anului 2016 pe teritoriul țării au fost organizate și desfășurate 12735 de întruniri social-politice, culturale și de alt tip, dintre care doar în mun. Chișinău au fost desfășurate 2749 de întruniri.⁸²

Deși anul 2016 a fost marcat de un număr impunător de întruniri, Oficiul Avocatului Poporului nu a înregistrat cereri cu privire la presupusa încălcare a libertății întrunirilor în perioada de referință.

⁸² https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/12/web_RAPORT-DREPTUL-LA-INTRUNIRI.pdf

Totuși, având în vedere semnalele apărute în mass-media⁸³ cu privire la participarea unor persoane de la Internatul psihoneurologic din satul Bădiceni, raionul Soroca la mitingul pentru susținerea unui partid politic din 13 ianuarie 2016, Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu. Potrivit celor menționate în presă, persoanele au fost aduse la miting fără a li se explica caracterul evenimentului la care urmau să participe.

Faptele expuse au trezit îngrijorarea Avocatului Poporului în aspectul respectării libertății la întrunire a beneficiarilor Internatului, în special, în ceea ce privește posibilitatea acestora de a decide în cunoștință de cauză și benevol participarea la întrunire. Conform prevederilor articolului 7 din Legea privind întrunirile nr.26 din 22.0.2008, nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la o întrunire.

Nu se pune la îndoială faptul că orice persoană, inclusiv persoana cu dizabilități mentale, este liberă să participe activ sau să asiste la o întrunire. Îngrijorarea în legătură cu acest caz se referă la respectarea principiului demnității inalienabile, a autonomiei individuale și a independenței persoanelor de a face propriile alegeri.

Pe marginea acestui caz au fost sesizate organele procuraturii în vederea organizării unui control, care au dispus neînceperea urmăririi penale din lipsa elementelor de infracțiune în acțiunile angajaților instituției. Totodată, urmare a intervenției Avocatului Poporului, Procuratura Generală a solicitat procurorilor teritoriali să asigure examinarea corespunzătoare a fiecărui caz sesizat despre pretinse acțiuni de constrângere sau ingerințe sub orice formă în exercitarea libertății de întrunire.

Acțiunile angajaților internatului au fost examinate și de Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, 6 dintre aceștia fiind ulterior sancționați disciplinar.

Organizațiile neguvernamentale care au monitorizat gradul de exercitare a libertății întrunirilor au stabilit o dinamică pozitivă constantă în realizarea libertății întrunirilor⁸⁴, dacă am compara numărul de încălcări raportate la numărul de întruniri.

Amnesty International Moldova a menționat într-un raport anual că protestele din Chișinău și din alte regiuni ale țării s-au desfășurat, în general, în mod pașnic, cu excepția unor ciocniri minore dintre protestatari și poliție. Deși poliția a reacționat în general moderat, ocazional, a utilizat nejustificat exces de forță, inclusiv gaze lacrimogene și bastoane.⁸⁵

⁸³ <http://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/12-pacienti-cu-deficiente-mentale-au-fost-adusi-la-mitingul-organizat-de-pd>

⁸⁴ Raportul PROMO-LEX "Exercitarea dreptului la întrunirile pașnice versus managementul organizării întrunirilor publice. Retrospective anului 2016".

⁸⁵ <http://amnesty.md/ro/media/lansarea-raportului-anual-20162017-republica-moldova/>

Totodată, Asociația Promo-LEX menționează că problema nesancționării și lipsei de intervenție din partea poliției a fost remarcată pe parcursul anilor în diverse rapoarte, violarea dreptului la întrunire ca urmare a lipsei de reacție din partea poliției fiind constatată și de CtEDO. Cu toate că Agentul Governamental a invocat în fața Comitetului de Miniștri faptul că autoritățile au organizat mai multe instruirii și informări ale angajaților din organele responsabile de menținerea ordinii publice în cadrul întrunirilor publice, acțiunile poliției nu întotdeauna sunt consecvente.

De exemplu, dacă în cadrul mitingului LGBT din luna mai 2016 angajații poliției au făcut doar observații contramanifestanților agresivi și au recomandat organizatorului evenimentului să sisteze protestul, atunci în cadrul unei alte întruniri, din 27 august 2016, când un grup minoritar a încercat să treacă de cordonul de poliție, angajații poliției au folosit gaze lacrimogene pentru a dispersa mulțimea, fără a anunța în prealabil participanții la protest. Lipsa unei poziții foarte clare față de persoanele care încalcă în mod deliberat normele care reglementează desfășurarea întrunirilor duce la perpetuarea încălcărilor.

Una dintre problemele semnalate de Promo-LEX ține de examinarea cadrului normativ cu privire la răspunderea reprezentanților APL și APC pentru inacțiunea și acțiunile ce au dăunat libertății de întrunire, în corespundere cu constatările CtEDO în cauza Promo-LEX și alții contra Moldovei.

În prezent, potrivit art. 23 al Legii cu privire la întruniri, răspundere poartă doar organizatorii și participanții la întruniri. În acest context, Avocatul Poporului susține propunerea de completare a Legii cu norme exprese cu privire la răspunderea autorităților pentru eșecul de a menține ordinea publică.

RECOMANDĂRI

- Examinarea oportunității de a opera modificări în cadrul normativ în vigoare pentru concretizarea răspunderii reprezentanților autorităților publice pentru acțiunile/inacțiunile prevăzute de Legea privind întrunirile nr.26 din 22.02.2008 care au adus atingere libertății întrunirilor.
- Organele procuraturii să asigure intervenția corespunzătoare în cazurile semnalate despre pretinse acțiuni de constrângere sau ingerințe sub orice formă în exercitarea libertății de întrunire, dar și de utilizare nejustificată a mijloacelor speciale.
- Consolidarea capacităților organelor de poliție de asigurare a ordinii publice în timpul desfășurării întrunirilor, cu respectarea principiului proporționalității la aplicarea mijloacelor speciale.

LIBERTATEA PARTIDELOR ȘI ORGANIZAȚIILOR SOCIAL-POLITICE

Articolul 41 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova prevede că: *"Cetățenii se pot asocia liber în partide și alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri"*.

Conform articolului 1 alineatul (1) din Legea privind partidele politice nr.294-XVI din 21.12.2007, partidele politice sunt asociații benevole, cu statut de persoană juridică, ale cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, care prin activități comune și în baza principiului liberei participări, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice.

Articolul 41 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova și articolul 11 din Convenția Europeană se aplică la orice formă de asociere sau la grup. Aceste norme sunt privite ca o garanție a bunei funcționări a democrației și partidele politice cad sub incidența art.11 din Convenția Europeană.

La 9 aprilie 2015, Parlamentul a adoptat o serie de modificări la Legea nr. 294 privind partidele politice, Codul electoral, Codul penal și contravențional, conform cărora sistemul de finanțare a partidelor politice a fost modificat de la finanțarea exclusiv privată la un sistem mixt, în care finanțarea privată este completată cu fonduri din bugetul de stat. Prin urmare, dispozițiile care reglementează alocările din bugetul de stat urmau să fie aplicabile partidelor eligibile pentru prima dată la 1 ianuarie 2016. Modificările legislative au adus îmbunătățiri concrete cadrului legal existent, în ceea ce privește raportarea, transparența și supravegherea finanțării partidelor politice, totuși au fost depistate unele lacune în practică la implementarea prevederilor acestei Legi⁸⁶.

În primul rând, Legea nr. 294 privind partidele politice impune o serie de cerințe privind gestionarea și transparența finanțării politice. În majoritatea cazurilor, s-a constatat că reglementările interne și structura partidelor politice nu corespund cerințelor legale. Această situație este caracteristică în mare măsură partidelor cu resurse financiare și umane limitate, fiind atribuită totodată slabei conștientizări sau înțelegerii eronate a prevederilor legale.

În al doilea rând, legislația prevede un sistem de evidență și control care să protejeze arena politică a Republicii Moldova de finanțarea ilegală, dependența partidelor de un număr limitat de donatori sau supra-cheltuieli, practici și instrumente de finanțare a partidelor politice în Republica Moldova vocile cetățenilor obișnuiți. Sistemul de evidență și control este asigurat prin introducerea unor limite privind donațiile primite sau suma totală a

⁸⁶ https://promolex.md/old/upload/publications/ro/doc_1459254428.pdf

veniturilor pe care un partid le poate obține din surse private. Problema constă în faptul că limitele sunt stabilite la niveluri foarte ridicate, acestea servind cu greu scopului lor. Prin urmare, deși mecanismul de verificări reciproce și păstrarea echilibrului este bine conceput, acesta trebuie consolidat prin stabilirea unor limite mult mai mici pentru donații și, în general, pentru veniturile partidelor.

În al treilea rând, există o serie de prevederi care vizează transparența și controlul finanțării partidelor politice. În cazul în care sunt îndeplinite de către partide, aceste prevederi vor asigura transparența deplină a procesului de finanțare a partidelor politice. Cu toate acestea, deja la etapa consultărilor partidelor politice, acestea au arătat o mare reticență față de divulgarea evidenței financiare. De asemenea, raportarea financiară anuală a partidelor politice a fost foarte neregulată până în prezent. Din partidele politice înregistrate, doar 10 și-au prezentat rapoartele financiare în 2013 și 18 în 2014. În același timp, sancțiunile prevăzute pentru nerespectarea obligațiilor de divulgare nu sunt destul de aspre și nu pot servi drept un factor de descurajare eficient.

RECOMANDĂRI:

- Promovarea noilor reglementări în rândul partidelor privind gestionarea și transparența finanțării politice;
- Exercițarea riguroasă a controlului privind gestionarea și transparența finanțării politice;
- Înăsprirea sancțiunilor prevăzute pentru nerespectarea prevederilor referitor la transparența financiară a partidelor politice.

DREPTUL DE A ÎNTEMEIA ȘI DE A SE AFILIA LA SINDICATE

Tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului conțin referiri exprese privind posibilitatea asocierii în sindicate⁸⁷.

În vederea realizării funcției de apărare a drepturilor lor, potrivit prevederilor art. 42 din Constituție, orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru apărarea drepturilor sale. Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii și că aceste organizații contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Asigurarea dreptului salariaților și angajatorilor la asociere pentru apărarea drepturilor și intereselor lor, inclusiv a dreptului salariaților de a se asocia în sindicate și de a fi membri de sindicat, și a dreptului angajatorilor de a se asocia în patronate și de a fi membri ai patronatului, este garantat și de art. 5 din Codul muncii.

În același timp, dreptul salariaților și angajatorilor la asociere pentru apărarea drepturilor și intereselor lor este consfințit de Legea sindicatelor nr.1129-XIV din 7 iulie 2000 și Legea patronatelor nr.976-XIV din 11 mai 2000.

Dreptul la asociere este consacrat și în art.11 din Convenția Europeană, care prevede că orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale. Convenția Europeană nu numai că protejează dreptul de a fonda sindicate, dar și sprijină implicit activitățile sindicale ale membrilor unor astfel de organizații, exercitate în scopul apărării intereselor profesionale, economice, sociale și culturale, ceea ce presupune posibilitatea unor acțiuni colective, de unde rezultă și dreptul acestor organizații de a fi consultate și ascultate de către angajatori.

În jurisprudența sa, pronunțându-se asupra valențelor practice ale libertății sindicale individuale, Curtea Europeană a precizat că prevederea „orice persoană are dreptul [...] de a întemeia împreună cu alții un sindicat și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale” din art. 11, alin. 1 din Convenție va fi înțeleasă în sensul că un angajat trebuie să aibă posibilitatea să aleagă sindicatul pe care-l consideră cel mai eficient în apărarea drepturilor sale.

⁸⁷ Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 20), Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 22); Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (art. 8); Convenția Europeană a Drepturilor Omului (art. 11); Convenția nr. 87 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind libertatea asocierii și protecția dreptului la organizație (1948); Convenția nr. 98 a OIM privind aplicarea principiilor dreptului la organizație și de purtare a tratatelor colective (1949) ș.a

De asemenea art. 2 din Convenția nr. 87 privind libertatea asocierii și protecției dreptului la organizație prevede că muncitorii și patronii, fără nici o deosebire, au dreptul, fără autorizație prealabilă, să constituie organizații la alegerea lor, precum și să se afilieze la aceste organizații, cu singura condiție de a se conforma statutelor acestora din urmă.

În strânsă legătură cu prevederile actelor internaționale menționate se află și art. 5 al Cartei Sociale Europene revizuite, care garantează angajaților, precum și patronilor dreptul de a se organiza spre a-și putea proteja interesele economice și sociale.

Pe data de 28 decembrie 2016 Guvernul a aprobat proiectul de lege privind modificarea art. 42 din Constituția Republicii Moldova. În nota informativă la acest proiect de lege se face referire la faptul că în prezent Constituția Republicii Moldova divizează libertatea la asociere în două componente: libertatea întemeierii și afilierei la sindicate (art.42) și libertatea partidelor și a altor organizații social-politice (art.41). Din aceste considerente s-a propus modificarea Constituției astfel încât art. 42 să fie unul ce consfințește dreptul la asociere în general, incorporând dreptul la asociere la sindicate și patronate. Totodată, s-a propus păstrarea art. 41 din Constituție, datorită faptului că asocierea în partide politice comportă unele reglementări specifice.

Asupra inițiativei Guvernului de modificare a articolului 42 din Constituție s-a expus și Curtea Constituțională, menționând faptul că „*proiectul respectiv nu încalcă limitele revizuirii impuse de dispozițiile constituționale ale art. 142, alin. (2)*⁸⁸ și poate fi înaintat spre examinare Parlamentului”. Totodată, Curtea a solicitat excluderea alineatului (2), care prevedea condițiile privind restrângerea acestui drept, deoarece prevederile articolului 54 din Constituție deja cuprind normele-cadru care reglementează cazurile de restrângere a unor drepturi sau libertăți fundamentale, precum și limitele care pot fi aduse.

Avocatul Poporului consideră că adoptarea proiectului de lege pentru modificarea articolului 42 din Constituție trebuie să respecte limitele impuse de articolul 142, alin. (2) din Constituție, astfel încât modificările propuse să realizeze obiectivul propus privind fortificarea și consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, în special dreptul la întrunire și asociere.

⁸⁸ ”Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.”

DREPTUL LA MUNCĂ ȘI LA PROTECȚIA MUNCII

Dreptul la muncă și la protecția muncii este garantat de articolul 43 din Constituția Republicii Moldova. Acest drept prevede că *orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice. Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore. Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.*

Potrivit Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, dreptul la muncă și condiții prielnice de muncă este în topul celor mai importante și actuale drepturi, a căror respectare se cere a fi asigurată de către stat. Potrivit opiniei a 27 la sută dintre respondenți, acest drept se află, după dreptul la sănătate, protecție socială și dreptul la educație, printre cele mai importante drepturi, care însă nu sunt respectate.

Totodată circa 1/3 respondenți (notele 7-10 din Studiu) consideră că accesul la informații privind dreptul la protecția muncii este asigurat relativ în mare măsură, iar 8,5% - în foarte mare măsură. Totodată, majoritatea respondenților sunt de acord cu faptul că locurile de muncă bine plătite pot fi găsite doar cu ajutorul rudelor, prietenilor sau prin mită (aproape 80%), exprimându-și acordul relativ cu afirmațiile oferite în cercetare, iar aproape 50% au declarat că sunt totalmente de acord cu acestea.

Pe de altă parte, circa 1/3 dintre respondenți nu sunt de acord cu afirmațiile privind asigurarea drepturilor la locul de muncă și faptul că angajatorul le asigură protecția muncii, iar peste 10 la sută consideră că aceste drepturi sunt absolut neasigurate (deloc asigurate). Doar 10% consideră că într-o măsură oarecare drepturile respective sunt asigurate.

Atât respondenții din cadrul discuțiilor de grup, cât și unii experți s-au arătat îngrijorați de ponderea achitării salariilor „în plic”, fenomen care ulterior se răsfrânge asupra securității sociale a persoanelor. Deși persoanele care muncesc informal sau primesc informal o parte din remunerare, în mare parte cunosc acest aspect, totuși au fost atestate unele situații când angajatorii declară că plătesc toate contribuțiile la stat, dar de fapt acest lucru nu se întâmplă. Astfel, persoanele ajung să cunoască acest lucru când au nevoie să acceseze anumite servicii medicale sau prestații sociale.

De asemenea și numărul cererilor adresate Avocatului Poporului la acest capitol (74) a înregistrat o creștere în anul 2016 în comparație cu anii precedenți (2015- 48 cereri, iar în 2014 – 70 cereri).

Ca și în anii precedenți, la capitolul respectării dreptului la muncă și la protecția muncii, au rămas actuale problemele: salariile mici; restanțe la salariu; nerespectarea legislației muncii; practica unor angajatori de a exercita presiuni asupra salariaților pentru încetarea contractului de muncă, prin depunerea demisiei sau prin acordul părților; implicarea insuficientă a inspectorilor muncii în examinarea plângerilor; șomajul.

În cazurile în care persoanele, care pretind încălcarea acestui drept, sunt părți ale unor procese aflate pe rol în instanțele de judecată, acestea sunt îndrumate să parcurgă etapele procesuale legale. Or, Avocatul Poporului, în conformitate cu prevederile art. 21 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, nu examinează cererile care se află în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepția celor privind acțiunile și/sau inacțiunile judecătorului. Totodată Avocatul Poporului depune toată diligența pentru soluționarea litigiilor pe cale amiabilă în cazurile în care părțile implicate în litigiu (angajatul și angajatorul) își exprimă disponibilitatea și ajung la un numitor comun.

Problema restanțelor la salarii nu și-a pierdut actualitatea nici în anul 2016, rămânând necesară o implicare mai eficientă a autorităților competente. Cu toate că au fost întreprinse un șir de măsuri în scopul lichidării restanțelor la plata salariilor, potrivit informației oferite de Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova, până la momentul actual au loc rețineri până la 2-3 luni. Conform datelor statistice, la 01 decembrie 2016 datoriile la plata salariilor constituiau peste 200 milioane lei. Cele mai mari datorii sunt atestate în ramura transportului – peste 107 milioane lei. Restanțe semnificative au existat și în industrie – 45,7 milioane lei, agricultură – 19,1 milioane lei, iar în construcții – circa 10,5 milioane lei.

Conform datelor centrelor sindicale național-ramurale, cele mai mari restanțe la plata salariilor le are ÎS Calea Ferată a Moldovei, unde lucrează circa 10 mii de persoane. Conform situației la ziua de 5 februarie 2017, restanțele constituiau circa 120 milioane lei. Administrația întreprinderii motivează formarea restanțelor la salarii ca urmare a deficitului de mijloace financiare, care s-a creat pe motivul scăderii critice a volumelor de transport feroviar de marfă și pasageri.

Situația angajaților de la această întreprindere a fost în vizorul Avocatului Poporului urmare a unei adresări colective. Conform informațiilor prezentate, la data de 03.10.2016, restanțele la salariu constituiau 136 milioane lei, cu reținere la salariu câte 3,5 – 4,5, luni. Deși plata salariilor la ÎS Calea Ferată a Moldovei a constituit obiectul discuțiilor cu

autoritățile competente, inclusiv sindicatele⁸⁹, problema a rămas nesoluționată timp îndelungat, iar acest fapt afectează grav respectarea drepturilor omului pentru angajații și familiile acestora. Drept urmare, Avocatul Poporului a sesizat Guvernul pentru intervenție eficientă în acest caz, propunând în acest scop convocarea unei ședințe extraordinare în vederea identificării soluțiilor și achitarea restanțelor la salariu. Intervenția eficientă a Guvernului este absolut necesară în asemenea situații.

De asemenea, potrivit informației oferite de Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei s-a constatat că pe parcursul anului 2016 salariații ÎS Calea Ferată a Moldovei au fost asigurați cu echipamente individuale de protecție în proporție de numai 27% din volumul necesar. Neasigurarea salariaților cu echipamente individuale de protecție poate provoca atât boli profesionale, cât și accidente de muncă.

Este unanim recunoscut că pentru majoritatea persoanelor munca constituie unica sau cea mai importantă sursă de venit și existență, implicit pentru asigurarea cu pensii la bătrânețe. Prin urmare, dreptul la muncă este și va fi în continuare supus permanent unor modificări profunde strâns legate de procesele care au loc în viața social-economică a țării. De aceea reglementarea relațiilor de muncă trebuie să rămână printre prioritățile politicilor statului.

Cuantumul salariului minim pe țară, în mărime de 1000 lei⁹⁰, reprezintă doar circa 52% din valoarea minimumului de existență a populației apte de muncă, care a constituit în semestrul I al anului 2016 – 1926 lei⁹¹. Salariul minim pe țară nu a fost modificat din 01.10.2014, pe când indicele prețurilor de consum în perioada octombrie 2014-noiembrie 2016 a constituit 121%.

Un element important ce caracterizează calitatea forței de muncă este costul forței de muncă sau nivelul de motivare a muncii salariaților. Posibilitățile existente de motivare a muncii nu stimulează forța de muncă, nivelul salarizării în majoritatea sectoarelor economiei rămânând la o cotă redusă, ceea ce nu reprezintă garanția unei vieți lipsite de sărăcie.

Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale a recomandat statului să-și intensifice eforturile pentru garantarea unui salariu minim național, suficient pentru asigurarea unui standard de viață adecvat angajaților și familiilor acestora⁹². O altă

⁸⁹ La 14 decembrie.2016, a fost organizată o ședință de lucru la MMPSF, la care a participat și Avocatul Poporului, scopul ședinței a fost identificarea soluțiilor în rezolvarea situației angajaților CFM.

⁹⁰ Hotărârea Guvernului nr.550 din 09.07.2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară.

⁹¹ Datele Biroului Național de Statistică

⁹² Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, sesiunea 46, Geneva, 02-20 mai 2011

recomandare a Comitetului se referă la instituirea unui mecanism pentru a determina și a ajusta în mod regulat salariul minim proporțional cu costul de trai.

Șomajul și angajarea tinerilor în câmpul muncii sunt probleme care de asemenea au rămas actuale în anul 2016.

Analizând situația pieței de muncă pentru ultimii ani, constatăm că indicatorii în acest domeniu nu au suportat schimbări semnificative, în anul 2016, înregistrând o scădere neesențială.

Forța de muncă, ocuparea și șomajul

	2014	2015	2016 (trimestrul III)
Rata de ocupare a populației de peste 15 ani, %	44,2	45,2	43,5
Numărul șomerilor, <i>mii persoane</i>	43,9	44,0	38,7
Rata șomajului, %	3,3	3,3	2,9

Sursa: Biroul Național de Statistică

Rata șomajului la nivel de țară a deviat neesențial față de anul 2015, la bărbați constituind 3,4% față de femei - 2,4%. Au fost înregistrate disparități între ratele șomajului în mediul urban și cel rural (respectiv, 4,3% și 1,8%).

Deși se înregistrează o scădere a ratei șomajului în rândurile tinerilor față de anii precedenți, valoarea acestui indicator rămâne în continuare înaltă.

Rata șomajului în rândurile tinerilor

	15-24ani	15-29 ani
anul 2014	9,5%	7,2%
anul 2015	10,7%	7,2%
anul 2016 (trimestrul III)	8,9%	5,7%

Sursa: Biroul Național de Statistică

Potrivit datelor prezentate de Biroul Național de statistică populația inactivă de 15 ani și peste a reprezentat 55,2% din totalul populației de aceeași categorie de vârstă, fără modificări semnificative față de trimestrul III 2015 (54,8%). Din punct de vedere al relației cu piața muncii, în cadrul populației inactive se disting două categorii importante: persoane descurajate și persoane care au fost declarate de către gospodării ca fiind plecate în alte țări la lucru sau în căutare de lucru. Persoanele descurajate în a-și găsi un loc de muncă dorit au constituit circa 9,3 mii – față de 6,0 mii în trimestrul III 2015. Numărul persoanelor declarate de către gospodării plecate în alte țări la lucru sau în căutare de lucru a fost,

conform estimărilor, de circa 347,0 mii persoane – față de 328,9 mii în trimestrul III 2015. Mai mult de două treimi din numărul celor declarați plecați l-au constituit bărbații (68,2%), la fel și persoanele plecate din localitățile rurale (70,2%).

Conform datelor din Raportul elaborat de experți ai Băncii Mondiale ”Evaluarea sărăciei în Republica Moldova 2016”⁹³ există o lipsă de oportunități de angajare în sectoarele neagricole, în special în zonele rurale. Deși majoritatea populației locuiește în mediul rural, cele mai multe activități de producție și de investiții au loc în cele două orașe mari, Bălți și Chișinău. Concentrația de dezvoltare economică în capitală ar putea servi pentru a perpetua decalajul competitiv dintre companiile din capitală și companiile din alte părți și reprezintă o constrângere asupra dezvoltării activităților economice neagricole în afara orașelor mari. Lipsa diversificării economice în zonele rurale, în combinație cu accesul limitat la locuri de muncă în zonele urbane, au condus la două tendințe importante. Una din ele este rata sporită și în creștere a migrației din zonele rurale. Deosebit de îngrijorătoare este migrația tinerilor din mediul rural. Circa 23,6 la sută din tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani din spațiul rural muncesc în străinătate, în comparație cu doar 15,7 la sută în economia națională, fapt ce indică o lipsă de oportunități atractive de angajare în rândul tinerilor din mediul rural.

Ținând cont de acestea, se impune necesitatea de a fi luate măsuri pe termen lung. Acțiune care vor fi întreprinse trebuie să vizeze dezvoltarea mediului de afaceri, perfecționarea profesională a angajaților și a tinerilor care absolvec instituțiile superioare de învățământ, crearea unor ramuri sau subramuri în economie Republicii Moldova și altele.

Veniturile din activitatea salariată rămân în continuare cea mai importantă sursă de venit, 41,1% din veniturile totale disponibile. În același timp, transferurile bănești din afara țării rămân a fi o sursă importantă pentru bugetul gospodăriilor. În medie, acestea reprezintă 18,1% din total venituri, iar contribuția acestora este cu 1,8 puncte procentuale mai mare față de aceeași perioadă a anului 2015.

Datele oficiale relevă, că în trimestrul II 2016 veniturile populației au constituit în medie pe o persoană pe lună 2030,4 lei. În termeni reali (cu ajustarea la indicele prețurilor de consum) veniturile populației au înregistrat o descreștere de 5,8%⁹⁴.

⁹³ Documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf

⁹⁴ Indicele prețurilor de consum în trimestrul II 2016 față de trimestrul II 2015 a constituit 107,9%

RECOMANDĂRI:

- Intensificarea eforturilor statului pentru garantarea unui salariu minim național, suficient pentru asigurarea unui standard de viață adecvat angajaților și familiilor acestora. Instituirea unui mecanism pentru a determina și a ajusta în mod regulat salariul minim proporțional minimului de existență.
- Adoptarea și promovarea unor măsuri active de stimulare a angajării tinerilor, de stimulare a spiritului antreprenorial și de creare a locurilor de muncă atractive.
- Intervenția eficientă a Guvernului în identificarea soluțiilor pentru asigurarea plății salariului angajaților de la întreprinderea ÎS Calea Ferată a Moldovei.

DREPTUL LA GREVĂ

Greva este o acțiune de protest extremă a salariaților dintr-o organizație economică sau dintr-o instituție, manifestată, în principal, prin încetarea activității.

În anul 2016 Avocatul Poporului n-a fost sesizat cu cereri în care s-ar pretinde încălcarea acestui drept.

Dreptul la grevă are o consacrare constituțională în Republica Moldova. Astfel, articolul 45 din Constituție prevede că dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanșate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic și social ale salariaților.

În Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale este proclamat, în art. 8, dreptul la grevă, cu precizarea, care-l amendează substanțial, că acesta "trebuie exercitat conform legilor fiecărei țări".

Un document important al Consiliului Europei, Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996 afirmă "dreptul lucrătorilor și al patronilor la acțiuni colective, în caz de conflict de interese, inclusiv dreptul la grevă, sub rezerva obligațiilor care ar putea rezulta din convențiile colective în vigoare"⁹⁵

Dreptul la grevă este deci, în concepția Consiliului Europei, mijloc de asigurare a negocierii colective.

Conform Codului muncii al Republicii Moldova⁹⁶, greva reprezintă refuzul benevol al salariaților de a-și îndeplini, total sau parțial, obligațiile de muncă, în scopul soluționării conflictului colectiv de muncă declanșat în conformitate cu legislația în vigoare. Din sensul normei de mai sus, se deduce posibilitatea salariatului de a declanșa sau nu greva în cazul încălcării unor drepturile ale sale, neputând fi organizată în scopuri politice. De aici derivă obligația salariaților de a nu se axa pe criteriile politice atunci când participă la grevă, norma dată fiind una imperativă, derogarea de la aceasta lăsându-se cu anumite sancțiuni de ordin disciplinar, material, administrativ și penal, în conformitate cu legislația în vigoare.

Articolul 362, alineatul 3 prevede faptul că greva poate fi declarată dacă în prealabil au fost epuizate toate căile de soluționare a conflictului colectiv de muncă în cadrul procedurii de conciliere prevăzute de Codul Muncii. Prin urmare, putem deduce din prevederile acestei norme faptul că înainte de a declanșa greva, salariații trebuie să treacă o etapă prealabilă de soluționare a conflictelor, numită „procedura de conciliere”, reglementată

⁹⁵ Articolul 6 din Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.96, ratificată parțial de Republica Moldova prin [Legea nr.484-XV din 28.09.2001](#)

⁹⁶ Art.362 (declararea grevei), Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003

de Codul Muncii. Legiuitorul nu prevede însă ce se întâmplă în cazul în care procedura de conciliere nu a avut loc, ori aceasta reprezintă, din punctul de vedere al Avocatului Poporului, o lacună legislativă.

O altă problemă sesizată de Ombudsman constituie restricționarea în termeni absoluți, prin prevederile art. 369, alin. (2) din Codul muncii, a dreptului de a participa la grevă a mai multor categorii de salariați, printre care: personalul medico-sanitar din spitale și serviciile de asistență medicală urgentă; salariații din sistemele de alimentare cu energie și apă; salariații din sistemul de telecomunicații; salariații serviciilor de dirijare a traficului aerian; persoanele cu funcție de răspundere din autoritățile publice centrale; colaboratorii organelor ce asigură ordinea publică, ordinea de drept și securitatea statului, judecătorii instanțelor judecătorești, salariații din unitățile militare, organizațiile sau instituțiile Forțelor Armate; salariații din unitățile cu flux continuu; salariații din unitățile care fabrică producție pentru necesitățile de apărare a țării.

În acest context, Comitetul European pentru drepturile sociale, în raportul și concluziile sale pentru 2014 a menționat că legislația Republicii Moldova cu privire la interdicția de a participa la grevă a unor categorii de salariați contravine prevederilor articolului 6 alineatului (4) din Carta Socială Europeană (revizuită).

Printre motivele invocate în acest sens sunt menționate următoarele aspecte: restricționarea dreptului la grevă a funcționarilor publici și angajaților din administrarea publică, sectorul securității de stat și apărării naționale; interzicerea dreptului la grevă a angajaților din cadrul serviciilor de furnizarea a energiei electrice și apei, telecomunicații și controlul traficului aerian; nu este stabilit faptul dacă restricțiile privind dreptul la grevă a angajaților autorităților vamale corespund condițiilor stabilite în Cartă; restricțiile impuse muncitorilor, referitor la dreptul la grevă, cu scopul de a proteja instalațiile și echipamentul întreprinderii și pentru a asigura funcționarea lor neîntreruptă.

Comitetul European pentru drepturile sociale consideră că aspectele menționate nu corespund prevederilor articolului G din Cartă⁹⁷.

⁹⁷ 1) Drepturile și principiile enunțate în partea I, atunci când vor fi efectiv aplicate, și exercitarea efectivă a acestor drepturi și principii, așa cum este prevăzut în partea a II-a, nu vor putea face obiectul unor restricții sau limitări nespecificate în părțile I și a II-a, cu excepția celor prescrise prin lege și care sunt necesare într-o societate democratică pentru a garanta respectarea drepturilor și libertăților altora sau pentru a proteja ordinea publică, securitatea națională, sănătatea publică sau bunele moravuri.

2) Restricțiile permise în virtutea prezentei carte și obligațiile recunoscute în aceasta nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care au fost prevăzute.

DREPTUL LA PROPRIETATEA PRIVATĂ ȘI PROTECȚIA ACESTEIA

Potrivit principiilor statuate în articolele 9, 46 și 127 din Constituție, statul ocrotește proprietatea și garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății. În esență reprezintă dreptul persoanei la respectarea bunurilor sale, mobile și imobile⁹⁸.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează dreptul la proprietate, dat fiind că dreptul individului de a dispune de bunurile sale constituie un element tradițional fundamental al dreptului de proprietate. Pentru a fi conformă prevederilor CEDO, privarea de proprietate trebuie să urmărească un scop de utilitate publică și să respecte condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

În acest context, în calitate de „bun” protejat de art. 46 din Constituție și de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, poate fi recunoscut orice element al activului patrimonial al persoanei, care are valoare economică. Totodată, articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană consacră dreptul la respectarea bunurilor.

Totodată, proprietatea privată consacră dreptul titularului de a poseda, de a folosi și de a dispune de un bun în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege.

În perioada de referință, Oficiul Avocatului Poporului a înregistrat 49 de cereri în care s-a pretins încălcarea dreptului la proprietate, numărul acestora fiind considerabil mai mic comparativ cu anii precedenți, și anume: în anul 2015 – 80 cereri, iar 2014 – 148 cereri.

Printre problemele invocate în contextul respectării dreptului la proprietate se constată probleme ce țin de rețelele ingineresti care sunt instalate în cadrul procesului de mansardare.

O altă problemă se referă la acțiunile unor autorități publice în rezultatul cărora în mod evident a fost lezat dreptul la proprietate a persoane, și autoritatea nu a intervenit pentru repunerea în drepturi decât urmare a intervenției Avocatului Poporului.

În același context, în rezultatul examinării unei petiții colective s-a constatat îngrădirea dreptului la privatizare a spațiilor locative deținute cu statut de cămine, aflate în gestiunea Ministerului Apărării. În pofida faptului că prin decizia Comisiei locative a Armatei Naționale din 2011 s-a acordat dreptul de privatizare a locuințelor respective, locatarii nu și-au putut realiza dreptul la privatizare. În prezent, Ministerul Apărării justifică refuzul acordării autorizației de privatizare cu trimitere la prevederile art. 5 și 17 al Legii nr. 1324⁹⁹, dar și Legii cu privire la locuințe nr. 75 din 30.04.2015¹⁰⁰. Art.25 alin.(3) din Legea cu

⁹⁸ HCC nr. 19 din 18 octombrie 2011

⁹⁹ Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324-XII din 10.03.1993

¹⁰⁰ în vigoare de la 29.11.2015

privire la locuințe prevede că căminele aparțin persoanelor juridice de drept public și privat și nu pot fi înstrăinate în cazul în care au fost construite sau procurate din sursele bugetului de stat sau ale bugetelor locale.

Un alt aspect problematic invocat în adresările către Avocatul Poporului, în contextul realizării efective a dreptului la proprietatea privată, ține de dreapta și prealabila despăgubire în cazul demolării bunului. Încă din anul 1993, urmare a demolării casei de locuit, proprietarului trebuia să-i fie repartizată locuința în blocul aflat în construcție. Între timp, blocul locativ s-a construit, iar familiei nu i s-a repartizat apartamentul conform deciziei din 1993, făcându-se referire la Regulamentul cu privire la modul de repartizare a locuințelor pentru păturile social-economic vulnerabile.

În anul curent, Avocatul Poporului a înaintat propunere de modificare a Legii nr. 1530-XV din 12.12.2002 și a Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr.179 din 12.02.2003 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii.

Astfel, din momentul adoptării prevederilor menționate au trecut mai mult de 13 ani iar nivelul inflației a crescut de 1,5 ori. Banii supuși indexării s-au devalorizat, iar cetățenii care au primit sumele indexate în anii 2003-2006 fiind mai privilegiați față de cei care primesc banii în prezent sau cei care vor primi banii mai târziu. Am constatat, că Ministerul Finanțelor, care a primit spre examinare cererea unui petiționar, a refuzat inițierea procedurii de modificare a actelor normative nominalizate, motivînd prin lipsa de surse suplimentare necesare pentru majorarea cheltuielilor destinate indexării.

Totodată, conform datelor Biroului Național de Statistică, rata inflației pentru perioada martie 2003 – aprilie 2016 a constituit 191,8%. Astfel, este evident faptul că indexarea conform acestei legi necesită a fi revizuită, ținînd cont de rata inflației.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că art. 1 al Protocolului adițional nr.1 la Convenție conține trei norme distincte. Prima, de ordin general, enunță principiul respectării proprietății, a doua vizează privarea de proprietate potrivit anumitor condiții, iar a treia - recunoaște puterea statelor de a reglementa folosința bunurilor în corespundere cu interesul general, adoptînd legi pe care le consideră necesare în acest sens¹⁰¹.

În același timp, dacă un stat a instituit o ingerință la adresa dreptului de proprietate, aceasta va fi, totuși, compatibilă cu Convenția Europeană dacă ingerința este prevăzută de lege, urmărește un scop care să servească interesului general și este proporțională scopului urmărit¹⁰².

¹⁰¹ Sporrang și Lonrot vs Suedia, 23 septembrie 1982

¹⁰² Megadat.com SRL vs Moldova, 8 aprilie 2008

De asemenea, reținem și jurisprudența Curții Europene, care prevede că art. 1 din Protocolul nr. 1 nu recunoaște dreptul de a deveni proprietarul unui bun, aplicându-se doar față de bunurile actuale (*cauza Lupuleț vs. România*), și nu garantează dreptul de a dobândi un anumit bun (*cauza Linde vs. Suedia*).

În opinia Avocatului Poporului și în contextul celor menționate, indexarea conform acestei legi lezează dreptul la proprietatea privată al deponenților Băncii de Economii.

DREPTUL LA PROTECȚIE SOCIALĂ

Protecția socială reprezintă un ansamblu de mijloace de ordin economic, social, politic și juridic întreprinse de stat pentru asigurarea procesului de formare și dezvoltare a personalității umane, menite să neutralizeze factorii negativi care influențează asupra personalității și să creeze condiții prielnice pentru afirmarea individului.

Datele studiului ”Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat în anul 2016 la comanda Oficiului Avocatului Poporului, relevă că dreptul la protecție socială este sistematic încălcat din cauza nivelului redus al pensiilor, ajutoarelor sociale, salariilor și indemnizațiilor. Conform rezultatelor studiului, dreptul la protecție socială a populației, evaluat prin prisma veniturilor monetare, este în mică sau foarte mică măsură asigurat, opinie exprimată de 80% și 90% dintre respondenți. Însă cel mai prost este estimat nivelul pe care îl asigură mărimea pensiilor, care a înregistrat circa 90% dintre răspunsuri, urmate de mărimea ajutorului social cu 88%.

Conform opiniei populației, persoanele cu dizabilități fizice sau psiho-sociale sunt insuficient protejate, ponderea celor care sunt de această părere fiind de circa 72,7% dintre respondenți.

În general, respectarea drepturilor omului în instituțiile de stat pentru persoanele social-vulnerabile (internate, aziluri pentru persoane în etate, centre de triere etc.) se consideră că este asigurată în mică măsură. Circa 55% dintre respondenți au notat cu 1-4 (10 fiind maxim) răspunsul la această întrebare, iar o pondere de 20% dintre respondenți sunt de părerea că respectarea drepturilor omului în acest context este neasigurată în general.

O confirmare a celor constatate în studiul menționat o constituie numărul mare de cereri în probleme legate de domeniul protecției sociale adresate Avocatului Poporului, dar și de adresări în cadrul audienței persoanelor. În anul 2016 cererile la acest capitol (133) s-au plasat, ca și în anii precedenți, pe locul trei în topul adresărilor la instituție. Mai mult, se atestă o creștere a ratei adresărilor la acest capitol, comparativ cu anii precedenți, problemele abordate fiind practic aceleași. Concluzia care se impune este că autoritățile nu au găsit soluții pentru a asigura un nivel de trai decent fiecărei persoane, așa cum prevede Constituția în articolul 47. Oamenii sunt nemulțumiți în continuare de nivelul scăzut al veniturilor, al prestațiilor sociale, care nu acoperă nici minimumul de existență; de sistemul de pensionare; de modalitatea de acordare a ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului și a altor prestații sociale. Populația nu este suficient de bine informată cu privire la facilitățile acordate păturilor social-vulnerabile, serviciile sociale existente, iar autoritățile publice

locale, inclusiv asistenților sociali nu sunt suficient implicați în soluționarea problemelor familiilor cu risc sporit de vulnerabilitate etc.

Asigurarea unui trai decent pentru orice persoană, implicit pentru cele din grupurile social-vulnerabile rămâne a fi în continuare o provocare pentru autoritățile publice pe fundalul creșterii prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii de primă necesitate, ceea ce și mai mult agravează situația populației. În acest sens, se impun eforturi consolidate ale autorităților pentru identificarea în scurt timp a mecanismelor eficiente de susținere a populației în vederea depășirii situației de criză, dar și de revizuire a cadrului normativ și mecanismelor de ajustare a cuantumului salariului minim, al pensiei minime, prestațiilor sociale la minimul de existență.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în luna decembrie 2016 inflația anuală (pentru ultimele 12 luni din decembrie 2015 până în decembrie 2016) a **constituit 2,4%**, inclusiv la: produse alimentare – 2,8%, mărfuri nealimentare – 3,2% și servicii prestate populației – 0,5%.

Evoluția prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii în perioada anilor 2014-2016

Mărfuri și servicii	Decembrie 2016	Decembrie 2015	Decembrie 2014
	în % față de: Decembrie 2015	în % față de: Decembrie 2014	în % față de: Decembrie 2013
TOTAL	2,4	13,6	4,7
Produse alimentare	2,8	14,3	5,1
Pâine	1,7	9,4	1,9
Legume	-7,0	49,1	13,3
Fructe	8,4	33,9	19,7
Carne, preparate și conserve din carne	0,6	1,9	2,2
Lapte și produse lactate	2,1	6,9	6,2
Zahăr	10,1	19,2	-11,9
Ouă	16,5	7,1	13,6
Ulei vegetal	6,4	21,4	-7,2
Mărfuri nealimentare	3,2	14,1	6,5
Confecții	4,9	14,2	5,6
Încălțăminte	9,4	12,2	6,2
Medicamente	-1,2	20,0	5,6

Combustibil	1,6	3,2	6,4
Materiale de construcție	1,4	10,7	5,4
Servicii	0,5	11,3	1,6
Servicii comunal-locative	-4,9	17,5	0,8
Apă potabilă și canalizare	1,3	13,5	0,0
Energie electrică	-9,9	34,5	0,0
Gaze naturale prin rețea	-10,1	9,7	0,0
Încălzire centralizată	7,1	0,0	0,0
Transportul de pasageri	0,4	2,5	0,9
Alimentația publică	4,6	11,7	5,6

sursa : Biroul Național de Statistică

Datele Biroului Național de Statistică arată că în trimestrul III al anului 2016 *veniturile disponibile* ale populației au constituit în medie pe o persoană pe lună 2080,5 lei, iar *cheltuielile medii lunare de consum* ale populației au fost în medie 2200,1 lei pe o persoană. Totodată, potrivit aceleiași surse, minimul de existență mediu lunar pe o persoană a constituit 1813,7 lei.

Datele oficiale relevă faptul că mărimea medie a pensiei lunare stabilite (1278,8 lei) acoperă doar 83,9% din valoarea medie a minimului de existență pentru pensionari, stabilit în I semestru 2016 (1523,6 lei). Deși datele indică o creștere a acestei rate în ultimii ani (78%-în anul 2014; 81%-în anul 2015 și 83,9% - în anul 2016), oricum pensia medie nu atinge cel puțin minimul de existență stabilit pentru pensionari.

De asemenea, datele statistice oferite de Casa Națională de Asigurări Sociale atestă faptul că mărimea pensiei pentru 78,8% dintre beneficiarii de pensii este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari.

Tip de pensie	Numărul beneficiarilor de pensii total (persoane)	din care:	Rata beneficiarilor de pensii din numărul total de beneficiari de pensii, pe categorii respectivă (%)
		beneficiarii de pensii, al căror cuantum al pensiei este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari* (în cuantumul de până la 1523,60 lei) (persoane)	
Pensii TOTAL	691212	544778	78,8
<i>inclusiv:</i>			
Pensii pentru limită de vârstă	531801	411184	77,3
Pensii de dizabilitate	132920	118316	89,0
Pensii de urmaș	14242	13856	97,3
Pensii pentru vechime în muncă	71	71	100,0
Pensii unor categorii de angajați din aviația civilă	617	18	2,9
Pensii funcționarilor publici	7323	413	5,6
Pensii deputaților	271	0	0,0
Pensii aleșilor locali	719	0	0,0
Pensii membrilor guvernului	69	0	0,0
Pensii lucrătorilor vamali	13	0	0,0
Pensii judecătorilor	264	0	0,0
Pensii procurorilor	238	0	0,0
Pensii participanților la lichidarea avariei de la Cernobîl	1857	124	6,7
Pensii militarilor în termen	781	776	99,4
Pensii unor angajați din cultură	26	20	76,9

Reamintim în context recomandarea Comitetului ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale pentru autoritățile din țara noastră de a asigura creșterea mărimii pensiilor astfel, încât acestea să permită un standard de viață adecvat, iar ca prim pas acestea să fie aduse la nivelul minimului de existență.

Avocatul Poporului mai atrage atenția asupra faptului că și salariul minim pe țară în mărime de 1000 lei lunar, stabilit cu începere de la 1 octombrie 2014, nu acoperă minimul

de existență fixat pentru o persoană în vârstă aptă de muncă în valoarea medie de 1926 lei. Rata de acoperire în acest caz constituie circa 52%.

În Raportul „Evaluarea sărăciei în Republica Moldova 2016”, experți ai Băncii Mondiale menționează că „există îngrijorări privind sustenabilitatea realizărilor anterioare, odată ce persoanele sărace și cele mai sărace 40 la sută duc lipsă de capitalul necesar pentru a avansa. Creșterea lentă a sectorului agricol și accesul limitat la piețe, locurile de muncă neagricole și servicii moderne înseamnă că persoanele din mediul rural sunt persistent mai sărace. Gradul de acoperire cu încălzire, alimentare cu apă centralizată și canalizare este limitat în rândul populației din mediul rural (și în rândul persoanelor sărace și al celor mai sărace 40 la sută din populație).”

În document se mai spune că menținerea progreselor în raport cu reducerea sărăciei și prosperitatea partajată se confruntă cu riscuri enorme din cauza presiunilor fiscale pe termen lung și a volatilității sporite în economie. Determinată de scăderea fertilității și accelerarea emigrării tinerilor, populația Moldovei este în scădere și îmbătrânire rapidă. Combinată cu o participare scăzută a forței de muncă, baza de contribuții a sistemului de pensii se va contracta, subminând durabilitatea sistemului și reducând acoperirea cu pensii a pensionarilor. Deși pensiile nu au fost generoase și, de multe ori, insuficiente pentru a preveni ca mai multe persoane în etate să devină sărace – rata sărăciei în rândul persoanelor în etate este mai mare decât media populației, astfel încât contracția lor potențială poate periclita securitatea economică a persoanelor în etate.

În anul 2016, prin Legea nr. 290 din 16.12.2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative, au fost introduse modificări în Legea privind sistemul public de pensii, nr. 156 din 14.10.1998. Proiectul Legii nr. 290 nu a fost transmis Oficiului Avocatului Poporului pentru a fi examinată prin prisma standardelor în domeniul drepturilor omului.

Totodată, Confederația Națională a Sindicatelor din Republica Moldova s-a adresat Avocatului Poporului cu o solicitare în care sunt invocate un șir de probleme ce țin de acest domeniu.

În acest context, Avocatului Poporului va investiga subiectele invocate și se va expune asupra corespunderii acestora prin prisma drepturilor omului.

Referitor la asistența socială, și în anul 2016 au fost înregistrate plângeri cu privire la neacordarea serviciului „Asistență personală” persoanelor care ar trebui să beneficieze de acest serviciu, conform legislației în vigoare. Avocatul Poporului a considerat inadmisibilă tergiversarea de către structurile de asistență socială și protecție a familiei a procesului de admitere în acest serviciu (circa 2 ani) a unei persoane cu deficiențe de văz singuratice (absolut nevăzătoare). Or, scopul acestui serviciu constă în favorizarea independenței și

integrării persoanelor cu dizabilități în societate, precum și prevenirea marginalizării și excluziunii sociale a acestora. Investigarea cazului concret a scos în evidență și un alt aspect problematic. S-a constatat că nu se ține o evidență a persoanelor cu dizabilități, cu date dezagregate după categorii, tipuri de dizabilitate etc., astfel încât să fie realizată efectiv adoptarea și dezvoltarea strategiei locale, a programelor de asistență socială pentru susținerea persoanelor și familiilor defavorizate.

În acest proces este foarte importantă monitorizarea și coordonarea activității personalului din sistemul de asistență socială în comun cu structura teritorială de asistență socială, ceea ce se realizează în mod defectuos. Conlucrarea asistenților sociali cu structura teritorială de asistență socială se rezumă la expedierea anchetei sociale a persoanei, fără a se urmări ce decizie a fost luată pe caz, pentru a interveni, după necesitate, cu alte măsuri temporare/servicii sociale în funcție de situațiile de risc sporit.

Și în anul de referință cetățenii și-au manifestat nemulțumirea față de modalitatea de acordare a ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului. În procesul investigării unor cazuri s-a constatat că frecvent solicitanții nu sunt informați despre decizia luată cu privire la acordarea sau neacordarea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, motivele care au stat la baza respectivei decizii, precum și modalitatea de contestare a acesteia.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului îndeamnă autoritățile competente să depună toată diligența pentru a monitoriza domeniul respectiv și a identifica soluții eficiente în fiecare caz aparte.

Avocatul Poporului apreciază completarea Codului muncii cu art. 124¹, care stabilește dreptul la un concediu paternal de 14 zile calendaristice și dreptul la o indemnizație paternală achitată din fondul de asigurare socială. Concediul paternal oferă posibilitatea părinților de a acorda îngrijirea necesară copilului nou-născut, fapt ce constituie un beneficiu de care trebuie să profite copilul. În același timp este deosebit de important ca autoritățile să asigure aplicarea în termen a prevederilor legale. Or, adoptarea cu întârziere considerabilă a mecanismului de implementare a provocat nemulțumiri în rândul beneficiarilor. Avocatul Poporului a fost sesizat de unii tați, care, deși au beneficiat de concediu paternal, odată cu intrarea în vigoare a prevederilor legii, nu au putut beneficia și de indemnizația stabilită. Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizației paternale a fost adoptat doar în luna noiembrie (peste circa 6 luni de la intrarea în vigoare a legii).

RECOMANDĂRI:

- Ratificarea Protocolului Opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.
- Revizuirea mecanismelor de indexare/compensare a veniturilor populației în legătură cu schimbarea prețurilor și a tarifelor la mărfurile de consum și servicii și identificarea pârghiilor de ajutorare a populației, în special, a păturilor social-vulnerabile.
- Îmbunătățirea managementului resurselor umane în domeniul protecției sociale.
- Asigurarea implementării prevederilor legale din domeniul protecției sociale, inclusiv prin elaborarea în termen a mecanismelor de implementare.

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Odată cu ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova¹⁰³ și-a asumat angajamentul de implementare a prevederilor acesteia prin ajustarea legislației și practicilor naționale, dar și prin promovarea și protecția drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor cu dizabilități. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități instituie o nouă paradigmă a dizabilității, care este bazată pe modelul social. Deși au trecut deja 6 ani de la ratificarea acestui document, articolul 51 din Constituția Republicii Moldova conține noțiunea de ”persoane handicapate”, care este discriminatorie și depășită. De asemenea, dispozițiile acestui articol evidențiază aspectul protectiv și caracterul medical al dizabilității.

Avocatul Poporului reiterează recomandarea expusă în anii precedenți cu privire la necesitatea modificării articolului 51 din Constituție¹⁰⁴ pentru armonizarea acestuia la standardele Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, prin schimbarea noțiunii ”persoane handicapate” cu ”persoane cu dizabilități”, precum și a paradigmei de abordare a persoanelor cu dizabilități - de la modelul medical la cel de incluziune.

Avocatul Poporului apreciază progresele înregistrate în promovarea de politici, elaborarea de programe ajustate la standardele internaționale în domeniul persoanelor cu dizabilități, însă consideră că mai există restanțe în ceea ce privește implementarea eficientă a prevederilor legale.

Legea privind incluziunea socială stabilește un cadru general de reglementare a serviciilor de protecție socială în conformitate cu standardele internaționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Legea garantează drepturi egale pentru persoanele cu dizabilități, ca și pentru ceilalți cetățeni, precum dreptul la protecție socială, îngrijire medicală, reabilitare, educație, angajare, viață publică, mediu înconjurător, transport, tehnologii și sisteme informaționale, comunicații și alte facilități și servicii accesibile publicului. Implementarea prevederilor acestei legi, rămâne dificilă în lipsa mecanismelor eficiente cu impact asupra calității vieții persoanelor cu dezabilități.

¹⁰³ Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 166 din 09.07.2010

¹⁰⁴ Articolul 51. Protecția persoanelor handicapate

(1) Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.

Aprobarea setului de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități¹⁰⁵, în opinia Avocatului Poporului, constituie un pas important, care va permite statului să evalueze progresul înregistrat în asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități, precum și pentru a stabili domeniile de intervenție prioritare.

Totodată, este de menționat că odată încheiată implementarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2010-2013 un alt document strategic în acest domeniu nu a fost adoptat.

În acest context, Avocatul Poporului recomandă Guvernului să-și focalizeze activitatea pe domeniile: accesibilitate, participare, egalitate, ocuparea forței de muncă, educație și formare profesională, protecție socială, sănătate, statistici și colectarea datelor. În opinia Avocatului Poporului, documentul de politici trebuie să conțină în principal măsuri de adaptare a serviciului de urgență pentru a putea fi accesat și de persoanele cu dizabilități; de stabilire a unor standarde minime și elaborare de instrucțiuni pentru accesul la sistemul public de transport; de creare a serviciilor de sprijin pentru asigurarea exercitării capacității juridice; de realizare de campanii de conștientizare și sensibilizare a opiniei publice pentru combaterea stereotipurilor și încurajarea participării depline a persoanelor cu dizabilități la viața în comunitate, precum și de dezinstituționalizare în etape a persoanelor cu dizabilități din instituțiile rezidențiale, în paralel cu dezvoltarea de servicii specifice pentru această categorie de persoane.

Pe parcursul ultimilor ani Avocatul Poporului a manifestat interes și preocupare în mod constant pentru persoanele cu dizabilități și problemele cu care se confruntă acestea. Avocatul Poporului, după consultarea societății civile care activează în domeniul dizabilității, a creat¹⁰⁶ în cadrul Oficiului Avocatului Poporului un Consiliu de experți din rândul persoanelor cu dizabilități și organizațiilor care le reprezintă. Consiliul de experți a fost instituit în temeiul art. 34 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr. 52 din 03.04.2014 și art. 10 al Legii cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012, având ca scop acordarea consultanței și asistenței Avocatului Poporului în procesul de monitorizare a implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, de promovare și protejare a drepturilor persoanelor cu dizabilități.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Hotărârea Guvernului nr. 1033 din 08.09.2016 cu privire la aprobarea Setului de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

¹⁰⁶ Dispoziția Avocatului Poporului nr. 01-09/16, din data de 30.05.16

¹⁰⁷ <http://ombudsman.md/ro/content/consiliul-de-experti-pentru-monitorizarea-implementarii-conventiei-onu-privind-drepturile>

În articolul 33 Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități prevede monitorizarea națională a implementării Convenției. Însă până în prezent nu a fost oficial instituit mecanismul independent pentru promovarea, protecția și monitorizarea implementării Convenției, în conformitate cu paragraful 2 și 3 ale articolului 33 din Convenție.

Avocatul Poporului salută aprobarea modificărilor în cadrul normativ în domeniul dizabilității prin Legea nr.201 din 28.07.2016¹⁰⁸, prin care a fost fortificat mecanismul de protecție și realizare a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Totodată, propunerea de modificare a Codului electoral, care ar fi oferit persoanelor cu dizabilități mintale a dreptului la vot, a fost exclusă din proiectul legii menționate.

Din acest considerent, Avocatul Poporului a expediat pe 06.10.2016 Parlamentului Republicii Moldova o adresare, din numele său și al membrilor Consiliului de experți creat în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, prin care a recomandat inițierea procesului de modificare a Codului electoral pentru garantarea dreptului la vot tuturor persoanelor, inclusiv celor lipsite de capacitate juridică. Ulterior, Comisia parlamentară juridică, numiri și imunități a decis implicarea Ministerului Justiției în elaborarea modificărilor propuse în Codul electoral.

Avocatul Poporului în comun cu membrii Consiliului de experți a mai recomandat întreprinderea măsurilor de asigurare a accesului persoanelor cu dizabilități la nivel local¹⁰⁹. Pentru anul 2017 Avocatul Poporului și membrii Consiliului de experți și-au stabilit ca prioritate în activitate promovarea la nivel național a prevederilor referitoare la asigurarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități.

Totodată, pe parcursul anului 2016, Avocatul Poporului a recepționat cereri de la persoane cu dizabilități, precum și de la asociații obștești și ONG-uri din domeniu din care rezultă că persoanele cu dizabilități continuă să întâmpine bariere serioase în realizarea pleneră a drepturilor omului.

Și în anul 2016 au rămas actuale multe dintre problemele abordate în anii precedenți legate de accesibilitatea redusă a persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială, la transport, la mediul informațional; dificultățile existente în realizarea dreptului de acces la justiție și de asigurare a egalității; bariere în realizarea dreptului la vot și la muncă; insuficiența serviciilor sociale la nivel comunitar și prestații sociale sub nivelul minimului de existență.

¹⁰⁸ Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 201 din 28.07.2016.

¹⁰⁹ Scrisoarea nr.06-6/1 din 28.10.16 adresată primarului s. Hagimus, r-nul Căușeni.

Legislația în vigoare conține obligativitatea autorităților publice de a asigura accesibilitatea la infrastructura socială, la mijloacele de transport în comun, la obiectele culturale, turistice și la complexele (sălile) sportive, la informare prin toate mijloacele, însă măsurile întreprinse nu au contribuit la schimbări semnificative în aspect de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități. Din lipsa totală sau a asigurării inadecvate a căilor de acces la instituțiile de utilitate publică, la spațiul locativ, dar și a inaccesibilității transportului public urban și interurban, inclusiv a serviciilor de taxi, persoanele cu deficiențe de auz și vedere sau cele cu afecțiuni ale aparatului locomotor rămân izolate în casele lor sau sunt neajutorate, deoarece deplasarea lor depinde de o terță persoană.

Potrivit organizațiilor neguvernamentale din domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități, normativele în construcții, aprobate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, nu corespund standardelor internaționale, în special cu referire la persoanele cu deficiențe de vedere. Mai mult, subdiviziunile ministerului de resort nu au stabilit un mecanism de supraveghere a respectării normelor de accesibilitate.

Accesul la informație a persoanelor cu dizabilități senzoriale este limitat - la posturile de televiziune nu este asigurată în volumul necesar traducerea în limbajul mimico-gestual, informația de interes public nu este tradusă în limbajul Braille. Deși Codul audiovizualului prevede asigurarea din contul radiodifuzorului a interpretării emisiunilor televizate de importanță majoră și de actualități în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu dizabilități auditive¹¹⁰ nu toate posturile de televiziune prezintă emisiuni cu traducere în limbajul mimico-gestual, iar timpul garantat prin lege de 20 minute nu este suficient pentru asigurarea accesului la informație.

În acest context, Avocatul Poporului recomandă Consiliului Coordonator al Audiovizualului să examineze oportunitatea revizuirii prevederilor legale în sensul majorării timpului garantat cu interpretare mimico-gestuală, dar și supravegherea respectării cerinței respective de către toți radiodifuzorii.

În rapoartele anterioare s-a recomandat Ministerului Educației în colaborare cu organizațiile neguvernamentale din domeniu să stabilească un limbaj oficial mimico-gestual care să fie acceptat pentru a fi asigurată instruirea persoanelor cu deficiențe de auz, elaborarea de manuale, pregătirea cadrelor de interpreți pentru limbajul mimico-gestual.

¹¹⁰ Alin.(4) art.13 din Codul audiovizualului nr.260 din 27.07.2006

Avocatul Poporului apreciază sporirea numărului de interpreți autorizați în limbajul mimico-gestual. Potrivit datelor oficiale¹¹¹ publicate de Ministerul Justiției, în prezent, în Republica Moldova, sunt 17 asemenea specialiști, față de 9 - în anii precedenți.

Avocatul Poporului a semnalat anterior despre existența problemelor legate de dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele cu dizabilități, dar și monitorizarea celor existente. Aceste probleme sunt generate inclusiv de faptul că organizarea și funcționarea serviciilor menționate sînt puse frecvent în seama administrației publice locale, iar autoritățile publice locale invocă lipsa resurselor financiare pentru dezvoltarea lor.

Avocatul Poporului este frecvent sesizat de persoane cu dizabilități în legătură cu dificultățile întâmpinate în realizarea dreptului la servicii sociale. În 33 de cereri a fost invocată funcționarea defectuoasă a serviciului social „Asistență personală”. Abordarea frecventă de către persoanele cu dizabilități a acestei probleme ne impune să conchidem că responsabilii din domeniul protecției sociale, în special, asistenții sociali nu întotdeauna depun eforturi suficiente pentru facilitarea vieții independente și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități. Dovada acestui fapt sunt cazurile examinate de Avocatul Poporului, în care doar după intervenirea acestuia s-a reușit soluționarea problemei abordate.

În acest context, Ombudsmanul recomandă responsabililor din domeniul protecției sociale, implicit asistenților sociali din comunitățile locale, să depună toată diligența la examinarea și soluționarea problemelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități. Extrem de important este ca în cazurile în care se târăgănează angajarea unui asistent personal pentru persoana cu dizabilități severe, asistentul social să identifice alte servicii de alternativă.

O altă problemă actuală este angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, asta deși Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede expres crearea sau rezervarea locurilor de muncă și încadrarea în acestea a persoanelor cu dizabilități de către angajatori, indiferent de forma de organizare juridică.

Realizarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități continuă să fie o problemă în Republica Moldova, deoarece statul nu asigură în suficientă măsură încadrarea în muncă a acestor categorii de persoane. Angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități trebuie să se realizeze conform pregătirii lor profesionale și a capacității lor de

¹¹¹http://www.justice.gov.md/public/files/file/persoane_autorizate/traducatori/2017/extras_Registru_interpretilor__actualizat_la_10.03.17.pdf

muncă, atestate prin certificatul de încadrare în grad de dizabilitate și conform recomandărilor conținute în programul individual de reabilitare și incluziune socială.

Avocatul Poporului consideră că pentru realizarea pleneră a acestui drept trebuie să existe acces la toate treptele de educație pentru a asigura calificarea profesională pentru locurile de muncă. De asemenea, este nevoie de informarea opiniei publice despre necesitatea schimbării de abordare a problemelor persoanelor cu dizabilități în sensul includerii acestora în viața socială. Mai mult, trebuie să existe un angajament din partea Guvernului pentru a susține accesul persoanelor cu dizabilități la piața locurilor de muncă și pentru a acorda asistență angajatorilor care doresc să ofere astfel de locuri.

În multe cereri adresate Avocatului Poporului, persoanele cu dizabilități invocă încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății, inclusiv la servicii medicale calitative sau lipsa acestora în general. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități garantează dreptul la ocrotirea sănătății a persoanelor cu dizabilități, obligînd prestatorii de servicii medicale să aibă o atitudine respectuoasă și umană față de aceste persoane. Persoanele cu dizabilități, trebuie să aibă acces în egală măsură cu toți cetățenii la serviciile medicale, fără nici o discriminare sau restricție.

Serviciile de asistență medicală nu sunt oferite pe deplin persoanelor cu dizabilități. Deseori le este îngădit dreptul la sănătate prin neasigurarea accesibilității fizice a instituțiilor medicale, în special, în mediul rural. În plus, lucrătorii medicali nu sunt instruiți în domeniul dizabilității și eticii de comunicare cu acestea.

În urma examinării unor cereri Avocatul Poporului a stabilit că persoanele cu dizabilitate locomotorie severă sunt adesea lipsite de examenele medicale profilactice, deoarece depind de persoane terțe pentru a se deplasa la instituțiile medicale. Mai mult, fiind imobilizate la pat, acestea sunt evident dezavantajate în a obține informații cu privire la inovațiile medicale, de care ar putea beneficia. Deși legea sus-menționată prevede obligativitatea autorităților de a oferi vizite la domiciliu pentru persoanele cu dizabilități pentru a satisface necesitățile socio-medicale ale acestora, Avocatul Poporului a sesizat cazuri când asemenea persoane nu au fost vizitate de medicul de familie pe parcursul unui an întreg, în acest mod fiindu-i-le lezată grav dreptul la ocrotirea sănătății.

Reprezentanți ai organizațiilor care se preocupă de problemele persoanelor cu dizabilități i-au comunicat Avocatului Poporului despre unele probleme cu care se confruntă aceste persoane atunci care au nevoie de servicii stomatologice, în special în situațiile de urgență. Dat fiind specificul condiției mentale sau fizice a persoanelor cu dizabilități, de cele mai dese ori este dificil să fie asigurate tratamente stomatologice fără anestezie generală. În același timp, frecvent specialiștii refuză să aplice anestezia întrucât nu

doresc să-și asume riscul unor eventuale complicații pe care anestezia le-ar putea avea asupra pacienților cu dizabilități. Prin urmare, în cazul persoanelor cu dizabilități se recurge la extragere dentară și nu la tratarea dinților. Lipsa de acces la servicii stomatologice de tratament este mai dificilă în localitățile rurale.

Avocatul Poporului recomandă Ministerului Sănătății examinarea oportunității includerii tratamentului dentar al persoanelor cu dizabilități în asistența stomatologică de urgență și în secțiile chirurgicale maxilo-faciale sau aplicarea metodelor alternative de sedare în cabinetele stomatologice din policlinici.

Un alt aspect problematic ține de respectarea drepturilor sexuale și reproductive ale femeilor cu dizabilități locomotorii. Datele oficiale arată că numărul total al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2016¹¹² a constitui 184,5 mii persoane, ceea ce reprezintă 5,2% din populația totală a țării. Totodată, femeile constituie 48% din numărul total de persoane cu dizabilități.

Un Raport în acest sens a fost elaborat de Centrul de Instruire în Domeniul Sănătății Reproductive: „Analiza situațională a problemelor cu care se confruntă femeile și fetele cu dizabilități ale aparatului locomotor în exercitarea drepturilor sexuale și reproductive”.¹¹³ La nivel național nu există statistici sau sisteme stabilite de colectare, monitorizare, raportare și evaluare a datelor cu privire la accesarea serviciilor de planificare familială, utilizarea metodelor de contracepție, avorturi, infecții cu transmitere sexuală, numărul de nașteri în rândul persoanelor/femeilor cu dizabilități. Lipsa fotoliilor ginecologice adaptate necesităților acestor categorii de femei în instituțiile medicale constituie o barieră în exercitarea dreptului la sănătate sexuală și reproductivă.

Raportul denotă că persoanele cu dizabilități se confruntă cu probleme semnificative legate de respectarea și garantarea la nivel național a drepturilor sexuale și reproductive. Acest lucru produce consecințe atât prin discriminare directă, cât și prin incapacitatea de a se adapta nevoilor persoanelor cu dizabilități. Cadrul normativ și de politici nu este suficient ajustat pentru a garanta și asigura respectarea drepturilor sexuale și reproductive ale persoanelor cu dizabilități. Accesibilitatea este un obstacol major în legătură cu respectarea drepturilor sexuale și reproductive și participării persoanelor cu dizabilități în toate domeniile vieții sociale. Problemele de acces, agravate prin prejudecăți și discriminare directă, limitează accesul la servicii medicale de calitate. În pofida progreselor pe anumite domenii, drepturile sexual-reproductive, în calitate de drepturi specifice ale persoanelor cu

¹¹² Biroul Național de Statistică

¹¹³ http://www.sanatateafemeii.md/wp-content/uploads/2016/10/Raport_Evaluare-DSR-persoane-cu-dizabilitati_FINAL_27.02.17.pdf

dizabilități, nu sunt expres reglementate în legislația națională în contextul în care drepturile sexuale și reproductive fac parte din categoria drepturilor fundamentale ale omului. Acestea se încadrează în conceptul general al drepturilor omului, recunoscut și înglobat deja în standardele internaționale, regionale și naționale ale unor state.

Persoanele cu dizabilități mintale se confruntă în continuare cu stigmatizarea, izolarea și discriminarea bazată pe dizabilitate, care sunt adesea agravate de stereotipuri și prejudecăți. În cazul în care au fost declarate incapabile, persoanele cu dizabilități mintale sunt lipsite de drepturi indispensabile ființei umane, cum ar fi dreptul de a se căsători, de a îngriji copii proprii, dreptul la vot, de acces la justiție. Fără consimțământul persoanei, fără a se vorbi cu ea, se iau decizii cu urmări foarte grave pentru acestea, cum ar fi vinderea bunurilor sau instituționalizarea persoanei.

Urmare a sesizării Avocatului Poporului, la 17.11.2016 Curtea Constituțională a declarat drept neconstituționale unele prevederi din Codul de procedură civilă care instituiau interdicția pentru persoanele declarate incapabile de a-și exercita dreptul de acces liber la justiție.

Potrivit unor date, în Republica Moldova sunt aproape patru mii de persoane cu deficiențe intelectuale și mintale, aflate în instituții rezidențiale. În studiile recente ale organizațiilor neguvernamentale active în domeniul drepturilor omului, se menționează că aproximativ 30 la sută dintre persoanele internate în instituțiile psihoneurologice au capacitate de exercițiu și ar putea fi integrate în comunitățile de unde provin. Anual în instanțele de judecată sunt înregistrate aproximativ 300 de dosare în care se invocă lipsirea de capacitate de exercițiu.

În concluzie, Avocatul Poporului consideră că îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități va fi posibilă prin accesul la servicii integrate de sprijin (sociale, de sănătate, educaționale) de calitate, dezvoltate la nivelul comunităților în care domiciliază. Reducerea situațiilor de discriminare multiplă, a ponderii persoanelor cu dizabilitate aflate în risc de sărăcie și excluziune socială se va putea realiza prin creșterea competențelor acestora, a valorii adăugate a muncii lor, dar și prin efort conjugat a instituțiilor publice, sectorului privat și neguvernamental în susținerea procesului de implementare a politicilor în domeniu.

Acele condiții sociale, economice, juridice, politice și de mediu care acționează ca bariere în exercitarea deplină a drepturilor persoanelor cu dizabilități trebuie să fie identificate și eliminate pentru ca persoana cu dizabilități să participe deplin și efectiv în societate, în condiții de egalitate cu toți ceilalți.

RECOMANDĂRI:

- Modificarea articolului 51 din Constituția Republicii Moldova pentru ajustarea la standardele Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, atât în aspect de substituire a noțiunii utilizate, cât și în cel de facilitare a incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități.
- Urgentarea procesului de elaborare și aprobare a Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, care ar asigura promovarea și implementarea principiilor și obiectivelor Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități pentru îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova.
- Modificarea cadrului normativ pentru constituirea Mecanismului independent de monitorizare a Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.
- Ratificarea Protocolului opțional la Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.
- Întreprinderea de către autoritățile publice responsabile centrale și locale a măsurilor concrete de asigurare a implementării prevederilor legale privind asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități în toate domeniile. Pentru a elimina barierele existente și a asigura accesibilitatea pentru toate persoanele, dar și pentru a eficientiza acest proces recomandăm autorităților să colaboreze cu societatea civilă din domeniu.
- Instituirea de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor și Ministerului Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor mecanisme eficiente de monitorizare și sancționare pentru nerespectarea cerințelor de accesibilitate.
- Supravegherea de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului a respectării cerinței privind asigurarea interpretării în limbajul mimico-gestual de către toți radiodifuzorii a emisiunilor televizate de importanță majoră și de actualități.
- Examinarea de către Ministerul Educației și alte autorități competente, în colaborare cu Asociația Surzilor, a oportunității de stabilire a unui limbaj oficial mimico-gestual și asigurarea instruirii persoanelor cu deficiențe de auz, elaborarea de manuale, pregătirea cadrelor de interpreți în limbajul mimico-gestual.
- Dezvoltarea serviciilor sociale comunitare, în funcție de necesități și examinarea oportunităților de revizuire a modului de finanțare, dar și monitorizarea utilizării resurselor și calității serviciilor prestate.

DREPTUL DE PETIȚIONARE

Conform articolului 15 din Constituția Republicii Moldova, cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Legea Supremă și prin alte legi. Această normă orientează activitatea autorităților statului spre asigurarea protecției și respectării drepturilor fiecărei persoane. Cetățeanul, de asemenea, dispune de pârghii constituționale orientate spre a-i asigura un comportament activ în raport cu autoritățile publice.

Una dintre aceste pârghii este prevăzută de articolul 52 din Constituție care garantează cetățenilor dreptul de petiționare. Așadar, cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor. Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Dreptul de petiționare constituie o garanție juridică generală pentru realizarea altor drepturi și libertăți fundamentale ale omului. De altfel, petiția reprezintă o modalitate prin care cetățenii își pot valorifica dreptul de a cere o explicație cu privire la orice problemă personală sau de interes public în relațiile cu o autoritate publică.

Modalitatea de examinare a petițiilor cetățenilor Republicii Moldova, adresate organelor de stat, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, în scopul asigurării protecției drepturilor și intereselor lor legitime este stipulată în Legea cu privire la petiționare nr.190 din 19.07.1994.

Examinarea cererilor verbale cât și scrise parvenite pe numele Avocatului Poporului la acest capitol ne impune să concluzionăm că încă mai sunt rezerve în ceea ce privește asigurarea realizării plene a acestui drept de către autoritățile publice centrale și locale.

În adresările către Avocatul Poporului persoanele menționează că unele instituții refuză primirea plângerilor sau nu le oferă răspunsuri în termen la plângerile înregistrate. Cu precădere, asemenea situații se referă la autoritățile publice locale.

De asemenea, au parvenit și cereri în care se invocă încălcarea art.9 al.(2) și art.12 ale Legii cu privire la petiționare nr.190 din 19.07.1994 prin care *”se interzice remiterea petițiilor organelor sau persoanelor oficiale, acțiunile ori deciziile cărora sunt atacate”*.

Avocatul Poporului recomandă autorităților publice să depună toată diligența pentru ca toate petițiile înregistrate de autorități să fie examinate minuțios și în termenii stabiliți de legislația în vigoare.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN UTA GĂGĂUZIA

Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural.

Pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova. Controlul asupra respectării legislației Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condițiile legii. Legea organică care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși în Parlament.

Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie totodată baza economică a Găgăuziei. Bugetul unității teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative și executive potrivit Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr. 344 din 23.12.1994.

Autoritatea reprezentativă a Găgăuziei este Adunarea Populară, investită cu dreptul de a adopta acte normative, în limitele competenței sale, în următoarele domenii : știință, cultură și educație; gospodărie comunală și de locuințe, urbanistică; ocrotirea sănătății, cultură fizică și sport; activitate bugetar-financiară și fiscală locală; economie și ecologie; relațiile de muncă și de asigurare socială.

Potrivit art. 13 alin. (4) din Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei, legile și hotărârile Adunării Populare sunt trimise Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova în termen de 10 zile de la data adoptării, cu titlu de informare. În același timp, potrivit Hotărârii Guvernului nr. 845 din 18.12.2009 cu privire la oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat, Oficiul teritorial Comrat are atribuția de a efectua controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor normative emise de Adunarea Populară a unității teritoriale autonome Găgăuzia. Actele normative ale Găgăuziei care contravin Constituției

Republicii Moldova și Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei se declară nule. În acest mod este asigurată legalitatea procesului legislativ.

Autonomia este împărțită administrativ în trei raioane, fiecare fiind condus de un președinte numit de bașcan. În cadrul acestora nu sunt consilii raionale, sarcinile acestora fiind executate de Adunarea Populară a Găgăuziei.

Din anul 2001 în UTA Găgăuzia activează Reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului (anterior Centrul pentru Drepturile Omului). Misiunea Reprezentanței Comrat constă în contribuirea la realizarea atribuțiilor Avocatului Poporului în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia. În vederea realizării misiunii sale, Reprezentanța exercită următoarele funcții: monitorizarea respectării drepturilor și libertăților omului în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia; contribuire la repunerea în drepturi a persoanelor, ale căror drepturi și libertăți au fost încălcate; contribuire la asigurarea corespunderii actelor normative locale cu prevederile legislației Republicii Moldova; promovarea drepturilor omului și a instituției în UTA Găgăuzia.

Prin intermediul Reprezentanței Comrat a Oficiului Avocatului Poporului, Ombudsmanul monitorizează gradul de respectare a drepturilor omului în teritoriu și identifică problemele specifice regiunii. Astfel, s-a constatat că cel mai frecvent în UTA Găgăuzia sunt încălcate dreptul la proprietate, dreptul la muncă, dreptul de a alege și de a fi ales.

Cele mai numeroase adresări la Reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului din Comrat sunt cele legate de violarea dreptului la proprietate. În mare parte cererile vizează chestiuni ce țin de legislația cu privire la locuințe, arenda terenurilor, activitățile agricole, un număr mare de plângeri se referă la problemele de nerespectare a obligațiilor contractuale de arendă a terenurilor agricole de către arendași, în special în cazurile în care arendatori sunt pensionari. În câteva localități din UTA Găgăuzia (în s.Kotovscoe, s.Dezginzja, Comrat) nu a fost finalizat procesul de inventariere cadastrală și de emitere a documentelor ce confirmă dreptul de proprietate a persoanelor asupra bunurilor agricole (titlurile de proprietate).

O altă problemă actuală în UTAG este respectarea dreptului la proprietate și a libertății activității de antreprenor. În UTA Găgăuzia s-a menținut unicul colhoz din Republica Moldova – „Pobeda” din satul Copceac. Deoarece în legislație nu este prevăzută susținerea unei asemenea forme de gospodării, colhozul nu poate beneficia de asistență din fondul de subsidiere a agriculturii, alături de alte gospodării țărănești și nu poate pretinde la susținere financiară pentru consolidarea terenurilor agricole. O condiție în acest sens ar fi reînregistrarea colhozului în societate pe acțiuni sau în SRL. Se impune de notat că în colhoz se realizează cu succes programe sociale de susținere a persoanelor în situații de risc,

inclusiv și a persoanelor în etate. Nu a fost finalizat programul de consolidare a terenurilor agricole în s. Gaidar, motiv din care locuitorii acestui sat nu pot efectua tranzacții pentru a dispune de terenurile de pământ.

Deteriorarea caselor de locuit și altor bunuri imobile urmare a inundării acestora de apele subterane constituie o cauză invocată frecvent de către locuitorii zonei centrale a municipiului Comrat. Aceasta se întâmplă deoarece în Comrat nu a fost soluționată problema construcției sistemului de canalizare.

Din cauza necorespunderii legislației muncii a Republicii Moldova și a UTA Găgăuzia apar divergențe în legătură cu programul de muncă în zilele de sărbătoare nelucrătoare. În conformitate cu alin. (1) art. 111 din Codul muncii al Republicii Moldova, în țara noastră sunt stabilite zile de sărbătoare nelucrătoare, cu plata salariului mediu. Însă în Găgăuzia, potrivit deciziei Adunării Populare a UTA Găgăuzia №69-VII/III din 12.08.2004, sunt stabilite sărbători legale suplimentare¹¹⁴, care nu sunt plătite salariaților care lucrează la întreprinderi al căror sediu central se află în afara autonomiei. Angajații de la întreprinderile vizate trebuie să se afle la lucru în timp ce grădinițele și școlile în aceste zile nu funcționează.

Situația lingvistică în Găgăuzia este una destul de complicată. Potrivit art. 3 din Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei, ”limbile oficiale ale Găgăuziei sunt limbile moldovenească, găgăuză, și rusă. Corespondența cu autoritățile administrației publice ale Republicii Moldova, cu întreprinderile, organizațiile și instituțiile situate în afara teritoriului Găgăuziei se face în limbile moldovenească și rusă”.

Limba găgăuză este limba maternă pentru majoritatea populației. Limba rusă îndeplinește funcția de limba de comunicare interetnică și pentru mulți locuitori ai autonomiei, în special în capitala autonomiei, rusa este de fapt o limbă maternă. Tot limba rusă este limba de instruire în majoritatea instituțiilor de învățământ din UTA Găgăuzia. Doar în două instituții de învățământ limba de instruire este limba de stat – în Liceul ”Mihai Eminescu” din municipiul Comrat și în Liceul №2 din orașul Vulcănești. Doar în unele licee instruirea are loc în mai multe limbi – Liceul moldo-turc din s. Congaz și Liceul din or. Ceadâr-Lunga. Elevilor din autonomie li se oferă posibilitatea să fie instruiți în limba maternă: găgăuză, bulgară, ucraineană. Marea majoritate a părinților și copiilor reclamă

¹¹⁴19 august – Ziua proclamării Republicii Găgăuze

08 noiembrie – Ziua Sfintului Dimitrie (Kasim)

06 mai – Ziua Sfintului Gheorghe (Hederlez)

23 decembrie – Ziua Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia

dificultățile cu care se confruntă la studierea limbii găgăuze (programul de studii este foarte complicat, nu există suficiente materiale didactice și literatură). De exemplu, la mare căutare sunt dicționarele găgăuzo-moldo-ruse, editate într-un tiraj limitat în anul 1995.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este consfințit în articolul 38 al Constituției Republicii Moldova. Potrivit acestuia, voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege. Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii. Potrivit art. 13 din Codul Electoral al Republicii Moldova nr.1381 din 21.11.1997 nu au dreptul de a alege persoanele: a) care nu întrunesc condițiile prevăzute la art.11, adică cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege; b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată.

În același timp, Codului Electoral al UTA Găgăuzia conține restricții suplimentare la acestea. Potrivit articolului 13 al Codului Electoral al UTA Găgăuzia, sunt lipsiți de dreptul de vot persoanele condamnate la închisoare prin hotărâre judecătorească definitivă și care își ispășesc pedeapsa în instituții penitenciare¹¹⁵. Deși norma similară din Codul Electoral al Republicii Moldova a fost abrogată încă în anul 2011, Codul Electoral al UTA Găgăuzia așa și n-a fost adus în conformitate cu legislația națională.

Potrivit art.10 al Codului Electoral al UTA Găgăuzia, în cadrul unui scrutin alegătorul votează pentru un singur concurent electoral, iar în cadrul unui referendum el se pronunță asupra unei singure opțiuni. În același timp, potrivit art. 42, ”alegătorul care susține pe un candidat sau alți candidat (ți) sau lista candidatului (ților), indică în lista pentru semnături numele de familie, prenumele, data, luna și anul nașterii, locul de trai, seria și numărul buletinului de identitate, data semnării listei electorale și semnătura fiecărui susținător”. Această normă îi dă posibilitate alegătorului de a semna pentru susținerea unui număr nelimitat de candidați, ceea ce încalcă prezumția un alegător - un vot.

Conform prevederilor art. 8 alin.(2) al Legii cu privire la statutul special al Găgăuziei, numărul deputaților în Adunarea Populară nu trebuie să depășească limita de un deputat la cinci mii de alegători, dar fiecare localitate trebuie să aibă cel puțin un deputat. În art. 75 alin.(1) din Codul Electoral al Găgăuziei, această normă este tratată în alt mod: în scopul organizării și desfășurării alegerilor, Comisia Electorală Centrală a Găgăuziei formează

¹¹⁵ art.13) p.(1) lit. b Codul Electoral al UTA Găgăuzia.

sectoare electorale cu un număr de alegători de nu mai puțin de cinci mii de alegători. Drept rezultat, normele în cauză pot fi ușor interpretate, ceea ce afectează procesul electoral.

În UTA Găgăuzia reprezentanții în Adunarea Populară și bașcanul sunt aleși în conformitate cu legislația locală, iar procesul electoral este coordonat de Comisia Electorală Centrală a UTA Găgăuzia, care este autonomă față de Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova.

În contextul politic și electoral al Republicii Moldova, alegerile din UTA Găgăuzia au specificul său. Aceasta se explică prin faptul că, în afară de alegerile naționale - parlamentare și locale generale, în care au fost alese consiliile locale și primarii în UTA Găgăuzia, potrivit Legii cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), au loc periodic alegerile guvernatorului Găgăuziei (bașcanului) și a membrilor Adunării Populare (Halk Topluşu). Din acest motiv, în UTA Găgăuzia au loc foarte des diferite alegeri, o dată sau chiar de două ori pe an. Astfel, două campanii electorale - alegerile președintelui Republicii Moldova și alegerea Adunării Populare a UTA Găgăuzia - au avut loc la o diferență de doar o săptămână.

Alegerile prezidențiale sunt reglementate de Codul Electoral al Republicii Moldova, iar alegerile Adunării Populare - de Codul Electoral al UTA Găgăuzia, cerințele față de procesul electoral fiind diferite, ceea ce creează o mare confuzie pentru candidați și pentru personalul birourilor electorale. Pentru o mai bună înțelegere de către alegători a acestor norme și pentru a spori eficiența activității personalului birourilor electorale e necesară standardizarea normelor și procedurilor electorale.

Alegerile în Adunarea Populară în UTA Găgăuzia diferă de alegerile parlamentare deoarece se folosește sistemul majoritar. În Găgăuzia încrederea cetățeanului în partidele politice este mai redusă decât în întreaga țară. Din acest motiv, din 127 de candidați pretendenți la 35 de mandate au fost înregistrați doar 10% dintre candidații de la partidele politice, restul au fost înregistrați candidați independenți.

Este foarte importantă întocmirea corectă a listelor electorale, ceea ce asigură realizarea dreptului la vot. În procesul alegerii Președintelui Republicii Moldova listele electorale au fost întocmite de CEC al Republicii Moldova în baza Registrului de Stat al alegătorilor. La alegerile în Adunarea Populară a UTA Găgăuzia listele electorale au fost întocmite din nou de către primării și au conținut foarte multe greșeli și necorespunderi, fapt ce a generat reînregistrarea cetățenilor în ziua alegerilor, anularea alegerilor în sectorul №1 din mun. Comrat.

La alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, în lista electorală au fost incluse 132287 persoane. În același timp, în turul I de alegeri în Adunarea Populară a Găgăuziei din

20 noiembrie 2016, în listele electorale au fost incluși 122366 de alegători, cu 10000 mai puțini decât câteva săptămâni mai devreme. La primul tur de scrutin au participat 53114 de alegători, ceea ce a constituit 42,8% din totalul de votanți incluși în listele electorale. La turul II de scrutin care s-a desfășurat pe 4 decembrie concomitent în mai multe sectoare au participat 36437 de alegători sau 45,3% de electori. În unele localități turul doi al alegerilor a avut loc pe 18 decembrie. Aceste date denotă faptul că alegătorii din autonomie sunt suprasolicitați și că nu prea au încredere în procesul electoral.

În Codul Electoral al Republicii Moldova lipsesc reglementări referitor la organizarea alegerilor în autonomiile teritoriale, fapt care duce la confuzii în procedura electorală.

Legea cu privire la dezvoltarea regională în Republica Moldova nr. 438-XVI din 28.12.2006 definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare interregională, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare. Regiunile de dezvoltare nu sunt unități administrativ-teritoriale și nu au personalitate juridică. Componenta regiunilor de dezvoltare este specificată în Potrivit anexei la Legea nr. 438, printre acestea regăsindu-se și Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia.

Potrivit art. 8 al Legii indicate, în fiecare regiune de dezvoltare se constituie câte o agenție regională de dezvoltare cu anumite atribuții: efectuarea analizei dezvoltării social-economice din regiunea de dezvoltare, elaborarea strategiilor, planurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională; coordonarea procesului de implementare a strategiilor, planurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională; monitorizarea și evaluarea implementării strategiilor, planurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională; atragerea mijloacelor nebugetare pentru implementarea strategiilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională; acordarea suportului informațional, metodologic și consultativ consiliului regional și autorităților administrației publice locale în vederea dezvoltării echilibrate și durabile a regiunii; stimularea cooperării societății civile în domeniul dezvoltării social-economice a regiunii.

În Găgăuzia din diverse motive deschiderea unei asemenea agenții a întârziat cu 8 ani și doar în anul 2016 a fost creată Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia, care a început să activeze de la 1 septembrie 2016. În această perioadă scurtă de timp, din sursele Fondului Național de Dezvoltare Regională, Agenția a reușit să atragă și să valorifice 5 mln. lei. De asemenea a fost desfășurat concursul cererilor pentru finanțare, în al cărui rezultat în Planul Operativ Regional au fost incluse 11 proiecte, 7 dintre ele fiind propuse pentru examinare comisiei interministeriale pentru a fi incluse în Programul Documentar

Unic. Comisia interministerială a acceptat 5 proiecte, care presupun investiții de peste 65 mln. lei în UTA Găgăuzia din Fondul Național de Dezvoltare Regională. Agenția lucrează și în direcția atragerii finanțării din diverse fonduri străine. Se pregătește spre aprobare Strategia regională de dezvoltare a Găgăuziei, iar în colaborare cu partenerii de dezvoltare se preconizează elaborarea programelor regionale sectoriale în câteva direcții prioritare - asigurarea cu apă potabilă și cu sisteme de canalizare, construcția de drumuri, eficiență energetică, prelucrarea deșeurilor, dezvoltarea economică.

Există însă câteva probleme care împiedică buna implementare a Legii nr. 438: finanțarea insuficientă pentru asigurarea activității eficiente a Agenției și experiența insuficientă în elaborarea de programe strategice și în consecință calitatea scăzută a proiectelor elaborate.

RECOMANDĂRI:

- Finalizarea evaluării cadastrale și eliberare a documentelor de proprietate asupra terenurilor proprietarilor din localitățile UTA Găgăuzia.
- Soluționarea problemei privind statutul colhozului „Pobeda” din s.Copceac UTA Găgăuzia și asigurarea participării acestuia la programele de subvenții agricole.
- Elaborarea unui set de măsuri pentru a finaliza consolidarea terenurilor în s. Gaidar UTA Găgăuzia.
- Întreprinderea acțiunilor necesare pentru construcția sistemului de canalizare din municipiul Comrat.
- Armonizarea legislației muncii, ținând seama de cerințele Legii cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri) nr.344 din 23.12.94.
- Elaborarea și implementarea unor acțiuni pentru îmbunătățirea predării limbii române în Găgăuzia.
- Perfecționarea programului de studiere a limbii găgăuze.
- Amendarea Codului Electoral al Republicii Moldova în vederea reglementării procedurii de desfășurare a alegerilor în unitățile teritoriale autonome.
- Amendarea Codului Electoral al Găgăuziei în vederea asigurării corespunderii acestuia legislației în vigoare a Republicii Moldova
- Realizarea acțiunilor necesare pentru sporirea profesionalismului angajaților Agenției Regionale de Dezvoltare UTA Găgăuzia.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

În 2016 Avocatul Poporului a continuat să monitorizeze situația privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Activitatea Ombudsmanului pe acest segment a avut ca scop de a contribui la identificarea și la consolidarea mecanismelor naționale de asigurare a drepturilor omului în raioanele de est ale țării și de protecție a victimelor abuzurilor administrației transnistrene. Totodată, Avocatul Poporului a reacționat la cazurile în care autoritățile naționale au admis violarea drepturilor omului. În mare parte, Avocatul Poporului a perceput esența problemelor sistemice în urma sesizărilor parvenite, studierea și analiza situației din sursele deschise și informații apărute în presă, rapoartelor societății civile și opiniilor activiștilor din regiune. Avocatul Poporului amintește că accesul acestuia în regiunea transnistreană este limitat și nesigur, fapt ce împiedică exercitarea completă a mandatului său de apărare și promovarea a drepturilor omului. În acest sens, Avocatul Poporului reiterează necesitatea stringentă de identificare a unor mecanisme eficiente de protecție a drepturilor omului în teritoriul necontrolat, cât și a soluționării diferendului transnistrean pe căi pașnice și transparente.

Pentru a spori accesibilitatea Instituției naționale de protecție a drepturilor omului pentru locuitorii din raioanele de est ale țării, în 2012 a fost deschisă Reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului în satul Varnița, r-l Anenii Noi. Anual, Reprezentanța Varnița asigură audiența a peste 160 de persoane, domiciliată preponderent în stânga Nistrului, reprezintă platforma de întruniri dintre reprezentanții societății civile de pe ambele maluri ale Nistrului și de interacțiune cu autoritățile publice centrale, locale, dar și cu membri ai comunității internaționale. De asemenea, funcționarii Reprezentanței Varnița efectuează vizite periodice în teritoriu și în localitățile limitrofe.

În 2016 Reprezentanța Varnița a înregistrat 168 de cereri scrise și verbale, majoritatea parvenind de la petiționarii domiciliați în regiunea transnistreană (cca 73%). Printre problemele invocate de solicitanți au fost: *documentarea defectuoasă cu acte naționale și de naștere, în special a minorilor; ingerințe în libera circulație și proprietatea privată; încălcarea dreptului la muncă, protecție socială și ocrotirea sănătății.* Mai puține adresări au fost pe domeniile ce țin de *libertatea și siguranța persoanei, accesul la justiție, informație, respectarea dreptului la petiționare și de protecție a datelor cu caracter personal.*

Cea mai sesizată problemă de către Avocatul Poporului continuă să reprezinte *documentarea cu acte de identitate naționale și de stare civilă*, precum și recunoașterea

faptelor de stare civilă produse și înregistrate în regiunea transnistreană. Problemele în cauză au apărut atât din cauza imperfecțiunii legislației naționale ce prevede mecanismul de recunoaștere a cetățeniei și procesul de documentare, cât și din cauza practicilor defectuoase aplicate. Avocatul Poporului este de părerea că autoritățile naționale trebuie să identifice mecanisme clare, non-birocratice, standardizate pentru sporirea eficienței în documentarea populației din stânga Nistrului. Avocatul Poporului este deschis pentru colaborarea pe aspectul vizat cu autoritățile naționale de resort în scopul de a identifica un mecanism optim de documentare a populației de către Serviciul Stare Civilă și ÎS Registru.

O altă problemă identificată anterior și care rămâne a fi actuală este *lipsa autorităților tutelare* cu atribuții de apărare a drepturilor copiilor în/ pentru localitățile din raioanele de est. Avocatul Poporului a continuat să înregistreze cereri privind imposibilitatea documentării minorilor orfani pe motivul inexistenței vreunei autorități tutelare. Potrivit surselor neoficiale, în regiune ar fi peste 2000 copii fără ocrotirea părintească, ceea ce ar însemna că impactul problemei este destul de serios¹¹⁶. Avocatul Poporului reiterează necesitatea imperativă de identificare a unei autorități tutelare responsabile de asigurarea protecției copiilor în regiunea transnistreană.

În altă ordine de idei, Avocatul Poporului își exprimă nedumerirea în legătură cu admiterea unor autorități constituționale a *ingerinței în viața privată* a persoanelor domiciliat în stînga Nistrului. Avocatul Poporului a stabilit că Casa Națională de Asigurări Sociale a transmis așa numitelor instituții de ocrotire socială date cu caracter personal din dosarele de pensionare ale unor categorii de funcționari ai Republicii Moldova, domiciliați în estul țării. Lista respectivă cuprindea 32 persoane. Imediat, după ce a primit lista nominalizată, administrația de facto a sistat plata alocațiilor sociale persoanelor vizate. În același timp, Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS) a suspendat plata pensiei stabilite și a impus în acest mod ilegal cetățenii Republicii Moldova să beneficieze de o singură prestație socială. Astfel, timp de câteva luni, persoanele au fost private de pensie. Ulterior, aceasta a fost reluată doar în proporție de 80%. Avocatul Poporului consideră practica respectivă abuzivă și ilegală. Odată ce actele normative nu prevăd restricționarea plății pensiei de stat stabilite pentru motivul ridicării unei alocații similare din fondurile nerecunoscute, este inadmisibilă privarea de pensie. Avocatul Poporului a solicitat concursul Centrului pentru protecția datelor cu caracter personal, care, la 12 august 2016, a stabilit că CNAS a admis încălcarea prevederilor Legii nr.133 din 08 iunie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

¹¹⁶ Date statistice ale administrației de facto 2016, http://minsoctrud.org/otchyoty_ministerstva/;

Avocatul Poporului regretă că mandatul său de *prevenire a torturii* nu poate fi extins în regiunea transnistreană. Totuși, Avocatul Poporului a continuat să sprijine eforturile Platformei pentru prevenirea torturii în regiunea transnistreană, din care fac parte membrii societății civile locale. Reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au acordat suport informațional, metodologic, spațiu pentru ședințe organizatorice în vederea consolidării eforturilor lor în domeniul prevenirii torturii. Suportul Avocatului Poporului a încurajat membrii Platformei să solicite administrației de facto incriminarea torturii în normele punitive locale, promovarea reformelor, înlăturarea practicilor negative, să promoveze o linie fierbinte, etc.

Astfel, în martie 2016 în premieră, organizația ne-guvernamentală Media Centru a lansat linia fierbinte „anti-tortură”. Timp de câteva zile, linia fierbinte a înregistrat 2 apeluri privind aplicarea relelor tratamente în Izolatorul de detenție preventivă nr.3 de la Tiraspol. Alegațiile de tortură au fost comunicate administrației de facto, care a infirmat faptele de tortură¹¹⁷.

Consolidarea societății civile din regiunea transnistreană în aspectele ce țin de monitorizarea situației privind drepturile omului, a locurilor privative de libertate poate conduce la o mai bună percepție asupra fenomenelor de violare a drepturilor omului de autorități și alți actori interesați, dar și a aprecierii gradului și formelor de interacțiune.

La 24 octombrie 2016 a fost instituit Consiliul pentru prevenirea torturii pe lângă Avocatul Poporului în scopul protecției persoanelor împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane și degradante. Potrivit art.32 a Legii nr. 52 din 03 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), membrii Consiliului aleg în mod independent locurile unde se află ori se pot afla persoane private de libertate, pentru a fi vizitate. La momentul raportării, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii nu au decis asupra efectuării vizitelor în locurile de detenție din regiunea transnistreană.

Avocatul Poporului continuă să fie îngrijorat de *cazurile de răpire a persoanelor în zona de securitate*. La 02 martie 2016 în s. Varnița a fost curmată tentativa de răpire a unei persoane de către așa numitele structuri de forță transnistrene, cu încălcarea gravă a angajamentelor asumate la ședința Comisiei unificate de control din 25 februarie 2016, în al cărui cadru s-a convenit că, în timpul evenimentelor consacrate comemorării celor căzuți în conflictul de pe Nistru, în Zona de Securitate nu vor fi întreprinse acțiuni cu caracter destabilizator¹¹⁸.

¹¹⁷ http://pitkamnet.mediacentr.md/obraschenie_na_gliniyu/1027-golodovka-kak-protest-protiv-proizvola.html

¹¹⁸ <http://gov.md/ro/content/o-noua-provocare-structuri-de-forta-transnistrene-zona-de-securitate-0>, vizualizat la 14/03/17;

La 03 martie 2016 un tânăr din Cocieri, r-l Dubăsari (Zona de Securitate Centru) a fost răpit noaptea de la domiciliul său, maltratată și transportat la secția de miliție din orașul Dubăsari¹¹⁹. Victima a fost eliberată a doua zi, după ce a fost condamnată de instanța de la Dubăsari la o sancțiune pecuniară. Poliția a inițiat o anchetă, care nu a fost finalizată la această dată.

Spețele respective arată că libertatea și siguranța persoanelor din localitățile aflate sub jurisdicția autorităților constituționale sunt în pericol. În acest sens, Avocatul Poporului cheamă autoritățile să identifice mecanisme de asigurare a siguranței persoanelor în stânga Nistrului.

Asigurarea respectării dreptului la educație rămâne în atenția Avocatului Poporului. Cele opt școli cu predare în grafia latină, aflate sub custodia autorităților constituționale, continuă să fie supuse unor provocări, cum ar fi: *trecerea prin posturile de control a copiilor cu autocarele, interzicerea trecerii copiilor, reținerea la posturile vamale a produselor pentru școli, persecutarea părinților, taxarea dublă la plata serviciilor comunale a profesorilor pentru faptul că activează în aceste instituții, ridicarea nemotivată a plăților pentru chiria spațiilor, șantajul cu neprelungirea contractelor de chirie, interzicerea efectuării reparațiilor clădirilor închiriate, interzicerea intonării imnului și arborării drapelului, interzicerea trecerii manualelor în regiune, defăimare, refuzul restituirii clădirilor sechestrate*, etc. Avocatul Poporului apreciază faptul că autoritățile implicate în negocieri și grupul de lucru pe educație au întreprins tentative de soluționare a problemelor ce țin de asigurarea funcționalității instituțiilor de învățământ. Totuși problemele respective rămân nesoluționate ceea ce afectează procesul educațional în stânga Nistrului și reduce din entuziasmul pedagogilor din aceste școli. În 2016 în instituțiile cu predare în grafie latină își făceau studiile peste 1300 elevi.

În 2016 *accesul la terenurile cu destinație agricolă* situate după traseul Rîbnița-Tiraspol, aflate în proprietatea privată a locuitorilor r-lui Dubăsari, a fost interzis. Administrația de facto a retransmis terenurile respective cu titlul de arendă unor agenți economici locali. Tentativele de soluționare a problemei accesului la terenurile de după traseu în cadrul grupurilor de lucru au suferit eșec. Autoritățile au decis să continue practica acordării unor plăți directe celor 5561 proprietari de terenuri agricole. Astfel, în octombrie 2016, prin Hotărârea Guvernului nr. 1201 din 31 octombrie 2016, s-a decis alocarea, din fondul de rezervă al Guvernului, a 7,98 mil. lei, mijloace care urmau să fie achitate de

¹¹⁹ <http://www.basarabia.md/promo-lex-un-barbat-din-cocieri-rapit-de-militia-transnistreana/> vizualizat la 14/03/17;

Consiliul raional Dubăsari. Suprafața terenurilor agricole a r-ului Dubăsari amplasate după traseul Rîbnița-Tiraspol constituie 6494,80 ha, ceea ce constituie 42% din suprafața totală a raionului.

În contextul celor expuse, dar și a problemelor expuse în rapoartele anterioare, Avocatul Poporului reiterează că starea de nesiguranță pentru respectarea drepturilor omului în stînga Nistrului este generată nu numai de acțiunile/inacțiunile autorităților din regiunea transnistreană, dar și de alți factori. Printre aceștia se numără lipsa mecanismelor de asigurare a drepturilor omului în spațiul necontrolat; neintervenirea sau intervenirea ineficientă a autorităților publice centrale în unele cazuri, atunci când ar fi posibil; lipsa unor reglementări legislative care ar putea oferi soluții pe anumite segmente; birocratismul și neglijența sau abuzul în serviciu admis de unii funcționari publici; informarea insuficientă a populației despre atribuțiile și serviciile prestate de autoritățile publice, cultura juridică redusă, etc. Fără a pretinde o abordare exhaustivă a problematicii respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană, Avocatul Poporului menționează importanța utilizării eficiente a tuturor mecanismelor disponibile în procesul de reglementare a conflictului transnistrean, orientate spre impulsivarea procesului de negocieri și obținerea unor rezultate concrete.

CAPITOLUL II

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2016

Orice acțiune întreprinsă de către autoritățile statului, de către reprezentanții legali ai copiilor trebuie să corespundă interesului superior al acestuia.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în anul 2016, s-a focusat în activitatea sa pe examinarea eficienței politicilor publice existente și monitorizarea modului în care autoritățile statului asigură realizarea drepturilor copilului conform prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (în continuare CDC).

DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare prezumă obligația pozitivă a statului de a crea un mediu propice în vederea asigurării supraviețuirii și dezvoltării fizice, psihice, spirituale, morale, psihologice și sociale a copilului, într-o manieră demnă și care să-l pregătească pe acesta pentru viață într-o societate liberă.

Garantarea dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare presupune obligația statului de a întreprinde măsuri orientate spre asigurarea dezvoltării optime pentru toți copiii și de a examina toți factorii care au importanță majoră pentru realizarea acestor drepturi. Mulți dintre factorii de risc și de protecție care stau la baza vieții, supraviețuirii, creșterii și dezvoltării copilului trebuie să fie identificați în mod sistematic pentru dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor aprobate, luând în considerare o gamă largă de factori determinanți în procesul de viață. În deciziile bugetare, Guvernele trebuie să țină cont de factorii bazați pe necesitățile și vârsta copiilor. Investițiile în dezvoltarea copiilor de vârstă timpurie sunt foarte importante și au un impact pozitiv pentru generațiile viitoare.

În scopul asigurării dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare, Guvernul a întreprins mai multe acțiuni:

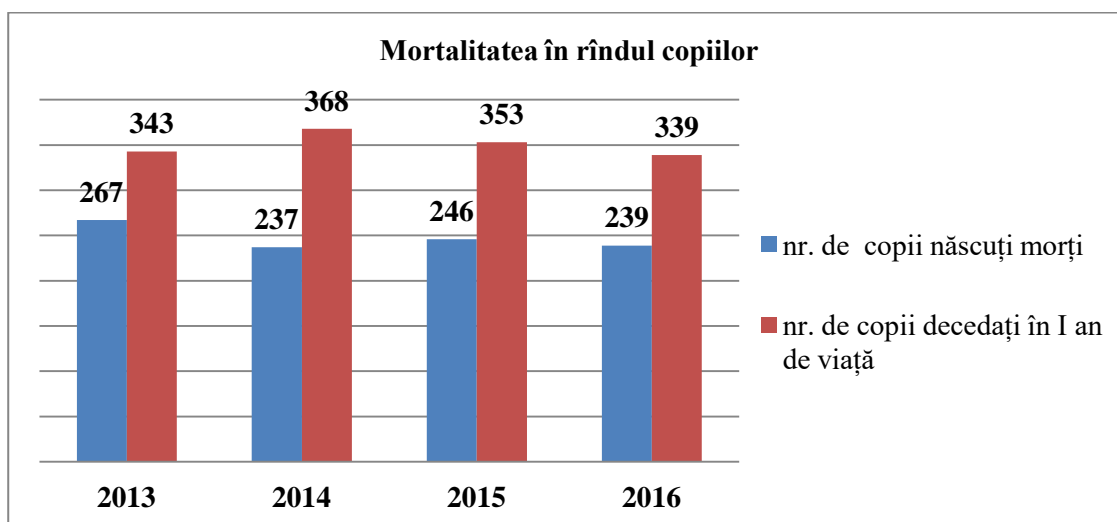
- implementarea sistemului regionalizat de asistență perinatală din trei niveluri;
- implementarea Conceptului maternitatea prietenoasă familiei;
- implementarea Mecanismului de colaborare intersectorială în domeniul medico-social în vederea reducerii mortalității infantile a copiilor cu vârsta de până la 5 ani;
- fortificarea infrastructurii Centrelor Perinatale prin procurarea și înzestrarea cu echipament medical modern;

- aprobarea mecanismului de intervenție timpurie¹²⁰, care prevede modul de supraveghere a copiilor de la vârstă fragedă și de intervenție întru reabilitarea acestora.

În același context, prin Ordinul Ministrului Muncii Protecției Sociale și a Familiei nr.201 din 25.10.2016 a fost modificat Regulamentul Centrului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane în a cărui bază a fost introdusă o categorie nouă de beneficiari – copii-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării și exploatării, care vor putea beneficia de diferite servicii de asistență (asistență medicală primară, cazare temporară, alimentare, consiliere juridică și altele).

În ultimii ani în Republica Moldova, urmare a politicilor dezvoltate, s-a înscris o scădere ușoară a mortalității infantile de la 9,8% în anul 2012 la 9,2% în anul 2016¹²¹.

Potrivit informației prezentate de către Serviciul Stării Civile, comparativ cu anul 2013, în anul 2016 numărul copiilor născuți morți a scăzut cu 10,5%, iar numărul copiilor decedați în primul an de viață a scăzut cu 102%.

Sursa: Serviciul Stării Civile

Totuși, Republica Moldova rămâne a fi o țară cu mortalitatea infantilă ce depășește media europeană (4,1%).

În mare parte cauzele mortalității în anul 2016 au fost unele afecțiuni în perioada perinatală și malformațiile congenitale.

În rezultatul monitorizării subiectului menționat, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază că pe acest segment mai persistă aspecte problematice:

¹²⁰ Regulament-cadru privind organizarea și funcționarea serviciilor de intervenție timpurie, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.Moldova nr.816 din 30 iunie 2016;

¹²¹ Răspunsul Ministerului Sănătății nr. 07-3/13 din 30.01.2017;

- Iresponsabilitatea unor familii/ părinți față de sănătatea propriilor copii;
- Prezența în familii a factorilor de risc major, inclusiv abuz de alcool/droguri, violență în familie, abuz față de copii, neglijarea obligațiilor părintești etc.;
- Insuficiența spațiilor locative, a surselor sigure de venituri, precum și incapacitatea familiilor în stabilirea priorităților privind soluționarea problemelor identificate;
- Insuficiența instituțiilor preșcolare în unele localități, inclusiv lipsa grupelor de creșă, cheltuieli legate de înmatricularea copiilor în instituțiile preuniversitare de învățământ etc.;
- Insuficiența serviciilor sociale comunitare și specializate.

De asemenea, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra situației extreme privind existența unei corelații directe dintre poluarea aerului și sănătatea populației, constatată de către specialiștii din domeniu. Aceștia precizează că unul din factorii indirecti ce cauzează decesul copiilor prin malformații congenitale și alte afecțiuni din perioada perinatală o constituie starea mediului. Respectiva stare de lucruri impune luarea fără întârziere a unor decizii radicale din partea autorităților.

La capitolul **creșterea speranței de viață** a copilului datele denotă faptul că progrese semnificative nu au fost înregistrate¹²².

Biroul Național de Statistică arată că minimum de existență pentru copii constituie în medie 1715,8 lei lunar, cu o diferențiere a acestui indicator în funcție de vârsta copilului, de la 658,3 lei pentru un copil în vârstă de până la 1 an și 1942,2 lei pentru un copil în vârstă de 7-17 ani.¹²³

Potrivit aceleași surse, indemnizațiile lunare pentru îngrijirea copiilor în vârstă de până la 3 ani constituie în medie 1186,7 lei pentru persoanele asigurate, ceea ce acoperă valoarea minimumului de existență pentru copiii în vârstă de 1- 6 ani în proporție de 80%. În cazul persoanelor neasigurate, mărimea indemnizațiilor lunare pentru îngrijirea copiilor (440 lei) asigură doar 29,7% din necesarul minim pentru copiii de aceeași vârstă.

Precizăm că Biroul Național de Statistică calculează minimumul de existență pentru copii doar în funcție de vârsta acestora, fără a ține cont de necesitățile specifice ale unor categorii de copii ca, de exemplu, copiii cu dizabilități.

Astfel, considerăm necesar ca autoritățile publice competente să identifice criteriile relevante pentru calcularea minimumului de existență și în dependență de necesitățile reale a diferitor categorii de copii. La fel, Guvernul trebuie să identifice resurse financiare pentru

¹²²Biroul Național de Statistică anunță că numărul preliminar al populației stabile în Republica Moldova la începutul anului 2017 a constituit 3550,9 mii persoane, în scădere față de aceeași perioadă a anului 2016 cu 2,2 mii persoane;

¹²³ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5343>;

acoperirea necesităților familiilor social vulnerabile care cresc și educă copii, în coraport cu minimul de existență, inclusiv și pentru plata indemnizațiilor persoanelor neasigurate.

Cu referire la *subnutriția copiilor*, Programul național în domeniul alimentației și nutriției pentru ani 2014-2020 prevede că respectarea principiilor alimentației raționale și echilibrate este un remediu simplu și eficient de fortificare și menținere a stării de sănătate, precum și prevenirea bolilor netransmisibile legate de dietă, subnutriție și deficiențele nutriționale.

Organizația Mondială a Sănătății (OMS) și UNICEF au recunoscut alăptarea la sân până la vârsta de 2 ani ca una din metodele de prevenire a subnutriției. Într-o promovare a acestei idei a fost lansată Campania „Săptămâna mondială a alăptării”, marcată anual în peste 175 de țări și care vine să încurajeze alăptarea întru a îmbunătăți starea de sănătate a copiilor din întreaga lume.

Alimentația sănătoasă este importantă la orice vârstă a copiilor. În contextul sărăciei în Republica Moldova există copii care nu beneficiază de o alimentație corespunzătoare vârstei. În consecință acești copii nu corespund parametrilor de înălțime conform vârstei (retard statural), nu corespund standardelor „înălțime-greutate” (retard ponderal sau supraponderal).

Anul 2016 a demonstrat starea de lucruri dezastruoasă la capitolul alimentației copiilor în instituțiile de învățământ – creșe, grădinițe și școli, cât și în alte instituții unde se află copii. Ministerul Sănătății a interzis consumul produselor din carne, care conțin adaos de aditivi alimentari în instituțiile de învățământ general și a elaborat meniul standard pentru grădinițe și școli.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului s-a sesizat din oficiu asupra cazului de alimentație nesănătoasă a copiilor în instituțiile de învățământ general și a solicitat Prim-Ministrului convocarea de urgență a ședinței extraordinare a Consiliului Național pentru Drepturile Copilului. Ombudsmanul Copiilor a subliniat că „statul trebuie să identifice soluții optime în ceea ce privește achizițiile publice, certificarea calității alimentelor și să asigure un control eficient al calității alimentelor preparate, inclusiv cu implicarea părinților. Insuficiența mijloacelor financiare bugetare nu trebuie să fie o scuză, căci statele care investesc în copii au viitor. Or, toate acțiunile trebuie să conforme interesului superior al copilului”¹²⁴.

¹²⁴ Adresarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului M.Bănărescu Prim-ministrului Republicii Moldova P.Filip nr. 07-1/18 din 29.11.2016; (http://ombudsman.md/sites/default/files/demers_catre_p.filip.pdf).

Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că securitatea copilului trebuie să fie parte integrantă prioritară a Strategiei securității naționale, deoarece singura legitimare a unui stat este capacitatea de a proteja și menține drepturile cetățenilor săi și de a le asigura mediul prielnic pentru viață și dezvoltare.

Pentru asigurarea respectării dreptului la supraviețuire sunt foarte importante și acțiunile statului întreprinse în scopul **prevenirii și combaterii bolilor**. În acest sens un accent aparte este pus de autorități pe imunizarea populației. Programul național de imunizări pentru anii 2016-2020 are drept obiectiv eliminarea sau reducerea morbidității, invalidității și mortalității prin asigurarea populației cu imunizări obligatorii, garantate de stat¹²⁵.

Pe adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit petiții de la părinți care invocau obligarea de a vaccina copilul contrar voinței lor. Motivul refuzului de vaccinare se întemeia pe neîncrederea în calitatea vaccinului, consecințele vaccinării, etc. În opinia părinților, obligarea populației la măsuri profilactice reprezintă o încălcare a dreptului la integritate fizică, precum și a dreptului de a-și manifesta consimțământul. Iar în cazul copiilor, părinții sunt obligați să-și dea consimțământul pentru vaccinarea acestora, însă statul nu-i asigură calitatea serviciului și asistența corespunzătoare în situația în care survin reacții adverse.

În opinia Ombudsmanului Copilului, în condițiile în care nu există o echitate între siguranța serviciului profilactic prestat și asigurarea ulterioară a bunăstării copilului, nu putem vorbi despre obligarea populației la astfel de servicii. Sarcina primordială a Statului este de a perfecționa sistemul de verificare a măsurilor profilactice, de asigurare a calității serviciilor premergătoare imunizării, a serviciilor de imunizare, precum și a serviciilor sociale necesare în urma survenirii reacțiilor adverse cu oferirea tuturor măsurilor de protecție socială.

Planul European de acțiuni privind vaccinarea pe anii 2015-2020 nu prevede acțiuni de obligare, ci de convingere a populației prin asigurarea verificării calității vaccinului, a măsurilor premergătoare vaccinării, precum și de protecție socială.

În acest context, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că autoritățile publice din domeniul sănătății urmează să intensifice campaniile de promovare și informare privind beneficiul vaccinării pentru copii, privind calitatea vaccinului și alte informații relevante pentru convingerea părinților. La fel, este necesar să fie stabilite măsuri de asistență medicală calitativă preventivă imunizării, în timpul

¹²⁵ Conform datelor Ministerului Sănătății, 90 % dintre copiii din țară sunt vaccinați împotriva poliomielitei, tuberculozei, difteriei, parotiditei, rubeolei, rujeolei și hepatitei B.

imunizării și după procedura respectivă în cazul apariției reacțiilor adverse, precum și asigurarea unor măsuri de protecție socială.

Fenomenul suicidului și tentativelor de suicid

Cu toate că politicile publice din domeniu¹²⁶ sunt orientate spre asigurarea securității copiilor și protecția acestora, datele statistice arată că numărul cazurilor de suicid este în creștere.

Tentativele de suicid și suicidul în rândul copiilor în funcție de vârstă

Anul	Tentativă de suicid			Suicid		
	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani
2008	-	-	-	3	8	7
2009	-	-	-	0	7	3
2010	-	-	-	0	9	2
2011	-	-	-	3	8	7
2012	2	73	33	7	11	6
2013	8	59	20	1	12	4
2014	4	51	41	0	14	6
2015	6	64	33	4	3	3
2016	4	88	40	6	14	13

Sursa: MAI, Ministerul Sănătății

Psihologii constată faptul (și datele prezentate în tabelul de mai sus le confirmă) că vârsta de adolescență (13-16 ani) este cea la care astfel de tentative sunt mai frecvente. Din aceste considerente autoritățile menite să asigure protecția copilului sunt obligate să examineze premisele fenomenului respectiv, formele care sunt mai des folosite și să identifice soluții optime și de lungă durată pentru a preveni sau în caz de necesitate de a combate. Este evident că vârsta de 13-16 ani la copii este una foarte sensibilă, fapt ce necesită o atenție specială, pentru a-i putea ajuta să depășească anumite etape ale vieții.

Datele statistice cu privire la numărul de cazuri de sinucidere confirmă faptul că intensitatea fenomenului este diferită la cele două sexe, astfel că băieții se sinucid în număr tot mai mare comparativ cu fetele, atât din mediul rural, cât și din mediul urban. Un alt tablou se poate observa în cazul tentativelor de suicid - unde fetele sunt mai predispuse spre tentative, însă mai puține din ele le realizează comparativ cu băieții.

¹²⁶ Codul penal, Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013, Hotărârea Guvernului R.Moldova „Cu privire la aprobarea Politicii Naționale de Sănătate”, nr. 886 din 06.08.2007., Hotărârea Guvernului R.Moldova „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului de sănătate în perioada 2008-2017”, nr 1471 din 24.12. 2007, Capitolul V „Măsurile necesare pentru atingerea obiectivelor și rezultatelor scontate”, Secțiunea 3 „Prestarea serviciilor de sănătate”, punctul 66, litera f), <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350833>, Obiectivele strategice II și IV.

Este necesar de remarcat că numărul tentativelor de suicid în rândul copiilor a crescut 75% comparativ cu datele din anul precedent, ceea ce impune o implicare mai insistentă a specialiștilor psihologi în lucru cu copiii care au trecut prin experiența unei tentative de suicid.

În context, Ombudsmanul Copilului atrage atenția autorităților asupra eficientizării activității mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului; prezenței psihologului în instituțiile de învățământ; implementării Strategiei intersectoriale de dezvoltarea abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022¹²⁷, etc.

RECOMANDĂRI:

- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunităților cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Promovarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;
- Dezvoltarea sistemului de monitorizare a familiilor cu copii, în mod special a celor care se află în situații de risc;
- Dezvoltarea serviciilor psihologice de susținere a tinerelor familii, atât în perioada sarcinii, cât și în perioada postnatală, în scopul educării în spiritul unei familii sănătoase și al responsabilității ce-i revine fiecărui membru;
- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Dezvoltarea serviciilor medicale prin instruirea continuă a personalului medical și asigurarea instituțiilor medicale prin dotarea cu echipamentul medical adecvat;
- Implementarea prevederilor Strategiei intersectoriale privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale pe anii 2016-2022;
- Examinarea posibilității de a stabili o formulă de calcul pentru evaluarea minimului de existență al copiilor cu dizabilități;

¹²⁷Hotărârea Guvernului R.Moldova „Privind aprobarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022”, nr.1106 din 03.10.2016.

- Consolidarea eforturilor statului pentru asigurarea calității vaccinurilor și asumarea responsabilității de către stat în caz de survenire de consecințe negative;
- Realizarea campaniilor de informare cu privire la importanța vaccinării copiilor;
- Identificarea măsurilor pentru asigurarea alimentației calitative în instituțiile de învățământ preuniversitar;
- Implicarea copiilor, adolescenților în activități extrașcolare (sportive, educative, culturale);
- Instruirea asistenților sociali, psihologilor școlari, cadrelor didactice în domeniul care ține de recunoașterea semnelor ce pot duce la tentative de suicid sau la suicid.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Dreptul la sănătate reprezintă dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale, tratament și recuperare.

Organizația Mondială a Sănătății definește sănătatea ca o stare care întrunește starea generală de bine din punct de vedere fizic, mental și social, nu doar simpla absență a unei boli sau infirmități.

Sănătatea copiilor se află permanent sub influența mai multor factori care impun dezvoltarea politicilor în privința noilor probleme și priorități, cum sunt HIV/SIDA, gripa pandemică, boli netransmisibile, mortalitatea neonatală, mortalitatea infantilă, dizabilitatea infantilă, sărăcia, șomajul, migrația, discriminarea și marginalizarea. La fel, privind influența asupra sănătății copiilor a schimbărilor climaterice și urbanizarea, dezvoltarea noilor tehnologii de fabricare a vaccinilor și medicamentelor, etc.

Pentru a asigura respectarea dreptului copilului la ocrotirea sănătății, Ministerul Sănătății a implementat un șir de reforme privind facilitarea accesului copiilor la servicii de sănătate, prevenirea cazurilor de deces, îmbunătățirea calității serviciilor medicale precum: dezvoltarea serviciilor de intervenție timpurie și a standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie, implementarea standardelor noi de supraveghere a copiilor în condiții de ambulatoriu, readucerea medicului pediatru în instituțiile medicale de sănătate publică, etc.

În opinia Ombudsmanului Copilului, medicii pediatri vor putea soluționa cu promptitudine problemele stringente ce țin de protecția sănătății copilului și a susținut

inițiativa Ministerului Sănătății de a acorda dreptul de prescriere a medicamentelor compensate medicului pediatru din cadrul asistenței medicale primare¹²⁸.

Nu mai puțin important este și faptul că, în premieră pentru țara noastră, în lista beneficiarilor de tratamente compensate au fost incluși copiii până la vârsta de 18 ani. Prin urmare, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat calitatea de asigurat pentru toți copiii și toate cheltuielile legate de îngrijirile de sănătate ale copilului sunt acoperite integral de către stat¹²⁹.

Astfel, prin includerea copiilor în lista beneficiarilor de tratament compensat, a fost soluționată și problema tratamentului copiilor care suferă de boli rare, abordată și de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

De asemenea a fost soluționată problema celor 400 de copii care suferă de diabet zaharat, care au fost asigurați pentru anul 2016 cu glucometre și teste pentru monitorizarea glicemiei și lanțete pentru cinci analize zilnice.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a fost sesizat de către un părinte, al cărui copil este diagnosticat cu diabet zaharat tip I insulino-dependent, despre faptul că părintele a fost nevoit să procure, din banii proprii, testele pentru determinarea glucozei în sânge și insulina, vital necesară copilului, ceea ce, conform normelor stabilite, ar fi trebuit să fie asigurat de către stat. În urma intervenției Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului (Avizul pentru Ministerul Sănătății nr. 03-520/16 din 09.08.2016, Răspunsul Ministerului Sănătății nr. 01-9/1544 din 06.09.2016), copilul a fost asigurat cu cele necesare, beneficiind de un tratament calitativ. Iar decizia promptă a Ministerului Sănătății a avut impact asupra tuturor copiilor care suferă de această maladie.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra problemei ce ține de acoperirea financiară a tratamentului costisitor a unor boli rare pentru care în Republica Moldova actualmente nu există tratament. Ministerul Sănătății a răspuns că asemenea cazuri nu pot fi încadrate într-un program special, deoarece nu există o strategie terapeutică sau un protocol unic de tratament al acestor maladii. În astfel de situații copiii

¹²⁸ „Acordarea dreptului de prescriere a medicamentelor compensate medicului pediatru va contribui la inițierea oportună a tratamentului, excluzând necesitatea deplasării repetate la medicul de familie pentru prescrierea compensată a medicamentului”.

<http://ombudsman.md/ro/content/medicii-pediatri-vor-putea-soluciona-cu-promptitudine-problemele-stringente-ce-tin-de>

¹²⁹ Conform art. 4, alin. (4), lit. a), b), c), d), g) al Legii nr. 1585-XIII din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, Guvernul Republicii Moldova are calitatea de asigurat pentru copii. Potrivit art.2, alin.(1) al Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585-XIII din 27.02.1998, volumul asistenței medicale, acordate în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală, este prevăzut în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, elaborat de Ministerul Sănătății și aprobat de Guvernul R.Moldova.

sunt incluși în lista pacienților care primesc medicamentele necesare din sursele centralizate ale ministerului. Problema rămâne în vizorul Ministerului Sănătății.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului atenționează și asupra unor aspecte problematice apărute din cauza deficiențelor de management al instituțiilor publice din sistemul sănătății, precum și din cauza informării insuficiente a populației privind modul de solicitare a serviciilor medicale în baza poliței de asigurare medicală obligatorie.

Nivelul de respectare a drepturilor copilului în procesul de acordare a asistenței medicale de urgență prespitalicească, a constituit o altă prioritate pentru Avocatul Poporului în anul 2016¹³⁰. Au fost constatate un șir de probleme ce țin de funcționalitatea sistemului de asistență medicală de urgență destinat copiilor în Republica Moldova.

În cadrul investigării unei cereri privind încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății, fapt care a dus la decesul unui copil, Oficiul Avocatului Poporului a constatat că în procesul de acordare a asistenței medicale pacientei au fost admise mai multe abateri de la normele protocolului unic de tratament. Managementul defectuos, agravat de dotarea insuficientă cu echipamentul medical necesar, a redus considerabil capacitatea de a acorda asistența medicală calitativă și oportună. La etapa asistenței medicale prespitalicești au fost identificate abateri în activitatea serviciului de telecomunicații din cadrul Serviciului Asistență Medicală Urgentă, precum și lipsa unor aparate obligatorii potrivit Listei aparatajului și echipamentului medical obligatoriu pentru dotarea unităților de transport sanitar din cadrul Stației Asistență Medicală Urgentă, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății „Cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de Asistență Medicală Urgentă din Republica Moldova” nr.85 din 30.03.2009. Factorii respectivi au generat urmările fatale pentru viața copilului.

Cauzele acestei stări de lucruri sunt de ordin material, social și managerial, iar deficiențele identificate în cadrul sistemului de asistență medicală de urgență sunt condiționate de: insuficiența de personalul medical necesar, inclusiv pediatri (resurse umane); insuficiența unităților de transport (suport financiar); insuficiența dotărilor necesare a echipelor de asistență medicală de urgență (profil general și profil reanimare) destinat

¹³⁰http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_medicina_0.pdf;

copiilor; lipsa indicatorilor cu denumirea străzilor și a enumerărilor blocurilor în unele localități, ceea ce cauzează pierderea timpului „de aur” în situații critice.

Factorii respectivi generează incapacitatea fizică a personalului medical de a-și îndeplini calitativ obligațiile de serviciu.

Un alt aspect, deloc de neglijat, este cultura juridică a populației. Este important ca populația să cunoască temeiul și modul de apelare a serviciilor de asistență medicală de urgență. răspândirea și promovarea informației respective ar fi o premisă pentru diminuarea cazurilor de apel tardiv la serviciile medicale de urgență.

RECOMANDĂRI:

- Asigurarea durabilității reformelor din sistemul ocrotirii sănătății;
- Identificarea resurselor financiare pentru acoperirea cheltuielilor legate de tratamentele costisitoare pentru copiii care suferă de boli rare;
- Dezvoltarea campaniilor de promovare a dreptului la ocrotirea sănătății în rândul populației (modul de alegere a instituției medicale, a specialistului, volumul asistenței medicale acordate în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală, care este prevăzută în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală etc.);
- Implementarea reformei sistemului de asistență medicală prespitalicească;
- Informarea populației privind modul de adresare la serviciul de asistență medicală prespitalicească;
- Organizarea și asigurarea formării și instruirii continue a medicilor cu profil pediatric pentru sistemul de asistență medicală de urgență, precum și a întregului personal medical;
- Elaborarea de Ministerul Educației și includerea în curriculumul disciplinei Educație civică a informațiilor privind modul de solicitare a Serviciului asistență medicală urgentă de către copii.

DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE

Dreptul la nume și cetățenie presupune că fiecare copil trebuie să fie înregistrat, să aibă un nume, precum și să dobândească dreptul de apartenență la o naționalitate.

Legislația Republicii Moldova reglementează expres modul de documentare a copiilor de la momentul nașterii¹³¹ și pe tot parcursul vieții¹³².

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra existenței unui număr mare de cazuri când copiii nu au perfectate acte de identitate. Nedocumentarea copiilor duce la încălcarea dreptului acestora la nume și cetățenie, la educație, la protecție socială, la muncă, etc.

Cauzele directe, de obicei, țin de lipsa de responsabilitate a părinților, iar autoritățile tutelare, în virtutea atribuțiilor ce le revin conform cadrului legal, nu întreprind măsuri concrete, suficiente și eficiente în interesul copiilor nedocumentați.

Subiectul nedocumentării copiilor a fost discutat cu autoritățile tutelare din țară în cadrul întrevederilor organizate de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului. În urma discuțiilor au fost identificate lacune în aplicarea legislației, birocratizarea excesivă a procesului de documentare, iresponsabilitatea părinților, cât și lipsa de conlucrare intersectorială a autorităților publice.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a examinat cazul a două surori în vârstă de 16 și 17 ani care nu aveau perfectate actele de identitate, nu dețineau nici certificate de naștere, nici buletine de identitate. Copii rămași fără îngrijirea părintească, cele două fete nu aveau un statut oficial determinat și nici o formă de protecție stabilită.

Fata de 17 ani, după absolvirea clasei a 9-a, neavând acte de identitate, nu a fost acceptată de administrația instituției de învățământ, unde a studiat timp de 9 ani, să-și continue studiile în clasa a 10-a (cu toate că și-a dorit acest lucru) sau la o altă instituție de învățământ și nici nu s-a putut angaja în câmpul muncii. În aceeași situație de risc se afla și sora ei de 16 ani, elevă în clasa 9-a a gimnaziului.

În acest caz autoritățile publice locale, timp de 17 ani, nu au întreprins măsurile necesare pentru determinarea statului copilului și a formei de protecție, măsuri în vederea asigurării dreptului la identitate, adică de documentare. Deși Primarul satului a încercat să perfecteze actele pentru cele două fete, el s-a confruntat cu un șir de impedimente de ordin birocratic, care au fost cauza tergiversării neîntemeiate a perfectării actelor de identitate pentru copii. În acest caz organele responsabile nu au ținut cont de interesul superior al copilului și nu au căutat soluții, ci au preferat să dea răspunsuri formale, care perpetuau

¹³¹ Legea privind actele de stare civilă, nr. 100 din 26.04.2001.

¹³² Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, nr. 273 din 09.11.1994.

situația gravă a copiilor – lipsa de acte de identitate a acestor copii, ceea ce avea drept consecință încălcarea drepturilor copilului.

Urmare a intervenției Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului (Sesizarea MMPSF nr. 06-5/19 din 19.08.2016; Sesizarea Consiliului raional pentru protecția drepturilor copilului Cimișlia nr. 06-5/17 din 19.08.2017; Sesizarea Ministerului Educației, nr. 06-5/18 din 19.08.2016; Aviz cu recomandări pentru DASPF Cimișlia (autoritatea tutelară teritorială) nr. 06-2/51 din 19.08.2016; Aviz cu recomandări Liceului Teoretic „Hyperion” din s. Gura Galbenei nr.06-2/52 din 19.08.2016; Aviz cu recomandări Direcției învățământ din Cimișlia nr.06-2/53 din 19.08.2016; Aviz cu recomandări Primăriei Gura Galbenei (autoritatea tutelară locală) nr.06-2/52 din 19.08.2016), au fost perfectate acte de identitate pentru ambele fete, ambele au fost înscrise și își continuă studiile la un colegiu. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a atras atenția autorităților asupra necesității urgentării determinării statutului și formei de protecție a minorelor.

O altă problemă gravă identificată este lipsa datelor statistice privind numărul exact al copiilor care nu dețin certificate de naștere.

Numărul copiilor care nu dețin acte de identitate este prezentat în informația Ministerului Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor al Republicii Moldova și se poate constata că este destul de mare, fapt greu de argumentat, deoarece primul buletin de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se eliberează gratuit în temeiul prevederilor Hotărârii Guvernului R.Moldova „Cu privire la acordarea înlesnirilor la eliberarea actelor de identitate”nr.210 din 24.03.2014¹³³.

La fel, o bună parte dintre cetățenii Republicii Moldova din unitățile administrativ-teritoriale din partea stângă a Nistrului rămân a fi nedocumentați. Potrivit informației prezentate de către Ministerul Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor al Republicii Moldova¹³⁴ impedimentele la înregistrarea copiilor din stânga Nistrului sunt următoarele: părinții acestora dețin acte de identitate neoficiale, precum și acte de domiciliere din stânga Nistrului; lipsa unui mecanism de stabilire a unei forme de protecție copiilor aflați în situații de risc din stânga Nistrului.

¹³³ Pct.1 la Anexa nr.1 al Hotărârii Guvernului R.Moldova ”Cu privire la acordarea înlesnirilor la eliberarea actelor de identitate”, nr.210 din 24.03.2014.

¹³⁴ Scrisoarea Ministerul Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor al Republicii Moldova nr. 01/184 din 14.02.2017.

**Numărul copiilor înregistrați în Registrul de stat al populației
care nu dețin acte de identitate**

Anul	Nr. minorilor înregistrați în Registrul de stat al populației	Nr. minorilor înregistrați în Registrul de stat al populației care nu dețin acte de identitate	Nr. de minori din stânga Nistrului și mun. Bender înregistrați în Registrul de stat al populației care nu dețin acte de identitate
2013	792630	409960	19393
2014	803882	391719	17289
2015	819428	373852	15402
2016	833831	353475	13678

Sursa: Ministerul Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor al Republicii Moldova

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului precizează că documentarea cu acte de identitate a Republicii Moldova a copiilor din stânga Nistrului, rămâne o problemă gravă care urmează a fi soluționată de către autoritățile publice central.

RECOMANDĂRI:

- Intensificarea activității mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea copiilor nedocumentați și aplicarea managementului de caz pentru asigurarea măsurilor de protecție necesară;
- Modificarea cadrului legal pentru facilitarea certificării nașterii copilului;
- Identificarea mecanismului pentru documentarea copiilor din stânga Nistrului cu acte de identitate naționale.

DREPTUL DE A NU FI SEPARAT DE PĂRINȚI

Dreptul de a nu fi separat de părinți presupune dreptul copilului de a trăi cu părinții săi, precum și dreptul de a menține contactul cu ambii părinți

Subiectul plecării părinților în afara țării în căutarea unui loc de muncă și efectele migrației asupra copiilor au fost reflectate și în anii precedenți de Ombudsmanul Copilului¹³⁵.

Acest fenomen generează efecte pozitive pe termen scurt din punct de vedere financiar și efecte negative pe termen lung. Principalele efecte pozitive sunt legate de

¹³⁵ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2015_final.pdf;

bunăstarea copiilor, creșterea nivelului de trai, îmbunătățirea condițiilor de trai și înzestrarea cu bunuri de folosință îndelungată și bunuri personale (telefon mobil, computer, bicicletă, etc.), călătorii în străinătate și alte beneficii materiale. Printre consecințele negative pot fi enumerate cele ce se referă la deteriorarea relației copilului cu părinții, în special cu părintele rămas acasă, iar la nivel psihologic, deprimarea, consumul de substanțe interzise, probleme în procesul educațional, etc.

Copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate au un profil asemănător cu cei ce trăiesc în familii monoparentale ca urmare a despărțirii părinților sau a decesului unuia dintre ei. Deși plecarea la muncă este temporară, efectele asupra copiilor pot fi similare cu cele ale unei despărțiri pe termen lung sau definitive.

O altă problema gravă identificată de către Avocatul Copilului din multiplele cazuri examinate, este lipsa formei de protecție asupra copiilor rămași acasă în grija rudelor sau altor persoane. Ca și consecință, acești copii sunt lipsiți de un reprezentant legal al intereselor acestora în relațiile sociale: mediu educațional, ocrotirea sănătății, asistență și protecție socială, justiție și alte domenii.

La fel, precizăm și că nu există un mecanism de identificare a părinților care intenționează să plece peste hotarele țării și stabilirii formei de protecție asupra copiilor rămași în țară.

În acest sens, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că este oportun monitorizarea strictă a părinților care pleacă peste hotarele țării pentru instituirea unei forme de protecție față de copiii lăsați în grija altor persoane, inclusiv prin introducerea unor măsuri cu caracter restrictiv. Sunt recomandate și măsurile de informare, desfășurarea de campanii informaționale pentru sensibilizarea părinților care planifică să migreze la muncă pentru asigurarea securității copiilor.

De asemenea sunt atestate carențe și în exercitarea atribuțiilor autorităților tutelare în ceea ce privește identificarea, luarea în evidență și acordarea asistenței necesare copiilor rămași fără ocrotire părintească.

Un alt subiect intrat în atenția Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului în baza sesizărilor parvenite de la cetățeni este recuperarea pensiilor de întreținere a copiilor. Din numărul total de cauze civile examinate pe parcursul semestrului I al anului 2016, 1303 dosare s-au referit la încasarea pensiei de întreținere a copiilor¹³⁶. Conform informației Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești, în semestrul I al anului 2016 sunt 30,4 mii documente executorii rămase în restanță privind încasarea pensiei de întreținere.

¹³⁶http://www.justice.gov.md/public/files/diagrama_6_luni_al_anului_2016.pdf

Menționăm și lipsa unei baze de date a cererilor la acest subiect înaintate din străinătate către autoritățile competente din Republica Moldova, cât și a cererilor transmise din Republica Moldova către instanțele judiciare din alte state.

Migrația părinților, în special în situația separării acestora și necunoașterii locului aflării unuia dintre ei, a generat o altă problemă ce ține de imposibilitatea pronunțării unei decizii judecătorești privind încasarea pensiei de întreținere a copilului din imposibilitatea prezentării probei privind citarea celeilalte părți.

Un alt aspect important este executarea hotărârilor judecătorești privind determinarea domiciliului copilului în cazul când acesta refuză să stea la domiciliul părintelui determinat de instanța de judecată. Dacă la nivel legislativ totul pare a fi simplu, în practică executorii judecătorești se confruntă cu problema imposibilității executării hotărârii judecătorești din cauza lipsei unei metodologii de conlucrare a autorităților responsabile de asigurarea drepturilor copilului în procesul executării hotărârilor judecătorești.

Adesea, din cauza neînțelegerilor apărute între reprezentanții legali (părinții) copiii sunt influențați în detrimentul executării hotărârii judecătorești, fapt care generează bariere atât psihologice, cât și procedurale în cadrul executării.

În acest context, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a venit cu propunere de modificare a legislației către Ministerul Justiției și de elaborare a unei metodologii de executare a hotărârilor judecătorești în care sunt vizați copiii.

RECOMANDĂRI:

- Examinarea oportunității de soluționare a cazurilor cu elemente de extraneitate de recuperare a pensiilor de întreținere pentru copii;
- Elaborarea unei metodologii de executare a hotărârilor judecătorești privind stabilirea domiciliului copiilor;
- Responsabilizarea autorităților tutelare, asupra atribuțiilor ce le revin în raport cu copiii rămași în țară în urma migrației părinților;
- Implementarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022.

OPINIA COPILULUI

Opinia copilului reprezintă dreptul copilului de a-și expune și de a i se lua în considerare opinia, ținând cont de vârsta acestuia și gradul de maturitate, în orice procedură ce-l vizează.

Articolul 12 al Convenției cu privire la drepturile copilului stabilește dreptul fiecărui copil de a-și expune liber opinia asupra problemelor care-l privesc, cât și a dreptului de a obține atenția relevantă privind opinia expusă. Prin urmare, statul are obligația pozitivă de a recunoaște și asigura realizarea acestui drept în toate domeniile vieții sociale prin crearea condițiilor prietenoase conform vârstei și gradului de maturitate. Statul trebuie să se asigure că opinia copiilor este luată în considerare în realizarea tuturor drepturilor prevăzute de Convenție.

De asemenea, guvernul este obligat să prevadă mecanisme eficiente de depunere a plângerilor și acordare a asistenței juridice garantate de stat în cazurile ignorării sau violării drepturilor copilului la opinie și/sau neluarea în considerație a opiniei exprimate.

Întru asigurarea respectării dreptului la opinie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a organizat Forumul de discuție „Participarea copiilor și adolescenților – catalizator al promovării și monitorizării drepturilor copiilor în Moldova”.

În cadrul forumului, Ombudsmanul Copiilor a avut oportunitatea să asculte opinia copiilor asupra percepției respectării drepturilor prevăzute de Convenția cu privire la drepturile copilului. Copiii au specificat problemele cu care se confruntă și și-au expus opinia referitor la eventualele soluții. De asemenea, a fost discutat modul de interacționare cu Ombudsmanul copilului, cât și cu celelalte autorități publice.

În opinia copiilor, drepturile mai puțin respectate sunt:

- Dreptul la educație – copiii au remarcat programul școlar supraîncărcat, numărul mare de discipline obligatorii, insuficiența practicării sportului, favoritismul, plățile informale, suprasolicitarea, lipsa psihologilor școlari, lipsa pedagogilor, condițiilor neadecvate (apa potabilă, blocuri sanitare în curte)etc.;
- Dreptul la opinie – copiii cred că opinia lor este ascultată, dar nu se ține cont de ea;
- Dreptul la odihnă – copii au menționat lipsa timpului liber pentru recreare, ocupații preferate, discuții cu părinții;
- Dreptul la sănătate – copiii au remarcat lipsa medicilor în școli și dotărilor necesare pentru acordarea primului ajutor, lipsa acțiunilor de profilaxie a diferitor boli etc;
- Dreptul la mediu sănătos – copiii au vorbit despre calitatea nesatisfăcătoare a apei potabile, a produselor alimentare, fumatul în locurile publice, lipsa zonelor de agrement.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a ținut cont de viziunea copiilor privind modul în care aceștia consideră că Ombudsmanul trebuie să intervină întru asigurarea respectării drepturilor lor fundamentale și anume:

- monitorizarea sistematică la nivel local a modului de respectare a drepturilor copilului;
- asigurarea participării copiilor la acțiunile organizate de către Ombudsman;
- mediatizarea opiniei copilului, precum și a informațiilor cu privire la protecția drepturilor copilului;
- promovarea consiliilor elevilor;
- reprezentarea intereselor în fața autorităților publice;
- organizarea cluburilor tematice, instruirilor și a meselor rotunde cu participarea copiilor;
- mediatizarea informației privind drepturile copilului;
- asigurarea accesului fiecărui copil la informații.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului va ține cont de toate ideile și opiniile expuse de copii, la stabilirea unei metodologii eficiente de interacționare și de comunicare cu aceștia, în scopul asigurării respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului.

RECOMANDĂRI:

- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor;
- Extinderea categoriilor de beneficiari/copii ai asistenței juridice garantate de stat, inclusiv în cauzele civile;
- Aplicarea standardelor în procesul de audiere a copilului victimă/martor a unei infracțiuni în sistemul de justiție;
- Instruirea specialiștilor care intră în contact cu copiii în procesul de audiere a acestora;
- Luarea în considerare a opiniei copilului în orice situație ce îl vizează.

LIBERTATEA DE EXPRESIE, DE ASOCIERE, ACCESUL LA INFORMAREA CORESPUNZĂTOARE

Libertatea de expresie, de asociere, accesul la informarea corespunzătoare reprezintă dreptul copilului de a căuta, de a primi, de a difuza informații, precum și de a adera la asociații.

Copilul are dreptul de a cere și de a primi orice informație pertinentă, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului, precum și de a fi consultat, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa, dacă este respectată, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește. Guvernele se obligă să respecte drepturile copilului la libera asociere în structuri formale și informale, precum și libertatea de întrunire pașnică, în limitele prevăzute de lege.

În conformitate cu articolul 11 al Legii cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996, „Membri ai asociațiilor obștești de tineret pot fi persoanele care au atins vârsta de 14 ani. Membri ai asociațiilor obștești de copii pot fi persoanele care au atins vârsta de 10 ani.”¹³⁷

Avocatul Copilului salută inițiativa Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, care în anul 2016, a susținut 49 de copii în procesul de elaborare a unui raport despre respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova, pentru al prezenta Comitetului ONU pentru drepturile copilului. În scopul colectării opiniilor a mai multor semeni și pentru a disemina informații accesibile pentru toți copiii despre drepturile lor, adolescenții au decis să creeze o platformă online – Platforma Copiilor, unde fiecare copil s-a simțit în siguranță să vorbească despre cum îi sunt respectate drepturile. Prin intermediul acestui mecanism, copiii au diseminat raportul, precum și Observațiile finale Comitetului¹³⁸.

Un alt aspect deloc de neglijat este accesul la informație al copiilor. Aici ne referim la accesibilitatea informației pentru copii. Din cauza că mai există curențe în aspectul acomodării rezonabile, o bună parte din copiii cu deficiențe senzoriale (văz/auz), precum și copiii cu deficiențe mentale întâmpină bariere în procesul de informare în societate, atât la nivel educațional, cât și la nivel cultural, recreativ.

Acest fapt este cauzat de lacunele sistemului educațional, cât și de faptul că instituțiile de recreare, nu oferă suficiente oportunități pentru copiii cu dizabilități de a se informa corespunzător asupra oricărui aspect al vieții sociale.

În acest context este necesar să menționăm că nici mass-media nu depune eforturi pentru a crea condiții speciale necesare care ar facilita accesul pentru copiii cu dizabilități.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra problemei ce ține de asigurarea dreptului copiilor la informare și la opinie, în mod special în mediul rural, și încurajează toți actorii din domeniu să depună mai mult efort pe acest segment.

¹³⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=325424>

¹³⁸ http://drepturilecopilului.md/files/Raport_DC_ONU_FINAL_for%20WEB.pdf

PROTECȚIA FAȚĂ DE ABUZURI ȘI NEGLIJARE

Protecția față de abuzuri și neglijare reprezintă obligația statului de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de părinți sau persoanele răspunzătoare de îngrijirea lor.

Conform datelor oficiale ale Ministerului Afacerilor Interne, pe parcursul anului 2016 au fost înregistrate 202 cazuri de violență în instituțiile de învățământ dintre care: profesori față de elevi – 44 cazuri; elevi față de profesori – 2 cazuri; între elevi – 156 cazuri.

La fel, în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit 20 de cereri în care sunt invocate acțiuni de violență asupra copiilor, dintre acestea, 8 se referă la fapte de abuz sexual. Au parvenit mai multe adresări ale părinților privind violența în școli, se invocă acțiuni de abuz din partea profesorilor față de elevi, elev față de alt elev, elev față de profesor.

În cadrul examinării cererilor a fost constatat că Ordinul nr. 858 din 23 august 2013 cu privire la Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului, nu este executat corect și în volum deplin de către coordonatorii acțiunilor de prevenire a violenței și aceștia. Elevii nu cunosc despre modalitățile de aplicare a procedurii la nivelul instituției de învățământ. Executarea ordinului sus-indicat nu este monitorizată.

În rezultat, au fost întocmite acte de reacționare, care au fost remise autorităților publice responsabile, solicitându-se întreprinderea acțiunilor de informare a elevilor și părinților despre dreptul acestora de a anunța cazurile de violență, cât și despre obligația cadrelor didactice și a conducerii instituției de învățământ de a interveni în soluționarea acestora.

De asemenea a fost constatat faptul că minorii-victime nu beneficiază de măsuri corespunzătoare pentru reabilitarea fizică și psihologică, dar și de reintegrare socială, fapt prevăzut de articolul 39 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

În contextul expus, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a monitorizat implementarea prevederilor Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14.06.2013 în ceea ce privește angajarea de către autoritățile tutelare locale a specialistului în protecția drepturilor copilului.

Potrivit informației prezentate de către autoritățile publice locale de nivelul II, doar în 4 localități ale țării există câte un specialist în protecția drepturilor copilului. În rest, atribuțiile respective le revin specialiștilor din subdiviziunile teritoriale de asistență socială.

Lipsa surselor financiare în bugetele locale și refuzul Guvernului Republicii Moldova de a aloca surse financiare în acest scop au fost indicate drept cauze a neangajării specialiștilor în protecția drepturilor copilului.

Ombudsmanul Copilului consideră că lipsa specialistului menționat în cadrul mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, are un impact negativ asupra sistemului de protecție a drepturilor copilului și atrage atenția Guvernului asupra identificării unei soluții pentru soluționarea problemei invocate.

RECOMANDĂRI:

- Identificarea resurselor necesare pentru asigurarea fiecărei localități cu un specialist în protecția drepturilor copilului, conform legislației în vigoare;
- Supravegherea și perfecționarea mecanismelor intersectoriale existente în protecția drepturilor copilului;
- Desfășurarea în comun cu mass-media a campaniilor de sensibilizare în scopul informării tinerilor despre modul de comportament pentru a face față cu succes anumitor etape ale vieții.

PROTECȚIA COPIILOR FĂRĂ FAMILIE

Protecția copiilor fără familie reprezintă obligația statului de a oferi protecție specială copiilor lipsiți de mediul familial și de a asigura posibilitatea îngrijirii corespunzătoare din partea altei familii sau în cadrul instituției.

Deși copiii orfani au fost mereu în atenția autorităților, acești copii care au nevoie de o susținere aparte atât din partea autorităților, cât și din partea întregii societăți.

Prin semnarea Convenției cu privire la drepturile copilului, guvernele sunt de acord să protejeze copiii împotriva discriminării, exploatării sexuale și economice și a violenței, și să acorde protecție specială orfanilor.

Cu toate că subiectele ce țin de asigurarea cu locuințe sociale, prestații sociale și servicii sociale a copiilor rămași fără îngrijire părintească au fost pe larg abordate în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2015, elaborat de Oficiul Avocatului Poporului, putem menționa că probleme reflectate nu au fost soluționate pe parcursul anului 2016.

Cert este faptul că politica publică de protecție a copilului este orientată spre dezinstituționalizare și spre dezvoltarea serviciilor sociale alternative, pentru a-i ajuta pe copiii lipsiți de familie și de grija părintească să beneficieze de un mediu mai apropiat celui de familia tradițională. Este important ca toți copiii să fie educați în spiritul valorilor familiale, să obțină acele deprinderi de viață (de autoîngrijire, de autodeservire, de grijă față de aproapele său, etc.) necesare într-o societate sănătoasă.

Pe parcursul mai multor ani, inclusiv în 2016, în vizorul Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au fost cazuri în care părinților adoptatori nu le-a fost stabilită indemnizația, iar adoptatorii au menționat că nu au fost informați despre faptul că beneficiază de acest drept, cu toate că Hotărârea Guvernului R.Moldova „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă” nr. 581 din 25.05.2006 prevede: ”1.Pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, părinților adoptivi, tutorilor/curatorilor li se plătesc lunar indemnizații pentru alimentație, procurarea îmbrăcăminteii/încălțăminteii, obiectelor de igienă personală etc. și 2.Indemnizația se stabilește și se achită în cuantum de 800 lei pentru fiecare copil adoptat sau aflat sub tutelă/curatelă”¹³⁹.

La fel, în situație critică se află și copiii al căror părinte se află în detenție. Părintele fiind privat de libertate nu dispune de posibilitatea să-și întrețină copilul. Și mai dificilă este situația mamelor care au cu ele în detenție un copil până la vârsta de 3 ani. Respectiv, acestea nu au posibilitatea să lucreze în penitenciar, pentru a trimite sume bănești pentru întreținerea celorlalți copii, asupra cărora a fost instituită tutela.

La acest compartiment, legiuitorul nu a luat în considerație nici situația copiilor ai căror părinți sunt în imposibilitatea de a-și întreține copiii, din cauza problemelor de sănătate pe care le au.

Din aceste considerente Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a înaintat o propunere de modificare legislației¹⁴⁰. Ombudsmanul a propus inițierea procedurii de modificare și completare a punctului 10 din Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.Moldova nr. 581 din 25 mai 2006 și în temeiul Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14 iunie 2013, în scopul reglementării clare a dreptului la plată a indemnizației

¹³⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=316122&lang=1>

¹⁴⁰ Propunere de modificare a legislației (nr. 01-11/1 din 20.01.2017)

copiilor aflați sub tutelă/curatelă, din motivul incapacității fizice a părintelui biologic de a-i proteja și a le oferi îngrijirea corespunzătoare.

DREPTUL COPIILOR REFUGIAȚI

Dreptul copiilor refugiați reprezintă dreptul la o protecție specială acordată copiilor refugiați sau copiilor care caută să obțină statutul de refugiat și obligația statului de a coopera cu organizațiile competente care asigură a atare protecție și asistență.

Urmare a realităților sociale survenite drept consecință a politicii internaționale migraționale, tot mai frecvent este pusă în discuție problema copiilor refugiați. Potrivit informației prezentate de Biroul Migrației și Azil¹⁴¹ numărul de copii solicitanți de azil în anul 2016 (82 copii) rămâne practic constant comparativ cu numărul de copii din 2015 (91 copii). Conform aceleiași surse, în privința solicitanților de azil-copii se aplică un regim mai favorabil decât solicitanților de azil adulți, în ceea ce privește accesul la asistență medicală și învățământ obligatoriu. Solicitanții de azil-copii sunt tratați în aceleași condiții ca și copiii cetățeni ai Republicii Moldova.

Pe lângă cele trei centre regionale de integrare a străinilor din Bălți, Cahul și Chișinău și Serviciul de Criză pentru migranți, de pe lângă Azilul Republican pentru invalizi și pensionari din Chișinău, refugiaților li se acordă și o indemnizație lunară pentru copii.

Totodată, este necesar de menționat că în perioada 2012-2017 pe teritoriul Republicii Moldova nu au fost înregistrate cazuri de recunoaștere a statutului de apatrid minor.

Reieșind din cele expuse, Ombudsmanul Copilului **RECOMANDĂ:**

- Evaluarea măsurilor de protecție socială a copiilor refugiați;
- Dezvoltarea spectrului de servicii pentru copiii refugiați în corespundere cu necesitățile acestora și în vederea integrării lor sociale.

DREPTURILE COPIILOR CU DIZABILITĂȚI

Drepturile copiilor cu dizabilități presupun dreptul copiilor cu deficiențe îngrijire, educație și instruire menite să-i ajute să se integreze în societate.

Odată cu ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, și Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova s-a obligat să

¹⁴¹ Scrisoarea nr. 5/4-1326 din 14.02.2017;

întreprindă toate măsurile necesare pentru a promova și implementa politica publică de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, presupune ansamblu de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, fondului locativ, educației, sportului, ocrotirii sănătății, informării și comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, precum și din alte domenii destinate integrării persoanelor cu dizabilități în societate.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a realizat un studiu privind monitorizarea modului de incluziune socială a copiilor ce suferă de tulburări din spectrul autist¹⁴².

În cadrul monitorizării au fost identificate mai multe curențe în domeniul ocrotirii sănătății, protecției sociale și educației, care limitează considerabil accesul acestor copii la viața socială. Ombudsmanul Copiilor încurajează autoritățile publice centrale și locale, precum și organizațiile neguvernamentale care activează în interesul copiilor să stabilească un mecanism de colaborare și conlucrare eficientă pentru realizarea incluziunii sociale a copiilor cu tulburări din spectrul autist, precum și a copiilor cu deficiențe mentale.

Un alt aspect deloc de neglijat se referă la copiii cu deficiențe locomotorii, precum și copiii cu deficiențe senzoriale (auz/văz). Accesul copiilor cu necesități speciale la viața socială adesea este limitat din cauza lipsei unei acomodări rezonabile a infrastructurii: accesul fizic în clădiri, accesul fizic în locuri publice, accesul la informație (pentru copii cu deficiențe de văz sau auz). Toate acestea periclitizează procesul de integrare socială a copiilor cu dizabilități.

Aceste probleme sunt tratate în majoritatea Rapoartelor privind respectarea drepturilor copilului, scrise de Ombudsman și rămân o prioritate și pentru anii viitori.

Menționăm, că prin Hotărârea de Guvern nr. 732 din 16 septembrie 2013, a fost creată la nivel central, instituția publică Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, subordonată Ministerului Educației și la nivelul unităților administrativ-teritoriale, prin decizia Consiliilor de nivelul al doilea, inclusiv din municipiul Chișinău, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și municipiul Bălți - Serviciile de asistență psihopedagogică, în subordinea administrativă a Subdiviziunii raionale/municipale cu atribuții în domeniul învățământului și metodologică – a Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului monitorizează eficiența serviciului nou creat pe parcursul anilor 2014-2016, realizând și un Raport tematic cu privire la implementarea prevederilor Hotărârii indicate.

¹⁴² http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_tematic_autismul.pdf

La finele anului 2016, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului s-a adresat Prim-ministrului pentru menținerea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP) în noua structură a Guvernului¹⁴³, precizând că serviciile prestate de Centru sunt deosebit de importante în procesul de asigurare a respectării drepturilor la educație pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu dizabilități, în justiția juvenilă și în alte cazuri cu implicarea acestora. Ombudsmanul consideră că lichidarea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică ar fi o acțiune incorectă în contextul actual de promovare a incluziunii persoanelor cu dizabilități, a justiției prietenoase copiilor, a consultării opiniei copiilor în toate acțiunile întreprinse de autoritățile publice și alți actori implicate. Conform datelor BNS, în anul de studii 2016-2017 numărul elevilor din instituțiile speciale de învățământ a constituit 860 persoane reducându-se comparativ cu anul de studii 2015-2016 cu 16,7%. Marea majoritate a copiilor din cadrul acestor instituții sunt elevi cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală (64,2%). În același timp, numărul de copii cu necesități speciale integrați în școlile obișnuite a constituit 8675 persoane și 1455 persoane cu dizabilități.

**Numărul elevilor cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități,
în anii de studii 2012-2013 – 2016-2017**

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
În total	4 558	6 302	9 198	11 426	10 990
în școli obișnuite	2 258	4 495	7 660	10 393	10 130
în școli pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică	2 300	1 807	1 538	1 033	860

¹⁴³ Scrisoarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului M.Bănărescu adresată Prim-ministrului P.Filip nr.07-1/1 din 03.01.2017; <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-copilului-lichidarea-centrului-republican-de-asistenta-psiopedagogica-ar-fi-o>

Părinții unui elev cu cerințe educaționale speciale în repetate rânduri au fost invitați de către administrația școlii să-și transfere copilul în altă instituție din cauza problemelor de comportament ale elevului. Copilul a necesitat tratament, acumulând, pe motiv de boală, mai multe absențe, inclusiv nemotivate. Urmare a situației create, dar și a stării generale a copilului, acesta nu reușea să însușească materialul, iar instituția de învățământ a atenționat părinții privind exmatricularea elevului. Cazul a fost soluționat prin încheierea unui Acord de conciliere (nr. 06-1/2 din 22.04.2016), în urma exercitării calității de mediator a Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului. Acordul prevedea că instituția de învățământ va depune eforturi susținute pentru incluziunea elevului, va asigura condițiile și măsurile necesare pentru aceasta, iar părinții elevului vor asigura asistența necesară elevului, vor frecventa obligatoriu ședințele de terapie recomandate, vor asigura prezența copilului la ședințele cu specialiștii și de consultare, vor menține relația cu pedagogii din instituția de învățământ. Realizarea acordului de conciliere urmează să fie monitorizată de OAP.

Reieșind din cele menționate mai sus, în opinia Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului se impune necesitatea consolidării eforturilor autorităților pe segmentul ce ține de:

- Menținerea activității Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică și a Serviciilor de Asistență Psihopedagogică;
- Dezvoltarea serviciilor sociale axate pe nevoile copiilor;
- Asigurarea accesibilității copiilor cu dizabilități la infrastructura instituțiilor publice;
- Continuarea procesului de dezinstituționalizare a copiilor.

DREPTUL LA SECURITATE SOCIALĂ

Dreptul la securitate socială presupune obligația pozitivă a statului de a asigura fiecărui copil dreptul la asigurări sociale sub toate aspectele.

Copiii au drepturi oriunde s-ar afla: în familiile biologice, extinse, alte forme de protecție, instituții de învățământ preuniversitare sau alte instituții publice etc. Membrii familiilor, profesioniștii care lucrează cu copiii, dar și orice cetățean responsabil ar trebui să cunoască aceste drepturi.

Autoritățile publice locale și centrale au obligația de a garanta și promova drepturile copilului. Un factor important în dezvoltarea armonioasă a copilului îl constituie asigurarea de către aceste autorități a unui mecanism eficient de protecție, care implică atât măsuri de asistență socială, cât și de asigurare socială.

Potrivit informației prezentate de Casa Națională de Asigurări Sociale¹⁴⁴ în anul 2016, 5246 de beneficiari (asigurați sociali) și 9649 de beneficiari (neasigurați social) au obținut dreptul la indemnizație unică la nașterea primului copil a câte 3100 lei pentru fiecare copil.

Pe când în 2015, aproximativ 5508 de beneficiari (asigurați sociali) și 10188 de beneficiari (neasigurați social) au obținut dreptul la indemnizație unică la nașterea primului copil a câte 3100 lei pentru fiecare copil.

Datele respective denotă faptul că diferența dintre numărul de persoane neasigurate și cele asigurate este foarte mică, ceea ce pune la îndoială bunăstarea nivelului de trai a familiilor respective, în special în cazul când cuantumul indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani este de doar 440 lei/lunar.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat de faptul că prestațiile sociale oferite tinerilor familii nu acoperă minimul de existență a copilului.

Biroul Național de Statistică¹⁴⁵ arată că în semestrul I al anului 2016, minimul de existență pentru un copil a constituit circa 1715,8 lei, iar al unui adult de 1813,7 lei. Raportând minimul de existență al copilului și al adultului care-l îngrijește la cuantumul prestațiilor sociale ajungem la concluzia că familiile incomplete (monoparentale) sunt impuse de circumstanțe să trăiască în sărăcie.

O altă formă de securitate socială este asigurarea fiecărui copil cu spațiu locativ. În susținerea acestei idei vine Proiectul de construcție a locuințelor pentru păturile social/economic vulnerabile. Astfel, inițial au fost selectate pentru construcție orașele Călărași, Briceni, Sîngerei, Hîncești, Soroca, Nisporeni, Ialoveni, Fălești Rezina și Glodeni. Din 2017 este planificat startul implementării unui nou proiect în Fălești, Rezina, Glodeni ceea ce oferă speranța că copiii din familii social-vulnerabile vor dispune de un nivel de trai decent.

Ombudsmanul Copilului salută inițiativa autorităților de a demara proiectul de oferire a locuințelor sociale persoanelor din păturile social-vulnerabile, dar în același timp va monitoriza corectitudinea acțiunilor întreprinse sub aspectul respectării drepturilor copilului.

¹⁴⁴<http://cnas.md/lib.php?l=ro&idc=244&t=/Statistica/>;

¹⁴⁵<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5343>;

În ceea ce privește prestațiile sociale oferite familiilor cu copii, Ombudsmanul copilului recomandă autorităților să întreprindă măsuri suplimentare pentru susținerea familiilor cu copii.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Dreptul la educație presupune obligația pozitivă a statului de a asigura gratuitatea și obligativitatea cel puțin a învățământului primar.

Crearea de oportunități egale în educație pentru toți copiii este o tendință contemporană comună tuturor statelor semnatare ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Educația de calitate este un drept fundamental al copilului pentru a garanta accesul la oportunități de dezvoltare și de viață, iar guvernele trebuie să ia toate deciziile în domeniul educației, ținând cont de acest lucru.

Acest deziderat este susținut de Ombudsmanii europeni pentru protecția drepturilor copilului, cu referire la o conceptualizare mai extinsă a dreptului la educație, deoarece în secolul XXI, dreptul la educație nu poate fi limitat doar la învățământul obligatoriu. Acest drept trebuie să includă accesul la educație pre- și post- obligatorie, la procesele educaționale formale și non-formale.

Existența inegalităților constituie o încălcare a dreptului la educație pentru cei mai dezavantajați copii și statele ar trebui să abordeze de urgență eliminarea acestor inegalități. Acoperirea nevoilor celor mai dezavantajați copii implică sisteme și strategii care pun bunăstarea copilului în prim-planul oricărei reforme școlare¹⁴⁶.

Ultimii ani sunt ani de reformă pentru sistemul educațional din Republica Moldova, fapt ce a adus schimbări la nivel de percepție a unor aspecte, cum sunt: educația incluzivă (pentru copii din familii social vulnerabile, pentru copii cu cerințe educaționale speciale), asigurarea condițiilor necesare pentru instruirea copiilor (alimentația sănătoasă, transportarea gratuită la instituția de învățământ de circumscripție, lupta contra plăților neformale, etc.).

Cu toate că mai există rezerve la acest capitol, Ombudsmanul Copilului apreciază faptul că autoritățile și-au asumat angajamente în acest domeniu și speră că în comun cu alți actori implicați, se va reuși asigurarea dreptului la educație pentru fiecare copil. Este foarte important ca Ministerul Educației, în procesul de reformare a sistemului, să țină cont de

¹⁴⁶ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-maia-banarescu-participat-la-cea>

opinia elevilor, care menționează programul școlar supraîncărcat, numărul mare și volumul exagerat al temelor pentru acasă, calitatea predării disciplinelor școlare, etc.

Problemele identificate de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului țin atât de aspectul managerial al instituțiilor de învățământ, cât și de insuficiența monitorizării modului de respectare a reglementărilor legale din partea subdiviziunilor teritoriale de învățământ.

Una din probleme este **asigurarea cu servicii medicale a instituțiilor preuniversitare de învățământ**, precum și instruirea specialiștilor ce activează în aceste servicii. Potrivit politicii de descentralizare, cadrele medicale din incinta instituțiilor de învățământ nu se află în subordinea Ministerului Sănătății, fapt ce pune la îndoială pregătirea și informarea acestora despre ultimele tendințe în domeniu, calitatea serviciilor prestate, controlul eficienței acestora și respectiv remunerarea corespunzătoare.

Conform Biroului Național de Statistică în anul de învățământ 2015/2016, punctul medical este disponibil în 47,5% școli primare, 82,2% gimnazii și 96,2% licee. Ministerul Educației menționează că, în anul 2016 în instituțiile de învățământ erau angajați 1014 asistenți medicali și sociali.

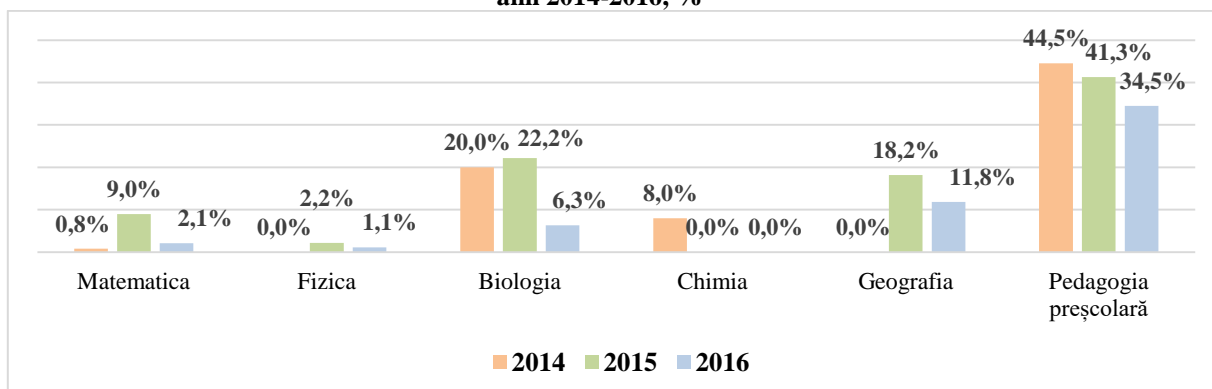
Lipsa cadrelor medicale pune în pericol securitatea și sănătatea copiilor din toate instituțiile de învățământ preuniversitar, în special în cazul când medicul este unul din subiecții capabili să depisteze abuzurile fizice aplicate acestora.

De asemenea, nu putem ignora problemele ce țin de respectarea normelor sanitaro-igienice. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în urma vizitelor efectuate la nivelul comunităților, precum și în baza informațiilor parvenite de la Direcțiile de din toată țara, a constatat că o problemă majoră, în mod special în mediul rural, este lipsa blocurilor sanitare în interiorul instituțiilor -WC-urile sunt amplasate în curte, care, în marea lor majoritate, nu sunt conectate la rețele de apeduct și nu sunt dotate cu lavoare, astfel, creându-se impedimente atât pentru respectarea igienei personale, cât și pentru menținerea lor în stare sanitaro-tehnică.

Lipsa cadrelor didactice sau insuficiența acestora la unele materii de studii este o altă problemă identificată în sistemul educațional. Raportul auditului privind performanța instrumentelor guvernamentale îndreptate la modernizarea/ îmbunătățirea serviciilor în cadrul sistemului educațional din 22.11.2016 care reflectă faptul că analiza informațiilor privind necesarul de cadre didactice deținute de Ministerul Educației în anul 2016 (1252 unități vacante) o creștere cu 162 unități față de anul 2014 (1090 unități vacante). Prin urmare, datele elucidate atestă că gradul de acoperire a locurilor vacante în anul 2016 a constituit, în medie, circa 61,5%, fiind în scădere cu 3,1 p.p. față de anul 2015. Totodată,

gradul de acoperire la nivelul unităților administrativ-teritoriale în anul 2016 a variat de la 5,1% până la 100%.

Sinteza datelor privind gradul de acoperire a necesităților de cadre didactice pe unele discipline în anii 2014-2016, %

Incluziunea școlară rămâne a fi un subiect de discuție, deoarece reflectă modul de integrare școlară a copiilor cu necesități speciale, copiilor din familii social vulnerabile, dar și a copiilor nevaccinați.

Integrarea școlară a copiilor orfani sau lipsiți temporar de grija părintească -un alt segment de interes al Avocatului pentru protecția drepturilor copilului. În conformitate cu prevederile pct. 7 al Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii la programe de formare profesională tehnică postsecundară și postsecundară nonterțiară, aprobat prin Ordinul Ministrului Educației nr. 545 din 8 iunie 2016: ”Copiii rămași fără ocrotire părintească vor fi scutiți de taxa de înscriere la admitere și vor fi cazați gratuit în căminul instituției de învățământ, în perioada de admitere.”.

Cu toate acestea, Ombudsmanul Copilului a identificat mai multe cazuri când instituțiile de învățământ au perceput taxe de studii de la copiii orfani.

Elocvent în acest aspect este cazul unei eleve, copil orfan, care a fost obligată de administrația Colegiului „V.Lupu” din Orhei, unde învață să achite taxa de studii, în pofida faptului că administrația instituției deținea informația despre statutul acestui copil. După intervenția Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului (Avizul cu recomandări nr. 06-2/2 din 12.01.2017) instituția de învățământ i-a returnat banii achitați pentru perioada de studii.

În ceea ce privește accesarea copiilor nevaccinați în instituțiile de învățământ, potrivit Legii privind supravegherea de stat a sănătății publice, „admiterea copiilor în colectivități și instituții educaționale și de recreere este condiționată de faptul vaccinării lor profilactice sistematice”. Copiii nevaccinați sunt admiși în școli sau grădinițe după administrarea dozelor de vaccin conform calendarului de vaccinare din Republica Moldova.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului susține promovarea măsurilor de profilaxie, dar consideră că este inadmisibilă îngrădirea dreptului la educație a unui copil sănătos, din cauza lipsei imunizării, fapt discriminatoriu în realizarea dreptului la educație în raport cu ceilalți copii. Mai mult ca atât, există copii cu dizabilități cărora le sunt contraindicate anumite vaccinări.

Un alt subiect ce a fost inclus pe agenda Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului se referă la **accesul copiilor la spații de recreare** (de joacă și activități sportive).

Actualmente nu toate instituțiile preuniversitare de învățământ dispun de spații pentru desfășurarea orelor de sport, iar cele care dispun - nu au dotarea respectivă necesară.

Conform Biroului Național de Statistică în anul de studii 2015/2016, aproape fiecare a doua școală primară este dotată cu sală sportivă, iar în cazul gimnaziilor și liceelor, respectiv 84,9% și 93,4% dintre acestea.

Ombudsmanul Copilului accentuează necesitatea promovării activităților extrașcolare, deoarece acestea sunt cele mai eficiente măsuri de prevenire a factorilor ce atentează la viața, sănătatea și integritatea psihologică a copilului.

Ținând cont de aceste date, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului concluzionează că se impune imperios necesitatea de a coordona eforturile specialiștilor din domeniul educației și sănătății pentru asigurarea școlilor primare cu săli/terenuri sportive, având în vedere că practicarea sportului este primordială pentru dezvoltarea copiilor. Biroul Național de Statistică arată că aproximativ jumătate din instituțiile preșcolare nu dispun de săli pentru sport.

Persistă în 2016 și problema **copiilor neșcolarizați**. Potrivit informației prezentate de Ministerul Educației¹⁴⁷, din numărul total de 684,5 mii de copii în Republica Moldova 115 copii sunt neșcolarizați.

Datele publice ale Ministerului Educației arată că la finele semestrului I al anului de studii 2016-2017 numărul de copii cu abandon școlar a constituit 148 elevi, comparativ cu 203 copii la finele anului de studii 2014-2015. Dintre cei care abandonează școala 19 sunt elevi din clasele I-IV și 129 din clasele V-IX.

¹⁴⁷ Scrisoarea Ministerului Educației nr. 02/15-489 din 09.02.2017;

Numărul de copii în instituțiile de învățământ preuniversitar

	2013	2014	2015	2016	
Nr. total de copii în Republica Moldova	712,1 mii	699,8 mii	690,9 mii	685,5 mii	La situația din 01 ianuarie
Nr. de copii neșcolarizați (vârsta, cauza, mediul)	63	61	86	115	2013-2015 la situația din 31 mai; 2016 – situația din 31 decembrie
Nr. copiilor care au abandonat școala (vârsta, cauza, mediul)	168	203	220	148	2013-2015 la situația din 31 mai, 2016 – la situația din 31 decembrie
Nr. instituțiilor de învățământ	2792	2787	2776	2752	
Nr. de instituții rezidențiale din subordinea Ministerului Educației și APL	40	35	30	30	
Nr. de copii în instituții rezidențiale	3801	2447	1610	1365	
Nr. de instituții de învățământ închise	21	14	15	28	
Nr. asistenților medicali și sociali din instituțiile de învățământ (de specificat câte vacante, cauza)	1140	1074	1055	1014	ME nu dispune de nr. funcțiilor vacante și cauzele acestora
Nr. total de psihologi (de specificat câte vacante, cauza)	592	695	710	647	ME nu dispune de nr. funcțiilor vacante și cauzele acestora
Nr. de copii neșcolarizați din cauza nevaccinării	-	-	-	-	-

Sursa: Ministerul Educației

Potrivit aceleiași surse numărul copiilor neșcolarizați în 2016 rămâne constant în comparație cu anul 2015.

La capitolul abandonului școlar, raportat la anii precedenți vedem o remediare lentă a situației. Motivele abandonului școlar sunt diverse: 53 copii au plecat peste hotare cu părinții (16 dintre ei copii de etnie roma, plecați periodic din țară cu părinții, care pleacă la muncă), 40 copii-pe motiv de refuz al părinților și lucrează, 20 - căsătorie, concediu de îngrijire a copilului, în căutare, 19 - fugari, vagabondaj, 6 – din cauza stării materiale precare, 5- pe motive de sănătate, 5 copii - din cauza nereușitei școlare.

Este necesar de subliniat că în mare parte motivele ce au stat la baza abandonului școlar în anul de studii 2016-2017 nu sunt esențial diferite de cele din anii precedenți.

Motivele abandonului școlar din anii de studii 2015/2016

Cauzele	Nr. de copii cu abandon școlar	Nr. de copii neșcolarizați
Plecați înafara țării cu părinții	53	25
Refuzul părinților/lucrează	40	38
Căsătorie/ concediu de îngrijire a copilului	20	1
Vagabondaj ca urmare a plecării de acasă	19	24
Starea materială precară	6	8
Motive de sănătate	5	18
Nereușita școlară	5	1
În total	148	115

Sursa: Ministerul Educației

Ministerul Educației, pentru a redresa situația creată, a elaborat un Plan de acțiuni privind prevenirea și combaterea abandonului școlar și a absenteismului în învățământul general și Instrucțiunea privind prevenirea și combaterea abandonului școlar și a absenteismului (Ordinul Ministrului Educației nr. 559 din 12.06.2015) și a stabilit proceduri și mecanisme de colectare a datelor de la nivel local; a revizuit schemele de intervenție în cazurile de nefrecventate a școlii; a sistematizat date care reflectă în dinamică frecvența elevilor înregistrată la finele semestrelor I și II ale anului de studii.

Avocatul Copilului consideră că instituțiile de învățământ urmează să intensifice conlucrarea cu ceilalți reprezentanți ai Mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențialele victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului în vederea responsabilizării părinților pentru prevenirea abandonului școlar și școlarizării copiilor.

Alimentația copiilor, în cadrul instituțiilor de învățământ preșcolar, a revenit în 2016, ca și în anii anteriori, în atenția societății. Ombudsmanul Copiilor a fost permanent preocupat de această problemă, deoarece alimentația copiilor în cadrul instituțiilor sistemului educațional este un factor determinant pentru sănătatea întregii generații, iar soluționarea problemei calității alimentelor pentru copii, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului o vede în abordarea sistemică și consecventă din partea tuturor autorităților și organelor responsabile.

Conform cadrului normativ care reglementează domeniul alimentației elevilor în instituțiile de învățământ, doar elevii claselor primare și elevii claselor V-XII din instituțiile de învățământ din raioanele de est ale Republicii Moldova subordonate Ministerului Educației și din instituțiile de învățământ din raioanele Dubăsari, Căușeni și Anenii Noi amplasate în zona de securitate sunt alimentați gratuit¹⁴⁸.

Totodată, doar elevii claselor V-XII, care provin din familii socialmente vulnerabile, sunt alimentați gratuit din contul mijloacelor autorităților administrației publice locale.

Norma financiară, stabilită de Ministerul Educației, pentru alimentarea gratuită a elevilor pentru anul 2016 a constituit suma de 7,45 lei/zi¹⁴⁹, doar pentru asigurarea dejunului sau prânzului. În mod evident, este o sumă care nu poate acoperi în mod real necesarul nutrițional pentru copilul în vârstă de 7-11 ani, potrivit căruia, din alimentația zilnică a copiilor nu trebuie să lipsească proteinele de natură animală – brânzeturi, ouă, pește, carne, dar și fructele și legumele.

¹⁴⁸ Hotărârii Guvernului nr. 234 din 25 februarie 2005 cu privire la alimentarea elevilor;

¹⁴⁹ Ordinului ME nr.759 din 18.08.2016;

O altă problemă constă în faptul că produsele alimentare sunt procurate prin procedura de achiziții publice¹⁵⁰, iar furnizorul de produse este selectat după criteriul de cel mai mic preț oferit. Drept rezultat, ca urmare a insuficienței resurselor financiare alocate pentru alimentația copiilor, precum și din cauza prevederilor în baza la care are loc procedura de achiziționare, calitatea produselor alimentare achiziționate nu corespunde normelor sanitare recunoscute.

Către sfârșitul anului 2016 au fost depistate mai multe încălcări grave în acest domeniu și începute dosare penale pe fapte legate de calitatea produselor achiziționate. Unele instituții de învățământ nu dispun de cantine școlare, elevii „iau masa” în sălile de clasă sau în cantinele grădinițelor.

Studiile arată că fiecare al optulea copil din instituțiile preșcolare și instituțiile preuniversitare de învățământ se expune unui risc de a se îmbolnăvi ca urmare a utilizării apei neconforme normelor sanitare stabilite după conținutul de nitrați și fluor. Fiecare al patrulea copil este expus la concentrații sporite de bor și fiecare al șaselea preșcolar riscă îmbolnăvire de boli diareice acute ca urmare a consumului de apă poluată microbial.¹⁵¹

În acest context, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului **consideră necesară** întreprinderea măsurilor din partea autorităților publice pe segmentul fortificării eforturilor de mobilizare comunitară întru ameliorarea situației. Este necesar să fie modificată procedura de achiziții publice și intensificată verificarea calității produselor alimentare și a bucatelor preparate, consideră ombudsmanul.

Subiectul **școlarizării copiilor diferitor etnii** este un subiect urmărit de Avocatul Copilului și abordat pe larg în cadrul Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”¹⁵², realizat de Oficiul Avocatului Poporului în anul 2016. Un aspect cercetat în studiat este crearea de către stat a condițiilor suficiente pentru ca elevii din școlile cu predare în limbă rusă să însușească limba de stat. Conform Studiului, circa 1/3 de respondenți consideră că aceste condiții sunt suficiente, atribuind note de 7-10 acestora. Mai puțin de acord sunt respondenții din mediul urban cu aceeași 1/3 răspunsuri notate cu 1-4, cei din mediul rural s-au expus mai puțin în acest context. Totodată, circa 40% dintre respondenții de alte naționalități, dar și 21,3% moldoveni/români consideră că statul nu creează condiții suficiente pentru ca elevii din școlile cu predare în limbă rusă să însușească limba de stat, notând cu 1-4 răspunsul la întrebarea respectivă.

¹⁵⁰ Legea nr. 96 din 13 aprilie 2007 privind achizițiile publice;

¹⁵¹ <http://deschide.md/ro/stiri/social/4439/Raport-UNICEF-CNSP-%C3%8En-fiecare-a-patra-gr%C4%83dini%C5%A3%C4%83-consum%C4%83-ap%C4%83-care-prezint%C4%83-risc-pentru-s%C4%83n%C4%83tate.htm>;

¹⁵² http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf

Articolul 4 (1) Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor nr.382 din 19.07.2001, prevede că statul garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la egalitate în fața legii și la protecție egală în fața legii.

La moment, este aprobat de către Guvernul Republica Moldova, Planul de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2015-2020¹⁵³, cu unul din obiective ce se referă la asigurarea efectivă a accesului persoanelor de etnie romă la servicii de educație, asistență medicală, încadrare în câmpul muncii, documentare și condiții mai bune de locuit, prin promovarea la scară națională a serviciului de mediatori comunitari.

Pentru a evalua eficiența mediatorului comunitar, inclusiv pe segmentul ce ține de școlarizarea copiilor de etnie romă, Coaliția „Vocea Romilor” în parteneriat cu Fundația Est-europeană a întocmit în anul 2016 un Raport cu privire la analiza cadrului funcțional și actelor normative cu privire la formalizarea, consolidarea și eficientizarea activității mediatorului comunitar.

Conform acestui raport, mediatorul va fi cel care va contribui la diminuarea numărului de copii romi neșcolarizați.

Cu toate că raportul subliniază rolul mediatorului comunitar în școlarizarea copiilor de etnie roma, la data de 15.09.2016 din numărul total de mediatori necesari - 48 de unități doar 20 unități de facto activau, dintre care 14 - cu program deplin de muncă, 2 - cu program de jumătate de zi și 4 - în bază de voluntariat. Angajarea și finanțarea mediatorilor comunitari, în corespundere cu cadrul legal național, se realizează din bugetul autorităților publice locale de nivelul I.

Avocatul Copilului consideră că este oportun de luat în calcul opinia reflectată în Declarația finală a misiunii raportorului special al ONU pentru subiectele minorităților în Republica Moldova, dna Rita Izsák-Ndiaye, din luna iunie 2016, și anume: ”Recunoscând rolul esențial jucat de mediatorii comunitari romi în construirea unor punți între autorități și persoane de etnie romă și realizările concrete ale acestora în promovarea drepturilor romilor, trebuie luate măsuri pentru a completa toate posturile vacante și asigurarea salariilor lor de la bugetul central.”

Transportarea elevilor la școlile de circumscripție este și ea o parte a reformei structurale în domeniul învățământului ce are drept scop asigurarea accesului fiecărui copil la o educație de calitate.

¹⁵³<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339319&lang=1>

Esența reformei constă în reorganizarea instituțiilor de învățământ, astfel încât să fie optimizate costurile pentru procesul și condițiile de instruire per elev, din cauza costurilor exagerate care trebuiau suportate pentru întreținerea unor instituții, care erau frecventate de un număr foarte mic de elevi, drept consecință a regresului demografic, în special în mediul rural.

Potrivit informației prezentate de către Ministerul Educației¹⁵⁴, în temeiul datelor prezentate de organele locale de specialitate în domeniul învățământului, transportarea elevilor în anul de studii 2016-2017 se realizează cu 310 autobuze școlare din cotelor alocațiilor prevăzute în finanțarea pe bază de cost standard per elev a instituțiilor de învățământ. Respectiv, conform situației de la data de 01.10.2016, din numărul total de 323 791 de elevi au fost transportați la școală în altă localitate circa 18 088 de copii (6%).

Totodată, potrivit datelor direcțiilor de învățământ, pentru transportarea elevilor mai sunt necesare 120 unități de transport.

Ombudsmanul Copilului apreciază intenția și eforturile depuse de autoritățile publice în pentru asigurarea transportării fără riscuri a copiilor la instituția de învățământ de circumscripție, inclusiv transport adaptat pentru copiii cu dezabilitați, dar subliniază că acest domeniu rămâne în vizorul său că fiind unul de importanță majoră pentru reușita asigurării nivelului corespunzător al procesului instructiv-educativ.

RECOMANDĂRI:

- Identificarea unui mecanism de asigurare a fiecărei instituții de învățământ cu cadre medicale, potrivit legislației în vigoare și instruirii continue a acestora și transferarea acestora în subordinea Ministerului Sănătății;
- Informarea copiilor cu privire la modul sănătos de viață și promovarea măsurilor extrașcolare (sportive, educaționale, culturale, artistice);
- Consolidarea mecanismelor de identificare, de raportare și prevenire a abandonului școlar și realizarea Instrucțiunii și Planului de acțiuni privind prevenirea și combaterea abandonului școlar și absenteismului în învățământul general (Ordinul Ministrului Educației nr. 559 din 12.06.2015);
- Susținerea familiilor aflate în situație de risc pentru a prevenirea situațiilor în care copiii abandonează școala pe motiv de sărăcie;

¹⁵⁴ Scrisoarea Ministerului Educației nr. 02/15-489 din 09.02.2017;

- Realizarea obiectivelor Strategiei de integrare a minorităților naționale din Republica Moldova în perioada anilor 2015-2020;
- Adaptarea normativelor financiare pentru alimentația elevilor în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar și suplimentarea resurselor financiare pentru a asigura un meniu corespunzător dezvoltării copilului;
- Asigurarea instituțiilor de învățământ preuniversitar cu produse alimentare de calitate, prin modificarea criteriilor de selectare a furnizorilor de produse alimentare, care să corespundă nu doar după criteriu de cel mai mic preț, dar și după criterii de calitate stabilite ca și normă la nivel național a produselor;
- Amenajarea spațiilor pentru alimentația elevilor corespunzător cerințelor medico-sanitare.
 - Consultarea opiniei elevilor, prin crearea și funcționarea Consiliilor elevilor și tinerilor în cadrul reformei sistemului educațional.

DREPTUL LA TIMP LIBER, RECREARE ȘI ACTIVITĂȚI CULTURALE

Dreptul la timp liber, recreare și activități culturale presupune dreptul copilului la timp liber, joc și participarea la activități culturale și artistice.

Orice guvern este obligat prin instrumentele internaționale ratificate de a-și intensifica eforturile de garantare a dreptului copilului la odihnă și la timp liber, de a se juca și de a lua parte la activități recreative potrivite vârstei sale și de a participa liber la viața culturală și artistică.

În acest context, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului acordă o atenție deosebită respectării acestui drept, subliniind faptul că guvernul trebuie să își intensifice eforturile și să pună la dispoziția copiilor, mai ales celor cu dizabilități, spații de joacă adecvate unde aceștia să poată să desfășoare activități recreative.

La acest capitol, Ombudsmanul Copilului a luat act de opiniile copiilor expuse la întrunirile cu ei, precum și de concluziile experților în domeniul educației și cercetării, care atenționează asupra faptului că curricula este inflexibilă și supraîncărcată¹⁵⁵, „Curricula nu servește ca bază pentru crearea și funcționarea unui sistem efectiv de orientare școlară și profesională, candidații la studii, elevii și studenții nu văd rolul studiilor pe care le urmează în viitorul traseu profesional”.¹⁵⁶

¹⁵⁵ http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/Studiu_Formarea_Compententelor-Cheie.pdf

¹⁵⁶ Studiul comprehensiv privind domeniul educațional și al politicilor educaționale, Educația în Republica Moldova, susținut de către Fundația pentru Libertate "Friedrich Naumann", Chișinău, 2016.

Raportul copiilor din Moldova pentru Comitetul ONU privind Drepturile Copilului, 2016¹⁵⁷ arată că programul școlar este prea încărcat. Conform opiniei copiilor, elevii au câte 6-9 lecții și vin acasă oboseți. Din acest motiv ei nu au suficient timp liber și putere de concentrare pentru a-și face temele pentru acasă, care sunt și ele în volum mare, nu reușesc să se implice în activități extrașcolare, să comunice cu semenii, să se odihnească. De multe ori orarul lecțiilor nu este adaptat la nevoile, ritmul și regimul copilului: disciplinele mai dificile (matematica, fizica, chimia, biologia) sunt puse la finalul zilei, iar cele opționale – printre primele; deseori lecțiile dificile sunt puse în orar în aceeași zi, una după alta.

Conform cadrului legal, activitățile extrașcolare (cor, cerc de dans, orchestre, artă decorativă aplicată, design, ikebana, artizanat, pictură, grafică, activități de cercetare la disciplinele de studii etc.), sunt prevăzute câte 8 ore săptămânal pentru fiecare complet de clase I-IX și câte 4 ore săptămânal pentru fiecare complet de clase X-XII, conform Planului-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2016-2017¹⁵⁸, însă specialiștii din domeniu remarcă faptul că în realitate acestea nu se desfășoară, în mod special în mediul rural, unde nu există aceste posibilități:

Până la 120 elevi	4 ore (o secție sportivă)
de la 121 până la 280 elevi	8 ore (2 secții sportive)
de la 281 până la 400 elevi	16 ore (4 secții sportive)
de la 401 până la 640 elevi	24 ore (6 secții sportive)
de la 641 până la 880 elevi	32 ore (8 secții sportive)
de la 881 până la 1120 elevi	40 ore (10 secții sportive)
peste 1121 elevi	48 ore (12 secții sportive)

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului concluzionează că este absolut necesară **coordonării eforturilor specialiștilor** din domeniul educației și sănătății pentru racordarea curriculei la cerințele unei societăți moderne, dar și sănătoase. Mai mult ca atât, încadrarea copiilor în activități extracurriculare, după cum deja s-a menționat, este una din cele mai eficiente metode de dezvoltare multilaterală a copilului, dar și una din cele mai eficiente metode de prevenire a unui comportament deviant și antisocial.

¹⁵⁷ http://drepturilecopilului.md/files/Raport_DC_ONU_FINAL_for%20WEB.pdf

¹⁵⁸ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/plan-cadru_2016-17.pdf

MUNCA COPILULUI

Munca copilului presupune obligația pozitivă a statului de a proteja copilul de angajarea acestuia într-o muncă ce constituie un pericol pentru sănătatea, educația sau dezvoltarea sa.

Convenția cu privire la drepturile copilului stipulează că statele-părți recunosc dreptul copilului de a fi protejat împotriva exploatării economice și exercitării unei munci ce comportă riscuri sau îi împiedică educația sau îi dăunează sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale sau sociale.

Specialiștii Centrului Național de Sănătate Publică atenționează asupra faptului că munca grea și improprie are, cel mai des, consecințe nefaste asupra sănătății copilului. Pot apărea cefozele, scoliozele și lordozele. La fel, pe termen lung, dacă un copil ar fi implicat în activitățile fizice neadecvate vârstei și particularităților morfo-fiziologice, ar fi o influență asupra sistemului cardio-vascular.

În paralel, în ultima perioadă mass-media reflectă că: „Munca copilului în Moldova este determinată de sărăcie și inechitate, care s-au amplificat în perioada de tranziție la economia de piață. Deseori, părinții, presați de griji, nu înțeleg beneficiile pe termen lung ale investițiilor în educație, în raport cu câștigul pe termen scurt adus de munca copilului.

Aceasta se întâmplă din cauza incapacității părinților de a privi dincolo de strategiile de supraviețuire în care sunt prinși, a lipsei de încredere în posibilitatea sistemului de educație de a crește șansele copiilor pentru o muncă decentă în viitor, a percepțiilor potrivit cărora munca este benefică pentru dezvoltarea copilului (indiferent de pericolele legate de munca efectuată de copii).”¹⁵⁹

Ombudsmanul copilului consideră necesară educarea copilului și adaptarea acestuia la viața socială prin susținerea părinților și reprezentanților legali la diferite activități casnice sau agricole, însă toate aceste activități trebuie desfășurate în măsura în care să nu pericliteze sănătatea, educația sau dezvoltarea sa.

Această stare de lucruri implică o altă abordare din partea autorităților publice, inclusiv necesitatea desfășurării campaniilor de informare cu implicarea sindicatelor, patronatelor, societății civile pe segmentul prevenirii muncii ilegale a copiilor și riscurile ce le implică.

INTERZICEREA TORTURII ȘI PRIVĂRII DE LIBERTATE

Interzicerea torturii și privării de libertate presupune obligația pozitivă a statului de a proteja copilul de privări de libertate ilegale, tortură și rele tratamente.

¹⁵⁹ <http://vocea.md/munca-copilului-in-republica-moldova/>

Una din prioritățile Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, inclusiv în calitate sa de membru al Consiliului pentru prevenirea torturii în Republica Moldova, este prevenirea torturii și relelor tratamente față de minori.

Respectiv o atenție aparte este acordată cazurilor de reținere a minorului, de plasare în detenție, precum și de executare a hotărârilor judecătorești cu închisoarea.

Conform datelor oficiale ale Departamentului Instituții Penitenciare al Republicii Moldova în anul 2016, în arest preventiv -26 de minori, dintre care 18 aveau vârsta de 17 ani și toți erau băieți. Dintre aceștia, 10 au săvârșit infracțiuni grave și 13 - deosebit de grave.

37 minori (35 băieți și 2 fete) executau pedeapsa închisorii în anul 2016, 20 dintre ei aveau atinsă vârsta de 17 ani. Durata medie de detenție a minorilor după condamnare o constituie 3 ani.¹⁶⁰

Informația privind numărul copiilor (băieți/fete) și durata medie a detenției

Anii	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Numărul copiilor (băieți/fete)	85/6	92/5	92/6	81/4	73/2	58/1		35/2
Durata medie de detenție	5 ani	3 ani	3 ani	3 ani	3 ani	3 ani		3 ani

Sursa: Departamentul Instituțiilor Penitenciare al R.Moldova

Ombudsmanul Copilului recomandă actorilor implicați în examinarea cazurilor cu implicarea minorilor să fie aplicate măsurile preventive alternative privării de libertate, iar în cadrul urmăririi penale altele decât arestarea preventivă, conform legislației penale.

De asemenea condițiile de detenție a minorilor adesea nu corespund standardelor, ceea ce generează tratament degradant și în acest sens, izolatoarele de urmărire penală reprezintă o problemă majoră.

O altă problemă identificată, este respectarea drepturilor copiilor în vârstă de până la trei ani aflați în instituțiile penitenciare cu mamele care își ispășesc pedeapsa. În opinia Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în bugetele instituției penitenciare unde se află acești copii trebuie să fie o prevăzută o linie bugetară separată pentru acoperirea tuturor necesităților de întreținere a copiilor.

¹⁶⁰ <https://drive.google.com/file/d/0B3cDJ-pp652HTHhLbFJUSmE1Znc/view>

DREPTUL LA ÎNGRIJIRI RECUPERATORII

Dreptul la îngrijiri recuperatorii presupune obligația pozitivă a statului de a asigura un tratament adecvat pentru recuperarea psihologică și socială a copiilor victime ale torturii, maltratării, sau exploatării.

Realitățile sociale denotă faptul că copiii adesea devin victime ale diferitor forme de abuzuri, maltratări, fapte calificate drept infracțiuni.

Datele oficiale arată că pe parcursul a douăsprezece luni ale anului 2016 pe 980 cauze penale – 1029 copii au fost oficial calificați și recunoscuți cu statut de victime ale infracțiunilor (2015 - pe 1334 cauze penale), ceea ce constituie o descreștere cu - 26,53 % comparativ cu perioada analogă a anului precedent.

Copiii au devenit victime ale infracțiunilor contra vieții și sănătății, fiind pornite 11 cauze penale conform elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute de articolele 145-149 Codul penal (anul 2015- 6), 28 – pentru vătămarea integrității corporale (anul 2015-32).

Copiii sunt frecvent victime ale infracțiunilor patrimoniale, fiind pornite 247 cauze penale conform elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute de articolul 186 al Codului penal (2015-291); 47 – conform articolului 187 Cod penal (2015-57); 2 –conform articolului 188 Cod penal (2015-1).

Concomitent, au fost înregistrate 40 acte de huliganism împotriva copiilor (2015-53), iar în 79 cazuri (2015-84) aceștia au devenit victime ale infracțiunii prevăzute de art. 264 al Cod Penal (încălcarea regulilor de securitate a circulației).¹⁶¹

În anul 2015 au fost identificate 68 victime ale traficului de copii, număr dublu față de cel înregistrat în 2014 (26 victime identificate). Dintre aceștia, 48 au fost exploatați sexual, iar 19 au fost exploatați prin muncă. Traficul intern de copii rămâne și în anul 2015 pe primul loc, cu 64 de copii identificați în acest sens, atestându-se astfel și o creștere față de numărul de victime ale traficului de copii identificate în 2014 (15 victime).

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază că, deși în anul 2016 comparativ cu 2015, numărul copiilor care au devenit victime ale infracțiunilor este în scădere ușoară, totuși acest indice rămâne destul de ridicat și acestor copii li se încalcă în continuare dreptul la securitate și protecția respectivă. Fiecare caz necesită a fi examinat cu maximă diligență, pentru a-i putea oferi copilului asistența necesară întru reabilitarea sa psihologică, dar și socială. În caz contrar, ei riscă să rămână afectați pe tot restul vieții.

Dat fiind faptul că polițiștii, la primul contact cu victimele minore, se confruntă cu problema referirii cazului, iar ulterior - cu problemele legate de acordarea asistenței acestor

¹⁶¹http://igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_cu_privire_la_starea_delicventei_juvenile_pe_parcurul_a_12_luni_2016.pdf

victime, a fost luată decizia prin care Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei va întreprinde măsuri pentru consolidarea mecanismelor de implementare a Strategiei SNR, de acordare necondiționată a serviciilor de asistență victimelor traficului de ființe umane și de monitorizare a procesului post-asistență/reintegrare a cazurilor.

În cadrul ședinței sale din luna mai 2016, Comitetului național pentru combaterea traficului de ființe umane a abordat subiectul cu privire la nerespectarea drepturilor victimelor și a standardelor internaționale în procesul de examinare a cauzelor în baza articolelor 165 și 206 din Codul Penal, care duc la revictimizarea acestora. Prin urmare, Comitetul a recomandat instituțiilor competente să ia măsuri suplimentare pentru a elimina aceste lacune grave.

Ținând cont de problemele evidențiate pe acest segment, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră necesar de intervenit de urgență în soluționarea acestora.

De asemenea Ombudsmanul Copilului este îngrijorat de insuficiența măsurilor de asistență, în special a celei psihologice, atât de necesare pentru reabilitarea psihoemoțională a copiilor.

RECOMANDĂRI:

- Perfecționarea mecanismelor de acces necondiționat la asistență și protecție a copiilor victime a diferitor forme de abuzuri: reprezentare legală a copiilor, plasament în regim de urgență, servicii specializate, etc.;
- Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în comun cu Ministerul Finanțelor/Administrația Publică Locală să identifice mecanismele de finanțare a serviciilor sociale create, precum și căile și metodele de dezvoltare a serviciilor specializate noi, inclusiv a celor de plasament în regim de urgență;
- Perfecționarea cadrelor din sistemul de protecție a copilului și specializarea acestora conform necesităților noi identificate.

ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI JUVENILE

Administrarea justiției juvenile presupune dreptul copiilor aflați în conflict cu legea de a fi tratați cu respect a demnității sale umane.

Potrivit Principiilor Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)¹⁶², prevenirea delincvenței juvenile este o parte importantă în prevenirea criminalității în societate. Prin implicarea în sistemul legislativ, realizarea unor activități sociale folositoare, a unei orientări umaniste spre societate și nu egoistă, persoanele tinere pot dezvolta o atitudine străină criminalității.

Prevederile acestor principii, precum și a altor standarde internaționale din domeniu cer un sistem legislativ orientat în folosul copilului, ce-l recunoaște ca pe un subiect de drepturi și libertăți fundamentale, și asigură că toate acțiunile care îl privesc sunt călăuzite în primul rând de interesul superior al copilului.

În acest context, aspectul justiției juvenile este abordat permanent de către Avocatul poporului pentru protecția drepturilor copilului, fapt reflectat în rapoartele anuale precedente. Este necesar de menționat că acest fenomen capătă amploare, fapt care trezește îngrijorarea ombudsmanului. Din aceste motive, autoritățile trebuie să întreprindă măsuri pentru a combate premisele fenomenului.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a readus pe agenda Guvernului problema copiilor din stradă¹⁶³, astfel au fost întreprinse eforturi pentru a căuta și a găsi soluții, însă problema rămâne deocamdată deschisă, fără soluții sistemice, reale și viabile. Insuficiența personalului pregătit pentru a interacționa cu astfel de copii, precum și insuficiența mijloacelor financiare sunt principalele cauze ale situației existente.

Din păcate, factorii de ordin social și economic favorizează creșterea numărului de copii aflați în conflict cu legea.

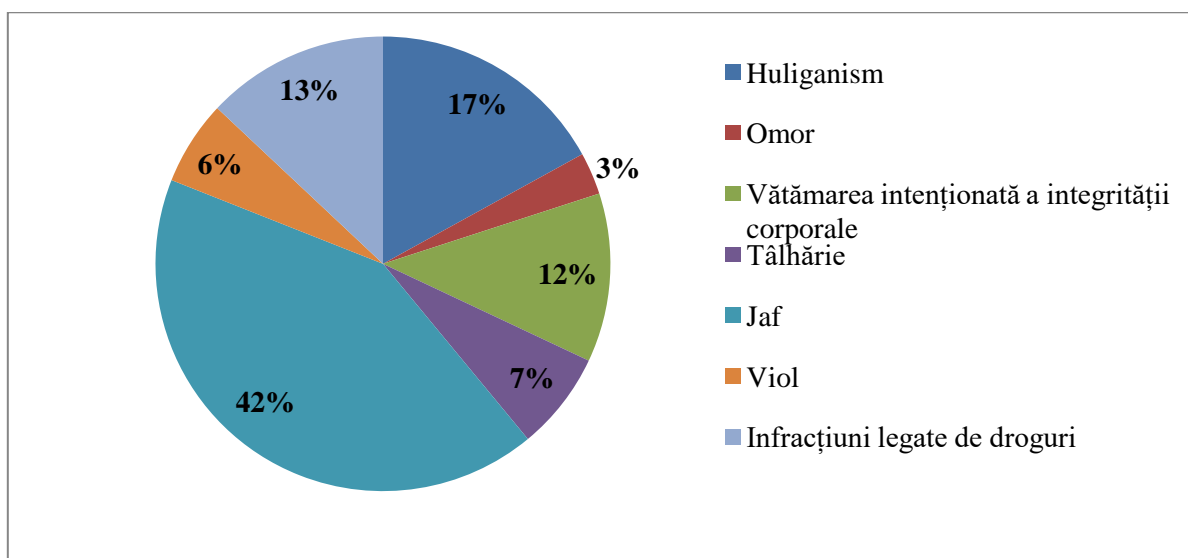
La capitolul delincvenței juvenile, comparativ cu anii precedenți¹⁶⁴ situația nu a suferit modificări considerabile.

¹⁶² Principiile Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), Rezoluția 45/112 14 decembrie 1998 (a 68-a Sesiune Plenară);

¹⁶³ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-pledeaza-pentru-crearea-unui-serviciu-de>

¹⁶⁴ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2015_final.pdf;

Infracțiuni comise de minori sau cu participarea lor în perioada 10 luni ale anului 2016

Sursa: Ministerul Afacerilor Interne

Potrivit informației prezentate de Inspectoratul General de Poliție,¹⁶⁵ în anul 2016 au fost înregistrate 941 de infracțiuni săvârșite de minori sau cu participarea acestora. Din numărul total de infracțiuni, minorii au săvârșit: 5 infracțiuni excepțional de grave, 100 – grave, 610 – mai puțin grave și 66 infracțiuni ușoare.

Conform datelor Departamentului Instituției Penitenciare al Republicii Moldova, în anul 2016 în arest preventiv se aflau 26 băieți, dintre care 18 aveau vârsta de 17 ani. Dintre aceștia, 10 au săvârșit infracțiuni grave, iar 13 - deosebit de grave. 11 copii locuiau în familii incomplete, iar 4 erau separați de părinți.

37 (35 băieți și 2 fete) de minori executau pedeapsa, în temeiul unei sentințe de condamnare, în anul 2016, dintre care 20 au atins vârsta de 17 ani. Dintre aceștia, 15 minori provin din familii incomplete, iar unul locuia separat de familie.

Reieșind din politica publică de asigurare a unei justiții prietenoase copilului, un rol important îl au **condițiile de audiere a minorilor**.

De mai mult timp sunt puse în discuție condițiile din camerele de audieri pentru minori și în ce măsură acestea corespund standardelor.

Potrivit informației prezentate de către Inspectoratul General de Poliție¹⁶⁶, în Inspectoratele de Poliție sunt 2 camere de audieri (la IP Căușeni și IP Ungheni), unde au avut loc 47 de audieri repetate. Potrivit Procuraturii Generale¹⁶⁷, în procuraturi se află 8 camere de audieri, unde au fost desfășurate 2 audieri repetate.

¹⁶⁵ Scrisoarea IGP MAInr.34/11-516 din 02.02.2017;

¹⁶⁶ Scrisoarea IGP, MAI nr.34/11-516 din 02.02.2017.

¹⁶⁷ Scrisoarea Procuraturii Generale nr.25-16d/2017-39 din 03.02.2017.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat de faptul că nu sunt elaborate standarde la nivel național privind camerele de audieri. Autoritățile care dispun de camere de audieri au făcut referire la standarde internaționale, care reprezintă niște reguli generale.

Justiția juvenilă prietenoasă copilului reprezintă un sistem de drept menit să respecte demnitatea umană a minorului și să-l asigure cu asistența necesară pentru reeducare și integrarea sa în societate.

Subiectul **educației copiilor din instituțiile penitenciare** a fost monitorizat în mod special pe parcursul mai multor ani de către Ombudsmanul Copilului. Instituția Ombudsmanului a realizat Studiul „Respectarea dreptului la învățură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare” în care se menționează că: „Deși Constituția Republicii Moldova garantează că învățământul liceal, profesional, și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit, minorilor deținuți în cadrul instituțiilor penitenciare le este îngădit acest drept.”¹⁶⁸

În acest sens, reamintim **recomandările studiului** care urmează a fi implementate:

Stabilirea numărului de ore și a disciplinelor de studii pentru minorii din instituția penitenciară, în conformitate cu Ordinul Ministrului Educației „Cu privire la planul cadru pentru învățământ primar, gimnazial și liceal în anul de studii 2016-2017”.

- Modificarea Codului de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 și art. 240 alin. (1) din Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17 decembrie 1996, art. 11 alin. (13), care prevede că în penitenciare se organizează în mod obligatoriu învățământul secundar general al condamnaților și racordarea acestor prevederi la Constituția Republicii Moldova, dar și la Codul Educațional care prevede că învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar, iar obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 18 ani.

- Asigurarea procesului educativ pentru minorii din detenție care au absolvit ciclul gimnazial.

- Asigurarea procesului educativ pentru minorii din detenție care la momentul reținerii/arestării/condamnării au început procesul de studii la ciclul liceal și nu-l pot continua în instituția penitenciară.

- Monitorizarea sistematică a procesului de învățământ în instituțiile penitenciare.

¹⁶⁸http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_tematic_educatia_in_penitenciarele_pe_ntru_minori.pdf. Studiul „Respectarea dreptului la învățură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare”, p.5-6.

- Asigurarea deținuților cu manuale și rechizite necesare pentru însușirea programei școlare.

Rămâne actuală și problema resocializării minorilor .

Integrarea socială a minorilor din instituții de detenție

anul	Nr. minorilor înregistrați	Nr. minorilor care au beneficiat de asistență de integrare socială	Nr. minorilor integrați în societate
2013	373	533	338
2014	320	437	312
2015	344	450	304
2016	346	662	316

Sursa: Inspectoratul Național de Probațiune

Statistica arată că în 2016 din numărul total de minori care au beneficiat de asistență de integrare socială, circa 47,7% au fost integrați în societate. În 2013 au fost integrați aproximativ 63,4% din numărul total de minori din categoria respectivă. Cifrele respective semnifică existența de curențe în sistemul de integrare socială a minorilor aflați în conflict cu legea.

RECOMANDĂRI:

- Dezvoltarea serviciilor de asistență și de integrare socială a minorilor aflați în contact/în conflict cu legea;
- Elaborarea standardelor la nivel de țară pentru camerele de audiere a copiilor-victime/martori ale infracțiunilor;
- Dezvoltarea și implementarea programelor de perfecționare pentru angajații penitenciarelor pentru utilizarea metodelor de educație corespunzătoare vârstei deținuților;
- Modernizarea bazei tehnico-materiale pentru a permite deținuților să primească o educație corespunzătoare.
- Specializarea profesională și instruirea continuă a tuturor actorilor implicați în examinarea cazurilor cu privire la minori (judecători, avocați, procurori s.a.)

CAPITOLUL III

ACTIVITATEA DE PREVENIRE A TORTURII

Obligațiile statului în contextul ratificării OPCAT

Republica Moldova este unul dintre cele 71 de state care au ratificat la 18 decembrie 2002 Protocolul Opțional la Convenția împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante (denumit în continuare OPCAT sau Protocol), adoptat de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite.

Tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante sunt interzise și constituie încălcări grave ale drepturilor omului. Este în continuare necesară luarea de măsuri pentru a realiza scopurile Convenției împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante și a consolida protecția persoanelor private de libertate, împotriva torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante.

Odată cu ratificarea OPCAT statul este obligat să mențină, desemneze sau să înființeze, cel mai târziu la un an de la intrarea în vigoare a prezentului Protocol sau de la ratificarea sau aderarea la acesta, unul sau mai multe mecanisme naționale de prevenire a torturii, independente, pentru prevenirea torturii la nivel național. Mecanismele înființate de către unități descentralizate pot fi desemnate ca mecanisme naționale de prevenire în sensul prezentului Protocol dacă se conformează prevederilor acestuia.

În accepțiunea OPCAT, orice loc, public sau privat, pe care un copil, adult sau tânăr nu-l poate părăsi din propria voință înseamnă instituție privată de libertate. Pentru a putea preveni orice formă de tortură, tratament inuman ori degradant care ar putea să apară în astfel de instituții de tip închis, Protocolul instituie controlul public printr-un mecanism de vizite neanunțate. Scopul acestui mecanism este ca oamenii să fie mai protejați de abuzurile funcționarilor de stat.

Pentru a permite mecanismelor naționale cât și celor internaționale să își îndeplinească atribuțiile, Statele-Părți la prezentul Protocol se angajează să le acorde:

Acces neîngrădit la toate informațiile referitoare la numărul persoanelor private de libertate în locurile de detenție, precum și la numărul acestor locuri și amplasarea acestora;
Acces neîngrădit la toate informațiile ce privesc tratamentul aplicat acelor persoane, precum și condițiile de detenție;

Accesul neîngrădit la toate locurile de detenție și la instalațiile și amenajările acestora;

Posibilitatea de a avea întrevederi cu persoanele private de libertate, fără martori, fie personal, fie cu un interpret dacă se consideră necesar, precum și cu orice altă persoană

despre care Subcomitetul de Prevenire sau membrii mecanismului național de prevenire consideră că poate furniza informații pertinente;

Libertatea de a alege locurile pe care dorește să le viziteze și persoanele cu care dorește să aibă întrevederi.

Orice obiecție referitoare la vizitarea unui anumit loc de detenție se poate formula numai din motive urgente și imperative ce țin de apărarea națională, siguranța publică, calamități sau tulburări grave la locul de vizitat, care împiedică în mod temporar desfășurarea vizitei. Existența unei stări de urgență declarate nu poate fi invocată de către un Stat-Parte ca motiv de a obiecta la efectuarea unei vizite.

Potrivit OPCAT, nici o autoritate și nici un funcționar nu va dispune, aplica, permite sau tolera vreo sancțiune împotriva vreunei persoane sau organizații pentru fapta de a fi comunicat Subcomitetului de Prevenire sau delegaților acestuia orice informație, fie ea adevărată sau falsă, și nici una dintre aceste persoane sau organizații nu poate fi prejudiciată în vreun alt mod.

După ratificarea OPCAT și crearea mecanismului național de prevenire a torturii, statul garantează independența funcțională a mecanismului național de prevenire a torturii, precum și independența personalului acestora. Totodată ia măsurile necesare pentru a se asigura că experții din cadrul mecanismului național de prevenire a torturii au aptitudinile și cunoștințele profesionale necesare. Va asigura echilibrul în ceea ce privește reprezentarea sexelor și reprezentarea adecvată a grupurilor etnice și minoritare din țară.

Totodată statul se angajează să pună la dispoziție resursele necesare funcționării mecanismelor naționale de prevenire. La înființarea mecanismelor naționale de prevenire, se va lua în considerare Principiile referitoare la statutul instituțiilor naționale de promovare și apărare a drepturilor omului.

Constituirea Consiliului pentru Prevenirea Torturii

Deși Legea cu privire la Avocatul Poporului nr. 52 a intrat în vigoare în mai 2014, un mecanism de prevenire a torturii potrivit noilor cerințe legale a fost creat abia la data de 24 octombrie 2016. Această întârziere a fost generată de adoptarea tardivă a Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului (Legea nr. 64 din 31.07.2015, în vigoare din 02.10.2015) în a cărui bază Centrul pentru Drepturile Omului a fost reorganizat în Oficiul Avocatului Poporului.

Imediat după reorganizarea Centrului pentru Drepturile Omului în Oficiul Avocatului Poporului, în temeiul art. 30 alin. (1) din Legea cu privire la Avocatul Poporului, Avocatul

Poporului a început procedura de creare a Consiliului pentru prevenirea torturii în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu Protocolul Opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

Totodată, având în vedere că Legea cu privire la Avocatul Poporului conține reglementări imperfecte cu privire la organizarea și funcționarea mecanismului național de prevenire a torturii, Avocatul Poporului a solicitat Directoratului general Drepturile Omului și Statul de Drept (Directoratul pentru Drepturile Omului) al Consiliului Europei să efectueze o analiză detaliată a Capitolului V din lege, care reglementează organizarea activității de prevenire a torturii.

Potrivit Avizului Directoratului general Drepturile Omului și Statul de Drept din 28 noiembrie 2015, ”problemele apărute în legătură cu dispozițiile legale actuale sînt legate mai degrabă de aspecte fundamentale de conținut și structură a acestora, decît de conformitatea generală cu standardele internaționale. Astfel, unele dispoziții din lege se referă la Consiliul pentru prevenirea torturii ca fiind o entitate juridică separată care exercită mandatul de Mecanism național de prevenire a torturii. Însă, alte dispoziții fac referire la Avocatul Poporului ca fiind MNPT. Problema esențială - cine este mecanismul național de prevenire a torturii în Republica Moldova - nu este o chestiune de formalitate, ci o chestiune esențială de claritate juridică, responsabilitate și obligativitate, care așa și nu a fost soluționată. Potrivit Avizului, este esențial ca MNPT și societatea civilă, în special ONG-urile, să conlucreze strîns, ceea ce presupune o atmosferă de respect reciproc și predispoziția ambelor părți de a coopera. Pe de altă parte, există argumente puternice împotriva asumării de către reprezentanții societății civile (ONG-uri) a răspunderii pentru exercitarea unor funcții publice. În principiu, acest lucru poate fi considerat a fi în contradicție cu specificul ONG-urilor și creează situații ambigue în relația dintre Avocatul Poporului ca instituție de stat și ONG-uri ca reprezentanți importanți ai societății civile. De asemenea, acest lucru ridică probleme practice foarte complicate cu privire la procesul decizional din cadrul MNPT”.

Totodată, în Aviz este precizat faptul că există argumente solide în favoarea desemnării Oficiului Avocatului Poporului în calitate de Mecanism național de prevenire a torturii, însă respectîndu-se principiul colaborării strînse și respectuoase cu societatea civilă.

La 20 ianuarie 2016, Avocatului Poporului, în colaborare cu Consiliul Europei, a organizat consultări cu reprezentanții societății civile pe marginea proiectului de Regulament de organizare și funcționare a Consiliului pentru prevenirea torturii. La elaborarea regulamentului, Avocatul Poporului a ținut cont de recomandările conținute în Avizul

Directoratul General Drepturile Omului și Statul de Drept (Directoratul pentru Drepturile Omului) al Consiliului European. Participanții la consultări au venit ulterior cu propuneri detaliate pentru îmbunătățirea Regulamentului. După definitivarea proiectului Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului pentru prevenirea torturii, acesta a fost plasat repetat pe pagina web oficială a Oficiului Avocatului Poporului pentru consultări finale cu societatea civilă.

Pe data de 30 iunie 2016 Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului pentru prevenirea torturii a fost avizat de Comisia drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului¹⁶⁹, iar pe 4 iulie – a fost aprobat de Avocatul Poporului¹⁷⁰. Trebuie de menționat că lacunele legislative cu privire la constituirea și funcționarea mecanismului național de prevenire a torturii conform Protocolului Opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante nu au permis elaborarea unui document comprehensiv, capabil să asigure eficiența activității de prevenire a torturii conform Protocolului pe de o parte, și asigurarea independenței Avocatului Poporului în procesul de luare a deciziilor, pe de altă parte.

Pe data de 11 iulie Avocatului Poporului a anunțat concursul pentru selectarea membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii. Din lipsa dosarelor suficiente, concursul a fost prelungit.

Abia pe data de 24 octombrie 2016 a fost creat Consiliul pentru prevenirea torturii în calitate de Mecanism național de prevenire a torturii în condițiile Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

Scopul Mecanismului național de prevenire a torturii este de a examina cu regularitate tratamentul aplicat persoanelor private de libertate în vederea consolidării protecției asigurate acestora împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. În sensul art.4 din Protocol, prin persoană privată de libertate se înțelege persoana aflată în detenție sau închisoare ori plasată într-un mediu public sau privat de reținere, din care nu îi este permis să plece la voia sa, prin ordinul oricărei autorități judiciare, administrative sau de altă natură.

Potrivit prevederilor Legii nr.52, Consiliul pentru prevenirea torturii este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului sînt membri de drept ai Consiliului, ceilalți membri fiind propuși de societatea civilă, selectați printr-un concurs organizat de către Avocatului Poporului și numiți pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit.

¹⁶⁹ http://ombudsman.md/sites/default/files/acte_de_reactionare/aviz_0.pdf

¹⁷⁰ http://ombudsman.md/sites/default/files/acte_de_reactionare/reg_in_intregime.pdf

Membrii Consiliului își desfășoară activitatea în baza principiilor independenței, imparțialității, obiectivității și confidențialității. Totodată, membrii Consiliului dispun de legitimație de serviciu și se bucură de garanțiile de independență și inviolabilitate stabilite pentru Avocatul Poporului.

Misiunea Consiliului constă în asigurarea protecției persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante prin:

- efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, plasate acolo prin dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul tacit al acestuia,
- întocmirea rapoartelor în urma fiecărei vizite preventive sau de monitorizare, conform metodologiei de lucru,
- formularea recomandărilor privind ameliorarea comportamentului față de persoanele private de libertate, a îmbunătățirii condițiilor de detenție și a prevenirii torturii, formularea propunerilor de perfecționare a legislației în vederea eliminării cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor omului,
- contribuire la stabilirea și menținerea relațiilor de colaborare cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale naționale și internaționale. Care activează în domeniul prevenirii torturii și a drepturilor omului, pentru a valorifica experiențele lor pozitive și a realiza activități comune menite să contribuie la prevenirea torturii,
- contribuire la cooperarea și comunicarea constatată cu Subcomitetul ONU pentru prevenirea torturii.

Resursele necesare pentru realizarea atribuțiilor Consiliului se includ într-o linie bugetară separată, parte integrantă a bugetului Oficiului Avocatului Poporului. Membrii Consiliului, cu excepția membrilor de drept, au dreptul la o remunerație în mărime de 10% din salariul mediu lunar pe economie pentru fiecare zi în care au efectuat vizite preventive în locurile de detenție sau au participat la ședințele Consiliului.

În prezent Avocatul Poporului elaborează instrucțiunile operaționale necesare pentru standardizarea activităților de prevenire a torturii – metodologiile de efectuare a vizitelor în diferite tipuri de instituții care asigură detenția persoanelor, instrucțiuni cu privire la planificarea vizitelor și elaborarea rapoartelor asupra vizitelor ș.a. De asemenea, este în proces de elaborare un cod de etică pentru membrii Consiliului pentru prevenirea torturii care să conțină reglementări cu privire la conduita acestora în relațiile cu reprezentanții instituțiilor de detenție, persoanele deținute, colaboratorii Oficiului Avocatului Poporului etc.

Între timp a fost creată o subdiviziune structurală specializată în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, care acordă asistență informațională și metodologică necesară membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii pentru a asigura buna desfășurare a activității lor. Ținând cont de faptul că angajații Oficiului Avocatului Poporului sunt funcționari publici, această subdiviziune are trei funcții de bază: asigurarea activității de prevenire a torturii; acordarea asistenței informaționale și metodologice Consiliului pentru prevenirea torturii; asigurarea realizării activităților de promovare a toleranței zero față de tortură.

În perioada de tranziție, pînă la constituirea Consiliului pentru prevenirea torturii în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, activitatea de prevenire a torturii a fost asigurată de funcționarii Oficiului Avocatului Poporului.

CAPITOLUL IV ACTIVITATEA AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2016

CONTRIBUIREA LA PROCESUL DE PERFECTIONARE A LEGISLAȚIEI

Conform Principiilor de la Paris¹⁷¹, o Instituție Națională de Protecție a Drepturilor Omului este chemată să prezinte Guvernului, Parlamentului și altor organe competente opinii, recomandări, propuneri și rapoarte cu privire la orice problemă legată de promovarea și protecția drepturilor omului.

Totodată, aceste prevederi se regăsesc și în Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), nr. 52 din 03.04.2014, unde se menționează că, în scopul perfecționării legislației în domeniul drepturilor și libertăților omului, Avocatul Poporului prezintă subiecților cu drept de inițiativă legislativă propuneri și recomandări de perfecționare a legislației în vederea eliminării cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului; emite opinii asupra proiectelor de acte normative care vizează drepturile și libertățile omului; emite opinii asupra compatibilității legislației naționale cu instrumentele juridice internaționale în domeniul drepturilor și libertăților omului¹⁷².

Astfel, după cum se poate observa și din tabelul de mai jos, în anul 2016 au fost examinate **80 de proiecte de acte normative** asupra cărora Avocatul Poporului și-a expus opinia prin prisma corespunderii acestora standardelor în domeniul drepturilor omului. În același timp, au fost formulate **15 propuneri de modificare** a cadrului normativ, și **3 sesizări** privind controlul constituționalității unor acte normative.

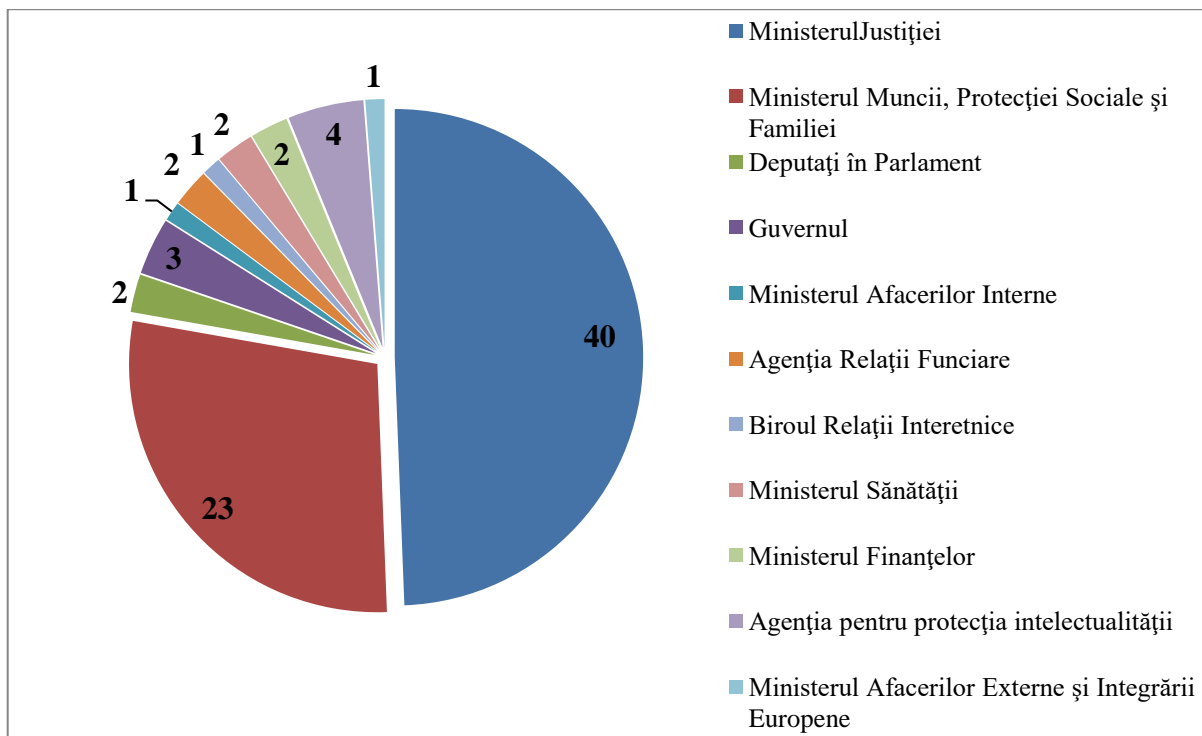
	2015	2016
Opinii asupra proiectelor de acte normative	60	80
Propuneri de perfecționare a legislației	8	15
Sesizarea Curții Constituționale	2	3

¹⁷¹ Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993, reglementează standardele de activitate a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului.

¹⁷² Articolul 27 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52 din 03.04.2017.

Conform diagramei de mai jos, constatăm că cel mai frecvent opinia Avocatului Poporului a fost solicitată de către Ministerul Justiției și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Distribuția proiectelor de acte normative, în funcție de autoritatea solicitată

După cum se poate observa, numărul proiectelor de acte normative avizate este suficient de mare. Se impune însă de notat că o mare parte din acestea nu țineau de domeniul drepturilor omului. În același timp, unele proiecte de acte normative care au un impact foarte important din puncte de vedere al respectării drepturilor omului nu au fost expediate în adresa Avocatului Poporului pentru a fi expertizate.

Am constatat că, deși majoritatea recomandărilor au fost acceptate de către autoritățile vizate, nu în toate cazurile au fost elaborate proiectele de modificare și completare a actelor normative.

Totodată, am stabilit că majoritatea autorităților nu asigură publicarea tabelor de divergențe, pentru a putea urmări care au fost propunerile înaintate în cadrul procesului de consultare a proiectului. Considerăm că este foarte important ca autoritățile să asigure un proces transparent în acest sens.

Referitor la exercitarea controlului constituționalității, în anul 2016 Avocatul Poporului a înaintat o sesizare către Curtea Constituțională cu privire la unele prevederi din

Codul de procedură civilă¹⁷³, care, în opinia Ombudsmanului, ar fi stipulat o limitare excesivă a dreptului la acces liber la justiție a persoanelor cu dizabilități mintale.

Astfel, accesul liber la justiție al unei persoane declarate incapabile printr-o hotărâre judecătorească constituie o intervenție din partea legislatorului în conținutul acestui drept, care afectează însăși substanța sa, fapt contrar articolului 16 coroborat cu art. 20 și 54 din Constituția Republicii Moldova, și este incompatibilă cu pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, în special Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

În concluzie, prin Hotărârea Curții Constituționale nr.33 din 17 noiembrie 2016, sesizarea Ombudsmanului a fost acceptată spre examinare, fiind declarate neconstituționale prevederile contestate.

Într-o altă sesizare, Avocatul Poporului a solicitat controlul constituționalității *Legii nr. 235 privind emisiunea obligațiunilor de stat în vederea executării de către Ministerul Finanțelor a obligațiilor de plată derivate din garanțiile de stat nr.807 din 17 noiembrie 2014 și nr.101 din 1 aprilie 2015 nr. 235 din 03.10.2016.*

În opinia Ombudsmanului această lege lezează drepturile fundamentale ale cetățenilor, în special dreptul la un trai decent garantat de art. 47 și 126 alin.(2) lit. g) din Constituția Republicii Moldova, art.1, 2, 9 și 11 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, art. 22, 25 din Declarația Universală a Drepturilor Omului precum și 4, 12 și 13 din Carta Socială Europeană* (revizuită).

Curtea Constituțională a restituit sesizarea Ombudsmanului, pentru identitatea de obiect, menționând faptul că Legea nr. 235 din 3 octombrie 2016 a constituit obiectul Deciziei nr.77 din 12 octombrie 2016 cu privire la inadmisibilitate.

Totodată, Avocatul Poporului a sesizat Curtea Constituțională privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.162 din 22.07.2005 cu privire la statutul militarilor care interzic multipla cetățenie pentru militarii prin contract. Ombudsmanul a considerat că prevederile contestate sunt discriminatorii și contravin drepturilor fundamentale la muncă și la educație a militarilor prin contract.

În perioada întocmirii prezentului raport, la data de 31 ianuarie 2017, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind controlul normelor contestate și a conchis că aceste limitări nu sunt proporționale scopului asigurării loialității față de stat, afectând dreptul la muncă și la studii, contrar articolului 16 combinat cu articolele 35 și 43 din Constituție.

¹⁷³ <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=434&l=ro>

Curtea a statuat că jurământul militar, dat față de Republica Moldova, reprezintă asumarea responsabilității pentru respectarea legilor și regulamentelor militare, iar încălcarea îndatoririi constituționale și legale atrage după sine răspunderea juridică. Astfel, militarul poate fi tras la răspundere pentru trădare de patrie, divulgarea secretului de stat, predarea de bună voie în prizonierat, părăsirea samavolnică a câmpului de luptă sau refuzul de a acționa cu arma.

RECEPȚIONAREA ȘI EXAMINAREA CERERILOR

Una din atribuțiile Avocatului Poporului este recepționarea și examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Avocatul Poporului nu se substituie prin competențele sale autorităților publice, organelor de drept și instanțelor judecătorești și examinează cererile privind deciziile, acțiunile sau inacțiunile autorităților publice, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, ale organizațiilor necomerciale și persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile care, conform opiniei petiționarului, i-au încălcat drepturile și libertățile.

Pentru a sesiza Avocatul Poporului persoana trebuie să respecte câteva condiții: cererea se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului sau din ziua când acesta a aflat despre presupusa încălcare; în cerere se indică numele, prenumele și domiciliul petiționarului, descrierea succintă a circumstanțelor cauzei, denumirea autorității sau numele persoanei cu funcții de răspundere în urma acțiunilor și/sau inacțiunilor căreia a avut loc încălcarea drepturilor sau libertăților, în cazul în care această persoană se cunoaște; în cazul în care faptele invocate în cerere au constituit obiect al examinării de către alte autorități, la cerere urmează să se anexeze copiile de pe răspunsurile autorităților respective.

În condițiile Legii nr. 52, Avocatul Poporului nu poate primi spre examinare cererea care este în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepția cererilor privind acțiunile și/sau inacțiunile judecătorului; a cărei examinare ține de competența altor organe (intentarea urmăririi penale, explicarea deciziei judecătorești); pe cauză adjudecată, pe care există o sentință sau o hotărâre judecătorească în fond; care conține calomnii și insulte, discreditează autoritățile statului în general, autoritățile locale, asociațiile de cetățeni și reprezentanții lor, care instigă la ură națională, rasială, religioasă și la alte acțiuni pentru care se prevede răspundere conform legii.

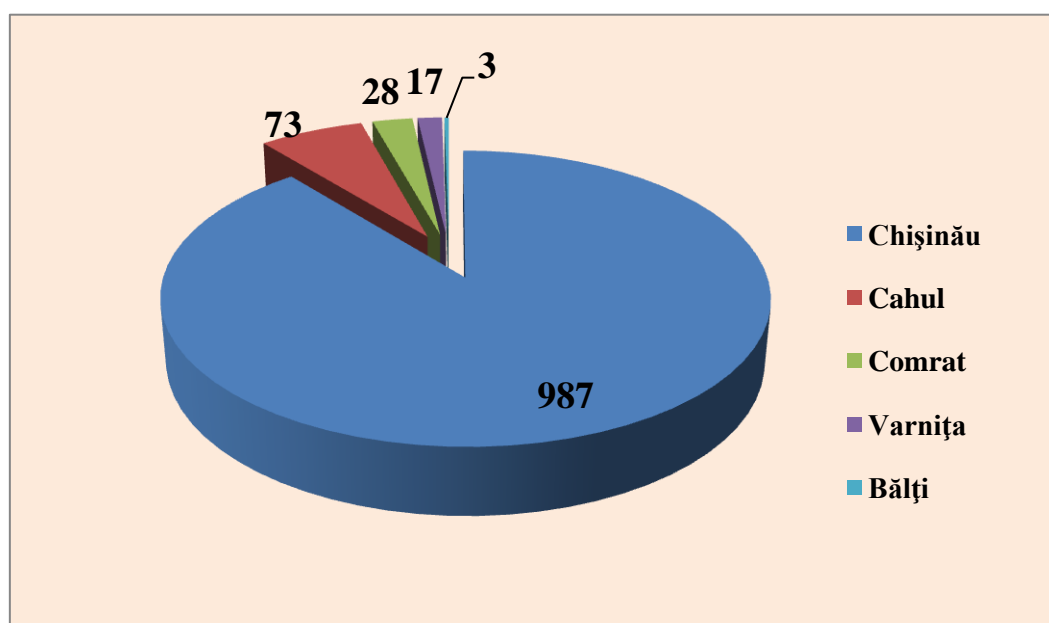
Astfel, Avocatul Poporului este un mecanism extrajudiciar de asigurare a respectării drepturilor omului și constituie o alternativă de soluționare pe cale amiabilă a conflictelor între petiționari și autorități publice, organizații și întreprinderi indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

În activitatea sa, Avocatului Poporului se conduce de cadrul normativ național și de actele adoptate de organele sistemului ONU și ale Consiliului Europei. Unul dintre cele mai importante documente în acest sens sunt Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993, care sunt dezvoltate și tălmăcite în mai multe surse informaționale ale ONU. Potrivit acestor principii, independența, imparțialitatea și confidențialitatea sunt elementele-cheie în activitatea Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului.

Ca urmare a prevederilor legale citate și principiilor de activitate menționate, pentru Avocatul Poporului este primordial ca persoana care se consideră lezată în drepturi de către o autoritate publică să manifeste voință unilaterală pentru intervenirea Avocatului Poporului în soluționarea problemei.

În perioada 01 ianuarie - 31 decembrie 2016, Oficiului Avocatului Poporului a recepționat 1108 de cereri dintre care: 987 cereri - oficiul central al OAP din Chișinău, 73 cereri recepționate la Reprezentanța Cahul, 28 - primite la Reprezentanța Comrat, 17 - la cea din Varnița și 3 cereri recepționate la Bălți

Cererile înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului

Datele statistice prezentate au fost colectate în sistemul de fișă electronică elaborat în anul 1998. Din acest considerent, unele clasificări potrivit dreptului pretins lezată, nu corespund situației la moment din cadrul instituției, motiv din care stemul va fi revizuit odată cu elaborarea unui sistem electronic performant de evidență a cererilor.

Potrivit cererilor recepționate, cele mai des încălcate drepturi ale petiționarilor țin de accesul liber la justiție, securitatea și demnitatea personală și dreptul la asistență și protecție socială după cum urmează:

- **Accesul liber la justiție** – 296 (27%) de cereri, în care au fost invocate probleme referitoare la neexecutarea hotărârilor judecătorești, tergiversarea examinării cauzelor în instanțele judecătorești, dezacordul cu sentința/hotărârea pronunțată de instanțele judecătorești, accesul la avocați, prezumția nevinovăției, dreptul la compensarea prejudiciului;

- **Securitatea și demnitatea personală** - 230 (20,8%) de cereri în care petiționarii reclamă condițiile precare de detenție în penitenciare, îngrădirea accesului la serviciile medicale în locurile de detenție, aplicarea relelor tratamente, încălcarea procedurii la reținere sau arestare, lipsa accesului la informare;

- **Asistență și protecție socială** - 133 (12%) de cereri, ce vizează încălcarea dreptului la un trai decent, neregularități în modalitatea de calculare a prestațiilor.

Clasificarea adresărilor potrivit dreptului pretins lezat, comparativ cu anii 2015 și 2014

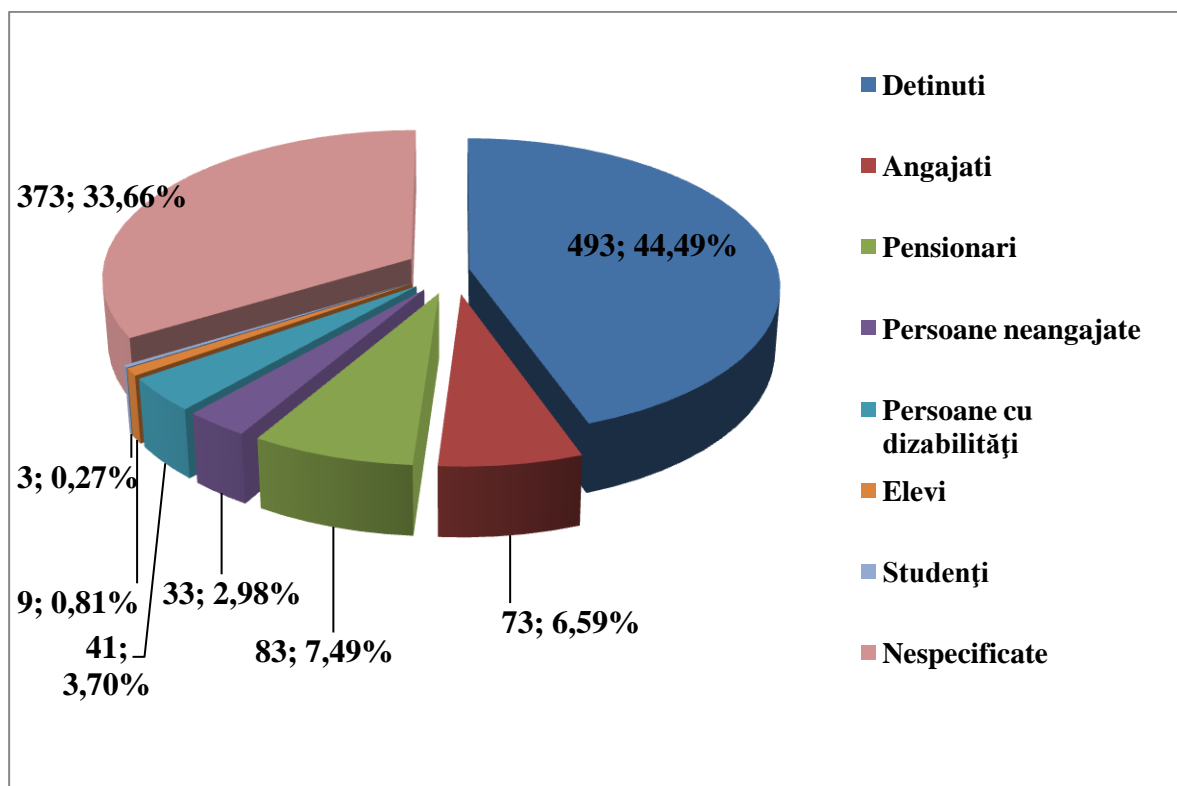
Tematica	2016	2015	2014
Accesul liber la justiție	296	259	265
Securitatea și demnitatea personală	230	195	190
Dreptul la asistență și protecție socială	133	91	154
Proprietatea privată	49	80	148
Accesul la informație	116	75	78
Dreptul la muncă	74	48	70
Viața familială	72	65	92
Dreptul la apărare	35	35	40
Viața intimă și privată	6	3	6
Dreptul la instruire	20	4	20
Dreptul la petiționare	8	19	21
Dreptul la libera circulație	2	8	6
Dreptul la ocrotirea sănătății	40	33	49
Libertăți personale	5	7	8
Dreptul la administrare	6	6	7
Dreptul la cetățenie	2	2	9
Dreptul de vot și de a fi ales	-	-	-
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	6	4	-
Altele	8	9	147

Notă. La rubrica „Altele” sînt incluse cererile în care nu se invocă încălcarea unui drept constituțional și nu pot fi încadrate în sistemul de evidență automatizată a adresărilor parvenite la OAP, cum ar fi drepturile consumatorilor, solicitarea consultațiilor juridice, interpretarea actelor normative, precum și cereri cu presupuse încălcări care au avut loc în afara teritoriului Republicii Moldova.

Din numărul total al persoanelor care pe parcursul perioadei raportate s-au adresat la Oficiul Avocatului Poporului 493 (44,49%) o constituie deținuții, 73 (6,59%) - angajații, 83 (7,49%) - pensionarii, 33 (2,98%) - persoane neangajate, 41 (3,70 %) - persoane cu

dizabilități, 9 (0,81%) - elevii, 3 (0,27%) - studenții, precum și alte categorii mai puțin numeroase, date reflectate procentual în diagrama de mai jos:

Analiza cererilor potrivit categoriilor de petiționari

Examinarea cererilor are drept scop identificarea dreptului pretins lezat, verificarea caracterului temeinic al cererii în raport cu cadrul legislativ și normativ național și internațional, examinarea posibilității de implicare a Avocatului Poporului, iar în cazul în care cererea se află în afara mandatului, este identificată instituția competentă pentru soluționarea cazului.

Potrivit prevederilor art.21 din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) din 03.04.2014, după recepționarea cererii, Avocatul Poporului este în drept să accepte cererea spre examinare, să restituie cererea fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile; să remită cererea organelor competente pentru a fi examinată în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

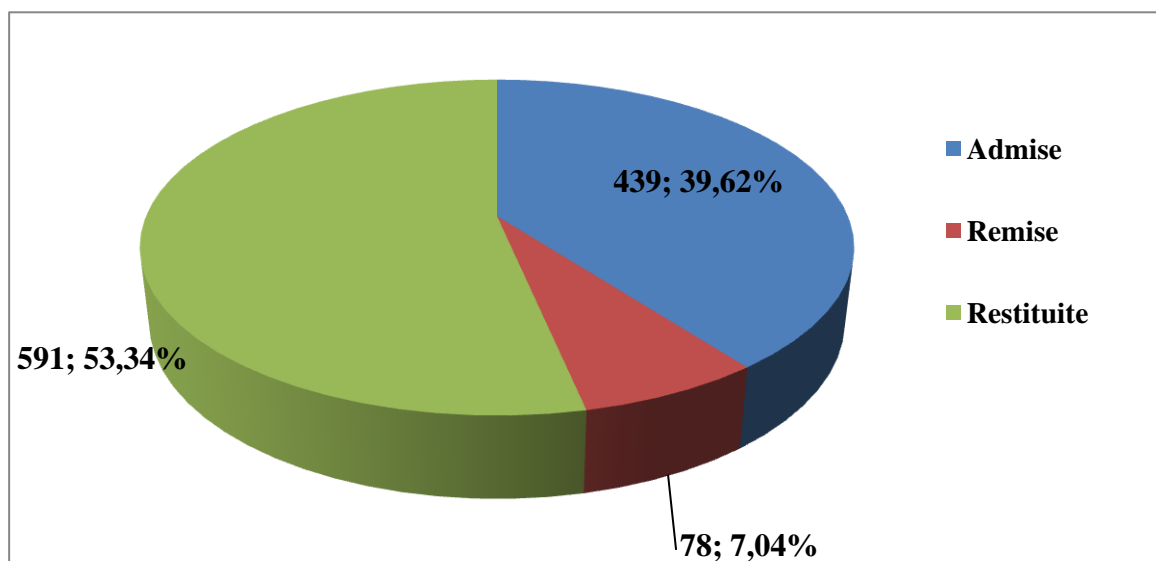
Din cele 1108 de cereri înregistrate, 439 (39,7%) - au fost acceptate spre examinare, cu întreprinderea acțiunilor procesuale potrivit art.25 din Legea nr. 52. În procesul examinării au fost emise acte de reacționare, a fost solicitat concursul instituțiilor și persoanelor cu funcții de răspundere, au fost solicitate informații, documente și materiale

necesare, au fost efectuate vizite de monitorizare, au fost înaintate propuneri de modificare a legislației etc. Din cele 439 cereri au fost soluționate 157 (35,8 %), 47 (10,7 %) cereri fiind soluționate parțial.

78 de cereri (7,1%) au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare. Potrivit Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, Avocatul Poporului este obligat să nu divulge informațiile confidențiale, precum și datele cu caracter personal comunicate în cadrul activității sale, decât cu consimțământul persoanei la care acestea se referă, să nu divulge secretul de stat și alte informații și date ocrotite de lege, de aceea este necesar acordul petiționarului în scris pentru ca cererea să fie remisă organului competent.

Alte 591 de cereri (53,2%) au fost respinse în temeiul prevederilor art. 18, 19, 20 din Legea nr. 52, petiționarilor indicându-li-se procedurile pe care sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Cererile respinse fie au relevat probleme ce nu țin de competența Avocatului Poporului, fie au avut un caracter abuziv.

Clasificarea cererilor în funcție de decizia adoptată

Pe parcursul anului 2016 au devenit tot mai frecvente cazurile când deputații în Parlament, autoritățile publice centrale, autoritățile publice locale și alte instituții, în temeiul art.9 al Legii nr.190-XII din 19.07.1994 cu privire la petiționare, remit spre examinare după competență, Avocatului Poporului cereri individuale ale cetățenilor pentru a fi examinate.

Este de menționat faptul că, în activitatea sa, Avocatului Poporului este în drept să examineze cererile persoanelor fizice, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate, însă în art.19 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, este expres prevăzut, că cererea trebuie să fie depusă personal sau de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia.

Ca urmare a prevederilor legale citate și principiilor de activitate menționate, pentru Instituție este important ca persoana care consideră că dreptul ei este lezat de o autoritate publică sau de o persoană cu funcție de răspundere, să manifeste voința unilaterală pentru intervenirea Avocatului Poporului în soluționarea problemei cu care se confruntă. Pentru acest considerent, Ombudsmanul nu acceptă spre examinare cererile remise de autorități sau depuse de alte persoane contrar cerințelor stabilite din art. 19 alin. (2) din Legea nr. 52. Or, Avocatul Poporului este un mecanism extrajudiciar de asigurare a respectării drepturilor omului și constituie o alternativă de soluționare pe cale amiabilă a conflictelor între petiționari și autorități publice, organizații și întreprinderi indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

Acest principiu de activitate în partea ce ține de admisibilitatea cererilor de la persoanele care pretind că le-au fost lezate drepturile, este caracteristic Instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului din toate țările.

În acest context considerăm necesar a aminti conținutul articolului 3 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014 care prevede că ”Instituția Avocatul Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. Avocatul Poporului nu poate fi supus niciunui mandat imperativ sau reprezentativ. Nimeni nu îl poate obliga pe Avocatul Poporului să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale. Avocatul Poporului nu poate fi obligat să prezinte explicații sau declarații asupra cazurilor examinate sau aflate în procedură de examinare, cu excepția situațiilor în care acestea sunt în folosul părții reprezentate ori conțin informații de interes public. Imixtiunea în activitatea Instituției Avocatul Poporului, ignorarea intenționată de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile a sesizărilor și a recomandărilor Avocatului Poporului, precum și împiedicarea sub oricare formă a activității acestuia atrag după sine răspunderea în conformitate cu legislația”.

Acte emise de Avocatul Poporului

Tipurile de acte	2016	2015	2014
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse se pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr. 52)	65	62	99

Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr. 52)	9	4	19
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocratism (art.25 alin. (1) lit.d) Legea 52)	19	11	13
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii(art. 25 alin. (2) și (3) din Legea nr. 52)	9/7	2/2	12/12
Acord de conciliere (art.23 alin. (3) din Legea nr. 52)	2	1	3
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 a capitolului II din a Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	1	2	13
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației(art.27 lit.a) din Legea nr.52)	15	8	7
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	3	2	4
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art. art. 27 lit. b) din Legea nr. 52)	80	60	60
În total	211	155	245

În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului este împuternicit să întreprindă anumite acțiuni procesuale și să emită anumite tipuri de acte, specifice mandatului după cum urmează:

Aviz cu recomandări (art. 24 din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul): Potrivit art. 24 din Legea nr. 52, în situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere, ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului, un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului.

Autoritatea sau persoana cu funcție de răspundere care a primit avizul este obligată să-l examineze în termen de 30 de zile și să-i comunice în scris Avocatului Poporului despre măsurile luate în vederea remedierii situației.

În cazul în care Avocatul Poporului nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor ce se impun în vederea executării recomandărilor cuprinse în avizul său și/sau să informeze opinia publică. Organul ierarhic superior este obligat să comunice despre măsurile luate în termen de 45 de

zile. În decursul anului 2016 Avocatul Poporului nu a făcut uz de dreptul de a se adresa organului ierarhic superior, dat fiind faptul că autoritățile avizate au dat curs recomandărilor înaintate.

Au fost întocmite 65 de avize cu recomandări, care au fost expediate în adresa autorităților publice centrale și locale, după cum urmează:

Instituțiile vizate în avize	2016
Guvernul Republicii Moldova	1
Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, inclusiv instituțiile subordonate	11
Ministerul Educației și instituțiile subordonate	10
Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv subdiviziunile subordonate și serviciile desconcentrate	4
Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate	18
Sistemul Judecătoresc	1
Autoritățile publice locale	14
Procuratura Generală, inclusiv instituțiile subordonate	1
Ministerul Sănătății	1
Ministerul Apărării	1
Camera de Comerț și Industrie	1
Ministerul Finanțelor	1
Uniunea Administratorilor Autorizați	1
În total	65

Din numărul total de avize cu recomandări, 11 au fost înaintate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și instituțiilor subordonate acestuia. Recomandările înaintate se referă la asigurarea accesului fizic al persoanelor cu dizabilități la organele publice din sfera socială, asigurarea dreptului la un trai decent, asigurarea respectării dreptului la informare a cetățenilor, garantarea protecției persoanelor cu dizabilități, respectarea dreptului la proprietatea privată, neachitarea indemnizației paternale, asigurarea condițiilor adecvate de studiu în instituțiile de învățământ, repunerea în drepturi a copiilor minori, asigurarea dreptului la protecție socială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Ministerul Justiției și instituțiile subordonate au primit recomandări legate de ameliorarea condițiilor de detenție și asigurarea standardelor minime de detenție, dreptul la ocrotirea sănătății, încălcarea dreptului la un proces echitabil.

Avizele expediate autorităților publice locale au avut ca subiecte respectarea dreptului la proprietate, asigurarea dreptului la asistență socială și condițiilor precare de trai,

asigurarea accesului la informare, asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la mediul fizic, protecția specială a copiilor aflați în situația de risc și a copiilor separați de părinți ș.a.

În majoritatea cazurilor instituțiile vizate au ținut cont de recomandările Avocatului Poporului și au întreprins măsurile recomandate, în limita resurselor financiare alocate sau au asigurat că vor depune eforturi pentru a îndeplini recomandările înaintate.

Demers pentru intentarea unui proces disciplinar sau penal (art. 25 lit.b din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul): Potrivit art. 25 lit.b) din Legea nr. 52, după examinarea sesizării, Avocatul Poporului este în drept să intervină pe lângă autoritățile competente cu demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În 2016, Avocatul Poporului a solicitat intentarea proceselor disciplinare sau penale în nouă cazuri în care au fost vizați funcționari ale căror acțiuni au condus la lezarea drepturilor omului:

- Procuratura Generală și procuraturile raionale – 5 demersuri (4 – de intentare a procedurii penale și 1 – a procedurii disciplinare);

- Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate – 3 demersuri în care s-a solicitat intentarea procedurii disciplinare.

- Ministerul Afacerilor Interne – 1 demers privind intentarea procedurii disciplinare.

Din cele 4 demersuri pentru intentarea procedurii penale înaintate Procuraturii Generale și procuraturii raionale, unul a fost satisfăcut, fiind pornită o cauză penală. Într-un caz a fost emisă o ordonanță de neîncepere a urmăririi penale și alte două demersuri sunt în proces de examinare.

În ceea ce privește demersurile de intentare a procedurii disciplinare expediate în adresa Ministerului Justiției, inclusiv instituțiilor subordonate, Ministerului Afacerilor Interne și Procuraturii Generale și procuraturilor raionale, în rezultatul a două demersuri a fost dispusă începerea procedurii disciplinare și alte 3 cazuri se află în proces de examinare.

Sesizare (art.25 lit.d) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul):

Conform art.25 lit.d) din Legea nr. 52, Avocatul Poporului este în drept să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism. Cu trimitere la această prevedere, în anul 2016 au fost înaintate 19 sesizări:

- Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei - 5
- Ministerului Educației - 4
- Autorităților publice locale -10

În aceste sesizări Avocatul Poporului a atenționat autoritățile vizate asupra acțiunilor/inacțiunilor legate de victimizarea copiilor; asigurarea dreptului copilului de a crește într-un mediu favorabil pentru dezvoltarea armonioasă fizică și psihică; asigurarea dreptului la asistență și protecție socială, inclusiv a copiilor orfani; asigurarea dreptului la învățătură; tulburarea ordinii publice pe timp de noapte; a dreptului la muncă și protecția muncii.

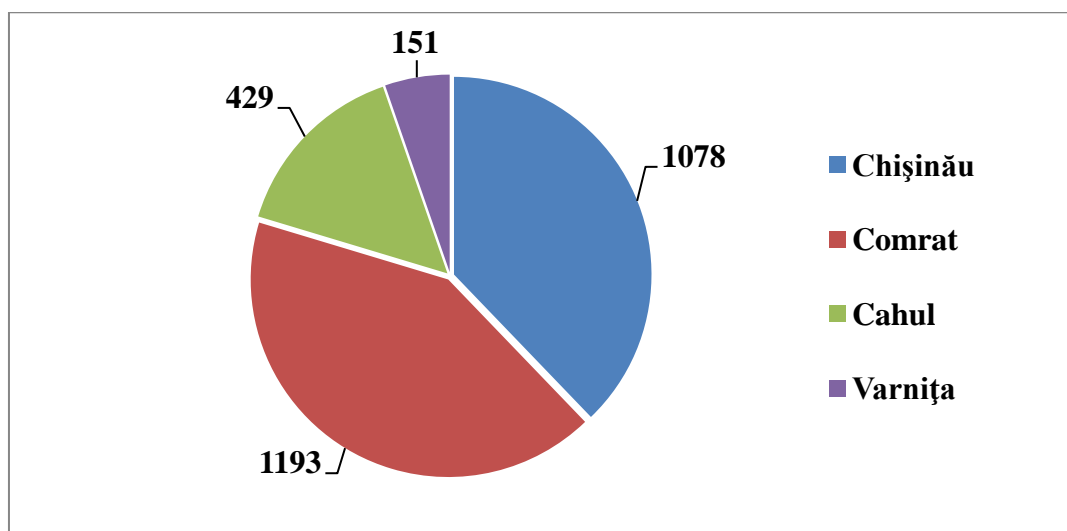
Avocatul Poporului a mai constatat că violări grave ale drepturilor omului au fost admise drept urmare a neglijenței și iresponsabilității manifestate de către persoane cu funcții de răspundere. Cel mai frecvent sunt afectați în asemenea cazuri copiii, persoanele cu dizabilități și cele în etate. În răspunsurile la cele 4 sesizări adresate Ministerului Educației, Avocatul Poporului a fost informat că recomandările sale au fost luate în calcul și că acestea au fost aplicate în practica educațională.

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a fost sesizat privind încălcarea dreptului la învățătură și protecția familiei și a copilului; lezarea dreptului copilului de a crește într-un mediu favorabil pentru dezvoltarea fizică și psihică armonioasă, încălcarea dreptului la asistență și protecție socială, violența domestică asupra copilului din partea părinților. Autoritățile publice enumerate mai sus s-au conformat sesizărilor primite și au reacționat în urma examinării acestora.

Potrivit art.19 alin.(5) din Legea nr.52, Avocatul Poporului examinează și cereri orale, parvenite în cadrul audiențelor organizate nu mai rar decât o dată pe lună. Deși noua lege nu prevede desfășurarea activității de audiență de către angajații Oficiului Avocatului Poporului, pe parcursul anului 2016, cetățenii au fost audiați de către angajații Oficiului Avocatului Poporului din municipiul Chișinău și cei ai reprezentanțelor din Cahul, Comrat și Varnița.

În această ordine de idei este necesar de menționat că Oficiul Avocatului Poporului și-a propus să schimbe procedura de audiere a cetățenilor, astfel încât să nu substituie activitatea avocaților licențiați, prin oferirea de consultații juridice. Persoanele care se vor adresa la Oficiul Avocatului Poporului vor fi ajutate să depună o cerere Avocatului Poporului, în cazul în care problema ține de competența acestuia. În celelalte cazuri, vizitatorii vor fi îndrumați să se adreseze autorităților competente de a le soluționa problema.

Audiența cetățenilor

Pe parcursul anului 2016, funcționarii Oficiului Avocatului Poporului au primit în audiență 2851 de persoane. La sediul central al OAP din Chișinău s-au adresat 1078 cetățeni (38%), la Reprezentanța Comrat a OAP - 1193 de cetățeni (42%), Reprezentanța Cahul a OAP a primit în audiență 429 de persoane (15%), iar Reprezentanța Varnița – 151 de cetățeni (5%).

PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI

În anul 2016, Avocatului Poporului a organizat 135 de activități de promovare și de instruire, față de 125 – în anul precedent. Elementul de noutate este prevalarea acțiunilor de instruire față de cele de promovare – 98 de instruiri și 37 de evenimente de promovare. Și asta deoarece în perioada de referință, pe de o parte, s-a pus accentul pe acțiuni mai complexe, fiind organizate patru conferințe naționale, una internațională, 3 mese rotunde, un forum al copiilor, iar pe de altă parte, activitățile de instruire a populației și profesioniștilor au fost realizate după noi reguli și principii, ceea ce s-a soldat cu rezultate mai bune în domeniul vizat.

Activitățile de promovare au avut ca teme principale Evaluarea Periodică a Republicii Moldova, promovarea drepturilor copiilor, promovarea dreptului la sănătate, promovarea recomandărilor Avocatului Poporului privind ameliorarea situației respectării drepturilor omului în țara noastră, în contextul prezentării publice a concluziilor Raportului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2015, promovarea rezultatelor Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat de Oficiul Avocatului Poporului cu suportul OHCHR.

În 2017, au fost elaborate și editate 14 materiale informative, asigurată coordonarea procesului de tipărire a încă 8 titluri de carte publicate cu finanțarea PNUD și OHCHR.

Acțiuni de promovare a drepturilor copilului

În anul 2016 activitățile de promovare a drepturilor copilului au avut loc cu participarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, numită în această funcție în aprilie anul trecut.

Cu prilejul Zilei Internaționale a drepturilor copilului, Oficiul Avocatului Poporului a fost gazda mai multor întâlniri ale Ombudsmanului cu copiii, pentru care a fost organizată prezentarea Oficiului Avocatului Poporului, informarea despre echipa apărătorilor drepturilor omului, atribuțiile lor funcționale. Maia Bănărescu le-a vorbit copiilor și părinților despre obiectivele și misiunea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, despre competențele acestuia.

De Ziua Internațională a Copilului, în contextul festivității „Ușilor deschise”, la Oficiul Avocatului Poporului au venit elevi de la trei centre comunitare municipale Chișinău pentru copii și tineret, însoțiți de pedagogii acestora. La o discuție cu Ombudsmanul au venit de asemenea elevi de la centrele comunitare pentru copii și tineret din sectorul Ciocana – „Speranța” și „Convorbitorul” și din sectorul Rîșcani – „Zorile”.

Tot pe 1 iunie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a participat la acțiunile ce au avut loc în Grădina Publică „Ștefan cel Mare” din capitală, în organizarea Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului și Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO. În cadrul acestui eveniment, Maia Bănărescu a invitat copiii să ia parte la o tombolă „Cunoaște-ți drepturile!”, toți participanții fiind menționați cu mici cadouri.

Avocatul Poporului a consultat opinia copiilor privind respectarea drepturilor lor în cadrul a numeroase întâlniri cu aceștia: cu adolescenții și copiii din diasporă, participanți la cea de-a IV-a ediție a programului DOR; cu membrii Grupului de reflecție care monitorizează respectarea drepturilor copilului prin prisma Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, instituit de Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului; cu copiii care s-au odihnit la taberele de odihnă și întremare a sănătății „Cireșarii”, „Camping” „Zîmbetul”, „Perlele Nistrului” din orașul Vadul lui Vodă, municipiul Chișinău și „Viișoara” din satul Ciobanovca, Anenii Noi; cu minorii ce își ispășesc pedeapsa în Penitenciarul nr. 12 Goian; cu elevii de la Liceul Teoretic „Principesa Natalia Dadiani”, Școala specială nr. 12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă din Chișinău, cu membrii Consiliului Național al Elevilor; beneficiarii Centrului de plasament temporar al copiilor și tinerilor orfani în perioada post-instituțională „Vatra”.

Maia Bănărescu i-a informat despre activitatea de apărare a drepturilor copilului, despre principalele lor drepturi - la viață, la familie, la identitate, la sănătate, la opinie. În același timp Avocatul Copilului s-a documentat din prima sursă despre problemele copiilor, a cunoscut felul lor de a gândi, de a-și percepe drepturile și apărarea acestor drepturi. Avocatul Copilului a anunțat că dialogul direct, colectiv sau individual cu copiii va constitui o prioritate în activitatea ombudsmanului.

Întru realizarea acestei intenții, pe 16 noiembrie 2016, Avocatul Copilului a organizat un prim Forum de discuție cu elevii și adolescenții din țară la tema „Participarea copiilor și adolescenților – catalizator al promovării și monitorizării drepturilor copiilor în Moldova”. Această întrunire a avut drept scop inițierea unui dialog constant între Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și adolescenții din Moldova privind respectarea drepturilor lor, stabilirea unor relații permanente de colaborare. Evenimentul în cauză s-a desfășurat cu suportul UNICEF Moldova și a întrunit 50 de copii și adolescenți.

În luna noiembrie, la trei posturi de televiziune (Jurnal TV, Moldova 1, Gurinel) a fost difuzat un spot social, elaborat de Oficiul Avocatului Poporului pentru promovarea drepturilor copilului.

Spotul a fost promovat și pe Facebook, versiunea în limba română înregistrând 29 195 de vizualizări, iar cea în limba rusă – 27.772 de vizualizări. Tot în anul 2016 a fost elaborat conceptul unei noi pagini a copilului pe site-ul www.ombudsman.md, care urmează a fi definitivată în anul 2017.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a promovat interesele și drepturile copilului în cadrul a numeroase întâlniri cu reprezentanți ai autorităților publice de diferite niveluri: cu factori de decizie din cadrul Direcției municipale Chișinău pentru protecția drepturilor copilului, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Sănătății, Ministerului Afacerilor Interne, DIP. În principal au fost abordate problemele plăților informale; alimentației copiilor în școli și grădinițe; a violenței față de copii; a respectării drepturilor copiilor din detenție; probleme legate de prevenirea și combaterea delincvenței juvenile, asistența copiilor în situații de risc, rolul polițiștilor în asigurarea respectării drepturilor copilului; calitatea serviciului de asistență medicală de urgență; incluziunea copiilor cu autism.

Protecția drepturilor copiilor aflați în situație de risc care locuiesc în clădirile părăsite din Chișinău a constituit tema unei reuniuni de lucru, convocate de Avocatul Copilului, ca reacție la semnalele apărute în presă la acest subiect. La ședință au participat reprezentanții Ministerului Educației; Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei; Ministerului Sănătății; Ministerului Justiției și Ministerului Afacerilor Interne, reprezentanții Direcțiilor pentru Protecția Drepturilor Copilului din sectoarele Ciocana și Botanica, reprezentanți ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova, ai Alianței ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei, Asociației pentru Abilitarea Copilului și Familiei „AVE Copiii”, Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, Centrului Național de prevenire a abuzului față de copii CNPAC.

Ombudsmanul a insistat asupra rezolvării în regim de urgență a situației „copiilor străzii”, pentru care nu există soluții sistemice de abordare interinstituțională, cum ar fi, de exemplu, intervenția echipelor de urgență, deoarece un astfel de serviciu în Moldova nu există.

Promovarea dreptului la sănătate – o nouă direcție în activitatea Avocatului Poporului

În 2016 Avocatul Poporului și-a extins aria de acțiune de promovare a drepturilor omului. Și asta deoarece Ombudsmanul și-a stabilit din 2016 printre prioritățile de activitate pentru următorii ani monitorizarea și evaluarea gradului de respectare a drepturilor

fundamentale ale omului în contextul serviciilor medicale prestate în instituțiile medicale din Republica Moldova. Activitățile propuse pe acest segment vor avea un caracter diferit: de monitorizare, de analiză a legislației în domeniu în vederea perfecționării ei, acțiuni de instruire a pacienților și a cadrelor medicale, precum și de sensibilizare a publicului larg cu privire la situația în domeniul dat.

O primă acțiune desfășurată în vederea ameliorării situației privind respectarea dreptului la ocrotirea sănătății în Republica Moldova a fost **Atelierul de lucru „Evaluarea nivelului de respectare a drepturilor omului în instituțiile medicale din Republica Moldova”**. Reuniunea a avut drept scop stabilirea de contacte cu actorii cei mai importanți din domeniul ocrotirii sănătății, anunțarea intenției de a aborda problemele din sfera ocrotirii sănătății și invitarea la dialog și colaborare, având în vedere obiectivul comun de asigurare a accesului persoanelor la servicii medicale de calitate și în volum deplin. La reuniune au participat reprezentanți ai Ministerului Sănătății, ai CNMS, CNAM, ai Consiliului Național de Evaluare și Acreditare a Spitalelor, Biroului de țară OMS, Fondului ONU pentru populație, ai Proiectului GIZ și Centrului de Politici și Analize în Sănătate, ai PNUD și OHCHR, ai Oficiului Avocatului Poporului, în total 26 de persoane.

Respectarea dreptului la ocrotirea sănătății a constituit tema **Decadei pentru drepturile omului din 2016, care a inclus peste 10 activități**.

Pe 6 decembrie a fost organizat un **eveniment de prezentare publică a studiului „Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova”, realizat de Oficiul Avocatului Poporului cu suportul OHCHR**. La masa rotundă au participat peste 40 de persoane: reprezentanți ai autorităților publice, deputați, reprezentanți ai comunității științifice și ai partenerilor de dezvoltare.

În contextul Decadei tematice a fost elaborat un spot social privind dreptul la servicii medicale de sănătate, care a fost difuzat la trei posturi de televiziune Jurnal TV, Moldova 1, RTR Moldova.

Respectarea dreptului la sănătate a constituit tema Concursului de desene „Sănătatea ta, dreptul tău, viitorul tău”, organizat de Oficiul Avocatului Poporului, la care au participat aproximativ 500 de copii.

Cele mai bune lucrări ale copiilor au fost vernisate pe 10 decembrie, de Ziua Internațională a drepturilor omului, la Centrul republican pentru copii și tineret „Artico”, eveniment în al cărui cadru au fost premiați 51 de elevi.

40 de lucrări învingătoare ale concursului de desene pentru copii cu genericul „Sănătatea ta – dreptul tău, viitorul tău” au fost expuse, ulterior, în incinta sediului Parlamentului Republicii Moldova.

Concursul de desene și organizarea evenimentului de premiere au fost realizate cu suportul financiar al UNICEF și OHCHR Moldova, iar Ministerul Sănătății și Centrul Național Anticorupție au fost parteneri ai Oficiului Avocatului Poporului în desfășurarea acestora.

Suplimentar la premiile înmânate pe 10 decembrie, peste 100 de cadouri vor fi transmise copiilor în anul 2017 în cadrul unor vizite ale angajaților Secției promovarea drepturilor omului, relații internaționale și comunicare la instituțiile de învățământ din care au participat mai mulți elevi la concursul de desene. Toți participanții au fost menționați cu premii de încurajare.

Promovarea concluziilor și recomandărilor Avocatului Poporului din Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2015

În corespundere cu articolul 19 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), până pe 15 martie a fiecărui an, Avocatul Poporului prezintă Parlamentului raportul cu privire la respectarea drepturilor omului, iar proiectul acestuia este supus dezbaterilor publice cu cel puțin o lună înainte de prezentarea acestuia Parlamentului și este publicat pe pagina web a Oficiului Avocatului Poporului.

Începând cu 15 februarie, capitole din proiectul raportului anual au fost plasate pe pagina web a instituției. Mai mult, opinia membrilor societății civile a fost consultată cu mult înainte de procesul de elaborare a raportului anual. Avocatul Poporului a oferit reprezentanților sectorului neguvernamental posibilitatea de a avansa propuneri privind chestiunile care să fie incluse în raportul anual în cadrul întâlnirii sale cu reprezentanți ai ONG-urilor din 3 decembrie 2015.

Viziunea Avocatului Poporului privind starea de lucruri în domeniul respectării drepturilor omului în țara noastră a fost prezentată în cadrul unei conferințe naționale, desfășurate pe 29 martie, care a întrunit reprezentanți ai sectorului asociativ, ai autorităților publice cu atribuții în domeniu, parteneri internaționali.

În cadrul evenimentului de prezentare publică a Raportului cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2015, s-a anunțat despre schimbarea siglei Instituției naționale de protecție a drepturilor omului, care a fost prezentată public.

Elementele centrale ale siglei sunt:

Litera O – prima literă a cuvântului Ombudsman, acesta fiind simbolul unui stat democratic;

Ochiul deschis – simbol al supravegherii continue, funcție de bază a Avocatului Poporului;

Mâna stângă ridicată de persoană care depune jurământul, aceasta fiind promisiunea publică care invocă respectarea de valori morale recunoscute de toți.

Modificarea logo-ului instituției vine în contextul procesului de reorganizare a acesteia din Centrul pentru Drepturile Omului în Oficiul Avocatului Poporului, în conformitate cu prevederile Legii nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul). Lansarea unei noi identități vizuale a fost determinată însă nu doar de nevoia de a semnala schimbarea numelui instituției, a ombudsmanilor, dar și de dorința, intenția fermă de a realiza o schimbare nu doar de formă, ci și de conținut, astfel încât să fie modificată percepția publicului larg privind activitatea și prestația Avocatului Poporului.

Cu suportul PNUD Moldova, în 2016, au fost elaborate și confecționate mai multe materiale promoționale cu sigla nouă a instituției, care au fost distribuite sau utilizate deja în cadrul activităților de promovare.

Un eveniment remarcabil produs în anul 2016 a fost realizarea, cu suportul ONCHR și PNUD Moldova, și prezentarea publică pe 19 iulie a Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”. Studiul a fost elaborat la comanda Oficiului Avocatului Poporului, cu acceptarea ideii de concept propusă de Instituția Ombudsmanului, pentru identificarea, din perspectiva cetățeanului de rând, a problemelor existente în domeniu, măsurarea evoluțiilor în domeniu din ultimii ani.

Anterior, un studiu general referitor la protecția drepturilor omului în Republica Moldova a fost elaborat în anul 2004 cu asistența PNUD Moldova. De atunci au fost implementate două planuri de acțiuni în domeniul drepturilor omului însă nu a fost evaluat impactul acestor documente de politici asupra situației privind drepturile omului din țară. Din acest punct de vedere, rezultatele studiului sunt foarte importante pentru estimarea impactului politicilor statului asupra situației privind respectarea drepturilor omului în

Republica Moldova și planificarea de noi acțiuni strategice în scopul îmbunătățirii situației existente. Acesta mai oferă posibilitatea de a verifica gradul de corespundere a viziunii Avocatului Poporului asupra stării de lucruri în domeniul drepturilor omului, dar și reevaluării, în caz de necesitate, a priorităților stabilite în activitate.

De altfel, în linii mari, percepțiile respondenților au coincis cu cele ale Avocatului Poporului, constatări similare fiind făcute în baza petițiilor, adresărilor, dar și urmare a monitorizării situației în domeniu.

La discuțiile privind constatările studiului au participat deputați, demnitari și funcționari publici cu atribuții ce țin de respectarea drepturilor omului, partenerii de dezvoltare, reprezentanți ai societății civile și ai misiunilor diplomatice acreditate în Republica Moldova.

Promovarea Consiliului pentru prevenirea torturii

Pe data de 02 decembrie 2016, Avocatului Poporului cu suportul Oficiului Consiliului Europei în Moldova a organizat un eveniment de prezentare publică a membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii, constituit în condițiile Legii nr. 52.

La întrunire au participat reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne, Departamentului Instituțiilor Penitenciare, ai Ministerului Sănătății, Ministerului Munci, Protecției Sociale și Familiei, ai Procuraturii, șefi ai penitenciarelor, ai spitalelor de psihiatrie, ai internatelor psihoneurologice, caselor-internat pentru copii cu deficiențe mintale, reprezentanți ai PNUD, OSCE.

Avocatul Poporului i-a prezentat asistenței pe membrii Consiliului pentru prevenirea torturii, Mihail Gorincioi, Svetlana Doltu, Radu Nicoară și Ceslav Panico, care, la rândul lor, au oferit date despre activitatea lor anterioară. Avocatul Poporului a subliniat importanța instituirii Consiliului pentru prevenirea torturii și a demarării activității acestuia.

Prezent la eveniment, șeful Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova, Jose-Luis Herrero, a salutat faptul creării și lansării activității Consiliului pentru prevenirea torturii, exprimându-și speranța că acesta va fi unul funcțional și că își va aduce aportul, conform competențelor, la ameliorarea condițiilor de detenție, prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente.

Jose-Luis Herrero a mai afirmat că Consiliul Europei este gata să sprijine în continuare Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova și noul Consiliu pentru prevenirea torturii în vederea consolidării capacităților acestora la implementarea funcțiilor

lor în vederea prevenirii eficiente a torturii și relelor tratamente în Moldova, în corespundere cu standardele europene și internaționale.

Viceministrul Justiției, Anatolie Munteanu a felicitat asistența cu ocazia creării MNPT și a anunțat despre deschiderea autorităților pentru a asigura accesul liber și neîngrădit în locurile de detenție membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii. Urmare a unei activități eficiente a MNPT țara noastră are numai de câștigat pentru că MNPT oferă o radiografie a situației din locurile de detenție și a problemelor-cheie care trebuie soluționate, a spus viceministrul Justiției.

Activitatea editorială a OAP

În 2017, Oficiul Avocatului Poporului a editat Raportul cu privire la respectarea drepturilor omului în anul 2015, pliantul „Cine este Avocatul Poporului?” în limbile română, rusă, și găgăuză; „Cine este Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului?” în limbile română și rusă; ediții bilingve ale broșurilor „Oficiul Avocatului Poporului în cifre. Anul 2015” și „Adolescentul”. În contextul activităților de promovare a dreptului la ocrotirea sănătății, au fost elaborate și editate pliantele „Dreptul pacientului la informare corectă” și „Dreptul pacientului la consimțământ informat”. Funcționarii Oficiului Avocatului Poporului au coordonat procesul de editare a următoarelor titluri de carte, finanțate de OHCHR: Raportul OAP pentru anul II al EPU, Studiul „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” și Studiul „Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova” în limbile română, rusă și engleză.

A mai fost elaborată și tipărită o ediție nouă a broșurii „Ghid juridic pentru victimele violenței în familie”, în corespundere cu modificările operate în Legea nr. 45 și alte peste 10 acte legislative, precum și reeditată Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Activitatea de instruire/informare privind drepturile omului

În anul 2016 angajații Oficiului Avocatului Poporului au realizat **89 activități de instruire**.

41 de activități au fost organizate de către funcționari ai Oficiului central al instituției, dintre care 11 - de către angajații Direcției pentru drepturile copilului, și 48 - de către angajații reprezentanțelor Oficiului Avocatului Poporului. Cele mai multe activități de

instruire le-au organizat funcționarii de la Reprezentanța Comrat: **34 de activități la care au participat 940 participanți.**

La activitățile de instruire au luat parte aproximativ **2730 persoane**: dintre care 1631 sunt elevi, 290 - tineri sau studenți, 113 - funcționari publici, aproximativ 180 lucrători din sistemul penitenciar, primari, asistenți sociali, părinți, pedagogi, polițiști, parajuriști, reprezentanți ai minorităților naționale.

Tematica activităților de instruire

Scopul activităților de instruire realizate de OAP a fost informarea privind drepturile omului, promovarea valorilor respectului față de libertățile fundamentale și demnitatea umană.

În cadrul activităților de instruire au fost discutate temele: drepturile omului și cum le apără ombudsmanul, discriminarea, drepturile persoanelor cu dizabilități, prevenirea torturii, combaterea violenței în familie, școală și societate, drepturile electorale, etc.

Participanții la **12 instruirii** au aflat mai multe **despre activitatea Avocatului Poporului, Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului și a Oficiului Avocatului Poporului**, atribuțiile prevăzute de Legea nr.52, despre felul în care Avocatul Poporului colaborează cu diverse instituții, cu organele statului, cu organizațiile neguvernamentale și cu cetățenii, cum apără Avocatul Poporului drepturile pensionarilor, persoanelor cu dizabilități, cum monitorizează respectarea drepturilor omului, iar Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului – drepturile copiilor. Drept suport pentru astfel de activități au servit pliantele editate de instituție „Cine este Avocatul Poporului?”, «Кто такой Народный Адвокат?», „Cine este Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului?”, «Кто такой Народный Адвокат по защите прав ребенка?», „Oficiul Avocatului Poporului în cifre. Anul 2015” în limbile română și rusă, broșura despre Avocatul Poporului în limba găgăuză.

În perioada campaniei preelectorale, la **13 instruirii**, realizate mai ales în rândul tinerilor care au participat pentru prima dată la alegeri, aceștia au fost informați despre drepturile electorale, procedura votării, au fost examinate exemple de încălcare a drepturilor electorale. În cadrul acestor activități a fost utilizată broșura „Vreau să votez”.

Practica anilor precedenți a demonstrat necesitatea instruirilor în **domeniul combaterii violenței**. Această temă a fost discutată în cadrul a **11 activități de instruire**.

Luând în considerație diverse aspecte ale fenomenului violenței, tematica instruirilor a fost selectată în funcție de publicul-țintă: cu pedagogii și părinții elevilor s-au discutat

cauzele și consecințele fenomenului violenței în școală și în familie. Astfel de activități au avut loc cu antrenarea psihologilor, a reprezentanților organizațiilor neguvernamentale.

La activități a fost utilizată broșura „Ghid juridic pentru victimele violenței domestice”, inclusiv în varianta reeditată, din 2016, după modificarea Legii cu privire la combaterea violenței în familie.

Violența în școală și în societate, tipurile de violență, metodele de combatere a violenței în rândul elevilor au fost discutate cu școlarii din Liceele „Principesa Natalia Dadiani”, „Ion Creangă”, „Spiru Haret” din Chișinău, precum și din Liceul „Mihai Eminescu” din Cimișlia, din mai multe instituții de învățământ din Comrat.

Această temă a fost abordată atât în cadrul tradiționalei Campanii de combatere a violenței în familie pe care OAP o desfășoară anual în a doua jumătate a lunii noiembrie, cât și pe parcursul întregului an.

Drepturile copiilor, drepturile tinerilor, conținutul Convenției ONU privind drepturile copiilor, cum se realizează drepturile copiilor, cum își pot apăra copiii drepturile lor, ce rol are în acest proces Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului și cum lucrează acesta – au fost temele abordate în cadrul a **19 activități de instruire** organizate cu tineri și copii. În cadrul acestor instruirii copiii au discutat despre drepturi și obligații, au încercat să înțeleagă ce este discriminarea, cum poate fi evitată violența, alte probleme specifice unor diverse vârste, inclusiv celei adolescente. La aceste activități au fost repartizate materialele informative editate de Oficiul Avocatului Poporului: „Sunt copil - am drepturi!”, „Convenția ONU privind drepturile copilului”, „Cine este Avocatul copilului?”, „Adolescentul” în limba română și rusă.

Au continuat și în acest an instruirile în domeniul **combaterii și prevenirii torturii, relelor tratamente, tratamentelor inumane și degradante**, activități care se desfășoară în colaborare cu Centrul de instruire de pe lângă Departamentul Instituțiilor Penitenciare. În cadrul a **9 activități de instruire** au fost instruiți peste 180 angajați ai sistemului penitenciar, ofițeri și subofițeri, persoane nou-angajate.

Au fost puse în discuție temele: cauzele și consecințele relelor tratamente și ale torturii, combaterea discriminării, garanțiile împotriva torturii și relelor tratamente, instrumentele naționale și internaționale în domeniul combaterii torturii, cauzele Moldovei ajunse la CEDO pe fapte de tortură și rele tratamente. Obiectivul acestor activități a fost conștientizarea de către angajații DIP, care lucrează în locurile unde sunt deținute persoanele lipsite de libertate a faptului că tortura, relele tratamente sunt incompatibile cu un sistem de justiție unde în capul mesei stă respectarea drepturilor omului. Instruirii similare au fost organizate cu poliștii și carabinierii.

Activitățile de instruire au mai avut ca teme combaterea discriminării, drepturile persoanelor cu dizabilități, dreptul muncii, dreptul la asigurare și protecție socială, drepturile reprezentanților minorităților naționale.

În premieră în anul 2016 în cadrul activităților de instruire a fost abordată tematica drepturilor pacienților.

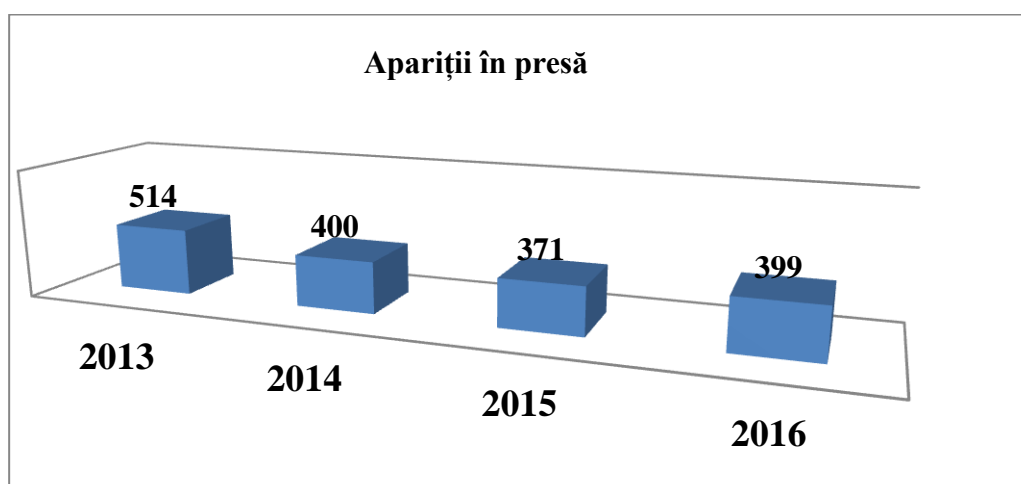
În 2016 în Oficiul Avocatului Poporului a fost schimbată abordarea privind modul de organizare a activităților de instruire în condițiile în care o parte dintre angajații instituției au urmat cursuri speciale de formatori în domeniul drepturilor omului. Urmare a sporirii nivelului de pregătire a formatorilor a crescut calitatea și numărul instruirilor.

În premieră în 2016, după instruire a fost solicitată opinia participanților la aceste activități. În acest scop a fost elaborat și aplicat un chestionar –tip (adaptat în funcție de necesitate: obiective, grupul-țintă, categoriile de participanți, teme, etc.), care a fost propus la sfârșitul fiecărei instruirii. În acest mod, formatorii din cadrul instituției înțeleg în ce măsură au fost atinse obiectivele propuse în cadrul instruirii, dar și necesitățile pentru viitoarele cursuri. Chestionarul pus în aplicare mai oglindește și gradul de satisfacție a publicului, care în 2016 s-a menținut la nivel înalt.

În total în cursul activităților de instruire au fost distribuite 5310 materiale informative, editate de Oficiul Avocatului Poporului, iar în biblioteci au fost transmise 1570 de exemplare de titluri de carte, pliante și broșuri.

Comunicarea externă și relația cu mass-media

În anul 2016 relația Avocatului Poporului cu mass-media nu a fost îmbunătățită substanțial. Numărul aparițiilor în presă privitor la activitatea Avocatului Poporului, reacțiile avocaților poporului la anumite evenimente din sfera drepturilor omului a crescut nesemnificativ față de anul 2015, cu 399 în anul trecut, în raport cu 371 – în anul 2015.

În perioada de raportare au fost organizate 6 evenimente pentru mass-media: două conferințe de presă, trei cluburi de presă și o întâlnire informală cu jurnaliștii.

La o conferință de presă, la scurt timp de la numirea în funcție, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și-a prezentat prioritățile mandatului de ombudsman. Cea de-a doua conferință de presă a fost organizată cu prilejul Zilei mondiale a sănătății mintale. În anul 2017 s-a revenit la experiența de organizare a cluburilor de presă, care au avut ca teme „Drepturile Omului în Republica Moldova în contextul Evaluării Periodice Universale (EPU): viziunea și recomandările Instituției Ombudsmanului”; Respectarea dreptului la viață a copilului în Republica Moldova; Respectarea dreptului la sănătate în țara noastră.

Și dacă nu toate aceste evenimente organizate pentru mass-media au atras suficientă atenție din partea jurnaliștilor, de exemplu, cluburile de presă nu au întrunit un număr mare de participanți, atunci reacțiile avocaților poporului la diverse semnale apărute în presă privind probleme stringente și de actualitate din sfera drepturilor omului au fost preluate activ de instituțiile media din țară. În total, au fost făcute publice peste 30 de luări de atitudine și sesizări din oficiu.

Cele mai importante sesizări din oficiu sau luări de atitudine din anul 2016 sunt:

- Reacția la cazul Baștovoii în care s-a atenționat aspra situației create în sistemul medicinei de urgență;

- Reacția în legătură cu elaborarea proiectului de lege numită Big Brother care permitea blocarea site-urilor și citirea mesajelor electronice;

- Reacția la asumarea de către Guvern a răspunderii pentru pachetul de legi cu privire la sistemul bancar;

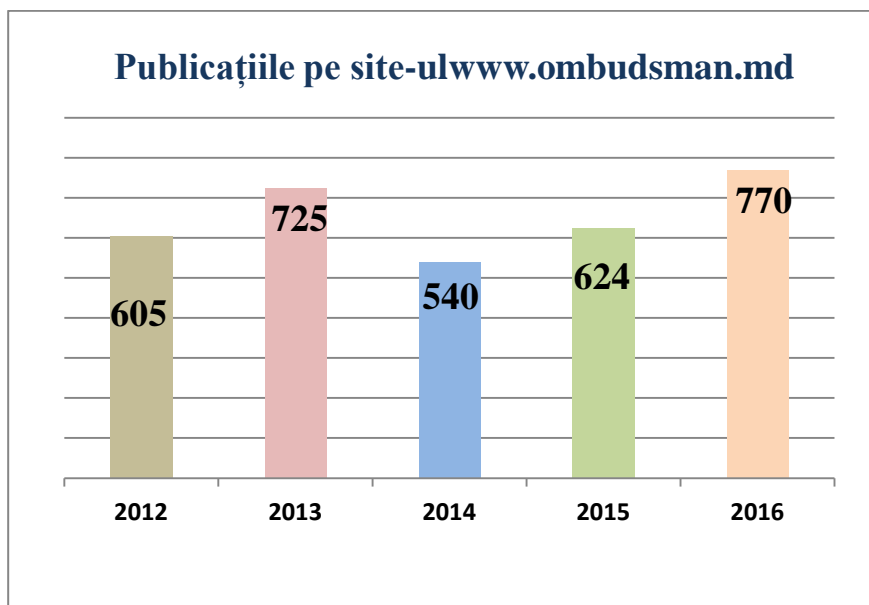
Opinia privind desfășurarea pe 22 mai curent a marșului „Fără frică”;

- Reacția la semnalele apărute în presă privind crearea de impedimente pentru participarea unor persoane din raioanele țării la manifestațiile de protest organizate de Platforma DA;

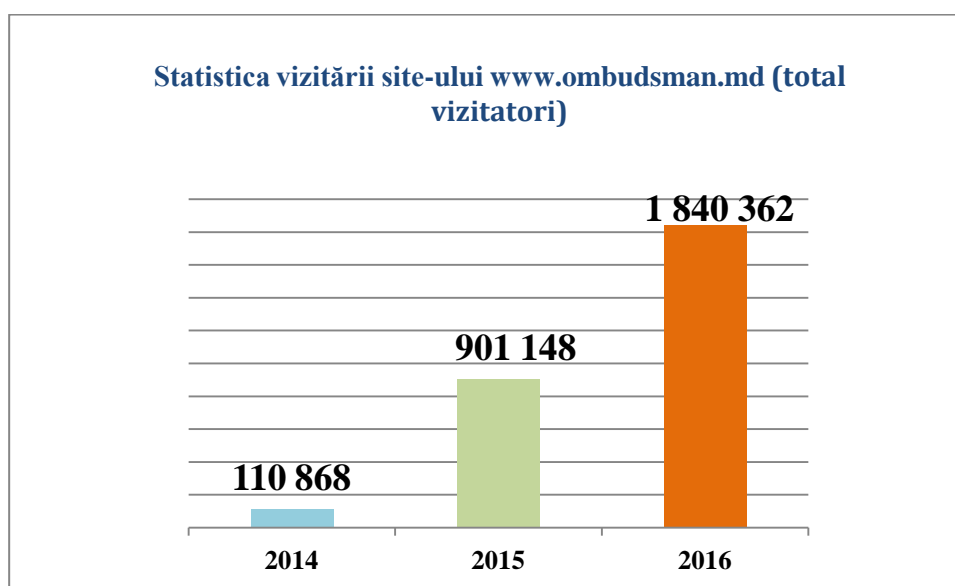
- Reacția la neregulile admise în turul doi de scrutin prezidențial (eșuarea statului de a asigura dreptul constituțional la vot moldovenilor din diasporă).

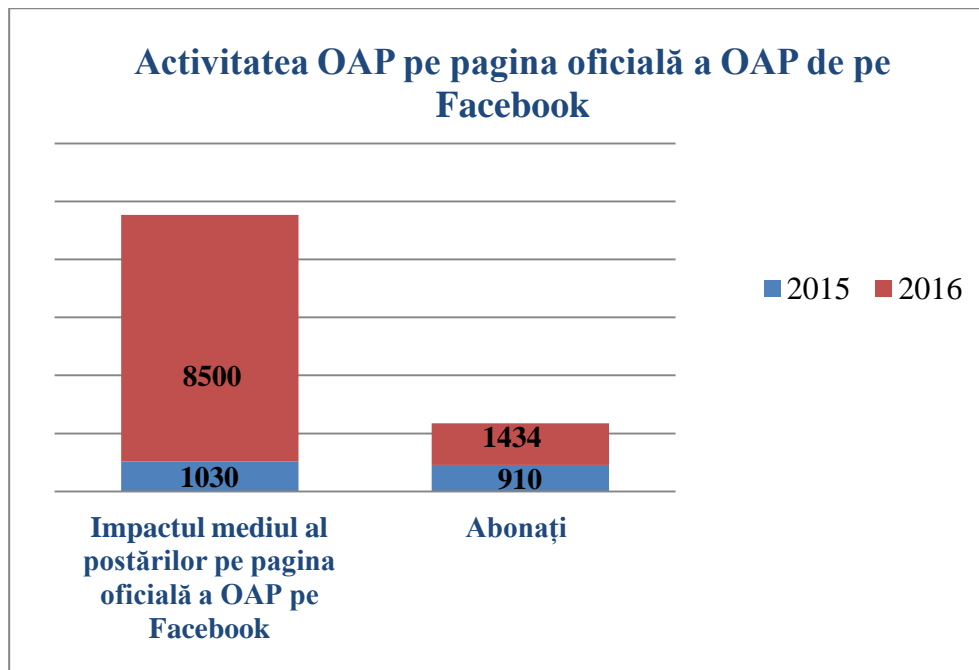
Cel puțin două luări de atitudine au fost preluate masiv de mass-media și pe larg comentate în societate. În cazul Baștovoii, urmare a recomandării Ombudsmanului, a fost emis un ordin comun al Ministerului Sănătății și al Ministerului Afacerilor Interne, în vederea reglementării acțiunilor comune în diverse cazuri în care există anumite obstacole în vederea acordării ajutorului medical de urgență.

Un important instrument de comunicare externă a Avocatului Poporului rămâne a fi pagina oficială web a instituției ombudsman.md, precum și paginile de pe Facebook. În anul 2016 pe site-ul Oficiului Avocatului Poporului au fost plasate 770 de materiale, număr record față de ultimii 5 ani.

Numărul de vizitatori ai paginii oficiale s-a mărit de la 110.868 în 2014 până la 1.840.362 în 2016. Impactul mediu al postărilor pe pagina OAP de pe Facebook a fost de 8500 în 2016 față de 1030 în 2015.

Colaborarea Avocatului Poporului cu societatea civilă

În anul 2016 au fost consolidate relațiile Avocatului Poporului cu societatea civilă, cooperare reanimată în anul precedent.

Avocații Poporului au continuat practica consultării reprezentanților sectorului asociativ în cele mai importante probleme din domeniul respectării drepturilor omului, a organizării în comun a unor diverse evenimente sau invitării ONG-urilor să participe la activitățile desfășurate de Avocatul Poporului (peste 20 dintre activitățile organizate au avut loc în comun sau cu participarea reprezentanților sectorului neguvernamental).

În perioada de referință au avut loc două forumuri de discuție ale ombudsmanilor cu reprezentanții societății civile. Pe 6 iunie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului s-a întâlnit cu reprezentanții societății civile care activează în sfera drepturilor copilului (27 de participanți), lansându-le invitația la dialog și colaborare.

Pe 23 decembrie, a avut loc o altă întâlnire a ombudsmanilor cu societatea civilă, la care s-au făcut bilanțurile anului 2016 și s-au discutat direcțiile de cooperare în anul 2017.

Anul trecut a fost unul important pentru fortificarea colaborării Avocaților Poporului cu societatea civilă inclusiv pentru că și-a început activitatea Mecanismul independent de monitorizare a implementării Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, constituit din reprezentanți ai societății civile și care este un consiliu de experți instituit în cadrul Oficiului Avocatului Poporului. O primă inițiativă a acestuia a fost avansarea propunerii de modificare a Codului electoral pentru a se acorda dreptul la vot

persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu, precum și aprobarea unui pachet de legi care ar asigura implementarea articolului 12 din Convenția ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. La acest subiect, dar și în contextul Zilei Mondiale a Sănătății Mintale, Avocatul Poporului și un reprezentant al Consiliului de experți au ținut o conferință de presă pe 10 octombrie 2016 la tema „Respectul demnității umane, protecție adecvată și eficientă a persoanelor cu dizabilități mentale – între angajamentul asumat de stat și realitate”.

Urmare a sesizării Avocatului Poporului, dar și a Asociației Promo-LEX, Curtea Constituțională a declarat drept neconstituționale prevederi din Codul de procedură civilă care instituiau interdicția pentru persoanele declarate incapabile de a-și exercita dreptul de acces liber la justiție. Aceste subiect de asemenea a fost tratat în cadrul unei conferințe de presă comune a reprezentanților Oficiului Avocatului Poporului și ai Asociației Promo-LEX.

Tot în anul 2016 a fost lansată activitatea Consiliului de prevenire a torturii, constituit din experți independenți și reprezentanți ai societății civile, care este Mecanismul Național de prevenire a Torturii, creat în condițiile Legii nr. 52.

O colaborare eficientă s-a instituit între Avocații Poporului și sectorul neguvernamental în cadrul procesului de Evaluarea Periodică Universală a Republicii Moldova.

În ciclul II al EPU rapoarte alternative au elaborat cele două instituții naționale de protecție a drepturilor omului din țară, dar și peste 30 de ONG-uri. Astfel, efortul conjugat de prezentare a unor viziuni diferite de cele ale autorităților privitor la evoluțiile în sfera drepturilor omului a permis o mai amplă și complexă informare a comunității internaționale despre realitățile din Republica Moldova pe segmentul respectării drepturilor omului. Acțiunea solidară a Avocatului Poporului și societății civile în cadrul EPU a avut ca efect formularea de către țările membre ONU a unui număr impunător de recomandări pe subiecte actuale și sensibile din sfera drepturilor omului.

Un exemplu de cooperare eficientă a Avocatului Poporului o constituie organizarea unor echipe mobile care se deplasează în teritoriu în cadrul Campaniei Internaționale “16 Zile de activism împotriva violenței față de femei”. Deja al treilea an consecutiv, funcționari ai Oficiului Avocatului Poporului, reprezentanți ai Asociației Promo-LEX, Asociației „Memoria” au ținut în comun mai multe prelegeri pe acest subiect foarte sensibil în țara noastră.

Mai multe colaborări eficiente Avocatul Poporului le-a avut cu Asociația Presei Independente.

În anul curent, Avocatul Poporului a semnat acorduri de colaborare cu Asociația Obștească „Coaliția Nediscriminare” și cu Institutul pentru Drepturile Omului (IDOM). În decembrie 2016, Oficiul Avocatului Poporului a fost partener al IDOM în organizarea Festivalului filmului dedicat drepturilor omului, ediția a V, cu sloganul „Cunoaște-ți drepturile prin film!”

Colaborarea externă a Avocatului Poporului

În anul 2016, Avocatul Poporului și-a asigurat o bună prezență și vizibilitate în plan internațional, ombudsmanii participând la evenimente importante de pe agenda instituțiilor internaționale de protecție a drepturilor omului.

La stabilirea agendei externe a avocaților poporului s-a acordat prioritate activităților organizate de instituțiile internaționale de profil, dar și de structurile europene și internaționale.

Astfel, Avocatul Poporului a participat la Reuniunea anuală a Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru Protecția Drepturilor Omului (ENNHRI) (27-28 octombrie, Zagreb, Croația).

Avocatul Poporului a luat parte și la Reuniunea anuală a Institutului Internațional al Ombudsmanilor, cea mai mare organizație a instituțiilor naționale pentru drepturile omului, care a avut loc în Bangkok, Thailanda, în perioada 13-19 noiembrie 2016.

La Monte-Carlo, în intervalul 19-21 octombrie 2016, Ombudsmanul a participat la Reuniunea Anuală a membrilor Asociației Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni. În cadrul evenimentului a fost organizat un seminar cu tematica ”Ombudsmanii și Instituțiile naționale pentru drepturile omului – relația cu mecanismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului”.

Pe 15-16 martie 2016, Avocatul Poporului a participat, la Bruxelles, la 2 evenimente organizate simultan – Summitul Ombudsmanilor din țările membre ale Parteneriatului Estic și cel al Ombudsmanilor din țările Uniunii Europene.

Pe 26 și 27 aprilie 2016, Avocatul Poporului a participat la Barcelona, la un atelier de lucru organizat de omologul acestuia din provincia Catalonia, Spania, Rafael Ribó, președinte al subdiviziunii europene a Institutului Internațional al Ombudsmanilor.

În intervalul 26-27 mai 2016, Avocatul Poporului a luat parte la un seminar organizat de Comisia Europeană în domeniul toleranței și nediscriminării, desfășurat la Strasbourg, în perioada 14-15 iunie 2016.

Pe 8 iunie 2016, Ombudsmanul a avut o intervenție la reuniunea platformei de dialog RM-UE, care a avut loc la Bruxelles, Belgia.

În perioada 28-29 noiembrie 2016, Avocatul Poporului a participat la o întâlnire a experților în domeniul drepturilor omului, al cărei scop a fost de a consolida capacitatea și independența funcțională a instituțiilor naționale pentru drepturile omului. Reuniunea a avut loc la Varșovia, Polonia, la inițiativa Ombudsmanului polonez.

Avocatul Poporului a participat și la întâlnirea reprezentanților Mecanismelor Naționale pentru Prevenirea Torturii - MNPT (NPM) din regiunea OSCE, desfășurată pe 13-14 octombrie 2016, la Viena, Austria. Reuniunea, aflată la prima ediție, a fost organizată cu ocazia a 10 ani de la intrarea în vigoare a Protocolului Opțional la Convenția pentru Prevenirea Torturii (OPCAT) și urmează să fie desfășurată anual în diferite țări ale OSCE cu scopul de a întări capacitatea Mecanismelor Naționale de Prevenire a Torturii în lupta de prevenire a torturii și a tratamentelor inumane și degradante.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a luat parte la reuniunea anuală a membrilor Rețelei Europene a Ombudsmanilor pentru Drepturile Copilului, care s-a desfășurat la Vilnius, Lituania, în perioada 20-22 septembrie, la tema „Oportunități egale în educație”.

În cadrul unui proiect al PNUD Moldova de susținere a instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului, în perioada 12-15 septembrie, a avut loc o vizită de studiu a unor funcționari ai Oficiului în Finlanda, la Instituția Ombudsmanului din această țară. O altă vizită de documentare la instituțiile europene cu sediul la Strasbourg a fost organizată pentru membrii staff-ului instituției cu suportul Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova.

Reprezentantul Oficiului Avocatului Poporului a participat în perioada 10-12 octombrie în Belgrad, Serbia, la reuniunea comună a platformei tematice comune privind drepturile economice și sociale a CoE-ENNHRI-FRA-EQUINET. Oficiul Avocatului Poporului a fost reprezentat și la Conferința internațională privind dreptul la informație, care a avut loc la Kiev, în intervalul 21-23 septembrie 2016.

În total, pe parcursul anului 2016, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au efectuat 15 deplasări în străinătate la evenimente de reprezentare, instruire, reuniuni, vizite de studiu.

Provocări și ținte/obiective pentru anul 2017 pe domeniul promovare și comunicare

Direcții prioritare din activitatea Avocatului Poporului vor fi și în continuare promovarea și protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități, combaterea torturii și relelor tratamente, promovarea drepturilor copilului și a dreptului la ocrotirea sănătății. În anul care vine va fi monitorizată starea de lucruri dintr-un alt segment al sistemului de sănătate pentru a scoate în evidență problemele de sistem și a propune soluții pentru acestea.

O direcție nouă în activitatea Ombudsmanului va fi cea de prevenire a corupției prin pârghiile de care dispune Avocatul Poporului, cum ar fi acțiunile de promovare: organizarea de activități cu mesaj anticorupție și care să explice legătura dintre acest fenomen negativ și violarea drepturilor omului, editarea și distribuirea de materiale informative la această temă.

Avocatul Poporului își propune să se facă mai bine cunoscut publicului larg, în special în localitățile rurale, prin activități de promovare și de instruire a populației despre atribuțiile și competențele sale.

În anul 2017 Avocatul Poporului își pune ca obiectiv pregătirea și prezentarea dosarului la Comitetul Internațional de Coordonare a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ICC) pentru acreditare cu statutul A. În 2009 Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, al cărui succesor de drepturi este Oficiul Avocatului Poporului, a fost acreditat cu statutul B.

Acreditarea cu statutul A presupune corespunderea instituției de protecție a drepturilor omului în totalitate Principiilor de la Paris, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU), nr. 48/134 din 20 decembrie 1993, standarde care ghidează înființarea și buna funcționare a instituțiilor naționale pentru apărarea drepturilor omului.

Acreditarea cu statutul A va avea efecte benefice pentru imaginea instituției și va oferi multiple avantaje pentru valorificarea tuturor oportunităților pe care le prezintă calitatea de membru al organizațiilor internaționale de profil, dar și pentru a-și face publică opinia în diverse probleme legate de respectarea drepturilor omului de la tribunele organizațiilor internaționale. E vorba de realizarea dreptului de a participa și a lua cuvânt la sesiunile Comitetului ONU pentru drepturile omului, de a depune declarații și rapoarte în cadrul ședințelor mecanismelor Națiunilor Unite. Instituțiile cu statutul A au dreptul de vot la întâlnirile internaționale și regionale ale organizațiilor ombudsmanilor și dreptul de a fi membru al Biroului al Comitetului Internațional de Coordonare.

ANALIZA STRUCTURII ȘI A POTENȚIALULUI UMAN AL ECHIPEI OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

La finele anului 2016 în cadrul Oficiului Avocatului Poporului își desfășurau activitatea 36 de angajați.

În ceea ce privește dinamica resurselor umane în anul 2016 față de anul 2015 este remarcată o creștere a numărului de salariați, cu 6 %. Cauzele creșterii țin de: procesul de reorganizare prin care a trecut instituția în anul 2016, modificarea structurii organizaționale a Oficiului Avocatului Poporului și creșterea efectivului-limită de personal de la 55 de unități (în anul 2015) la 65 de unități (în anul 2016).

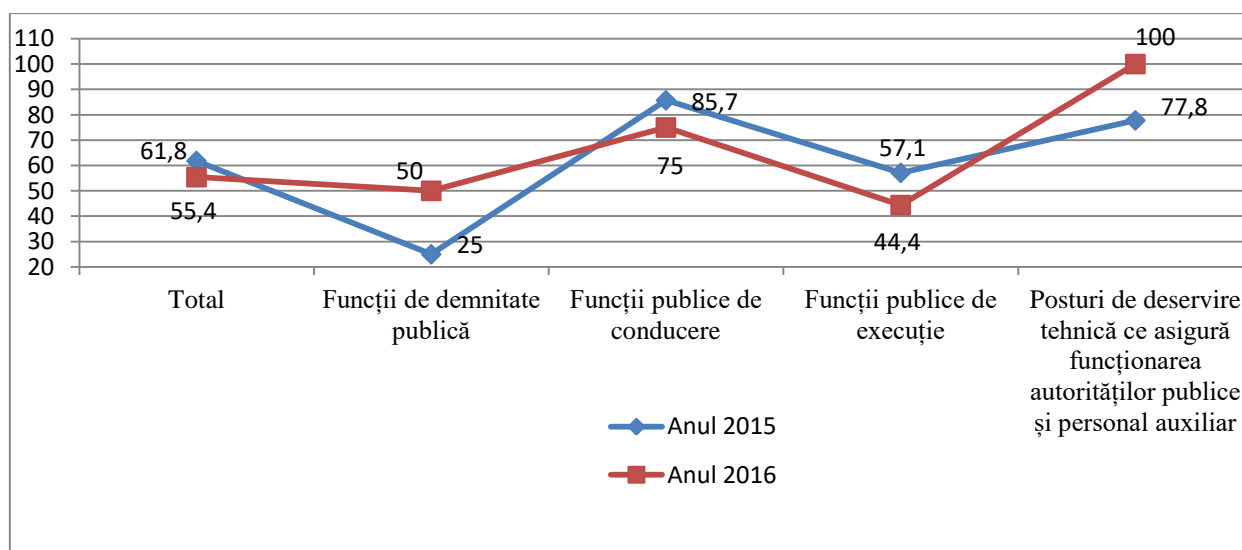
Dinamica efectivului de personal

Indicatori	Anul 2015	Anul 2016	Dinamica absolută 2015/2016 (persoane)	Dinamica relativă 2015/2016 (%)
Unități aprobate conform statului de personal	55	65	-	-
Efectiv, persoane	34	36	+2	106

Gradul de ocupare a funcțiilor publice și a posturilor

Gradul de ocupare a unităților de personal a fost calculat ca raportul dintre numărul salariaților către efectivul-limită de personal pe categorii.

Gradul de ocupare a unităților de personal, procente

Din analiza datelor se poate observa un înalt grad de ocupare a funcțiilor publice de conducere și a posturilor de deservire tehnică care asigură funcționarea autorității publice.

În anul 2016 funcțiile publice de execuție dețin ponderea cea mai mare în structura funcțiilor vacante (55,6%) din cauza ponderii mai mari în numărul de funcții și a fluctuației mai înalte a funcționarilor publici de execuție.

În funcție de poziția ocupată în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, structura personalului conform datelor la 31.12.2016 este următoarea:

- > Funcționari care dețin funcții de demnitate publică – 2 persoane
- > Funcționari publici de conducere de nivel superior - 1 persoane
- > Funcționari publici de conducere - 12 persoane
- > Funcționari publici de execuție - 16 persoane
- > Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar - 5 persoane.

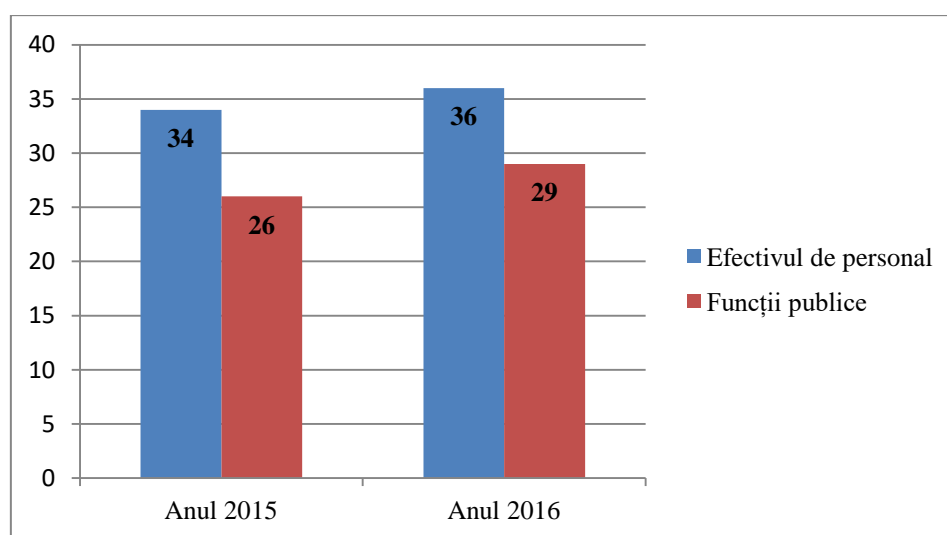
Dinamica și structura personalului în funcție de poziția ocupată

Indicatori	Anul 2015	Anul 2016	Dinamica absoluta (persoane)	Dinamica relativă (%)	Structura (%)	
			2016/2015	2016/2015	2015	2016
Unități aprobate conform statului de personal	55	65	-	-	-	-
Efectiv, persoane	34	36	+2	106	100	100
din care:						
Funcționari care dețin funcții de demnitate publică	1	2	+1	200,0	2,9	5,6
Funcționari publici cu statut stabilit conform Legii nr. 158-XVI din 4.07.2008, din care:	26	29	+3	111,5	76,5	80,5
- Funcționari publici de conducere de nivel superior	-	1	-	-	-	2,7

- Funcționari publici de conducere	6	12	+6	200,0	17,6	33,3
- Funcționari publici de execuție	20	16	-4	80,0	58,8	44,4
Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar	7	5	-2	71,4	20,6	13,9

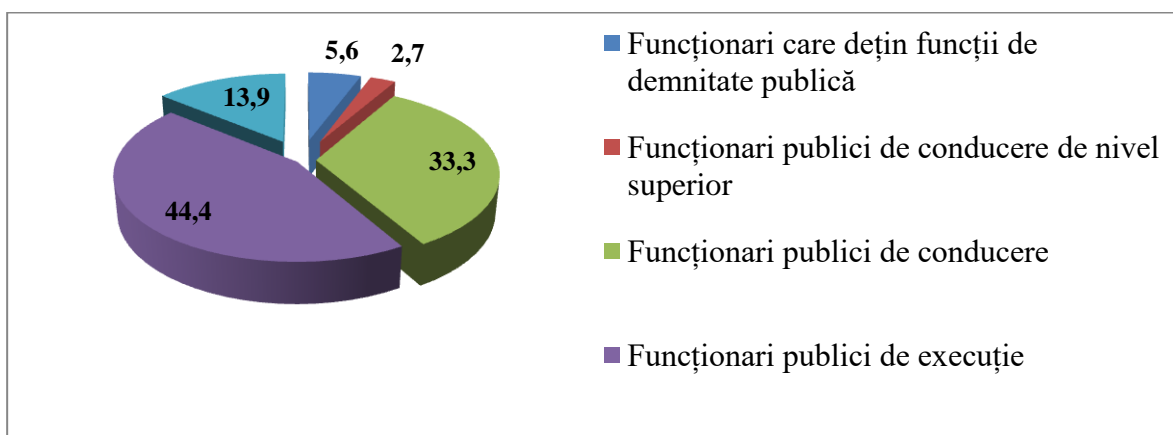
Funcțiile publice dețin ponderea majoritară în structura efectivului de personal al Oficiului Avocatului Poporului din Moldova, constituind 80,5 % (la 31.12.2016) din numărul total de funcții și posturi din cadrul instituției. Ponderea posturilor constituie 13,9 %, acestea reprezentând 3 unități posturi de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității publice și 2 unități personal auxiliar. Toate posturile din cadrul instituției sunt finanțate din mijloacele bugetare.

Efectivul de personal în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, persoane

În structura numărului de funcții publice din Oficiul Avocatului Poporului, ponderea funcțiilor publice de execuție constituie 44,4% la situația din 31.12.2016. Numărul funcțiilor publice de conducere (inclusiv, funcțiile publice de conducere de nivel superior și funcțiile de demnitate publică) constituie 41,6 %.

Structura personalului după funcții

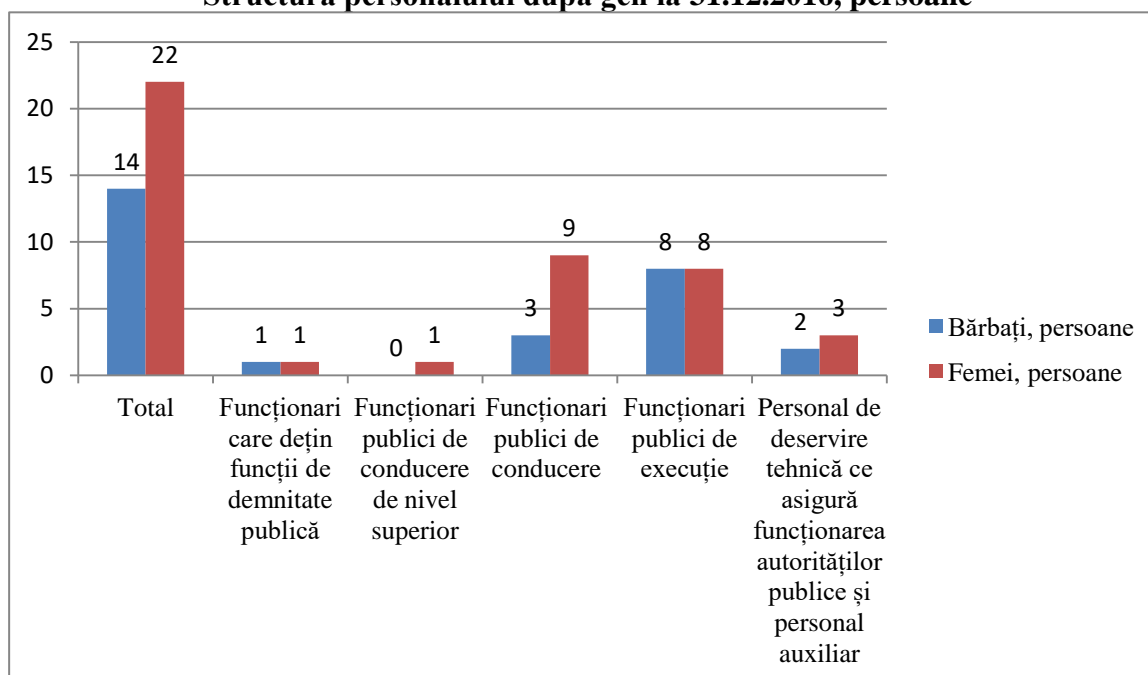

Analiza de gen a funcționarilor publici și a altor categorii de salariați

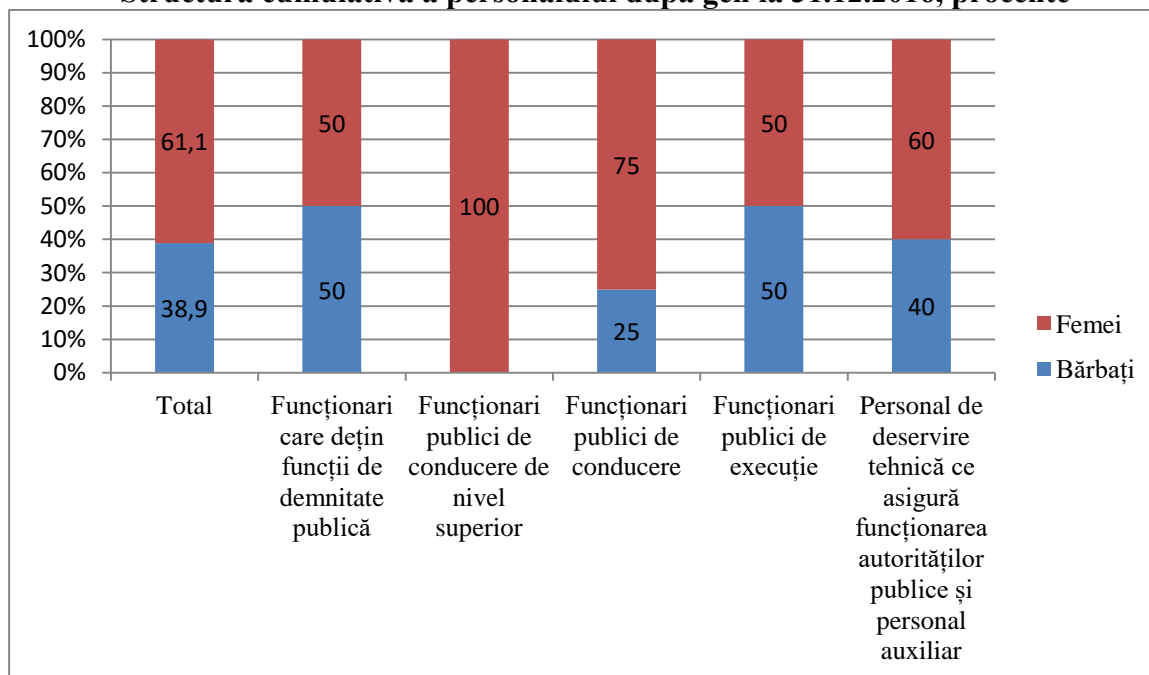
Un loc important în cadrul analizei resurselor umane îl reprezintă analiza structurii personalului după vârsta și sex.

Numărul salariaților după gen pe categorii de personal în Oficiului Avocatului Poporului este prezentat în diagramele de mai jos.

Structura personalului după gen la 31.12.2016, persoane

Structura cumulativă a personalului după gen la 31.12.2016, procente

Datele generalizate relevă faptul că ponderea bărbaților în totalul numărului de salariați (38,9%) este mai mică decât cea a femeilor, care constituie 61,1%. Totodată, atât ponderea bărbaților, cât și cea a femeilor care ocupă funcții publice de demnitate publică și funcții de execuție constituie 50%.

Structura personalului după vârstă, persoane

Categoria funcției	Sub 25 ani	Între 25-54 ani	55 ani și peste	Total
Efectiv (total)	1	30	5	36
Funcționari	1	26	4	31
Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar	-	4	1	5

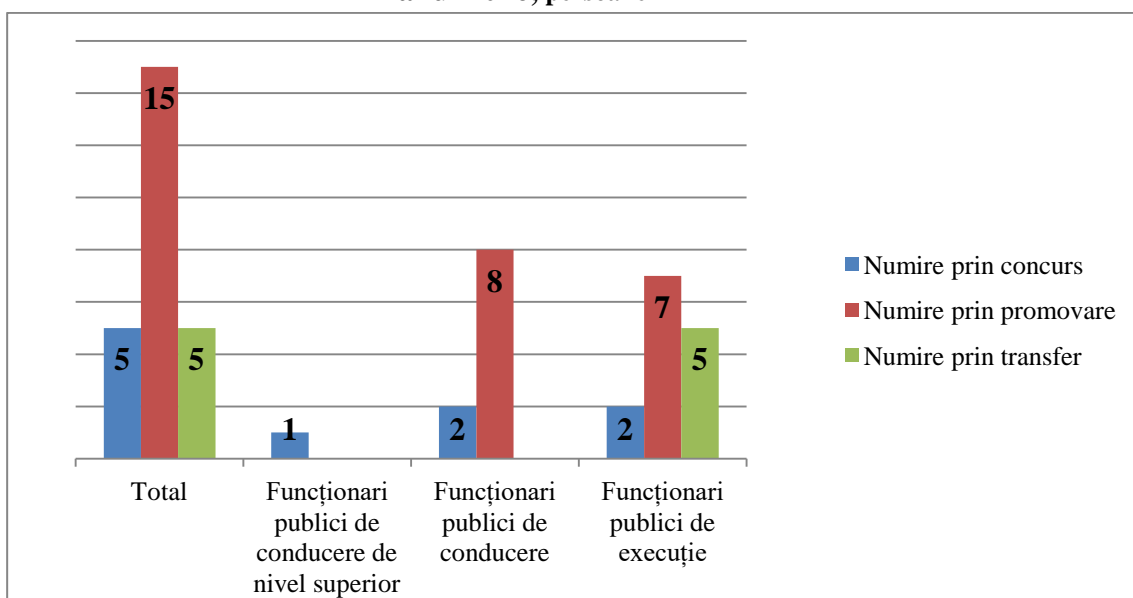
Ocuparea funcției publice

Ocuparea funcției publice (vacante și temporar vacante) se face în baza Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public; ocuparea funcției de demnitate publică – în baza legilor speciale; ocuparea altor posturi – în baza Codului muncii. Ocuparea funcției publice (vacante și temporar vacante) se face prin următoarele modalități: prin concurs în baza principiilor competiției deschise, transparenței, competenței și meritelor profesionale; prin promovare în funcție publică dintr-o categorie

superioară în bază de merit, inclusiv în urma evaluării performanțelor profesionale; prin transfer între autoritățile publice sau subdiviziunile instituției.

În Oficiul Avocatului Poporului, în anul 2016, au fost efectuate angajări și numiri de personal în 28 funcții publice și posturi vacante (1 funcție de demnitate publică, 1 funcție publică de conducere de nivel superior, 10 funcții publice de conducere, 14 funcții publice de execuție și 2 posturi de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității publice). Numărul de numiri în funcții publice, clasificat în baza modalității de ocupare a funcției publice, este prezentat în diagrama de mai jos.

Numărul de numiri în funcție publică în cadrul Oficiului Avocatului Poporului în anul 2016, persoane

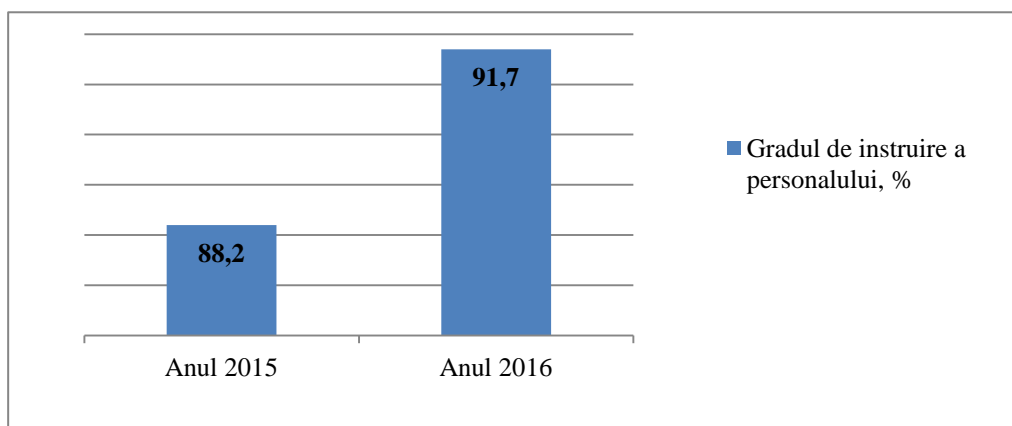

Analiza datelor arată că modalitatea de numire în funcție publică prin promovare a fost aplicată în 60 % din totalul numirilor în funcții publice.

Date despre dezvoltarea profesională a salariaților

În anul 2016 au fost instruite 33 persoane (din care funcționarii publici au constituit 28 persoane), care au beneficiat de 7996 ore de instruire în total. Capacitatea funcționarilor publici din autoritatea publică a fost dezvoltată atât în cadrul activităților de instruire internă, cât și celor de instruire externă. Este necesar de menționat faptul că instruirile interne au început să aibă o contribuție mai semnificativă la formarea abilităților profesionale ale funcționarilor publici din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Gradul de instruire al personalului în dinamică

În anul 2016 a fost remarcă o creștere de 3,5%, față de anul 2015 a gradului de instruire al personalului, ceea ce scoate în evidență că una din prioritățile politicii de personal din cadrul instituției o reprezintă dezvoltarea profesională a personalului.

Instruirea reprezintă un proces planificat care permite oferirea de informații, cunoștințe, abilitați necesare desfășurării unei activități performante de către orice salariat pe postul pe care îl ocupă. Potrivit art. 37 din Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, autoritatea publică trebuie să asigure dezvoltarea profesională a personalului sau să întreprindă acțiuni pentru a satisface aceste necesități. Astfel, una din prioritățile-cheie în activitatea instituției pe termen scurt și mediu constă în sporirea capacităților manageriale și profesionale ale personalului. Acest obiectiv este atins prin elaborarea unor programe de instruire pentru diferite categorii de personal în raport cu necesitățile acestora și cerințele impuse de standardele din domeniu.

În cazul persoanelor cu funcții de conducere s-a implementat un program de instruire managerială care a avut drept scop dezvoltarea abilităților manageriale și va avea un impact pozitiv asupra sistemului intern de management (planificarea activității, organizarea și coordonarea muncii, monitorizarea și evaluarea activității).

Pentru funcționarii publici de execuție s-a aplicat un program de instruire profesională în vederea dezvoltării abilităților profesionale necesare pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu pe domenii.

RESURSE MATERIALE ȘI BUGETARE ALE OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2016

I . Resurse bugetare și gestionarea acestora

Prezentul compartiment descrie quantumul resurselor financiare alocate instituției și modul în care acestea au fost utilizate.

În conformitate cu limitele bugetului aprobat pentru anul 2016, pentru finanțarea activității Oficiului Avocatului Poporului au fost alocate 7844,9 mii lei.

Instituția este finanțată din două surse:

- controlul asupra respectării drepturilor omului - alocații în valoare de – 7408,3 mii lei
- realizarea reformei în domeniul justiției - alocații în valoare de – 436,6 mii lei.

La finele anului instituția a beneficiat de 66661 lei, conform unui acord de parteneriat finanțat din partea donatorilor (UNICEF).

Nivelul de executare a bugetului componenta „Controlul asupra respectării drepturilor omului” constituie 89%, formându-se o economie de 884,5 mii lei. Procentul executării bugetului pe părți componente este:

Denumirea cheltuieli	Plan precizat, mii lei	Executat mii lei	Executarea bugetului, %	Abaterea, %
Remunerarea muncii angajaților conform statelor	4183,6	4085,2	97,6	2,4
Contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii și prime de asigurare obligatorie de asistenta medicala	1084,7	1068,8	98,5	1,5
Servicii comunale, locațiune, energie termică, electrica, apa	397,4	375,2	94,4	5,6
Servicii informaționale, telecomunicații, poștale	178,3	169,6	95,1	4,9
Servicii de transport , reparații curente, editoriale, de pază	462,7	462,7	100	-
Servicii neatribuite altor aliniate	669,6	127,9	19,1	80,9
Indemnizații la încetarea acțiunii contractului de munca și indemnizații pentru incapacitatea temporara de munca	172,0	171,2	99,5	0,5
Deplasări de serviciu	204,2	176,1	86,2	13,8

Cotizații în organizațiile internaționale și alte cheltuieli curente	200,3	116,2	58,0	42,0
Procurarea mașinilor și utilajelor, inventarului de producere și gospodăresc	196,7	188,4	95,8	4,2
Procurarea consumabilelor pentru necesitățile curente ale instituției (materialelor de uz gospodăresc, rechizitelor de birou, materialelor pentru scopuri didactice, științifice și alte scopuri, combustibilului, materialelor de construcție, altor materiale, produselor alimentare, îmbrăcămintei, încălțăminte)	297	220,7	74,3	25,7
ÎN TOTAL	8046,5	7162	89,0	11,0

Analizând cota de asimilare a mijloacelor alocate sau rata de executare a bugetului observăm că au rămas neexecutate mijloace la: **Servicii neatribuite altor alinate** și la **Procurarea consumabilelor pentru necesitățile curente**. Aceasta se explică prin faptul că la finele anului 2016 instituția ombudsmanului a încheiat un Acordul de colaborare cu UNICEF în sumă de 686833 lei. Ministerul Finanțelor a fost informat despre acest fapt, astfel că la rectificarea bugetului de stat pentru anul 2016 a fost majorat bugetul instituției la partea de venituri cu 638200 lei. De facto acordul se extinde pe doi ani – 2016-2017. Prima tranșă de 66661 lei a venit în contul instituției în luna decembrie 2016. Instituția a cheltuit doar mijloacele efectiv intrate la venituri, conform prevederilor acordului, adică suma de 66661 lei. Diferența de sumă se va executa pe măsura încasărilor de venituri de la donatori.

Alte economii la executarea bugetului sunt la cheltuielile legate de:

- deplasări de serviciu peste hotare - o parte din deplasări au fost achitate de către organizatori.
- alte cheltuieli curente - crearea tardivă, abia în luna octombrie 2016 a Consiliului Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, ceea ce a condus la economia de mijloace financiare la această componentă.

Nivelul general de executare a bugetului la componenta „Realizarea reformei în domeniul justiției” constituie 100%.

Denumirea cheltuieli	Plan precizat, mii lei	Executat mii lei	% executării bugetului	Abaterea, %
Formare profesională	84.5	84.5	100	-
Servicii neatribuite altor alinate	352.1	352.1	100	

În total	436,6	436,6	100	-
----------	-------	-------	-----	---

La începutul anului 2016 instituția avea datorii față de agenții economici în sumă de 94 mii lei, în luna februarie 2016 acestea au fost achitate, iar pe parcursul anului finanțarea necesităților instituției a fost efectuată în regim normal, astfel că facturile prezentate spre achitare Ministerului Finanțelor erau finanțate în cel mult 30 zile calendaristice.

Datoriile efective ale instituției de la data de 01 ianuarie 2017 constituie datoriile curente ale lunii decembrie 2016, care au fost achitate în luna ianuarie 2017, iar datorii cu termen de prescripție expirat nu sunt.

Cota cheltuielilor legate de salarizarea angajaților și achitarea contribuțiilor și primelor la bugetul de stat constituie 70,4% din suma totală a alocațiilor bugetare. Plata salariului și a contribuțiilor se efectuează regulat, astfel Oficiul Avocatului Poporului nu are datorii la plata salariilor și nici întârzieri la plata contribuțiilor și a primelor la bugetul de stat.

În legătură cu reforma instituției, crearea unor subdiviziuni noi, a fost îmbunătățit procesul de planificare a necesităților materiale pe subdiviziuni. În procesul de planificare a bugetului instituției pentru anul 2017, au fost implicați toți șefii de subdiviziuni, care au venit cu propuneri reale pentru gestionarea mijloacelor financiare și pentru procurarea de bunuri și servicii pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru angajați și a activității instituției. În urma negocierii cu Ministerul Finanțelor a bugetului instituției pentru anul 2017, a fost acceptată majorarea acestuia de la 8912,8 mii lei la 10932,7 mii lei, adică majorare cu 2019,9 mii lei.

II. Resursele materiale-analiza patrimoniului Oficiului Avocatului Poporului

Prin Hotărârea Biroului Permanent al Parlamentului nr.21 din 29.07.2016 și în baza Hotărârii de Guvern din 14.07.2016 în gestiunea Oficiului Avocatului Poporului a fost transmisă clădirea amplasată în municipiul Chișinău, strada Sfatul Țării, nr.16 și terenul aferent acesteia. Aceasta este un edificiu vechi din anul 1901, care, conform rezultatelor expertizelor tehnice necesită a fi demolat, deoarece este construit din materiale de construcție lipsite de caracteristicile tehnice de durabilitate. Atât pereții cât și tavanul clădirii sunt acoperiți de o mulțime de fisuri, astfel că exploatarea în continuare a acestei clădiri, din perspectiva unor eventuale seisme de intensitate și magnitudine mare pun în pericol viața și sănătatea atât a angajaților instituției cât și a beneficiarilor acesteia.

Odată cu primirea în gestiune a clădirii și angajarea specialiștilor pentru suplinirea locurilor vacante ca urmare a reformării instituției, au fost procurate materiale de construcție

și inventar pentru efectuarea reparației curente și amenajarea locurilor de muncă pentru noii angajați.

În cursul anului 2016 s-a procurat tehnică de calcul, necesară pentru amenajarea locurilor de muncă pentru noii angajați, în legătură cu majorarea numărului personalului conform statelor cu 10 unități.

Conform planului anual de achiziții a fost procurat mobilier pentru Reprezentanța Cahul și jaluzele pentru amenajarea birourilor reparate.

În luna septembrie s-a defectat stația telefonică, care nu mai putea fi reparată, astfel că a fost procurată o ministație telefonică. S-au mai procurat două fotoaparate care vor fi utilizate de membrii MNPT în cadrul vizitelor în locurile de detenție și alte mijloace fixe necesare activității instituției.

Pe parcursul anului instituția a fost asigurată cu necesarul de combustibil, cu materiale de uz gospodăresc, rechizite de birou și alte consumabile necesare bunei desfășurări a activității instituției.

Au fost tipărite materiale promoționale cu tematica drepturile omului, care ulterior au fost distribuite beneficiarilor de servicii, deoarece una din funcțiile instituției este promovarea respectării drepturilor omului.

În luna octombrie 2016 a fost creat Consiliul pentru Prevenirea Torturii în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii. Conform prevederilor Legii cu privire la Avocatul Poporului, instituția este obligată să asigure membrii Consiliului cu mijloacele necesare pentru activitatea acestora. În acest scop a fost procurată îmbrăcăminte cu însemne speciale, pentru efectuarea vizitelor în locurile de detenție.

Pe parcursul anului 2016 instituția a beneficiat de suport financiar și material din partea organizației internaționale - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, UNICEF, Consiliul Europei ș.a. OAP a primit cu titlu gratuit tehnică - două servere - în valoare de 241,0 mii lei, un lot de carte pentru biblioteca instituției și un lot de materiale instructive pentru promovarea drepturilor omului, ce urmează a fi distribuite beneficiarilor de servicii ai instituției Ombudsmanului, în valoare estimată de 121,5 mii lei. Tot acești parteneri de dezvoltare au finanțat cursuri de instruire profesională pentru angajații instituției, au organizat și finanțat deplasări peste hotare pentru a face cunoștință cu activitatea instituțiilor de apărarea a drepturilor omului din țările europene și pentru a prelua bunele practici ș. a.

Din partea UNICEF au fost alocate resurse financiare pentru organizarea Forumului anual de discuții al Avocatului Poporului pentru drepturile copiilor cu copiii din republică și concursul desenelor cu tematica Dreptul la sănătate. Pentru organizarea acestor activități culturale și alte necesități ale instituției UNICEF a donat 66661 lei.

Toate achizițiile de bunuri și servicii pe parcursul anului 2016 s-au făcut prin achiziție directă, nedepășindu-se pragul prevăzut în Legea cu privire la achizițiile publice.

În luna noiembrie 2016 a avut loc licitația de vânzare a mijloacelor de transport GAZ 2410 din anul 1991 și GAZ 3102 din 1993 neutilizate de instituție. Veniturile de la realizarea acestora au fost transferate la bugetul de stat. Pe parcursul anului au fost casate mijloacele fixe uzate fizic și moral și anume: tehnica de calcul defectă, mobilierul defect, ș.a.

